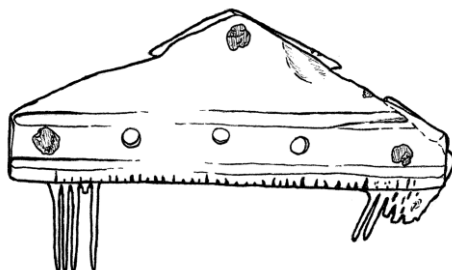

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie

Tomáš Konečný

Germánské sídliště s výrobními aktivitami v Držovicích

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Zeman, Ph.D.

Olomouc 2019

Jméno a příjmení autora: Tomáš Konečný
Název bakalářské práce: Germánské sídliště s výrobními aktivitami v Držovicích
Název práce v angličtině: Germanic settlement with production activities in Držovice
Vedoucí diplomové práce: Mgr. Tomáš Zeman, Ph.D.
Rok obhajoby: 2019

Anotace

Cílem práce je vyhodnocení výrobních aktivit na germánském sídlišti v Držovicích nedaleko Prostějova, zjištěných při záchranném archeologickém výzkumu ÚAPP Brno, pracoviště Prostějov v roce 2014. Analyzovány budou primárně zahloubené sídlištní objekty s doklady výroby kostěné a parohové industrie (polotovary, výrobní odpad), které budou konfrontovány s hotovými výrobky získanými z ostatních sídlištních objektů. Nedílnou součástí práce bude komplexní katalogové zpracování vybraného segmentu sídliště včetně kresebné a fotografické dokumentace terénních situací i ostatních nálezů, chronologicko-typologické vyhodnocení příslušného archeologického materiálu v kontextu středoevropského barbarika a zhodnocení postavení držovického sídliště v rámci germánského osídlení střední Moravy.

Annotation

The aim of the thesis is evaluation of manufacturing activities on Germanic settlement in Držovice near Prostějov, discovered during rescue archeological research ÚAPP Brno, workplace Prostějov in 2014. Buried objects of a settlement with evidence of bone and antler industry (semi-finished products, waste from manufacture) will be analysed primarily and then compared with finished products extracted from other buildings of a settlement. Integral component of this work will be a complex catalogue of all findings in the selected area of the settlement including sketches and photographs of situations in the field and other findings, chronological-typological evaluation of archeological material in context of central european barbaricum and appraisal of position of settlement in Držovice in the framework of the germanic populating of central Moravia.

Klíčová slova: doba římská, Držovice na Moravě, střední Morava, germánské sídliště, výrobní aktivity, kostěná a parohová industrie, keramika, paroh, kost, dílna

Key words: Roman period, Držovice na Moravě, Central Moravia, Germanic settlement, production activities, bone and antler industry, ceramics, antler, bone, workshop

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů, literatury a elektronických zdrojů.

V Olomouci, dne 12. prosince 2019.

.....

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Napsat tuto práci pro mne bylo opravdovou a nelehkou zkouškou, a proto bych zde na závěr chtěl zanechat několik slov všem, kteří mi na cestě k cíli byli oporou...

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, Mgr. Tomáši Zemanovi, Ph. D., za cenné rady a připomínky, trpělivost a poskytnutí některé hůře přístupné literatury. Rovněž děkuji PhDr. Pavlu Fojtíkovi z prostějovského oddělení ÚAPP Brno za zpřístupnění nálezového fondu včetně náležité dokumentace, bez čehož by tato práce nemohla vzniknout. Díky patří také Mgr. Pavlíně Kalábkové, Ph. D. za vlídný přístup a pomocnou ruku při nastálých komplikacích.

Velké díky patří mým rodičům za všestrannou pomoc a podporu, kdykoli jsem potřeboval. Cenná a nečekaná pro mne byla podpora ze strany mých blízkých a přátel, ať už slovem či skutkem. Chci vyjádřit obrovské díky především Žanet, za vše, čím tu pro mne byla v dobrém i zlém, Ondrovi za jeho vytvrvalou podporu a trpělivost, Erikovi za dlouhodobou vsřícnost a pochopení, Ladislavovi a Dominice za jejich čas a užitečné rady, Vendy za její obětavost a všem ostatním, kdo tu pro mne byli a nejmenuji je zde. Moc si toho vážím...

Obsah

Úvod	8
1 Struktura a metodika práce	9
2 Přírodní podmínky mikroregionu	11
2.1 Geomorfologické podmínky	11
2.2 Geologické podmínky.....	12
2.3 Hydrologické podmínky	12
3 Držovice na Moravě „Pastviska“ – historie osídlení a záchranný archeologický výzkum 2014	14
3.1 Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014 – objekty a jejich specifika.....	16
4 Popis a charakteristika sídlištních objektů.....	20
4.1 Zahloubená chata (obj. 530)	20
4.2 Objekty 507 a 529 související s výrobou kostěné a parohové industrie.....	25
4.3 Sídlištní jámy 509, 510 a hliník 535	29
4.4 Celkové vyhodnocení vybraných objektů v kontextu lokality	31
5 Typologicko-chronologická analýza movitého inventáře	32
5.1 Keramika.....	32
5.1.1 Keramika točená na kruhu	41
5.1.1.1 Římskoprovinciální keramika	41
5.1.1.2 Germánská na kruhu točená keramika (jiříkovická)	44
5.1.2 Germánská keramika vyráběná v ruce.....	54
5.1.2.1 Hrncovité tvary.....	59
5.1.2.2 Mísovité tvary	61
5.1.2.3 Zásobnice.....	62
5.1.2.4 Miniaturní nádoby	62
5.1.2.5 Zdobené zlomky	64
5.1.3 Ostatní keramické a hliněné předměty.....	66

5.1.3.1	<i>Přesleny</i>	66
5.1.3.2	<i>Závaží</i>	68
5.1.3.3	<i>Korálek</i>	69
5.2	<i>Mazanice</i>	69
5.3	<i>Kovové předměty</i>	72
5.3.1	<i>Spony</i>	72
5.3.2	<i>Nože</i>	75
5.3.3	<i>Křesací ocílka či „děrovač“</i>	77
5.3.4	<i>Ostatní kovové předměty</i>	79
5.3.4.1	<i>Struska</i>	80
5.4	<i>Kostěná a parohová industrie</i>	81
5.4.1	<i>Hřebeny</i>	81
5.4.2	<i>Polotovary a výrobní surovina</i>	87
5.4.2.1	<i>Vyhodnocení výrobních aktivit spojených s kostěnou a parohovou industrií na sídlišti</i>	94
5.4.3	<i>Osteologická analýza (Mgr. M. Holub)</i>	97
5.4.3.1	<i>Seznam nalezených zvířecích druhů</i>	97
5.4.3.2	<i>Obecná charakteristika hodnoceného souboru</i>	98
5.4.3.3	<i>Celková věková struktura zvířat</i>	99
5.4.3.4	<i>Konkrétní charakteristiky určených jedinců podle jednotlivých objektů:</i>	100
5.4.3.5	<i>Závěrečné poznámky</i>	102
5.5	<i>Kamenná industrie</i>	102
5.5.1	<i>Brousky</i>	103
5.5.2	<i>Kameny z výplní objektů</i>	104
5.6	<i>Ostatní nálezy</i>	105
5.6.1	<i>Hrudka grafitu</i>	105
6	Postavení lokality Držovice na Moravě v rámci osídlení střední Moravy v době římské	108
6.1	<i>Dějiny bádání a periodizace doby římské v Čechách a na Moravě</i>	108

6.2 Držovické sídliště v kontextu osídlení střední Moravy v době římské a období stěhování národů	111
7 Závěr.....	118
8 Summary	123
9 Katalog	125
10 Seznam pramenů, literatury a elektronických zdrojů.....	126
10.1 Prameny a literatura.....	126
10.2 Elektronické zdroje.....	143
10.2.1 Internetové zdroje	143
10.2.2 Zdroje obrázků a map	144
11 Seznam zkratk	145
12 Soupis lokalit.....	146
13 Obrazové přílohy.....	150

Úvod

V této práci vyhodnocuji část sídliště v Držovicích na Moravě (okr. Prostějov) v polykulturní poloze „Pastviska“, přičemž se blíže zabývám výrobou a zpracováním kostěné a parohové suroviny na tomto sídlišti. V rámci Moravy se jedná o jedno z mála sídlišť s doklady takové výroby, a proto může toto vyhodnocení poskytnout nové cenné poznatky pro studium tohoto výrobního odvětví nejen v rámci Moravy, ale i celého středoevropského barbarika. Výrobky vznikající touto řemeslnou produkcí ve specializovaných dílnách (např. hřebeny, závěsky, jehlice či hrací kostky) ve své době představovaly významný obchodní artikl, sloužící k účelům estetickým i praktickým, k prezentaci sociálního statutu, ale také k zábavě aj.

V práci také komplexně analyzuji kolekci keramiky pocházející z vybraných objektů. Jde o další významnou řemeslnou činnost, která však naopak probíhala prakticky na všech germánských sídlištích doby římské. V mladším a pozdním úseku tohoto protohistorického období bývala ručně vyráběná keramika doplňována také jemnou a kvalitní na kruhu točenou, tzv. jiříkovickou keramikou, což platí i pro držovické sídliště. Kromě domácí produkce se v nálezovém souboru objevilo také několik kusů keramiky římskoprovinciální. Vyhodnocení keramického fondu umožnilo určit časovou fázi sídliště, k níž hodnocené objekty patří.

Veškerý archeologický materiál vybraných objektů sídliště jsem se pokusil pomocí makroskopického pozorování, rešerší v literatuře a dohledávání analogií vhodně popsat, chronologicko-typologicky zařadit v kontextu středoevropského barbarika a pokud to bylo možné, vyvodit funkci některých důležitějších nálezů. K datování objektů, ale také celého sídliště posloužily kromě keramické kolekce zejména některé chronologicky citlivé kostěné a kovové předměty. Souhrnný katalogový soupis všech nálezů z vybraných objektů přiložený k této práci na CD nosiči podává podrobný popis i metrické údaje ke všem položkám řazeným dle inventárních čísel. Významější nálezy jsem také kresebně a fotograficky zdokumentoval a vzniklá vyobrazení uspořádal do tabulek na konci této práce.

Mou snahou také bylo zařadit držovické sídliště alespoň rámcově do kontextu germánského osídlení střední Moravy. Proto jsem vytvořil dvě mapy této oblasti, jednu s veškerými známými lokalitami doby římské i období stěhování národů, druhou pouze s lokalitami z mladší a pozdní doby římské vzhledem k zjištěné dataci hodnocených objektů z Držovic. Mapy obsahují veškeré lokality, které se mi podařilo dohledat ze starší i novější literatury a ze SASu. Umístění značek lokalit je vzhledem k měřítku mapy pouze přibližné.

1 Struktura a metodika práce

Práce se primárně dělí na dvě hlavní části – textovou, respektive teoretickou, a praktickou, která sestává z kompletního katalogu nálezů a obrazových příloh s jejich vyobrazením.

Textová část práce se skládá z několika kapitol dále členěných na podkapitoly. V analytických kapitolách, jež tvoří značný objem této části, jsou popsány a typologicko-chronologicky hodnoceny vybrané objekty sídliště, jejichž náplň obsahovala doklady výroby kostěné a parohové industrie či hotové výrobky z těchto materiálů. Stručně jsou zde popsány i jejich možné souvislosti v rámci celého (jen částečně odkrytého) sídliště. Při analýze jejich movitého inventáře byly popsány a zhodnoceny všechny nálezy s alespoň minimální vypovídací hodnotou a významnější pak o to důkladněji. Tato hodnocení jsou v textu doprovázena odkazy na konkrétní tuzemské i zahraniční analogie nálezů a pro ilustraci také souvisejícími vyobrazeními, grafy a přehledovými tabulkami. Kromě vyhodnocení objektů a nálezů patřilo mezi cíle práce také zařazení lokality do širšího kontextu osídlení střední Moravy v době římské a období stěhování národů. Z toho důvodu vznikla kolekce tří map zachycujících všechny doposud známé lokality s doklady osídlení v době římské a období stěhování národů v rámci čtyř vybraných okresů tvořících zhruba pomyslný územní celek střední Moravy. Z obecných a přehledových prací např. A. Gottwalda (1924; 1930; 1931), M. Kalábka (1998), P. Kašpara (2014) aj., dále do roku 2018 publikovaných vydání periodik Výzkumů/Ausgrabungen a Přehledů výzkumů, ale také z internetového portálu SAS byly pro tento účel zjištěny veškeré známé lokality s doklady osídlení v době římské a období stěhování národů na vybraném území střední Moravy.

Praktickou část představuje samotné vyhodnocení vybraných šesti objektů obsahujících ve výplních nálezy opracovaných zvířecích kostí či parohů. Tyto objekty patřily mezi celkem 17 objektů z doby římské odkrytých mezi desítkami jiných na polykulturní lokalitě Držovice na Moravě „Pastviska“, zkoumané kvůli plánované zástavbě rodinnými domky v roce 2014. Těchto šest objektů bylo vybráno cíleně, přičemž kritériem výběru byla přítomnost dokladů po výrobě či využívání kostěné a parohové industrie ve výplních těchto objektů – hotové výrobky, polotovary, výrobní surovina či výrobní odpad. Kresebnou dokumentaci objektů a základní informace o výzkumu poskytla nálezová zpráva z výzkumu, jejíž informace zároveň pomohly v počátcích zpracovávání materiálu stanovit, které objekty budou hodnoceny, jak velký objem je nutno zpracovat a jakou metodiku zpracování nastavit.

Získávání a zpracování hmotné náplně z jednotlivých objektů probíhalo v několika fázích. Nepodařilo se získat pouze marginální část nezdobených výdutí z obj. 507 (inv. č. 284026–284096) a několik keramických fragmentů spolu s dvěma kusy opracovaných parohů a kolekcí osteologického materiálu z obj. 529 (nálezy z výplní kůlových jamek 1, 2, 4 a 5 s inventárním čísly 285005–285019). Chybějící část však nepředstavovala natolik významné nálezy, aby nebylo možné všechny objekty plně a kvalitně zhodnotit.

Po prvotním zhlédnutí veškerého materiálu bylo potřeba stanovit metodiku zpracování, a proto vznikl komplexní katalog všech nálezů. K tomu poskytl vhodné prostředí počítačový program Microsoft Office Excel 2016, umožňující přiřadit každému jednomu nálezu s vlastním inventárním číslem (nazýván dále jako ‚jedinec‘) vlastní řádek, což značně zpřehlednilo stovky kusů čítající kolekci. Do jednotlivých sloupců pak byly u všech nálezů zapisovány odpovídající informace, přičemž popis jednotlivých položek se týkal např. určení druhu materiálu a jeho funkce, rozměrů, barvy, materiálu, funkce aj. Některé kategorie popisu byly použitelné pro charakteristiku pouze určitých druhů materiálu, jiné zase naopak pro všechny. Takto uspořádaný systém posloužil k podrobnému hodnocení, z čehož bylo možné vyvodit několik statistických zjištění (především u keramiky) a ta dále použít pro hodnocení nálezů i příslušných objektů. Poslední dva listy excelového dokumentu obsahují zápis vyhotovený při analýze osteologického materiálu, která doplnila některé další poznatky, jež by nebylo možné zjistit bez patřičné odbornosti. Katalog je přiložený k práci externě na datovém nosiči CD-ROM.

Všechny významnější nálezy byly zdokumentovány také kresebně a fotograficky a všechna vyobrazení jsou přiložena ve formě tabulek řazených dle objektů i druhů zobrazených nálezů na konci této práce v přílohách. Jelikož nejčetnější druh nálezů představovala kolekce několika stovek kusů keramiky, podrobnější popis metodiky jejího zpracování je zahrnut v příslušné kapitole spolu s jejím detailním popisem a analýzou.

2 Přírodní podmínky mikroregionu

Držovice na Moravě, od roku 2006 samostatná obec, leží na střední Moravě v okrese Prostějov v Olomouckém kraji. Nachází se severovýchodně od okresního města Prostějov, jehož bývaly dříve součástí, a rozkládají se na 754 ha s 1400 obyvateli (Historie obce 2019, online; Statistické údaje 2019, online). Severozápadně od nich leží město Kostelec na Hané, významná lokalita doby římské. Z nejbližších krajských měst lze jmenovat Olomouc vzdálenou 14 kilometrů severovýchodním směrem.

2.1 Geomorfologické podmínky

Co se týče geomorfologické polohy, obec Držovice leží na rozhraní několika celků. Ze širšího pohledu ji ze severozápadu obklopuje Zábřežská vrchovina, na východě se rozkládá Hornomoravský úval a na opačné straně několik kilometrů západně až jihozápadně se rozpíná Dražanská vrchovina. V nížinném údolí se rozkládající prostějovský okres, v němž se obec nachází, je tak v krajině chráněný téměř ze všech stran. V rámci detailnějšího geomorfologického členění leží oblast Držovic mezi dvěma nížinnými pahorkatinami, Křelovskou pahorkatinou a Romžskou nivou, jež jsou obě součástí Prostějovské pahorkatiny, podcelku západní části Hornomoravského úvalu (Demek–Mackovčín 2006, 253, 362, 380). Ten je pak součástí větší geomorfologické soustavy Vněkarpatské sníženiny (tamtéž, 495). Krajinný reliéf dotváří také vrch Velký Kosíř (441,9 m. n. m.), dominanta oblasti tyčící se zhruba 2 km východně od obce Čechy pod Kosířem a 8 km od obce Držovice, který sám představuje další známé archeologické naleziště. V severní části území obce Držovice začíná jeho jihovýchodní, pozvolna se zvedající úpatí (tamtéž, 482).

Dle podrobnějšího krajinného členění (do 10 krajinných celků), které předkládá pro Prostějovsko P. Albrecht (1998, 47–66), odpovídají Držovice typem krajiny městské krajiny Prostějovska. Západně se pak rozkládají nivy větších přítoků Moravy, což zahrnuje výběžky Hornomoravského úvalu souběžně s toky větších říček v nížinné části okresu Prostějov. Východní oblast P. Albrecht (tamtéž, 50–53) označil jako krajinu Hanácké pahorkatiny lokalizovanou na většině plochy jihovýchodní části okresu v mírně zvlněném terénu nad nivami níže uvedených říček. Území Držovic a okolí lze geomorfologicky spojit také se severním okrajem Prostějovské kotliny, tedy rozšířené akumulární roviny Romžské nivy. To zajistilo oblasti již dávno v pravěku významné strategické postavení, umožňující kontrolu poměrně rozsáhlého prostoru a využití mnohých výhod prostředí a krajiny. Níže uvedený přehled

osídlení oblasti napříč dobou už od neolitu toto jen dokazuje (Demek–Mackovčín 2006, 380; Fojtík 2014b, 43).

2.2 Geologické podmínky

Vněkarpatské sníženiny tvoří převážně neogenní a čtvrtohorní usazeniny, místy vystupují kry starších hornin. Povrch terénu Vněkarpatských sníženin je rovinný a pahorkatinný s měkkými tvary. Neogenní a čtvrtohorní usazeniny utvářejí i podloží Prostějovské pahorkatiny, podcelku západní části Hornomoravského úvalu (Demek–Mackovčín 2006, 362, 495). Geologické podloží Prostějovska tvoří zejména půdy typu černice a organozemě (podtyp slatiny, typický např. pro nivu říčky Blaty). Oblast leží v nadmořské výšce 200–220 metrů. Samotná lokalita Pastviska (výškové hodnoty 220–228 m n. m.) je ve svých vyšších polohách charakterizována podložím typu spraše či sprašové hlíny. Půdní kryt tvoří modální černozem. Níže položený terén sledovaného katastru (rovin podél toku Českého potoka) je tvořen hlínami, písky a štěrky krytými glejovou fluvizemí (Mapové aplikace – Česká geologická služba 2019, online; Fojtík 2015, 4).

2.3 Hydrologické podmínky

Mezi vodní toky procházející přes Prostějovsko patří především pravobřežní přítoky řeky Moravy, konkrétně řeky Haná, Valová (s přítoky Romže a Hloučela) a okrajově řeka Blata, spolu s jejich přítoky a potoky. Tyto vodní toky tečou převážně směrem severozápad – jihovýchod (Albrecht 1998, 52).

Řeka Romže (od soutoku s Hloučelou nazývaná Valová) pramení v obci Dzbel a v její trase k Moravě se do ní vlévají v tomto pořadí: Terezínský potok (za obcí Jesenec), potok Jordán, Otínský potok, Runářovský potok, Divoký potok, potok Bukovanka tekoucí pod obcí Maleny, Brodecký potok u Ptenského Dvorku, Ptenka a Hluchovský potok, potok Mlýnská strouha nad obcí Bílovice-Lutotín, Lešanský potok tekoucí od obce Lešany a Český potok vlévající se přesně na západním okraji Držovic. O kus dále, na západním okraji Vrahovic, se do Romže (zde již nazývané Valová) vlévá řeka Hloučela (viz níže). Za obcí Otonovice ještě přítéká Vřesůvka a dále po proudu potok Okenná. Do řeky Hloučely, pramenící rovněž na západě Prostějovska, se od jejího pramene pod obcí Brodek u Konice vlévají postupně potoky Zábrana (u Lipovského mlýna), Repešský potok pod obcí Vícov, Žárovský potok před obcí Žárovice, potok Osina tekoucí přes Soběsuky, potok Roudník, protékající i přes rybník Bidelec, a potoky Kleštiník a Čubernice, protékající přes vodní nádrž Plumlov stejně jako

Hloučela. Řeka Blata protéká okresem Prostějov pouze místy jeho severovýchodní hranice, což zahrnuje oblast povodí jejích přítoků, tedy potoků Přemyslovického, Novodědinského, Pilavky, Šumice, a potoku Deštná tekoucího přes obec Slatinky, a také jejího vlastního toku kolem Olšan u Prostějova a dále podél východní hranice okresu. V severozápadní části Prostějovska pramení také řeka Nectava se svými přítoky, protékající i přes město Konice a dál tekoucí severozápadním směrem a vlévající se do řeky Jevíčka již mimo Prostějovsko.

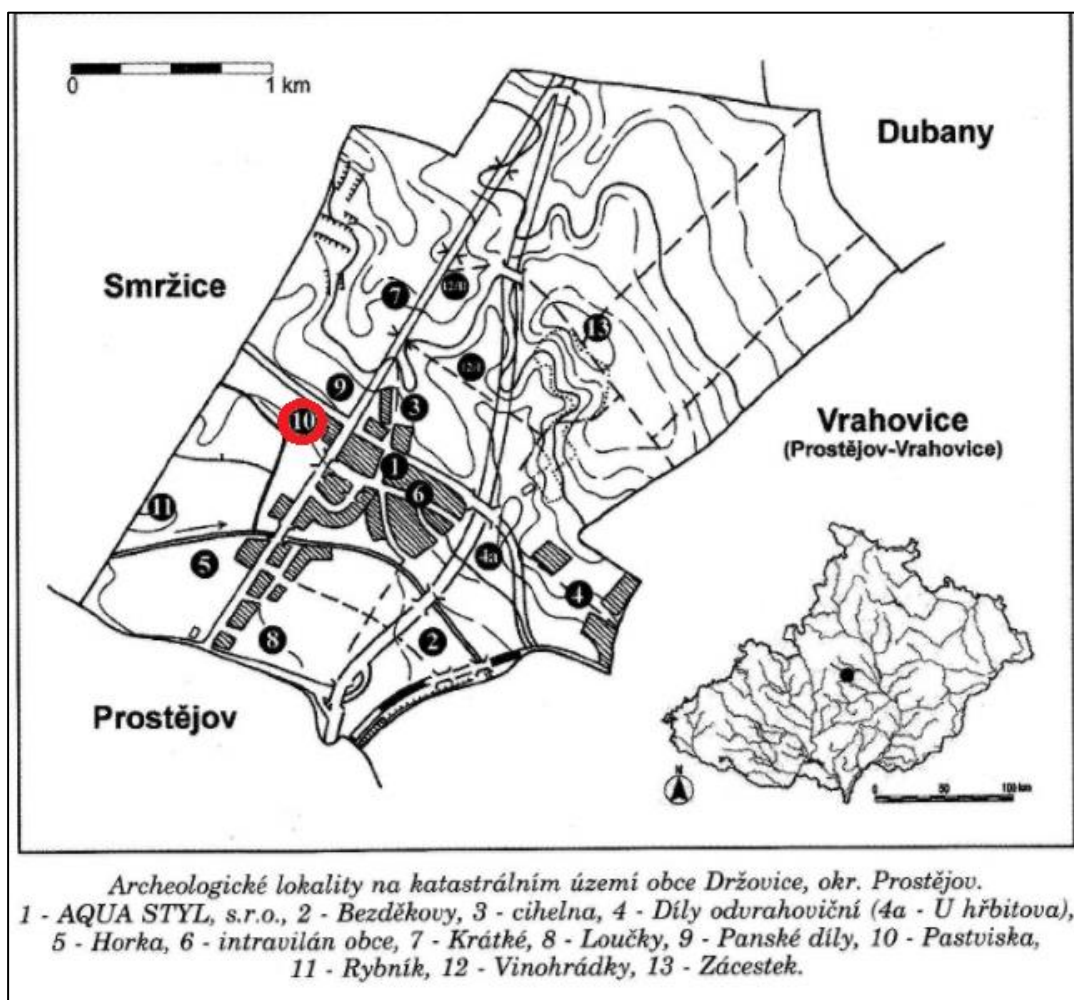
V oblasti Prostějovska se také nachází množství různě velkých rybníků. Jedna oblast jejich výskytu se rozkládá mezi obcemi Vysočany a Drahany v západní části Prostějovska, další kumulaci pak nalezneme na katastru obce Konice či východněji u obce Bohuslavice. Další významnější vodní plochy nalezneme v okolí obce Plumlov, zejména je hodno zmínit stejnojmennou vodní nádrž. Lze zmínit také rybníky západně od Němčic nad Hanou.

Přes samotné Držovice protéká řeka Romže a na okraji obce se do ní napojuje Český potok, kousek dále do něj Vyklička.

3 Držovice na Moravě „Pastviska“ – historie osídlení a záchranný archeologický výzkum 2014

Držovice a okolí, co se archeologie týče, bylo známo již na počátku 20. století díky badatelům I. L. Červinkovi a A. Gottwaldovi a jejich mnoha drobným výzkumům, povrchovým sběrům a publikačním výstupům (Fojtík 2014b, 44). Na katastrálním území obce existuje 13 archeologických lokalit s bohatým osídlením již od doby kamenné, s jistotou od období kultury s lineární keramikou. Její mnohé doklady poskytlo několik sídlišť z intravilánu i okolí obce (obr. 1: 1–2, 4–5, 9–11), přičemž z polohy „AQUA STYL“ pochází i nález pohřbu lidského skeletu v sídlištní jámě. Podobně dokládají sídlištní nálezy z osmi poloh v Držovicích (obr. 1:2, 4–5, 8–10, 12–13) kulturu s moravskou malovanou keramikou. Doklady kultury jordanovské a kultury nálevkovitých pohárů představují nálezy z lokalit „Pastviska“ a „Díly odvahoviční“ (objeveny také lidské pohřby v sídlištních objektech a unikátní kostrový hrob naznačující existenci většího pohřebiště). V „Dílech odvahovičních“ jsou registrovány doklady osídlení také z období středního až pozdního eneolitu (horizont Strachotín – Držovice). Zastoupena jsou dále sídliště kultury kulovitých amfor (obr. 1:8) a kultury zvoncovitých pohárů (obr. 1:4, 6, 8, 10), ale také kostrové pohřebiště druhé jmenované kultury, objevené v intravilánu obce. Kostrový hrob z míst dnešního obecního hřbitova a pár zlomků keramiky z polohy „Horka“ (obr. 1:4a, 5) společně dokládají kulturu se šňůrovou keramikou (Gottwald 1930, 8; Fojtík 2014b, 45).

Stopy kultur starší doby bronzové, únětické a věteřovské, představují nálezy keramiky z „Dílů odvahovičních“, avšak osídlení zde a v poloze „Pastviska“ existovalo také v období střední a mladší doby bronzové, kdy kulturu lužickou dokládají i sídliště z „Horky“ a „Panských dílů“. V „Dílech odvahovičních“ dále došlo k objev žárového hrobu z mladší doby bronzové a laténského pohřebiště. Toto následné období přináší opět větší počet lokalit s doklady sídlišť (obr. 1:4–5, 8, 10–11). Germánské osady jsou doloženy ze tří poloh (obr. 1:4, 10–11) a následná doba stěhování národů je reprezentována pouze jedním, zato však významným kostrovým pohřebištěm v poloze „U hřbitova“. Slovanské osídlení obce dokládá zahlobená chata z „Pastvisek“ či žárový hrob z „cihelny“. Raný středověk dle množství nálezů znamenal pro Držovice vysoce intenzivní slovanské osídlení, což potvrzuje např. pohřebiště opět z „cihelny“ či sídliště z „Dílů odvahovičních“ a „Pastvisek“ (Čižmář–Procházková 1999, 68–69; Fojtík–Šmíd 2008, 19, 51–54, 79–80, 103–104; Fojtík 2014b, 45–57).

Obr. 1: Doposud známé archeologické lokality (stav ke dni 1. 8. 2014) na katastrálním území obce Držovice na Moravě (podle Fojtík 2014b, 63, obr. na s. 63; upraveno Konečný 2019).

Na samotné lokalitě „Pastviska“ povrchovými sběry a drobnými výzkumy odhaloval vývoj osídlení již A. Gottwald, který nasbíral zlomky keramických nádob a kamennou industrii kultury s moravskou malovanou keramikou (Gottwald 1924, 21), keramiku eneolitickou (Gottwald 1930, 12), patřící např. lidu kultury zvoncovitých pohárů (Gottwald 1924, 38), keramiku ze starší i střední doby bronzové (Gottwald 1931, 51–52, 59), stejně jako střepy, nádobu a kolečko ze střepu z období popelnicových polí (Gottwald 1931, 61, 76). Platěnické kultuře náležely nálezy keramiky, KPI i bronzový srp platěnické kultury (Gottwald 1932, 24). Nechyběla ani keramika a železné artefakty náležející době laténské (Meduna 1980, 80–82).

Doklady osídlení Germány v Držovicích jsou známy nejen z pojednávané lokality „Pastviska“, ale i z dalších dvou polykulturních poloh (Fojtík 2014b, 49–51, 54–56). První z nich je trať „Díly odvrahoviční“, kde již ve 20. letech nasbírali početnou kolekci keramiky domácí i římskoprovinciální A. Gottwald a I. L. Červinka (Gottwald 1924, 118). V roce 1998

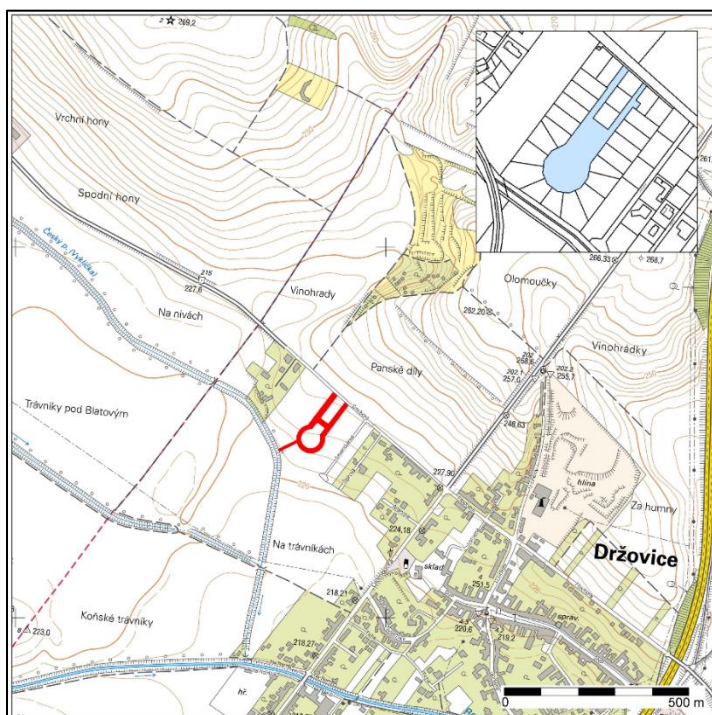
pak byly na stejné trati odkryty rozsáhlým záchranným archeologickým výzkumem (kvůli výstavbě společnosti NEKR) pod vedením Z. Čižmáře a M. Šmída dvě chaty s vnitřní kůlovou konstrukcí datované do mladší doby římské (Čižmář–Šmíd 1999, 218–219, 247, 276, 369–370; Šedo 2000, 55). V poloze „Rybník“ bylo germánské osídlení doloženo kolekcí nálezů získaných r. 1997 povrchovými sběry F. Štěpánka z Prostějova (Procházková 1999, 199–200).

Raně středověké osídlení (ml. doba hradištní) doložil několikafázový záchranný výzkum P. Fojtíka v trase budoucí ul. Levandulové v Držovicích na Moravě, který začal v dubnu 2013 při zahájení výstavby 25 rodinných domů. Získána byla kolekce keramiky, zvířecí kosti, železná ostruha či stříbrný denár z 90. let 10. století aj. (Fojtík 2014a, 4–5). V rámci II. etapy tohoto záchranného výzkumu, která probíhala v červenci a srpnu 2013 v trase budované komunikace budoucí Levandulové ulice, byly po skrývce ornice odkryty objekty germánského sídliště – zahloubený přístřešek s vnitřní kůlovou konstrukcí a několik běžných sídlištních jam. Výplně těchto objektů obsahovaly mj. germánskou keramiku v ruce i na kruhu vyráběnou (tzv. jiříkovické zboží), glazovaný stěp nádoby římskoprovinciálního původu i pravěké intruze z období kultury s lineární keramikou a kultury jordanovské (Fojtík 2014a, 4–5; týž 2014b, 55; týž 2015, 5–7; Mikulková 2018, 111). Výzkum pokračoval i v září při výstavbě prvního z 25 plánovaných rodinných domů. Přinesl objev eneolitické zásobní jámy, zahloubené chaty ze starší doby římské a časně slovanské chaty sídliště pražského typu s otopným zařízením (Fojtík 2015, 5–6). Na parcele č. 701/4 pak došlo k objevu dvou mladohradištních zásobních jam obsahujících nálezy keramiky, KPI, zvířecích kostí i železných předmětů. Slovanské sídliště leží v této poloze velmi blízko pohřebišti ze stejného období, objeveného v nedaleké bývalé držovické cihelně, které možná kontinuovalo již z dob Velké Moravy (Měřínský 1987, 91; Čižmář–Šmíd 1999, 369–370; Fojtík 2015, 6).

3.1 Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014 – objekty a jejich specifika

Od srpna do listopadu 2014 probíhal na parcelách 702 a 703/1 v trati „Pastviska“ v Držovicích na Moravě (okr. Prostějov) záchranný archeologický výzkum, opět vedený P. Fojtíkem z detašovaného prostějovského pracoviště Ústavu archeologické památkové péče Brno (obr. 2–3).

Obr. 2: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Poloha zkoumané plochy na území katastru obce (podle Fojtík 2015, 3, obr. 1; upraveno Konečný 2019).

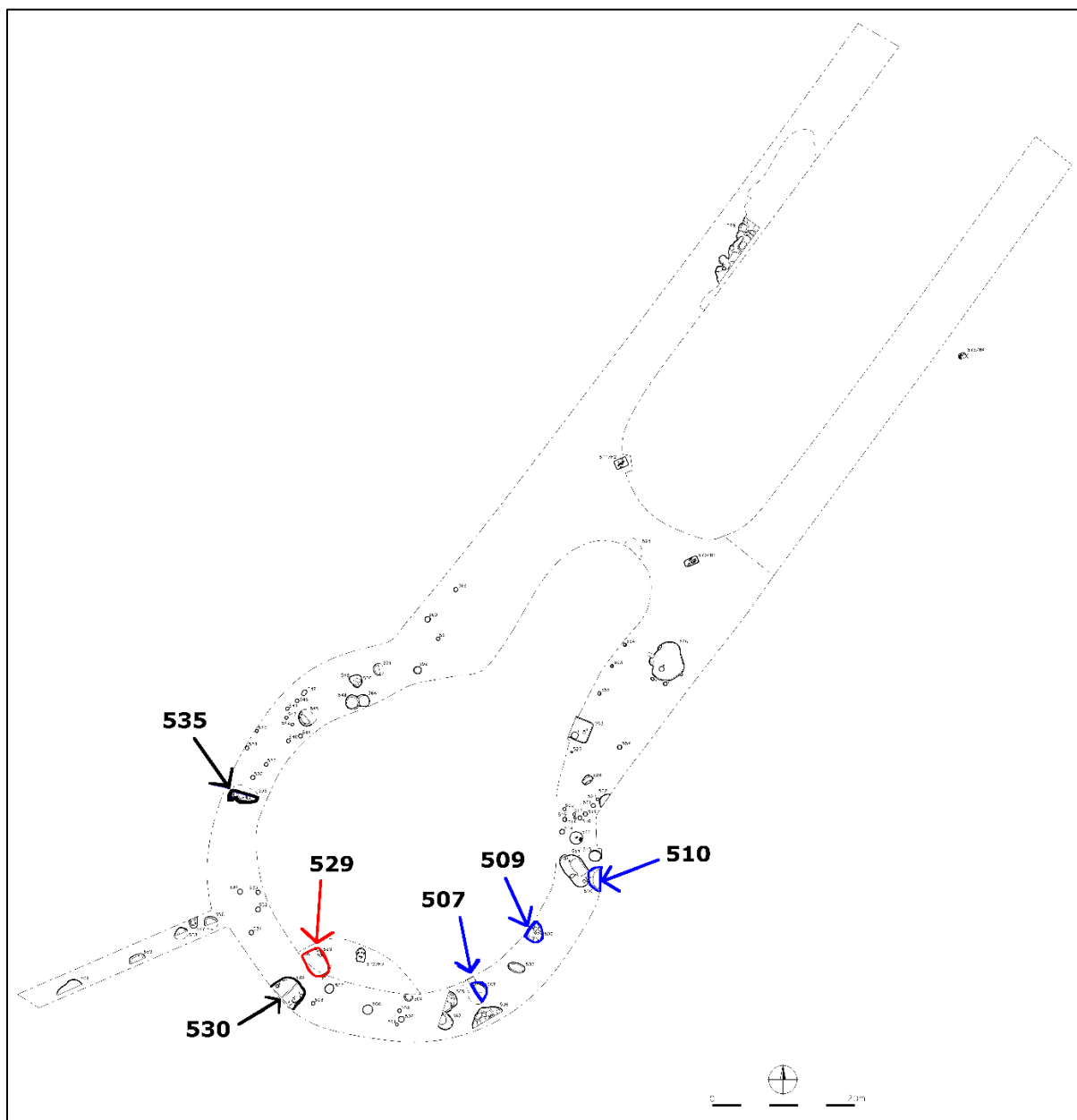
Obr. 3: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Letecký pohled na polohu novostavby rodinných domků v krajině (podle Fojtík 2015, 3, tab. 1:1; upraveno Konečný 2019).

Výzkum byl i v tomto případě vyvolán stavebním záměrem vybudování obytného souboru 25 rodinných domů a s tím spojenými úpravami komunikace, přičemž probíhal formou archeologického dohledu spojeného také s detektorovou prospekci vytěžených podorničních vrstev. Po očekávaném pozitivním zjištění archeologických situací započal samotný záchranný výzkum. Po objevení se jednotlivých objektů byla plocha začištěna a výplně objektů postupně vytěženy, což bylo průběžně kresebně (v měřítku 1:20) i fotograficky dokumentováno. Geodeticky zaměřené objekty zachycuje celkový plán lokality (obr. 4), který vytvořila

D. Vitulová (Fojtík 2015, 3, 7). Od srpna do listopadu 2014 probíhala hlavní fáze výzkumu, která metodou postupného odkryvu plochy navýšila celkový počet odkrytých objektů ze všech období na 74. Z období pravěku lze uvést např. 3 kostrové a 1 žárový hrob KŠK, zásobnice různých stupňů doby bronzové, hliník lužické kultury a nespecifikované sídlištní jámy kultury lengyelské, věteřovské a jiných období pravěku (Fojtík 2015, 7, 10–11; Mikulková 2018, 111; Geislerová–Parma a kol. 2018, 220).

Mezi objekty datované do doby římské byly v nálezové zprávě zařazeny tři zahloubené stavby kúlové konstrukce, poměrně vzácný objekt řemeslnické dílny (výroba KPI), pravděpodobná pec na výrobu vápna či několik sídlištních jam a hliníků. Ke slovanskému období patří obilnice (nebo zásobní jáma) z konce 10. století. Do jednotlivých uvedených časových období lze rozřadit také 32 kúlových jamek. Soubor doplňuje několik nedatovaných či neurčitelných objektů. Těchto sedm desítek objektů dokládá velice intenzivní osídlení na lokalitě „Pastviska“, neboť tato byla a je strategicky výhodným bodem v krajině (Demek–Mackovčín 2006, 380; Fojtík 2015, 6–7, 10–11).

Podle nálezové zprávy tvoří objekty z doby římské více než pětinu ze všech odkrytých v Držovicích „Pastviskách“ ve výzkumné sezóně srpen–listopad 2014. Předpokládaná vápenická pec (obj. 511), tři zahloubené obytné chaty (obj. 526, 530 a 553), hliník (obj. 506) a dvě sídlištní jámy (556 a 559) jsou dle nálezové zprávy časově řazeny do horizontu markomanských válek, tedy stupně B2/C1, oproti tomu objekty, které sloužily ke zpracování kostí a parohů a výrobě předmětů z nich (objekt 529 a možná 510) autor výzkumu datuje do pozdní doby římské. Zbylé dvě sídlištní jámy (507 a 509) a objekt interpretovaný jako hliník (535) jsou v nálezové zprávě zařazeny pouze obecně k době římské (Fojtík 2015, 7, 17–18).

Obr. 4: Držovice na Moravě „Pastvicka“ 2014. Celkový plán zkoumané plochy (podle Fojtík 2015, 3, obr. 3; upraveno Konečný 2019).

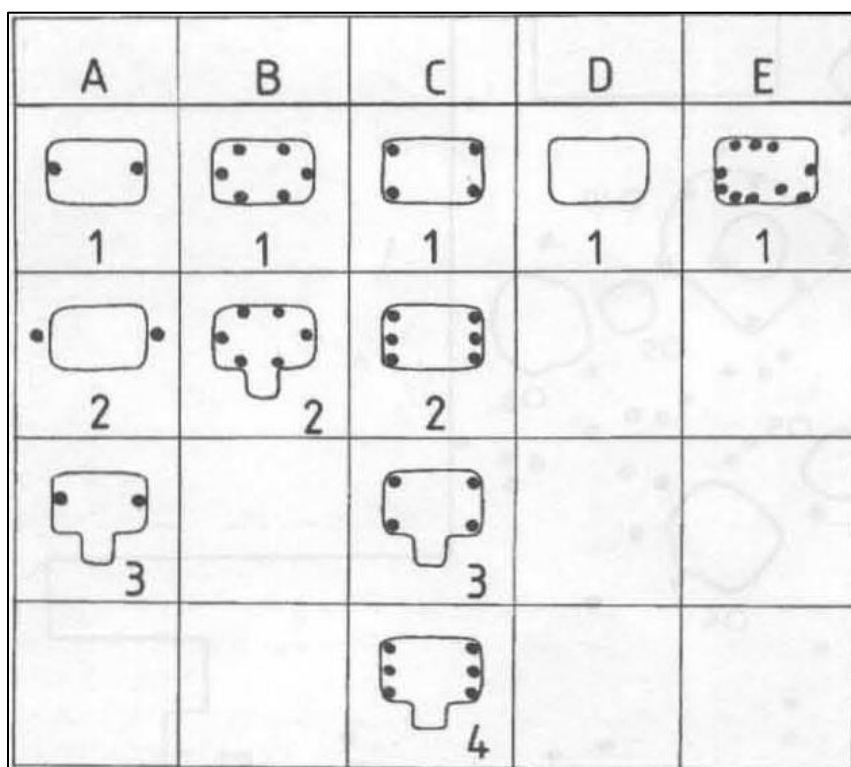
4 Popis a charakteristika sídlištních objektů

Z výše popsané výzkumné sezóny v Držovicích „Pastviskách“ budou z celkem 17 odkrytých objektů z doby římské blíže hodnoceny ty, které měly souvislost s výrobou kostěné a parohové industrie na tomto sídlišti, což dokládají nálezy hotových výrobků, polotovarů a výrobní suroviny ve výplních těchto objektů. Dle tohoto kritéria mezi ně lze zařadit zahloubenou chatu 530, objekt 529, považovaný autorem výzkumu přímo za dílnu na výrobu parohové industrie, hliník 535 a objekty 507, 509 a 510, označené v nálezové zprávě jako sídlištní jámy (Fojtík 2015, 10, 12–45, obr. 4).

4.1 Zahloubená chata (obj. 530)

Jednoduché částečně zahloubené chaty se sedlovou střechou, svislým štítem a kůlovou konstrukcí jsou považovány za charakteristický typ stavby sídlišť Markomanů a Kvádů v oblasti severně od středního Dunaje (Droberjar 2002, 98; Varsik 2011a, 6–9). Tyto germánské chaty bývaly zahloubeny až několik desítek centimetrů do země, přičemž dno tvořila udusaná hlína, někdy upravena ztvrdlým hlinitým výmazem (někdy i ve více nánosech) či posypána tenkou vrstvou směsi písku a hlíny (Tejral 1993a, 448, 452; Varsik 2011a, 13–14). Dle E. Droberjara (2002, 100) měly tyto chaty ve většině případů obytnou funkci, avšak někdy se mohly v těchto chat odvíjet i některé výrobní činnosti (např. tkalcovství) a doloženy jsou i chaty čistě výrobní (železářské dílny).

Pro Čechy, Moravu, Slovensko i Dolní Rakousko platí velká podobnost týkající se rozměrů i typů zahloubených chat (Salač 2008c, 48). Pro jednoduchou orientaci v typech zahloubených chat lze využít např. přehlednou tabulku a systém E. Droberjara (obr. 5; Droberjar 1997, 22–25, Abb. 11). V období markomanských válek se na sídlištech s rozlohou zhruba 1,5–3 ha objevují typické chaty čtyřúhelníkového tvaru a s šestikůlovým uspořádáním typu Droberjar B1 a B2, tedy s dvěma kůly na delších stranách a po jednom na kratších. Později se objevují mladší varianty těchto chat, např. se třemi kůlovými jamkami na obou kratších stranách typu Droberjar C2 a C4 či pouze se čtyřmi kůlovými jamkami typu Droberjar C1 a C3, které se pravděpodobně z šestikůlových chat vyvinuly někdy kolem roku 400 (Tejral 1998b, 202–203). Zahloubené chaty badatelé většinou chápou jako obytné stavby, zejména dříve se však někteří z nich stavěli proti této interpretaci, nejen kvůli absenci vykuřovacích zařízení (Varsik 2011a, 6–9).

Obr. 5: Typologie zahloubených chat doby římské (podle Droberjar 1997, 22, Abb. 11).

Výzkumná sezóna z podzimu 2014 na lokalitě Držovice na Moravě „Pastviska“ poskytla nález celkem tří zahloubených chat. Dvě z nich (obj. 526 a 530) byly postaveny svou delší osou v linii SZ – JV (obr. 6–7), odkrytá část třetí chaty (obj. 553) ve směru S-J (obr. 7). Stejnou orientaci jako objekty 526 a 530 měly čtyři ze šesti objevených chat z lokality Kostelec na Hané „Kozí brada“, zbylé dvě pak ve své delší ose zaujímaly orientaci V–Z (Vachůtová 2007, 396–397, obr. 3). V tomto směru je orientována většina zahloubených chat (s menšími či většími odchylkami) na jihozápadním Slovensku (Varsik 2011a, 10, 12–13, 15). Nadzemní kůlové stavby nebyly na držovickém sídlišti objeveny žádné, což by poukazovalo na téměř jistý obytný charakter chat. Podlahová plocha zahloubených chat na jižní Moravě se většinou pohybuje mezi 9,5 až 20,5 m² (v průměru okolo 14 m²) a na jihozápadním Slovensku se velikost plochy objevených chat pohybuje v rozmezí 5–25 m² (Droberjar 1997, 25; týž 2002, 100; Varsik 2011a, 13). Zmíněným rozsahům rámcově odpovídají plochy všech tří chat z Držovic.

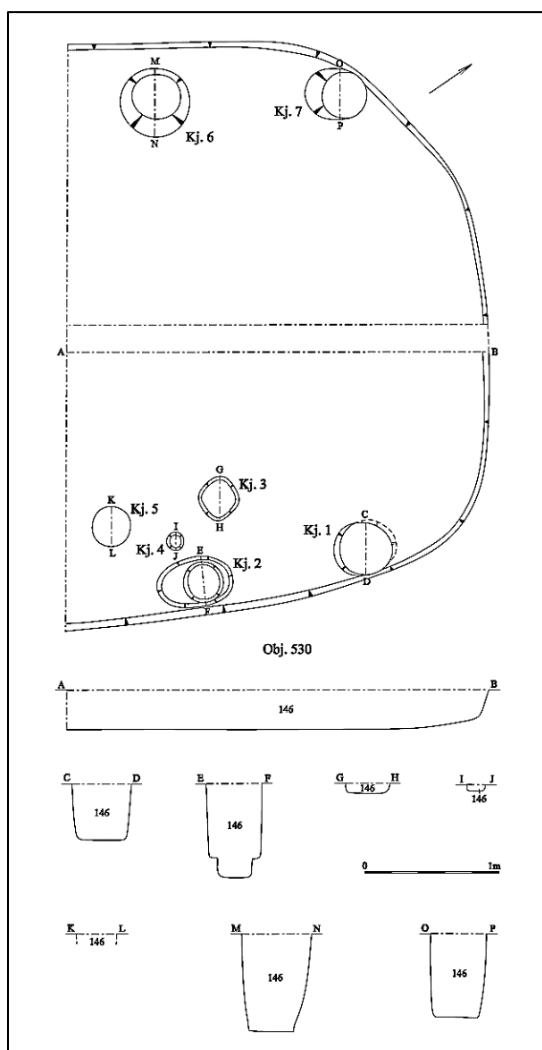
Výplň chaty 530 (obr. 6) obsahovala nálezy domácí i římskoprovinciální keramiky, zlomky vápence, osteologický materiál, vyřezanou část jelení parohové výsady ve formě polotovaru a také dochovanou část zdobené rukojeti kostěného hřebene. Rozměry chaty oválného až obdélného tvaru činí 4,4 × 3,16 m a vymezují plochu rovné podlahy z dusané hlíny

zhruba 14 m² při jejím zahloubení pod podloží až 0,3 m. Odkrytá část chaty je svou delší osou orientována sice ve směru SZ – JV, linie objektu však naznačují, že objekt pokračoval jihozápadním směrem a delší osou by pak stavba byla orientována ve směru SV – JZ. Kúlové jamky kruhového průřezu byly zahloubené 0,04–0,7 m pod úrovní podlahy chaty a jejich průměr se pohyboval v rozmezí 0,13–0,56 m. Výplně těchto jamek neobsahovaly žádné nálezy. (Fojtík 2015, 27–28, obr. 23, tab. 13). Míra zahloubení kúlových jamek 1, 2, 6 a 7, jejich průměr a rozmístění po dvou proti sobě, což vytváří pomyslný pravoúhlý obdélník, poukazuje na to, že se s velkou pravděpodobností jedná o pozůstatky po nosných kúlových pilířích. Jedna z kúlových jamek je zdvojená, což by mohlo znamenat reparaci v průběhu užívání. Jelikož však nebyl odkryt celý objekt, nelze vyloučit přítomnost dalších kúlových jamek. Charakter odkryté části jejich existenci naznačuje.

Pravidelné rozložení 4 kúlových jamek a přímý průběh stěn objektu jihozápadním směrem bez známek zaoblení umožňuje předpokládat, že chata pravděpodobně pokračovala právě na jihozápad svou delší osou. Pak by bylo možné předpokládat další kúly v neodkryté části objektu, což by nejvíce odpovídalo šestikúlové konstrukci typu Droberjar C2, u které jsou kúlové jamky vždy po třech umístěny uvnitř či vně obou kratších stěn objektu. Pokud by tomu tak bylo, lze téměř s jistotou vyloučit přítomnost vchodového výklenku, neboť ten bývá umístěn uprostřed delší strany, nejčastěji jižní (Tejral 1999, 245), přičemž v odkryté větší části objektu žádný náznak výklenku objeven nebyl. Na držovickém sídlišti se mělká kúlová jáma či prohlubeň, kterou by snad bylo možné považovat za alternativu vchodového výklenku, objevila pouze u chaty 553 (obr. 7).

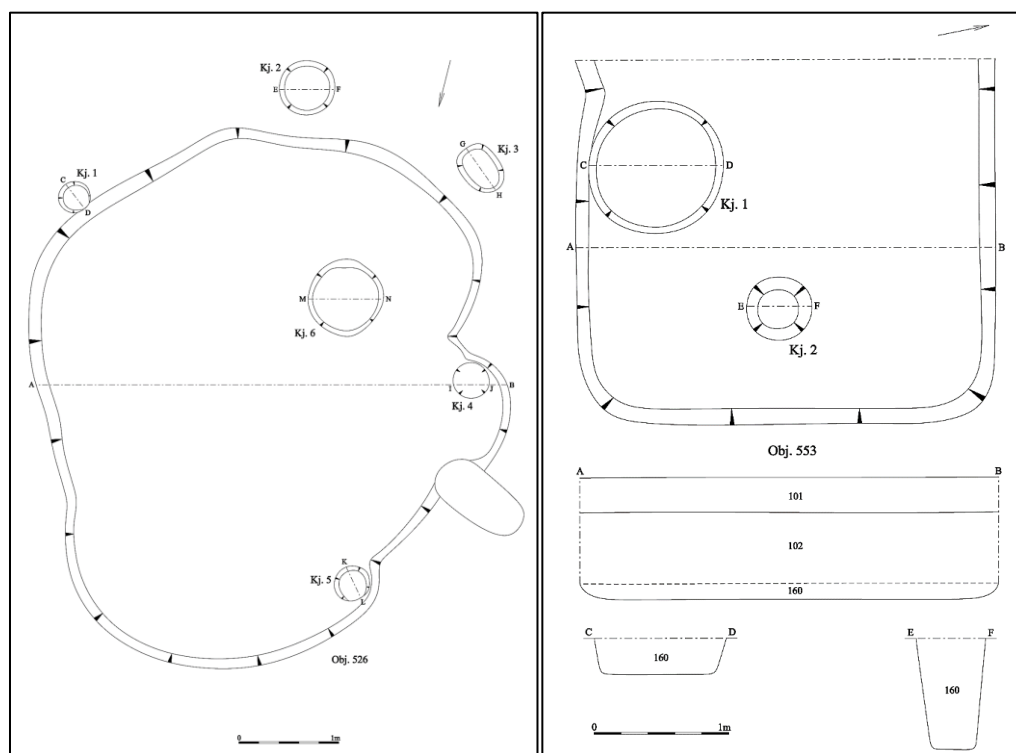
Mezi příklady zahloubených chat typu Droberjar C2 patří obj. 730 ze sídliště v Sodoměřicích (Vlach 2007, 450–451, obr. 5:4; Zeman 2008a, 50) či chaty 6/67, 23/66, 41/67 a 89/64 z jihozápadní části sídliště zkoumaného ve Zlechově (Hrubý 1967, 653, obr. 219; Droberjar 1997, 20; Zeman 2008a, 52, obr. 10, tab. 8:1–4, 9:1). Obě sídliště se řadí do přechodného stupně C3/D1. Na dalším moravském sídlišti v Mušově byla odkryta chata 12 typu Droberjar C4 se stejným konstrukčním schématem jako typ C2, avšak navíc se vstupním výklenkem (Tejral 1990, 28–29, Abb. 3:5). V Čechách typ C2 zastupují např. chaty 40, 55, 58 a 76 z Března u Loun (Pleinerová 2007, 103–111; Forró 2012, 23, obr. na s. 116, 118, 76), objekt 145 z Prahy-Ruzyně (Kuchařík a kol. 2008, 203–205, obr. 9), chaty II/83 a III/84 ze sídliště ve Zlivi (Zavřel 1999, 507, obr. 25–26; týž 2008, 122, obr. 14) či polozahloubená chata III/87 ze Sedlce, která je však autorem výzkumu

datovaná již do stupně C2 (Zavřel 2008, obr. 12:2, 121), což umožňuje uvažovat o posunu dolní hranici výskytu tohoto typu chat ve středodunajském prostředí.

Obr. 6: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530 (podle Fojtík 2015, 27–28, obr. 23).

Druhou možností představuje určení chaty jako typ Droberjar C1 se čtyřmi rohovými kůly. Chaty tohoto typu jsou typické pro germánská sídliště přechodného stupně C3/D1. Jako analogie z Moravy lze uvést chaty 53/65, 54/65, 69/66, 16/68, 11/66, 18/66 ze zlechovského sídliště (Zeman 2008a, 50–51, obr. 10, tab. 9:2–4, 10:1–3), chatu 514 na lokalitě Slatinice „Trávníky“ (Kašpárek 2006 17–19, tab. 26) či chatu II ze sídliště v Mořicích (Beneš 2007, 473–474, obr. 3:2). Analogie z Čech poskytují objekt 2/88 ze Zbudova (Zavřel 2008, 122, obr. 13) či chaty IV/85 a V/86 ze Zlivi (Jančo 2002, 206–207; Zavřel 2008, 123, obr. 14). Na jihozápadním Slovensku zastupují tento typ chaty 10 odkrytá při výzkumu ve Štúrovu (Beljak–Kolník 2008, 136–137, obr. 7:10) či obj. 1/86 z Hontianských Moravců (Šalkovský–Roth, 98, obr. 7:8).

Obr. 7: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Zleva: obj. 526 a 553 (podle Fojtík 2015, 24–25, 37, obr. 19, 32).

Zahloubené chaty s šestikúlovou konstrukcí představují na kvádských i markomanských sídlištích nejběžnější typ staveb charakteristický pro celou oblast svěbského osídlení severně od středního Dunaje – především ve starší a mladší době římské. Do pozdní doby římské přežívají šestikúlové chaty typu Droberjar C2, což je přechodný typ mezi klasickým rozmístěním kúlů do šestiúhelníku, a čtyřkúlovým uspořádáním typu C1, který se objevuje od konce 4. století, kdy je záhy doplněn i zmíněným typem C1 na přelomu 4. a 5. století (tzv. zlechovský horizont) a především pak ve stupni D1 (Droberjar 1997, 20–22; Tejral 1998b, 202–203; Zeman 2008a, 50, 52; Sedláček–Kašpárek–Jílek 2010, 382).

Na základě uvedených poznatků náleží držovická chata 530 buď k šestikúlovému typu Droberjar C2 nebo ke čtyřkúlovému typu Droberjar C1, přičemž první varianta je pravděpodobnější. V každém případě jde v obou případech o typy řazené do časového období pozdní doby římské až stěhování národů. Pokud jde u držovické chaty o typ C2, lze ještě uvažovat o jejím časovém zařazení do průběhu (spíše druhé poloviny) 4. století, vzhledem k tomu, že jde o stupeň přechodný a budoucí výzkumy mohou spodní hranici jeho výskytu ještě posunout. První signály svědčící pro tuto skutečnost jsou možná již zmíněný objev chaty typu C2 ze Sedlce datovaný již do stupně C2 či chata zkoumaná na sídlišti v Pasohlávkách

„U vodárny“, jejíž výplň odpovídala dokonce stupni C1 (Zeman 2008a, 52; Komoróczy–Vlach 2011, 392, 394, Fig. 4:1). Pokud jsou tato určení správná, spodní hranice chronologického datování chat typu C2 by se musela posunout až o jedno století do mladší doby římské. Tuto variantu však mohou potvrdit pouze další budoucí výzkumy s průkaznými nálezovými okolnostmi.

4.2 Objekty 507 a 529 související s výrobou kostěné a parohové industrie

Kromě jednoduchých podomáckých KPI nástrojů, které bývají na germánských sídlišťích hojně nalézány, musela část složitějších výrobků (jehlice, hřebeny, pouzdra, hrací tyčinky apod.) vznikat v rukou řemeslníků, kteří je brousili, štípali, řezali, opalovali, nýtovali a jinak upravovali. Jelikož v tomto odvětví existovalo více specializací, vznikaly také dílny zaměřené na výrobu vybraných typů výrobků. Z České republiky pochází pouze několik přímých dokladů dílen na výrobu kostěné a parohové industrie. Mezi ně patří dílny na výrobu KPI odkryté na sídlišti ve Zlechově, a to 5 hřebenářských dílen fungujících v zahloubených chatách 89/64, 53/65, 20/67, 3/69 a 4/69, jejichž odpad byl deponován také v jámách 70/64 a 42/67 (Zeman 2008a, 58, tab. 45, 52, 56, 91, 101, 124, 126), a dále chata 1 v Hořticích, v níž probíhala výroba kostěných hracích kostek (Motyková 1974, 506–508, obr. 1, 3).

Většina dílen na výrobu kostěné a parohové industrie však byla objevena nepřímo, na základě objevů nápadných kumulací polotovarů, ořezaných kostí či parohů, nepoužité výrobní suroviny či odpadu z těchto materiálů v sídlišťních objektech. Mezi příklady sídlišťních lokalit s takovými hromadnými nálezy KPI výrobků, polotovarů či suroviny patří např. Březno u Loun (Pleinerová 2007, 107), Havřice (Pavelčík 1970, 38), Šlotava či Sány (Motyková–Šneidrová 1964, 202; Vachůtová–Zeman 2010, 107–111) a jámy ze sídliště v Mostě, kde se našel vedle ořezaných jeleních parohů i hřeben s rytinou jelena (Kučera 1934–1935, 115–116). Na sídlišti ve Vícemilicích probíhala výroba jak hřebenů, tak i kostěných jehlic (Kalousek–Pernička 1956, 82). Jehlice byly produkovány také na sídlišti v Praze-Michli (Zeman 2001, 108). Další výrobní specializaci představovalo zhotovování střenek a rukojetí nožů, což dokládají nálezy z Tuchlovic (Pleiner 1959, 177) či blíže neupřesněné lokality u Podlešína, kde daný sídlišťní objekt kromě KPI nálezů obsahoval také fragmenty strusky a železné předměty (Schmidt 1896–1897, 420–421).

Na sídlišti v Držovicích „Pastviskách“ byly odkryty dva objekty, které vzhledem k obsahu velkých množství opracovaných kusů parohů a kostí ve výplních (polotovary, výrobní

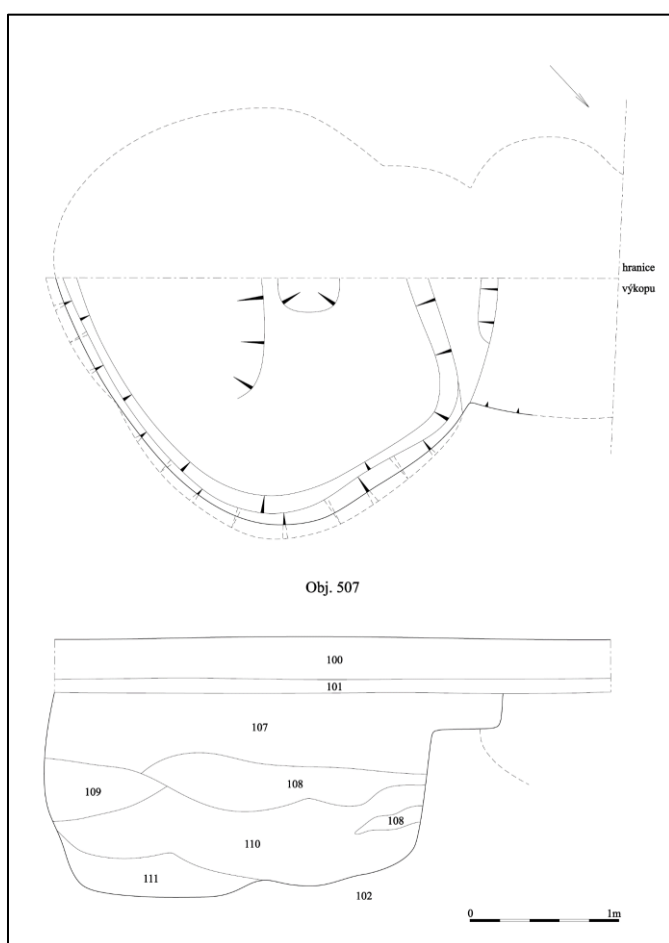
surovinu i odpad z výroby) nesporně představují objekty úzce související s výrobou kostěných a parohových předmětů.

Objekt 507 (obr. 8) autor výzkumu označil jako sídlištní jámu a datoval jej do stupně B2/C1 (Fojtík 2015, 15). Časové zařazení však bylo po vyhodnocení chronologicky citlivých nálezů z výplně objektu (kapitola 5) přehodnoceno, neboť odpovídá pozdní době římské a počátku období stěhování národů. To odpovídá téměř všem níže uvedeným analogiím. Vzhledem k nálezu několika desítek kusů opracovaných parohů a jejich polotovarů ve výplni objektu, ale také v souvislosti s jeho velikostí, zahloubením a konstrukcí jej lze chápat pravděpodobně jako druhou dílnu na výrobu kostěné a parohové industrie na sídlišti či skladiště. Zahloubení objektu dosahovalo v maximální hloubce až 1,36 m, tvar měl široce oválný bez známek křulové konstrukce a disponoval rozměry $3 \times 2,9$ m, což představuje plochu 8,7 m². Byl odkryt pouze ze dvou třetin, přesto lze stanovit jeho orientaci delší osou zhruba ve směru SSZ–JJV. Dno měl objekt stupňovité a nacházely se v něm zhruba uprostřed dvě prohlubně, jedna kulatého tvaru, druhá široce oválná. První prohlubeň by mohla představovat pozůstatek ohniště, neboť v objektu byly dvě popelové vrstvy. V objektu se nacházelo velké množství keramiky domácí a dva zlomky provinciální, 23 kusů více či méně opracovaných částí parohů, kovové artefakty, dva brousky, hrudku tuhy, osteologický materiál, mazanici, přeslen aj. (Fojtík 2015, 15, 47–48).

Přímo doložená dílna na výrobu kostěných hracích kostek v Hošticích fungující v objektu 1 měla podobu zahloubené chaty obdélníkovitého tvaru o šířce 4,5 m a dochované délce 4 m. (Motyková 1974, 506–508). V severozápadní části byl objekt schodovitě zahlouben do hloubky dva metry. Dno tvořila udusaná hlína. Uprostřed severovýchodní stěny se uvnitř chaty nacházela 0,4 m hluboká křulová jamka a nedaleko od ní (ale již při horním okraji chaty) další, zahloubená pouze 0,15 m. Ta obsahovala tmavě zbarvenou výplň, jež poskytla mj. i zuhelnatělé zbytky obilí. Uvedenou charakteristikou se podobá držovické dílně 507, tvarem i velikostí, stejně jako zahloubením, které je také poměrně velké. Nicméně na základě poměrně velké kolekce germánské keramiky nalezené v hoštickém objektu, zdobené např. rozvinutým ornamentem ozubeného kolečka byla tato zařazena ke starší době římské (tamtéž, 504–507), což neodpovídá datování obj. 507. Také neodpovídá typ stavby, protože hoštická chata měla křulovou konstrukci, kdežto držovický objekt 507 nikoli.

Rozměry, tvarem i časově (zlechovský horizont) držovickému objektu 507 odpovídá zahloubená hřebenářská dílna 3/69 ze Zlechova, lišící se však umístěním ohniště

v jihovýchodním rohu a přítomností dvou protilehlých kůlových jamek uprostřed kratších stran (Zeman 2006, 457, obr. 4:5, týž 2008a, 252). Jde o nejbližší doklad dílny na výrobu parohové a kostěné industrie, neboť na Moravě zatím žádné další dílny známy nejsou. Také zahloubená jáma z oblasti przeworské kultury z Regówa, datovaná do pozdní doby římské, odpovídá držovické dílně, uvedeným časovým obdobím i absencí kůlové konstrukce, jen tvar měla jáma oválný oproti držovické spíše obdélné (Szpondowski 2017, 46–47, Tablica II). Tvarem, velikostí i zahloubením představuje nejpřesnější analogii k držovické dílně 507 chata 2 z východorumunské lokality Bârlad-Valea Seacă, která rovněž postrádá kůlové jamky (Palade 1966, 262–262, Fig. 1: L6).

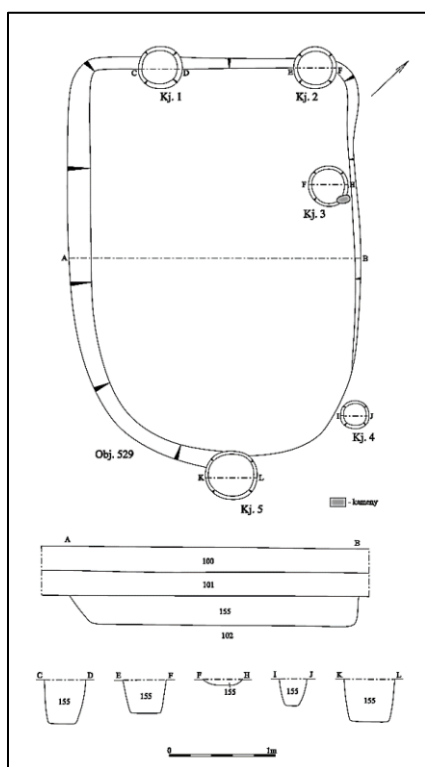

Obr. 8: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507 (podle Fojtík 2015, 15, obr. 8).

Objekt 529 (obr. 9) má tvar oválný až obdélný se zaoblenými rohy, podlaha z dusané hlíny je zahloubena až 0,26 m do podloží a její rozměry $3,9 \times 2,76$ m utváří rozlohu cca 11 m². Delší osou je tato dílna orientována stejně jako dvě ze zahloubených chat, ve směru SZ – JV. Ve výplni objektu bylo nalezena keramika jak z doby římské, tak i pravěké intruze, a především 33 ks zahrocených či jinak upravených parohových výsad a jejich částí (i parohové destičky),

železný předmět, bronzový plíšek, osteologický materiál, mazanice a struska. Oproti třem zahluobeným chatám je objekt v nálezové zprávě datován do 4. století (Fojtík 2015, 26, obr. 22, tab. 15:2). V objektu či po jeho obvodu je celkem 5 kůlových jamek s průměrem pohybujícím se v rozmezí 0,26–0,48 m, z nichž čtyři jsou umístěny v obvodovém ohraničení a zahluobeny v rozmezí 0,25–0,4 m, což je výrazně hlouběji oproti páté, mělké pouze 0,05 m¹ a umístěné uvnitř objektu těsně u jeho stěny. Tato jamka neobsahovala nálezy, zbylé čtyři ano. Ve dvou z jamek na jihovýchodní straně objektu se vyskytoval osteologický materiál a řezaná parohová výsada, ve zbylých dvou na opačné, kratší straně dílny se pak nalézaly jen zlomky keramiky a opět osteologický materiál (tamtéž, 26–27, obr. 22, tab. 15:2).

Analogické rozmístění kůlových jamek a podobné zahluobení jako objekt 529 má také hřebenářská dílna B6 z významné východorumunské lokality Bârlad-Valea Seacă (Palade 2004, 57–58, Fig. 30:B6). V její výplni byly kromě jiného nalezeny zlomky třívrstvých hřebenů s prodlouženým trapézovitým či zvonovitým tvarem držadla typu Cnotliwy 1B série B, varianta 1 nebo 3, představující analogii k pozůstatku držadla hřebene z držovické chaty 530 (tab. 50:1).

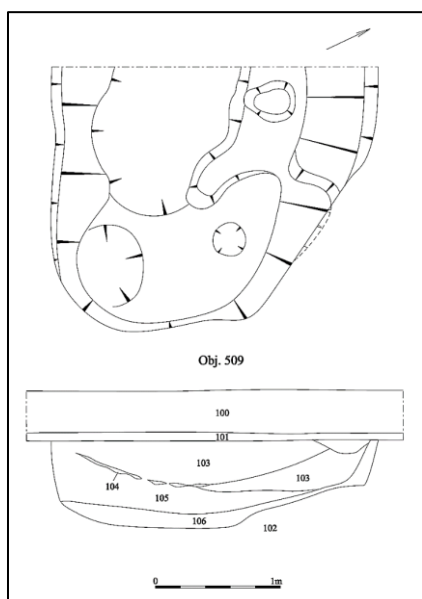
Obr. 9: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529 (podle Fojtík 2015, 26–27, obr. 22).

¹ V nálezové zprávě je chybný údaj „0,5 m“ (Fojtík 2015, 27).

4.3 Sídlištní jámy 509, 510 a hliník 535

Všechny tři zbylé objekty, ve kterých byly nalezeny kostěné či parohové artefakty a opracovaná surovina, byly autorem výzkumu vyhodnoceny stejně jako dílna 507 předběžně coby objekty z období horizontu markomanských válek, přičemž ve dvou případech jde o sídlištní jámy a obj. 535 je v nálezové zprávě určen jakožto hliník. Uvedená datace však ani u jednoho objektu neodpovídá skutečným zjištěným při typologicko-chronologické analýze výplní objektů (kapitola 5), a proto bylo nutné chronologické zařazení revidovat a nově upravit (viz níže).

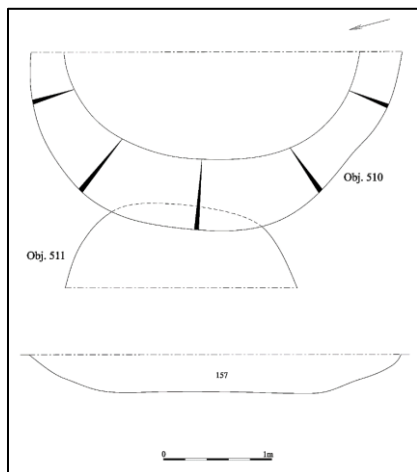
Jáma 509 (obr. 10) má podélně oválný tvar s rozměry 2,1 × 2,6 m, tudíž disponuje rozlohou cca 5,5 m². Zahloubení objektu činí 0,68 m a orientován je v ose SZZ–JVV, přičemž jeho stupňovité dno rozbrázděné několika prohlubněmi obklopují šikmé stěny. Uvedenou charakteristikou nijak nevybočuje ze standardu sídlištních jam. Ve výplni tohoto objektu se nalézaly tři kusy nespálených a opracovaných parohů (polotovar a výrobní surovina), železné předměty (spona a ocílka/děrovač), menší kolekce keramiky zahrnující domácí i provinciální produkci, mazanice, zvířecí kosti aj.

Obr. 10: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 509 (podle Fojtík 2015, 16, obr. 10).

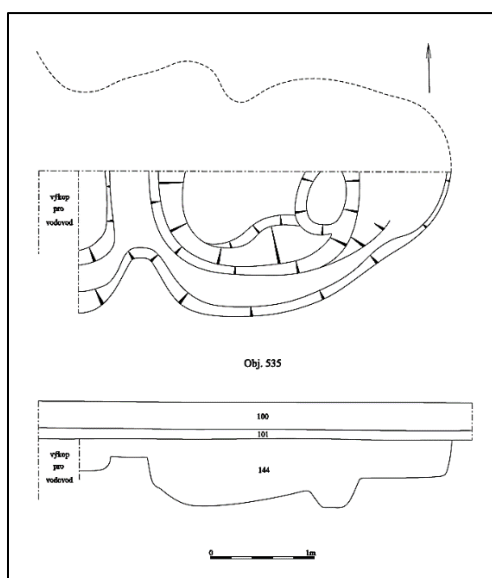
Jáma 510 (obr. 11) má kulatý až oválný tvar, je zahloubená 0,35 m do podloží a její rozměry 3,4 × 1,68 m udávají celkovou rozlohu cca 5,7 m². Linie výzkumu umožnila jen částečný odkryv zhruba západní poloviny objektu, směřovaného delší osou v linii SSV – JJZ. Výplň objektu obsahovala keramiku, osteologický materiál, mazanici a dva kusy opracovaného

parohu. Jedním byla odřezaná a na konci lehce sříznutá výsada, v druhém distální část shozu srnčího parůžku, kdy většina horní části byla odpilována. Oba kusy jsou nespálené a jde pravděpodobně o výrobní surovinu či výrobní odpad. Objekt se nacházel u předpokládané vápenky, přibližně 40 m severovýchodně od objektu na výrobu kostěné a parohové industrie. Dva kusy parohů nesvědčí pro žádnou speciální funkci.

Obr. 11: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 510 (podle Fojtík 2015, 16–17, obr. 11).

Poslední z hodnocených sídlištních objektů, jáma 535 (obr. 12), sloužil dle autora výzkumu jako hliník. Tyto objekty mívají velmi zvlněné a nepravidelné tvary a především dno. To podle nákresu i popisu v náleзовé zprávě odpovídá. Objekt disponoval rozměry $3,6 \times 2,5$ m, plochou 9 m^2 a jeho hloubka činila $0,66$ m. Výplň obsahovala kostěný hřeben, železný předmět, zvířecí kosti, keramiku a mazanici.

Obr. 12: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 535 (podle Fojtík 2015, 30, obr. 25).

4.4 Celkové vyhodnocení vybraných objektů v kontextu lokality

Objekty úzce související s výrobou parohové a kostěné industrie 507 a 529 byly lokalizovány v jižní části odkryté plochy ve vzdálenosti zhruba 20 m od sebe, přičemž obj. 529 stál hned vedle obytné chaty 530. To by mohlo naznačovat, že obydlí patřilo řemeslníkovi, který v objektu s možnou funkcí dílny pracoval, ale jde jen o nepodložitelný návrh vysvětlení situace. Ostatní hodnocené objekty byly lokalizovány v rozmezí cca 10–40 metrů od těchto výrobních dílen různými směry. Vzhledem k rozmístění i vzdálenosti těchto objektů pravděpodobně nebudou mít přímou souvislost, protože pokud by šlo o odpadní jámy náležející k dílnám, byly by spíše situovány blíže. Další výrobní aktivity doložené na sídlišti byly doloženy v obj. 530 (textilní výroba vzhledem k nálezům závaží a přeslenu) a 511 (objekt pravděpodobně určený k výrobě vápna dle autora výzkumu). Pokud by v objektu 530 probíhala textilní výroba významnějšího charakteru než pouhá podomácká, fungovaly by hned vedle sebe dvě dílny různého zaměření. Naproti tomu by objekt spojený s výrobou vápna stál poněkud izolovaně asi 40 metrů daleko od nich severovýchodním směrem.

Co se týče zbylých tří objektů, interpretovaných v nálezové zprávě jako dvě sídlištní jámy a hliník, nálezy z jejich výplní je umožňují časově zařadit k předchzím objektům do pozdní doby římské či přechodného zlechovského horizontu. Jako základní datovací opory posloužily zejména kovové artefakty z obj. 509, kostěný hřeben z obj. 535 a v rámci všech tří objektů pak spektrum zastoupené keramiky zahrnující např. zlomky jiříkovické keramiky či ručně vyrobené hrnce s protlačovanými okraji. Interpretace těchto tří objektů je podrobněji rozvedena v kapitole 5.4.2.1.

5 Typologicko-chronologická analýza movitého inventáře

Následující stránky poskytují pokus o typologicko-chronologické vyhodnocení archeologických nálezů získaných výzkumem v Držovicích na Moravě na trati „Pastvicka“ roku 2014–2015 z objektů č. 507, 509, 510, 529, 530 a 535 (Fojtík 2015). Materiál je hodnocen kategoricky dle druhu materiálu a případně dále dle typu v rámci dané kategorie. To vše na základě známých pramenů a analogií.

5.1 Keramika

S ohledem na charakter zkoumaného souboru vybraných objektů byla zvolena vlastní metodika hodnocení keramického souboru z výplní objektů. Při hodnocení tohoto nejpočetnějšího druhu archeologického materiálu byly použity obecně užívané zásady a deskripční metody i termíny, avšak pro hlavní fáze vyhodnocení jednotlivých kategorií (např. určení typu nádob či výzdoby, datace apod.) také některé běžně užívané typologicko-chronologické systémy pro keramiku doby římské, zejména monografie E. Droberjara (1997), disertační práce D. Vachůtové (2009) či vybrané kapitoly z přehledových a obecnějších prací k době římské na Moravě, např. magisterská práce M. Kalábka (1998), encyklopedie doby římské již zmíněného E. Droberjara (2002) či novější monografie T. Zemana (2017).

Vzhledem k objemu keramického materiálu, ale také s přihlédnutím k zaměření této práce bylo vybráno několik znaků souboru, které bylo vhodné statisticky a makroskopicky hodnotit. Především šlo o rozdělení a zjištění zastoupení jednotlivých skupin keramiky podle původu a způsobu výroby, poté o jejich typologicko-chronologické zhodnocení. U jednotlivých keramických skupin byly zjišťovány počty a poměry jedinců i některé vlastnosti, jako je např. zachovalost, přítomnost a způsob výzdoby, zastoupení jednotlivých druhů nádob apod. Ne vždy lze při hodnocení nálezů dosáhnout zcela objektivního hodnocení, pokud nejde o matematické či metrické měření. Nejvyšší míra subjektivity bývá u hodnocení barevnosti a charakteru povrchu, ale také při makroskopickém popisu struktury keramického těsta. Zkreslení se může objevit i při vytváření kresebné dokumentace (a tím i při jejím typologickém vyhodnocování) a při určování výzdoby či úpravy povrchu.

Ze šesti vybraných objektů byly z celkového počtu 908 keramických fragmentů nejprve vyřazeny intruze z jiných období (28) a nezařaditelný skart (442), který tvořily drobné zlomky, které nešlo zařadit ani rámcově do určitého období. Do souboru také nebyla zahrnuta mazanice, která je hodnocena v samostatné kapitole. Vznikl tak výsledný soubor celkem 438 kusů

keramiky různého typu, který bylo nutné před vlastním hodnocením popsat podrobně do katalogu, slepit dohromady kusy, které patřily s jistotou k jedné nádobě a podle toho zredukovat počet jednotlivých záznamů, které představují jednotlivé jedince. Termín ‚jedinec‘ v této práci znamená jeden konkrétní samostatný nález složený z jednoho či více kusů, značený pod jedním inventárním číslem. Toto označení platí dále ve všech níže uvedených statistických výpočtech a poměrech v rámci kapitoly o vyhodnocení keramiky.

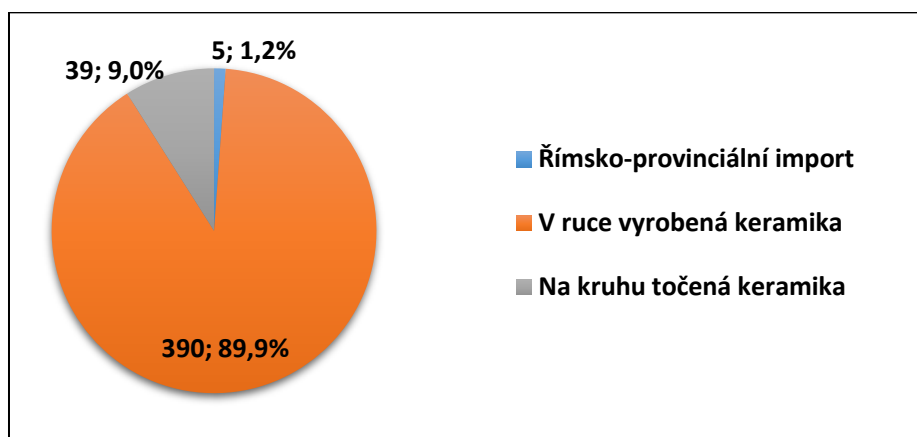
Veškerý materiál určený k hodnocení byl rozdělen na tři základní skupiny podle provenience a funkce (římskoprovinciální keramika = import, germánská keramika a ostatní keramika) a některé z nich dále rozčleněny na kategorie. Pro jednoduchou orientaci byla vytvořena tabulka s přehledem počtu keramických jedinců i jejich procentuálního zastoupení podle výše zmíněných skupin keramického materiálu, a to jak v rámci objektů, tak i v kontextu celého hodnoceného souboru dohromady. Pro ilustraci a komplexnost zahrnuje přehledová tabulka i množství intruze a skartu, které však do dalších výpočtů a poměrů není započteno. To platí i pro drobnou ostatní keramiku, neboť vzhledem k malému počtu kusů nálezů (5) by místo vypovídací hodnoty výsledky spíše zkreslila, navíc jí bude věnována pozornost v samostatné části níže. Do výpočtů tedy byly zahrnuty římskoprovinciální keramika a domácí germánská keramika vyráběná ručně i na kruhu (tabulka 1).

Po sečtení jedinců jednotlivých skupin a kategorií keramického materiálu ze všech šesti hodnocených objektů vychází najevo, že z celého souboru keramiky tvoří pouhé 1,2 % importovaná římskoprovinciální keramika zastoupená 5 zlomky a zbylých 98,8 % představuje keramika germánská v počtu 429 jedinců (tabulka 1, graf 1).

Tabulka 1: Zastoupení jedinců jednotlivých kategorií keramiky v rámci vybraného souboru i v rámci jednotlivých objektů (do poměrů nezapočtena drobná keramika, intruze a skart; I = intruze; S = skart).

Obj.	1) Import	2) Germánská keramika		CELKOVÝ počet jedinců kuchyňské a stolní keramika (100 %)	3) Ostatní ker.	I	S
		V ruce dělaná	Na kruhu točená				
507	2 (2,7 %)	63 (85,1 %)	10 (12,2 %)	75	1	3	106
509	1 (1,2 %)	75 (91,5 %)	6 (7,3 %)	82	1	6	76
510	–	59 (90,8 %)	6 (9,2 %)	65	–	2	48
529	1 (1,3 %)	64 (84,2 %)	11 (14,5 %)	76	–	5	52
530	1 (0,9 %)	105 (95,5 %)	4 (3,6 %)	110	2	6	128
535	–	24 (92,3 %)	2 (7,7 %)	26	–	6	32
CELKEM	5 (1,2 %)	390 (89,9 %)	39 (9 %)	434	4	28	442

Graf 1: Poměr keramiky vybraného souboru dle provenience a způsobu výroby.

Celou kolekci germánské keramiky (kromě 5 ks drobné ostatní keramiky, která je hodnocena v samostatné části) tvoří především zlomky, ale také několik celých nebo částečně zachovalých nádob většinou hrncovitého a mísovitého tvaru a pak ojedinělé tvary, jako jsou např. dva zlomky džbánu točeného na kruhu (inv. č. 284889) z objektu 529 či miniaturní nádobky. Tato domácí kuchyňská a stolní keramika obsahuje celkem 429 jedinců dochovaných v 520 fragmentech (tabulka 2).

Tabulka 2: Poměr počtu fragmentů a jedinců u germánské keramiky vybraného souboru.

Obj.	V ruce dělaná		Na kruhu točená		CELKEM	
	Počet jedinců	Počet fragmentů	Počet jedinců	Počet fragmentů	Počet jedinců	Počet fragmentů
507	63	63	10	11	73	74
509	75	89	6	8	81	97
510	59	78	6	6	63	82
529	64	95	11	13	75	108
530	105	114	4	4	109	118
535	24	36	2	2	26	38
CELKEM	390	475	39	45	429	520

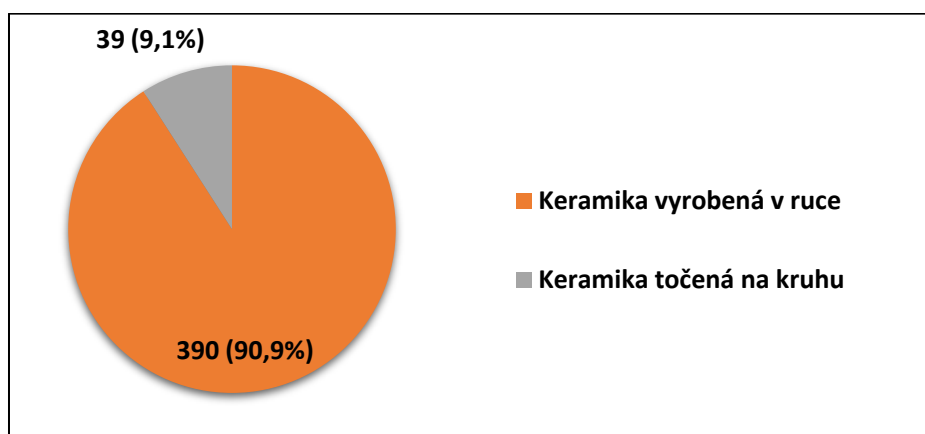
V rámci domácí produkce tvoří 90,9 % keramika vyrobená v ruce v počtu 390 jedinců, zatímco zbylých 9,1 % představuje 39 jedinců na kruhu točených nádob (tabulka 3, graf 2).

Následující podkapitoly se věnují popisu a vyhodnocení zvláště římskoprovinciální, domácí na kruhu točené a ručně vyrobené keramiky.

Tabulka 3: Poměr germánské keramiky vyráběné v ruce a na hrnčířském kruhu v rámci vybraného souboru a jednotlivých objektů (do poměrů nezapočteny intruze a skart; I = intruze; S = skart).

Obj.	2) Germánská keramika		Počet hodnocených jedinců v souboru CELKEM (100 %)
	V ruce dělaná	Na kruhu točená	
507	63 (86,3 %)	10 (13,7 %)	73
509	75 (92,6 %)	6 (7,4 %)	81
510	59 (90,8 %)	6 (9,2 %)	65
529	64 (85,3 %)	11 (14,7 %)	75
530	105 (96,3 %)	4 (3,7 %)	109
535	24 (92,3 %)	2 (7,7 %)	26
CELKEM	390 (90,9%)	39 (9,1 %)	429

Graf 2: Poměr germánské keramiky vyráběné v ruce a točené na kruhu v rámci vybraného souboru.

Důležitým prvkem pro hodnocení keramiky je přítomnost či absence výzdoby a pokud je přítomna, tak také její množství, charakter a určení jednotlivých výzdobných prvků, což může mít velký význam pro její datování, určení původu, funkce apod. V rámci celé kolekce keramiky se objevilo několik druhů výzdobných motivů, které jsou jedním z chronologicky citlivějších prvků, a proto bude jejich zastoupení u jednotlivých kategorií keramických nádob, zvláště pro ručně vyráběnou keramiku a zvláště pro keramiku točenou na kruhu, dále analyzováno.

Pro přehlednou orientaci slouží souhrnné tabulky a grafy vytvořené jak pro na kruhu točenou, tak pro ručně vyráběnou keramiku, vždy se všemi typy výzdobných motivů, které se na dané keramice hodnocených objektů objevily. Výzdobné motivy na kruhu točené i v ruce vyráběné keramiky jsou označeny římskými číslicemi, na něž dále v textu bude odkazováno. Jednotlivé výzdobné prvky zastoupené u keramiky točené na kruhu (tabulka 6, graf 5), pokud to bylo možné, jsou typologicky přiřazeny ke kódům výzdobných motivů dle D. Vachútové

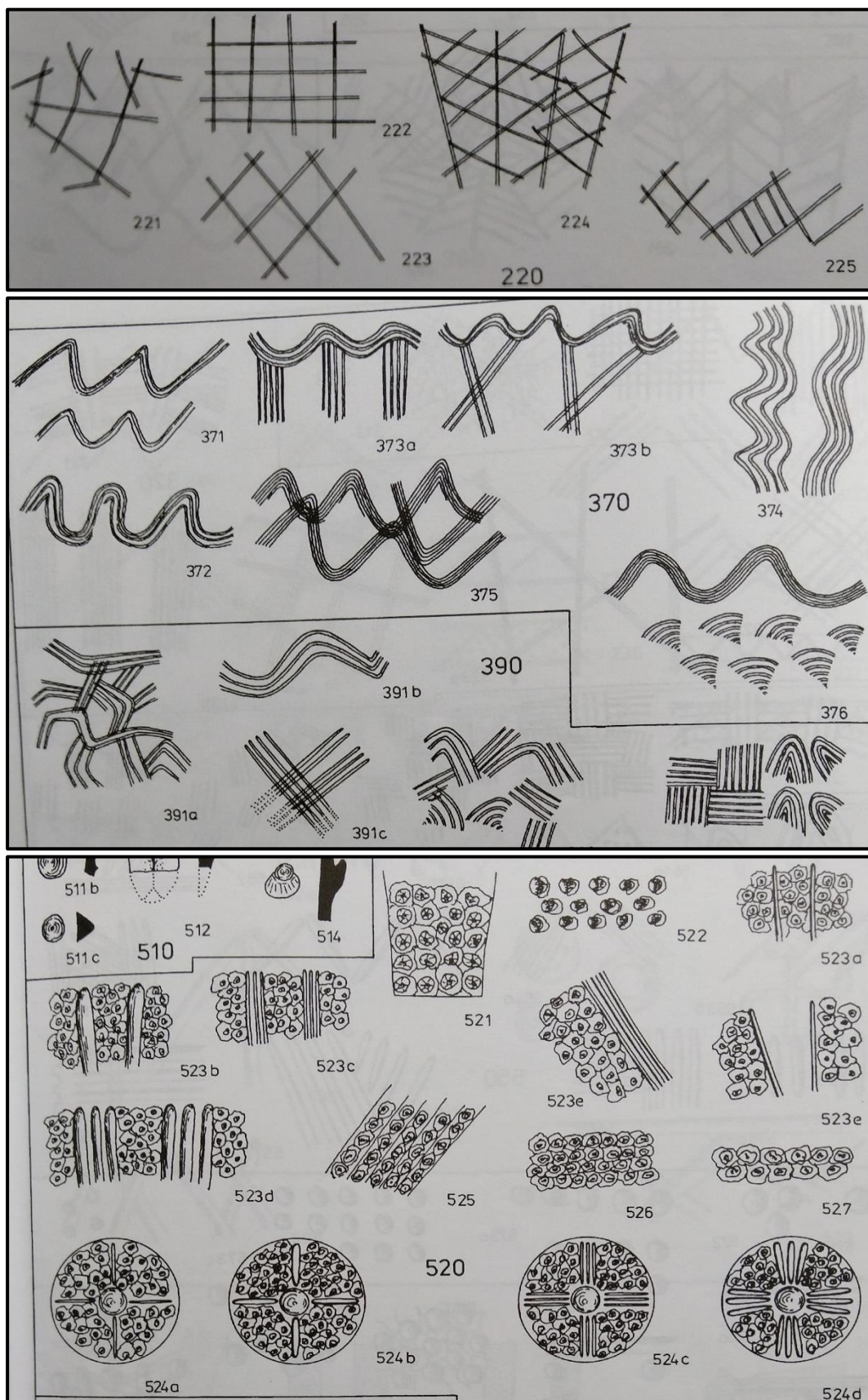
(2009, 58–60, obr. 3–5), zatímco typologie výzdoby u keramiky vyráběné ručně (tabulka 9, graf 8) vychází ze systémů třídění E. Droberjara (1997, 29–141, Abb. 16–27) a V. Varsika (2011b, 71–88, 152–172, obr. 37–38, 78–79). Níže jsou pro přehlednost k dispozici také vzorníky motivů E. Droberjara (obr. 13–15) a D. Vachůtové (obr. 16–18).

Četnost jednotlivých motivů je vzhledem k malému množství zastoupení vyjádřena pouze číselně, nikoli procentuálně, což by nebylo příliš vypovídající. Na jednotlivé typy motivů je dále v textu odkazováno podle jejich označení římskými číslicemi. Konkrétní kódy výzdoby dle daných autorů a jejich případná datace jsou v obou hlavních tabulkách s výzdobou (tabulky 6 a 9) přiřazeny k jednotlivým motivům, které se u dané (ručně či na kruhu točené) keramiky hodnoceného souboru vyskytly.²

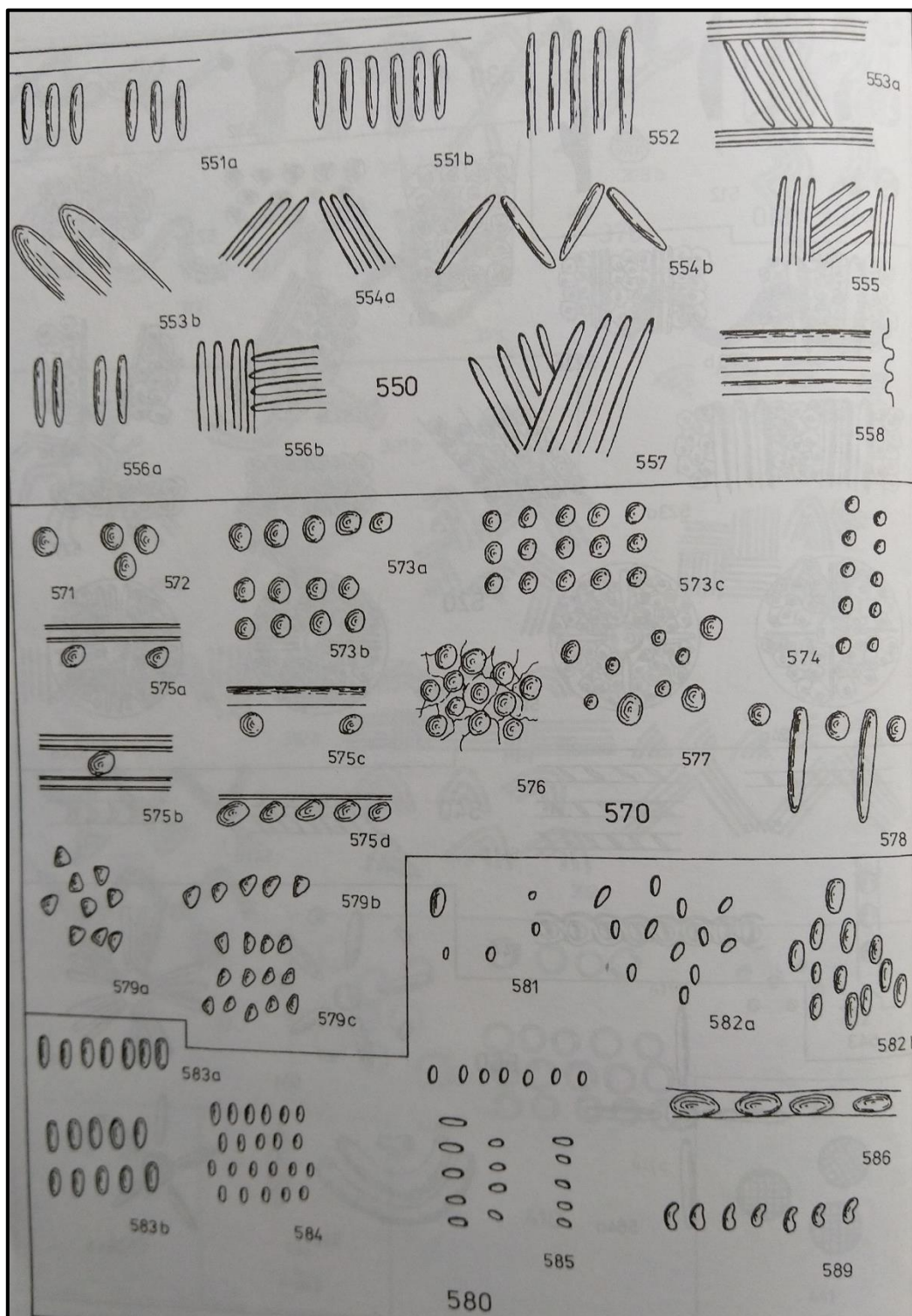
Ukázalo se, že u ručně vyráběné keramiky výzdoba dominuje, neboť bylo vymezeno celkem 12 konkrétních motivů oproti 5 na keramice točené na kruhu. To souvisí také s obecným úbytkem pestrosti výzdoby na keramice v mladší a pozdní době římské (Tejral 1985b, 105–120; Zeman 2017, 42). To pomohlo stanovit typologicko-chronologické zařazení této keramiky, potažmo pak objektů i celého sídliště, přičemž pro ověření a korekci výsledků posloužila dále analýza pozůstatků chronologicky citlivých kostěných hřebenů a kovových spon, které se našly v některých z objektů.

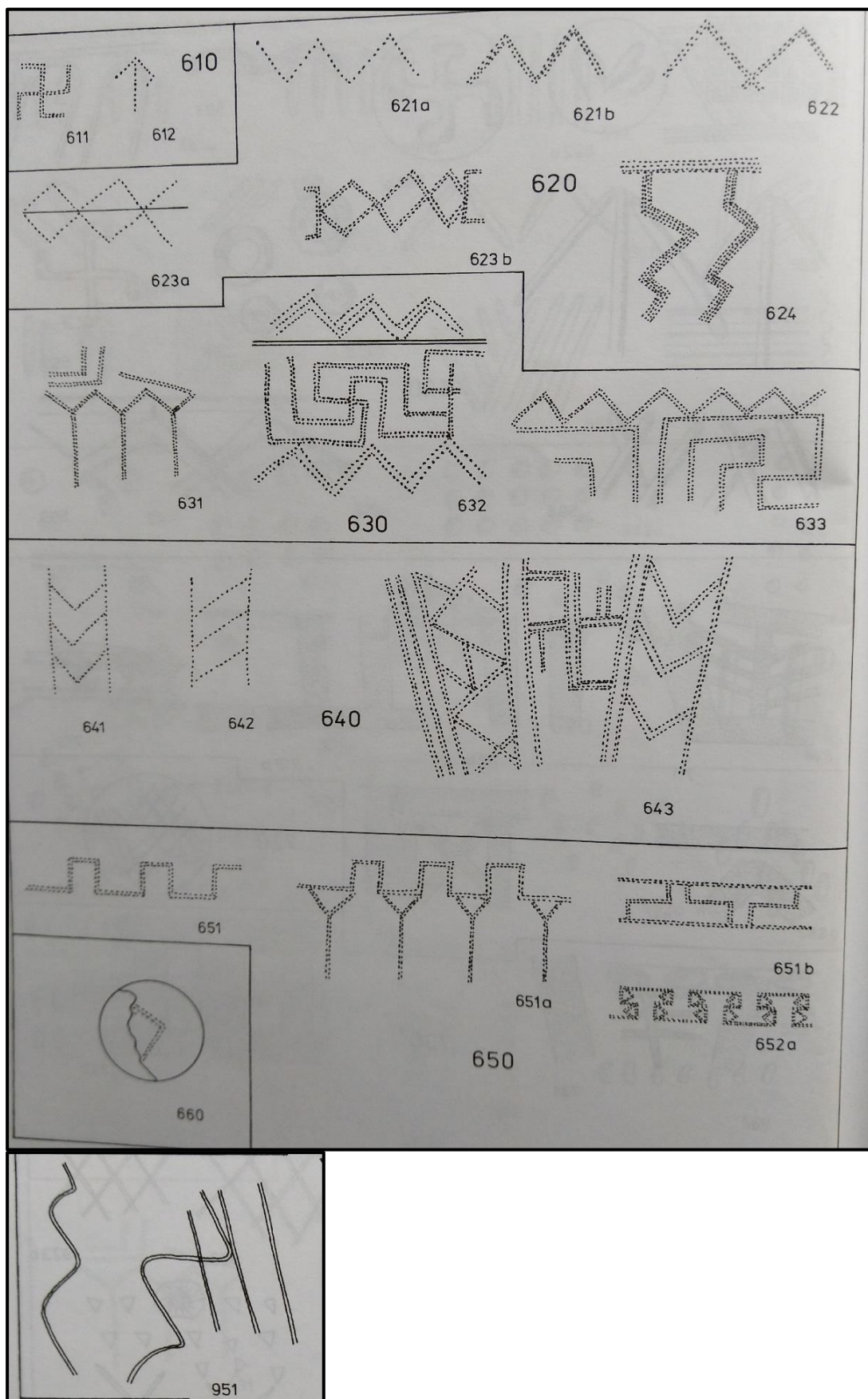
² Motiv vícenásobné vlnice se objevuje ve starší době římské u ručně dělané keramiky, v mladší a pozdní době římské především u keramiky vytáčené na kruhu. Jde sice o motiv vizuálně totožný, avšak objevující se ve dvou různých časových obdobích, pokaždé na jiném typu keramiky. To vysvětluje, proč v pehledech této práce figuruje jak u ručně vyrobené, tak u na kruhu vytáčené keramiky pocházející z hodnocených držovických objektů. Stejně tak prstové důlky na okraji sice uvádí i E. Droberjar coby starořímský typ 575d, nicméně typicky na okrajích hrncovitých hrubých nádob je tato výzdoba příznačná pro pozdní dobu římskou, což dokládá výskyt na mnoha lokalitách (Varsik 2011b, 86–87; Zeman 2017, 39).

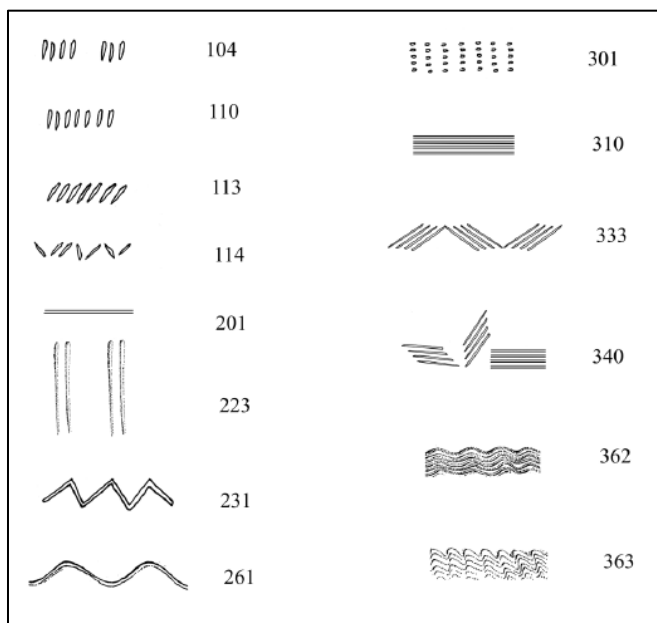
Obr. 13: Vybrané výzdobné motívy moravské germánské keramiky starší doby římské (podle z Droberjar 1997, 33, 36–37, Abb. 18, 21–22; upraveno Konečný 2019).

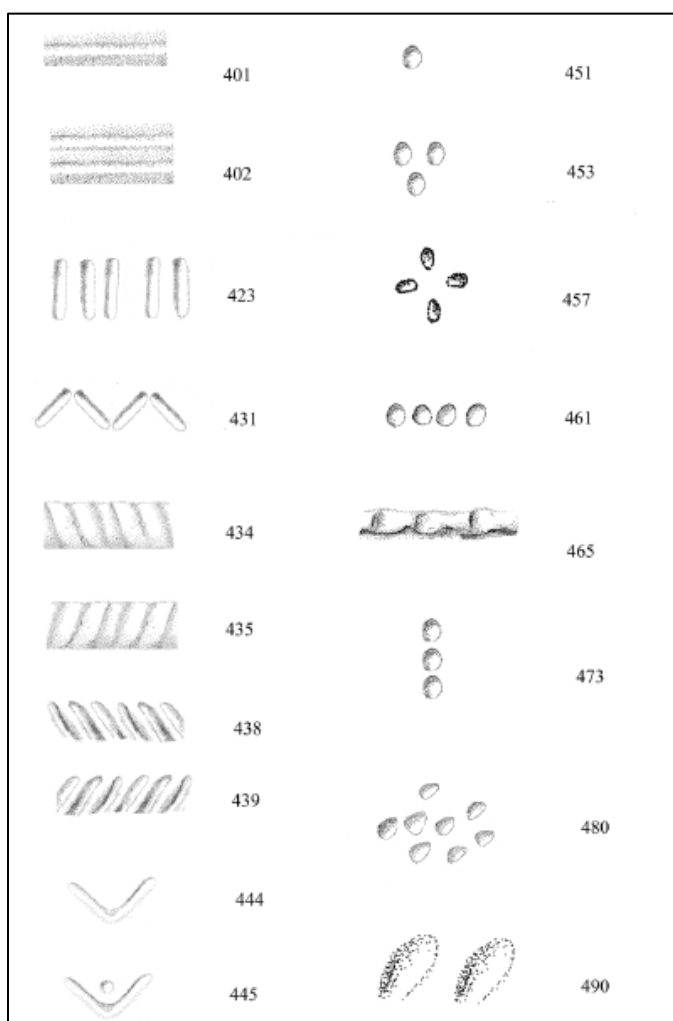
Obr. 14: Vybrané výzdobné motivy moravské germánské keramiky starší doby římské (podle Droberjar 1997, 38, Abb. 23; upraveno Konečný 2019).

Obr. 15: Vybrané výzdobné motivy moravské germánské keramiky starší doby římské (podle Droberjar 1997, 40, 42, Abb. 25, 27; upraveno Konečný 2019).

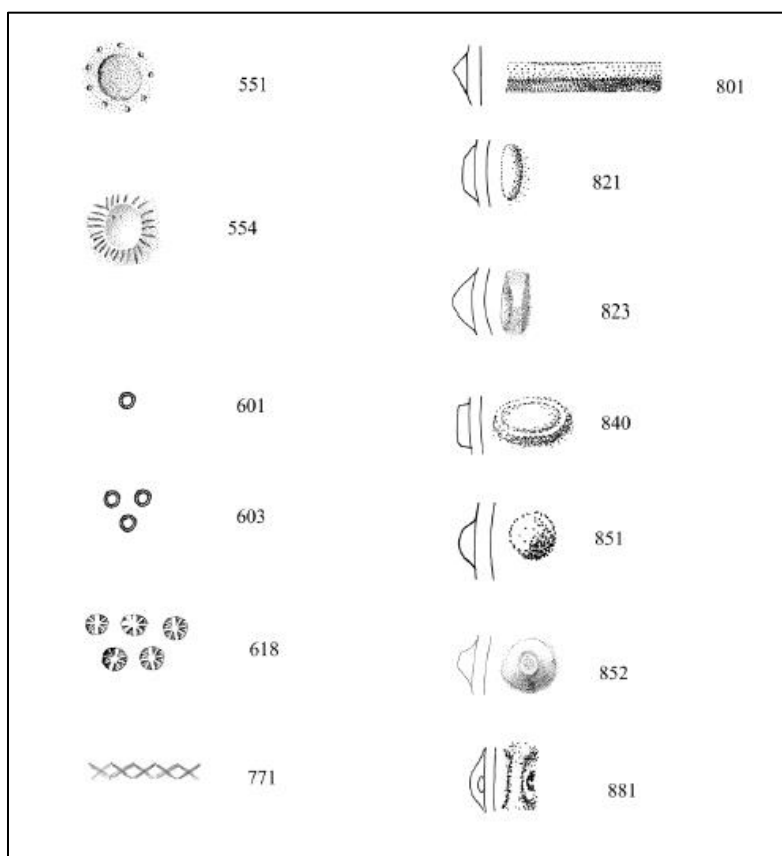

Obr. 16: Výzdobné motivy moravské na kruhu točené germánské keramiky mladší a pozdní doby římské. Rytá a hřebenová výzdoba (podle Vachůtová 2009, 58–60, obr. 3).

Obr. 17: Výzdobné motivy moravské na kruhu točené germánské keramiky mladší a pozdní doby římské. Vhloubená výzdoba (podle Vachůtová 2009, 58–60, obr. 4).

Obr. 18: Výzdobné motivy moravské na kruhu točené germánské keramiky mladší a pozdní doby římské. Kolkovaná, vhlazovaná a plastická výzdoba (podle Vachútová 2009, 58–60, obr. 5).

5.1.1 Keramika točená na kruhu

Soubor materiálu z výplní hodnocených objektů obsahoval dva druhy keramiky točené na hrnčířském kruhu. Keramiku importovanou, římskoprovinciální, zastoupenou pouze pár zlomky, a poměrně početnější množství keramiky germánské, zvané jiříkovická, zahrnující kromě drobných i větších zlomků také jednu téměř celou nádobu.

5.1.1.1 Římskoprovinciální keramika

Ve výplních hodnocených šesti držovických objektů se kromě domácí germánské keramiky našlo také několik zlomků římskoprovinciálního zboží. Římskoprovinciální keramika tvoří v celkovém souboru kuchyňské a stolní keramiky pouhé 1,2 % (graf č. 1), kdy v rámci jednotlivých objektů je tomu podobně, největší podíl v rámci keramiky obsahoval obj. 507 se dvěma střepy, které představují 2,7 % celé keramické kolekce objektu. Malou kolekci 5 zlomků importované keramiky lze rozdělit na dvě základní kategorie – žlutooranžovou (či cihlovou) keramiku zastoupenou čtyřmi kusy (obj. 507, 509 a 530), a keramiku s hnědou až hnědočervenou matnou glazurou, zastoupenou jediným

fragmentem výdutě z obj. 529. Vzhledem k tomu, že kromě ucha džbánu jde u všech ostatních 4 fragmentů o malé zlomky neurčitelných nádob bez výzdoby, možnosti jejich hodnocení jsou velmi omezené.

Keramika žlutooranžová, nazývaná také keramikou cihlové barvy, představuje nejčastější typ římskoprovinciální keramiky nalézané na našem území po celou dobu římskou, s vrcholným výskytem od poloviny 2. století do poloviny století následujícího, tedy ve stupních B2 až C1, kdy probíhá největší příliv panonského zboží. Jedná se o nádoby vyráběné z jemně plavené hlíny bez příměsí či ojediněle s příměsí jemnějšího písku, jejichž barevnost se pohybuje ve škále odstínů žluté a oranžové. Povrch je vždy hladký a může být potažen jemným povlakem oranžové až červené či hnědočervené barvy (Krekovič 1981, 360; Droberjar 1989, 77). Co se týče tvarů této keramiky, v rámci středoevropského barbarika se nejčastěji objevují hrnce, mísy a džbány (Krekovič 1981, 363; Komoróczy 1999, 173–174; Zeman 2017, 16, 30).

Na prvním zlomku z objektu 507 (tab. 2:3) se částečně dochoval jeho vnější povrch, potažený o něco tmavší oranžovou jemnou vrstvičkou. Druhý střep (tab. 2:4) má téměř stejnou světle oranžovou barvu, ale vnější povrch se nezachoval. Dochovaný fragment z objektu 509 (tab. 17:4) pouze mírně tmavšího odstínu oranžové barvy, jako mají dva předešlé, se zachoval z obou stran a jeho vnější povrch nenese známky glazury ani nátěru. Jen okrajově však lze uvést jeho téměř přesnou analogii, kterou představuje zlomek výdutě s kouskem odsazeného dna ze Zlechova (Zeman 2008a, 75, obr. 17:20).

Čtvrtý doklad žlutooranžové či cihlové keramiky představuje již zmíněný fragment páskového ucha džbánu světle oranžové barvy bez dalších úprav povrchu, s vertikální profilací (neboli podélným členěním) tvořenou třemi širokými žlábkami pravděpodobně po celé původní vnější straně ucha (tab. 42:2, 50:3). Samotné ucho bohužel nelze přiřadit ke konkrétnějšímu typu džbánu, nicméně lze alespoň obecně shrnout, že džbány představují v rámci žlutooranžové keramiky nejpočetnější skupinu a často jsou v nálezovém materiálu rozeznatelné právě podle fragmentů páskových uch, případně podle typických okrajů či hrdel. Tyto džbány většinou bývaly nezdobené a měly hladký povrch. Chronologicky lze stanovit pouze dobu největšího výskytu, a to 2.–3. století (Droberjar 1989, 79–81). Nálezy džbánů ze žlutooranžové keramiky s podobně profilovanými uchy pochází např. z vojenského tábora v Carnuntu a jsou datovány do období pozdního 1. stol. a celého 2. stol. (Gündelwald 1979, 44, Taf. 29:4, 31:3). Tři fragmenty takto členěných uch římskoprovinciálních džbánů světle cihlové či žlutooranžové barvy tvořily součást kolekce nálezů importované keramiky na sídlišti

v Prosiměřicích, přičemž jeden z nich představuje téměř identickou analogii exempláře držovického. Domácí keramika z Prosiměřic časově odpovídá stupňům B2 a B2/C1 (Jílek–Košťál–Vokáč 2007, 401, obr. 14). Podobné materiálem i tvarem jsou také dva kusy uch těchto římskoprovinciálních džbánů vyrobených z jemně plavené hlíny, které byly povrchovou prospekci nalezeny spolu s dalšími šesti zlomky na lokalitě Petrov I (Zeman 2017, 30, 280, tab. 82:20–21), kdy jeden z nich (tamtéž, 280, tab. 82:21) má naprosto stejný příčný průřez ukazující jasně zvlněnou profilaci.

Co se tvarů nádob týče, z pěti zlomků nalezených v šesti hodnocených držovických objektech lze s jistotou určit pouze pozůstatek džbánu podle dochovaného světle cihlového zvlněného podélně členěného páskového ucha. U dalších čtyř zlomků výdutí lze na základě síly jejich stěn pohybující se v rozmezí cca 4–7 milimetrů předpokládat, že šlo o jemné tenkostěnné stolní nádobí, s největší pravděpodobností talířovité či mísovité tvary, ale vzhledem k fragmentárnosti nálezů nelze zcela vyloučit ani konvice, lahvovité či amforovité tvary. Stejně tak vzhledem k fragmentárnosti zlomků i jejich nezdobenému jednolitému povrchu je nelze chronologicky více zařadit, neboť se objevují po celou dobu římskou, jak již bylo zmíněno. Pokud by však spadaly do období největšího rozšíření této keramiky ve starší době římské a těsně poté, jednalo by se v rámci hodnocených objektů kladených do pozdní doby římské či zlechovského horizontu o rezidua ze starší sídelní fáze germánského sídliště, což může být vysvětleno prostým zanesením těchto zlomků do výplně objektů v průběhu času, anebo jejich uchováváním coby „lepšího“ keramického nádobí po více generací. Podobně se zlomky žlutooranžové keramiky nacházely v objektech jiných sídlišť pozdní doby římské na Moravě, např. ve Zlechově či v Mikulčicích (Zeman 2008a, 75).

Vnější povrch drobného zlomku výdutě z objektu 529 (tab. 30:3) pokrývá souvislá tenká vrstva matné glazury červenohnědé či rezavě hnědé barvy. Vnitřní povrch nebyl dochován. Barvou a kvalitou povrchu se fragment řadí pravděpodobně k mladší skupině glazované panonské keramiky, která se objevuje od 3. století s rozkvětem a vrcholem ve století následném a přetrváváním i ve starším stupni doby stěhování národů. V závěru výskytu však kvalita glazury postupně upadá – v 5. století již na povrchu nádob drží většinou velmi špatně a odlupuje se, jako u nálezů např. ze Zlechova (Krekovič 1981, 344–345; Droberjar 1989, 27; Zeman 2008a, 68). Tvarové spektrum této pozdní glazované panonské keramiky tvoří zejména zeleně nebo čerevenohnědě glazované džbány, mortaria (třecí misky), misky, hrnce, poháry, talíře či pokličky vyrobené z jemného i písčitého oranžového či šedého materiálu, ale také lampy

(Droberjar 1989, 27; Bánki 1992, 36; Jančo 2003, 282). Spektrum nálezů tohoto keramického materiálu ze sídlišť a pohřebišť se poněkud liší, neboť sídlištní lokality poskytují většinou pozůstatky především kuchyňské a stolní keramiky, respektive tzv. otevřených forem nádob, jako jsou mortaria, mísy, talíře apod. Milodary v hrobech bývají nejčastěji džbány, poháry či hrnce, tedy nádoby nevyložené z funkce předchozích, ale spíše vhodnější k pití či skladování tekutin (Bánki 1992, 36). Co se týče barvy glazury, její rozlišování se pro použití v chronologii této keramiky ukazuje bohužel jako velmi sporné (Grünwald 1979, 106). Pro moravská sídliště z pozdní doby římské a z počátku doby stěhování národů je přítomnost pozdního glazovaného zboží poměrně typická (Tejral 1985, 332–333; Tejral 1989, 81). V souhrnném množství nálezů římskoprovinciální keramiky z celé doby římské se však objem glazované panonské keramiky oproti některým jiným druhům (např. žlutooranžové, šedé či rateské keramice) jeví spíše marginálně, kdy např. v Čechách tato glazovaná keramika netvoří ani desetinu nálezů importované keramiky (Rypka 2007, 21–22, graf 1, tab. 2), avšak nechybí ani výjimky, jako je sídliště ve Zlechově, kde podíl glazovaného pozdně panonského zboží činil 42 % z celého objemu kolekce římskoprovinciální keramiky (Zeman 2008a, 68, obr. 15).

Držovický fragment bohužel nelze vzhledem k jeho malým rozměrům a nedochovanému vnitřnímu povrchu střepu (kvůli čemuž nelze stanovit sílu stěny zlomku) přesněji přiřadit ke konkrétnímu typu nádoby. Většinu nálezů glazované panonské keramiky z pozdní doby římské nalézané na germánských lokalitách středního Podunají však představují mortaria (většinou ve zlomcích) a pouze výjimečně i jiné nádoby (poháry, džbány). Absenci i tak častých tvarů glazované panonské keramiky, jako jsou džbány, lze vysvětlit jednak jejich možnými záměnami za středověkou keramiku v minulosti, oslabením importu ve 3. a 4. století obecně a možná i menší oblibou u Germánů oproti pravděpodobně univerzálnějším moratriím, které měly jistě i delší životnost používání vzhledem ke tvaru (Krekovič 1981, 344–348; Jančo 2003, 282). Představovaly pravděpodobně významný obchodní artikl i v době úpadku importu keramického zboží z římských provincií způsobeného nejen rozvojem a rozšířením germánské výroby keramiky na hrnčířském kruhu v mladší a pozdní době římské (Krekovič 1981, 347, 357; Jančo 2003, 282).

5.1.1.2 Germánská na kruhu točená keramika (jiříkovická)

Jak již bylo zmíněno, v rámci vybraných objektů tvořila keramika točená na kruhu 9 % z celkového objemu germánské keramiky, přičemž se zachovala v počtu 39 jedinců (tabulka 4, graf 3). V jednotlivých objektech však míra zastoupení na kruhu točené keramiky

kolísá v docela velkém rozmezí, kdy u obj. 530 představuje v počtu 4 ks pouze 3,6 % celkové produkce, naopak v obj. 507 tvořila tato keramika v počtu 10 ks celkem 13,7 % a obj. 529 obsahoval dokonce 14,7 % točené keramiky. Vybranou kolekci z Držovic tvoří především zlomky, ale také několik celých nebo částečně zachovalých nádob většinou hrncovitého a mísovitého tvaru a pak ojedinělé tvary, jako jsou např. zlomky a části výdutí s fragmenty uch džbánů vyráběných na kruhu.

Germánská keramika točená na kruhu je typickým dokladem osídlení našeho území v mladší a pozdní době římské. Ve starší době římské se na území Moravy zatím nenašly žádné doklady po výrobě keramiky na hrnčířském kruhu. Na konci doby laténské tato výrobní technologie vymizela a objevuje se znovu až od stupně C2, tedy od druhé poloviny 3. století, čímž způsobuje velkou změnu v hrnčířském řemesle germánského osídlení na našem území (Peškař 1988, 115; Salač 2008c, 59, 141; Zeman 2017, 42). Na našem území pak tato keramika přetrvává až do konce doby římské bez většího vývoje (Tejral 1985b, 112–116; Peškař 1988, 130; Vachůtová 2011, 314; Varsik 2011b, 137–142). Většina nálezů a nalezišť s touto keramikou na Moravě pak spadá do 4. století (Kalábek 1998, 79). V oblasti Moravy je keramika vytáčená na kruhu nazývána také jako jiříkovická, podle objevu centra její výroby u Jiříkovic (Pernička 1970, 76; Peškař 1988, 113; Vachůtová 2009, 89). Germánská keramika točená na kruhu má většinou výpalem danou specifickou světle až tmavě šedou barvu a je tvořená z jemného plaveného materiálu s vyhlazeným až vyleštěným (u větších tvarů krupičkovitá struktura) povrchem (Pernička 1970, 76). Barevnost povrchu se však může pohybovat až k šedookrovému tónu, načernalým odstínům a povrch vnitřní a vnější strany střepu může být skvrnitý a nestejnorodý (Peškař 1988, 117). Výzdoba je omezena v podstatě na několik typů, jako je hřebenová vlnice, a přítomnost horizontálních plastických lišt či ojediněle vhlazovaná klikatka. Z tvarové škály se nejčastěji objevují tenkostěnné ostře profilované mísy a mísovité mezitvary (např. hrncovité mísy), poháry a džbány, ze silnostěnných nádob pak hrnce a zásobnice (Tejral 1985b, 105–120; Vachůtová 2011, 312–313, Abb. 3; Zeman 2017, 42). Zastoupení na kruhu točených výrobků v rámci keramiky na germánských sídlištích, kde nebyly objeveny hrnčířské pece, se pohybuje okolo 3–9 % (Vachůtová 2007, 402; Zeman 2007, 290, Vachůtová 2009, 117). Tomu odpovídá i zmíněný procentuální podíl točené keramiky z hodnocených držovických objektů.

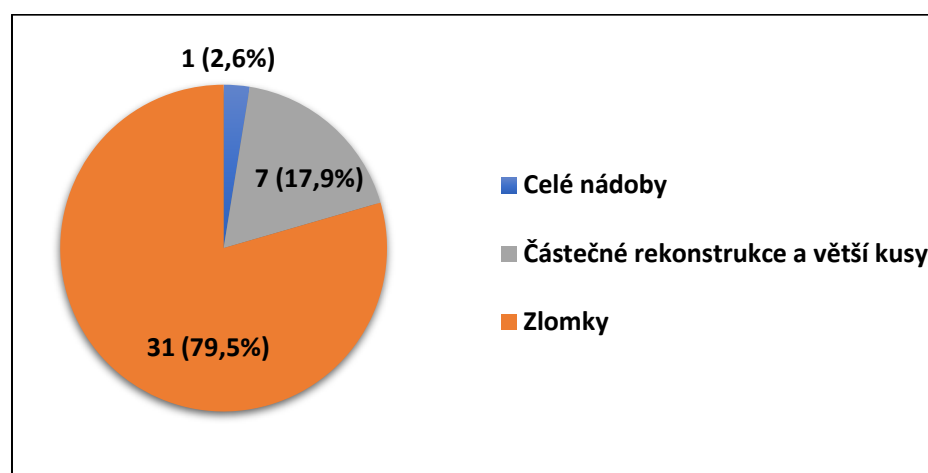
Povrch zlomků točených nádob z lokality Držovice na Moravě „Pastviska“ je většinou výrazně hladký až kovově lesklý bez dalších viditelných úprav, barva se pohybuje v odstínech

šedé od velmi světle šedé po tmavě šedou, avšak zastoupeno je i světle hnědé zbarvení (např. fragmenty džbánu z obj. 529, tab. 31:2–3). Síla stěn keramiky na kruhu točené se pohybuje v rozmezí 2–10, nejčastěji však 3–6 milimetrů. Co se týče zachovalosti jedinců, kolekci točené keramiky charakterizuje značná fragmentárnost, kdy se v rámci celého souboru všech šesti objektů dochovala pouze jediná celá nádoba, miska zdobená pásem obvodových jemných žlábků na válcovitém hrdle s kónickou spodní částí zakončenou nízkou nožkou (tab. 2:5). Dalších sedm jedinců se zachovalo ve formě větších kusů, umožňujících lepší interpretaci, anebo ve stavu umožňujícím rekonstrukci alespoň části nádoby. Zbylých 31 jedinců, což představuje téměř 80 % celé kolekce, dokládají pouze zlomky z různých částí nádob (tabulka 4, graf 3).

Tabulka 4: Zachovalost germánské keramiky točené na kruhu (Zlomky = 1 či více fragmentů jedince).

Obj.	Keramiky točené na kruhu (počet jedinců)			
	Celé nádoby	Částečná rekonstrukce a velké kusy	Zlomky	CELKEM (100 %)
507	1 (10 %)	3 (30 %)	6 (60 %)	10
509	0	1 (14,3 %)	5 (85,7 %)	6
510	0	1 (16,7 %)	5 (83,3 %)	6
529	0	2 (18,2 %)	9 (81,8 %)	11
530	0	0	4 (100 %)	4
535	0	0	2 (100 %)	2
CELKEM	1 (2,6 %)	7 (17,9 %)	31 (79,5 %)	39

Graf 3: Zachovalost germánské keramiky točené na kruhu.

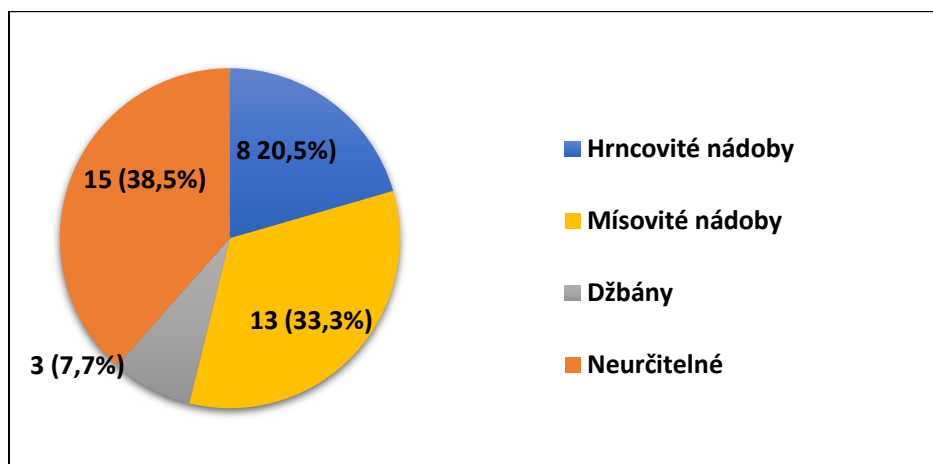
V rámci tvarového spektra keramiky točené na kruhu se v hodnoceném souboru vyskytly nádoby hrncovité, mísovitě a také několik nádob s páskovým uchem, pravděpodobně džbány. Zbytek vzhledem ke stavu zachování nelze určit, ale pravděpodobně půjde o stolní

nádobí (nejčastěji mísy či různé mezitvary mís a hrnců), které se vytáčením nejčastěji vyrábělo (tabulka 5, graf 4). Zásobnice by se pravděpodobně projeví výraznějšími kusy a větší tloušťkou střepe (z hodnocených objektů mají točené nádoby sílu keramického střepe do 10 milimetrů), proto tuto možnost lze vyloučit, navíc materiál se skládá většinou buď ze zlomků průkazných pro určitý druh nádoby (mísovitě, hrncovitě, džbány), anebo naopak jeho zlomkovitost bližší určení neumožňuje (zejména výdutě). Mísovitě nádoby tvoří celou třetinu kolekce točené keramiky, pětinu pak nádoby hrncovitě. Tři kusy odpovídají džbánům. Zbylých 38,5 % materiálu představují neurčitelné zlomky (tabulka 5, graf 4).

Tabulka 5: Zastoupení základních tvarů na kruhu točených nádob v rámci hodnoceného souboru.

Obj.	Zastoupení základních tvarů na kruhu točených nádob vybraného souboru				
	Hrncovitě	Mísovitě	Džbány	Neurčitelné	CELKEM (100 %)
507	0	6 (60 %)	1 (10 %)	3 (30 %)	10
509	3 (50 %)	0	1 (17 %)	2 (33 %)	6
510	0	5 (83,3 %)	0	1 (16,7 %)	6
529	5 (45,5 %)	0	1 (9 %)	5 (45,5 %)	11
530	0	1 (25 %)	0	3 (75 %)	4
535	0	1 (50 %)	0	1 (50 %)	2
CELKEM	8 (20,5 %)	13 (33,3 %)	3 (7,7 %)	15 (38,5 %)	39

Graf 4: Zastoupení základních tvarů na kruhu točených nádob v rámci hodnoceného souboru.

Výsledně tedy byly do základních skupin nádob rozlišeny téměř dvě třetiny nádob, což je velmi dobrý výsledek oproti keramice v ruce dělané, kde určitelná byla pouze necelá třetina (kapitola 5.1.2). Je to však z části dáno specifickou profilací a tvarovou škálou nádob, zejména silně profilovaných jiříkovických misek a docela velkou četností okrajů v rámci točené keramiky.

Co se týče určení přesnějších typů nádob, ze kterých většinou zlomky pochází, lze určit jen větší polovinu jedinců. Prvním a dobře určitelným typem jsou mísovité nádoby. Celá se zachovala pouze jedna v obj. 507, a to již zmiňovaná nižší mísa na nízké nožce s válcovitým hrdlem, které pokrývá po celém jeho obvodu pás jemných horizontálních žlábků (tab. 2:5). Tato nádoba nebyla nalezená jediná svého druhu – výplň obj. 507 obsahovala další 2 fragmenty okrajů velmi podobné až identické tvarem i výzdobou zmíněné misce. V jednom případě dokládá identický tvar i kresebná rekonstrukce horní poloviny nádoby, kterou bylo možné provést (3:3). Analogický fragment okraje pochází i z obj. 510 (tab. 24:1). Tento tvar nazývá V. Varsik (2011b, 135, 141) plytkou mísou s válcovitou horní částí a řadí ji do mladší skupiny na kruhu vytáčeného zboží, tedy z období spíše stupně C3. Mezi další fragmenty mísovitých nádob, které se podařilo kresebně částečně rekonstruovat, patří nezdobený spodek mísy na nízké fasetované nožce opět z obj. 507 (tab. 4:4). Spodní část o něco menší misky s velmi nízkou nožkou (spíš odsazeným dnem) pochází z obj. 510 (tab. 24:5). Typický tvar pro mísovité tvary jiříkovické keramiky nabízí fragment hrdla s výdutí z obj. 507 s výraznou profilací (tab. 4:3). Všechny zmíněné fragmenty jsou tenkostěnné a tvarově se podobají vytáčeným miskám z naleziště hrnčířského centra v Jiříkovících, které rovněž disponovaly lehce rozevřeným válcovitým hrdlem, odsazeným plynule či ostře od vyšší kónické spodní části nádoby (Peškař 1988, 123, obr. 11). Další analogie mohou představovat nálezy nízkých mís podobných charakteristik ze sídlišť v Kostelci na Hané „Kozí bradě“ (Vachůtová 2009, 120, tab. XI:3, XII:19–20, XIX:7–8) či sídliště ve Zlechově (Hrubý 1967, 650, obr. 217 [VII]:2; Zeman 2008a, 78, obr. 18:2). Misky z uvedených lokalit však neměly výzdobu vytvořenou pásem jemných vodorovných žlábků, nýbrž v podobě dvou a více plastických lišt zdůrazňujících okraj a přechod hrdla v kónické tělo nádoby. Tento tvar mís točených na kruhu je D. Vachůtovou (2009, 120) interpretován coby typický pro sídlištní prostředí a funkce coby stolní nádobí vzhledem ke tvaru a velikosti. Uvedené lokality spadají časově do stupňů C3 a C3/D1.

Zajímavý tvar představuje zlomek okraje z obj. 507 (tab. 3:5), odpovídající typu hluboké mísy s nálevkovitým hrdlem dle V. Varsika (2011b, 135, obr. 68:2–5). Analogickým tvarem disponuje nález z dolnorakouského Oberleiserbergu (tamtéž, 140, obr. 68:4). Tento typ hluboké mísy zařazuje V. Varsik do mladší skupiny na kruhu točené keramiky na jihozápadním Slovensku, tedy do 4. století (tamtéž, 140–141). Poslední fragment okraje z obj. 530 (tab. 42:3) by podle profilu mohl odpovídat tenkostěnné, pravděpodobně opět nízké mísovité nádobě. Většina těchto nádob spadá do keramické třídy Vachůtová 200 či 200300

(2009, 46–47, 105–107, obr. 16), tedy mísy či mísy-teriny, či odpovídá typům ostře profilovaných mís Droberjar 2330 nebo 2334 (1997, 43, 52–53, Abb. 36–37).

Hrncovité nádoby jsou zastoupeny pouze několika zlomky okrajů a výdutí, přičemž pouze okraj z obj. 529 (tab. 31:1) umožnil rekonstrukci horní části nádoby hrncovitého tvaru s mírně rozevřeným okrajem a dvěma plastickými horizontálními lištami pod okrajem. Analogicky tvarovaná hrncovitá nádoba byla rovněž ve fragmentární podobě nalezena např. na sídlišti ve Zlechově (Zeman 2008a, 77, obr. 18:6). Podobný tvar nabízí dále okraj z obj. 509 (tab. 18:2). Zbylé okraje z obj. 509 (tab. 18:3, 5) a 529 (tab. 31:4–6) umožňují pouze rámcově přiřadit jedince k hrncovitým nádobám, přičemž jeden z okrajů (inv. č. 284905) má okraj výrazně rozšířený (tab. 31:6). Vzhledem ke zlomkovitému zachování pouze ve dvou případech rekonstruovatelných okrajů hrncovitých nádob je zařazení ke konkrétním tvarovým typům komplikované. Obecně lze tyto hrncovité nádoby zařadit ke kategorii Vachůtová 100. Dva fragmenty hrncovitých nádob s mírně rozevřeným profilovaným okrajem z obj. 509 (tab. 18:3) a 529 (tab. 31:4) tvarem profilu odpovídají typům Droberjar 4100 – hrnec-pohár, Droberjar 4300 – kónický pohár či Droberjar 6300 – kuželovitá terina. Tato typologie však vychází ze starořímských a prvních mladořímských tvarů ručně vyráběné keramiky, proto má toto zařazení pouze formální charakter. V rámci souboru točené keramiky z vícefázového osídlení východního předpolí Bratislavy-Trnávky vyčlenil V. Varsik několik typů na kruhu točených nádob charakteristických pro dané období. Dva zmíněné okraje náleží nejpravděpodobněji k jeho typu hluboká mísa s horizontálně členěným tělem (Varsik 2011b, 135, obr. 66:4). Přesné určení mezitvarů hlubokých mís a nízkých hrnců lze často stanovit obtížně, proto v této práci zůstane zlomek vzhledem k vyhnutému okraji řazen u hrncovitých nádob. Coby zástupce takové nádoby V. Varsik (tamtéž, 194, obr. 104:18) uvádí fragment z Bratislavy-Trnávky „Zadné“ z období stupně C2–C3.

Poslední rozlišitelnou kategorií představují džbány. V. Varsik (2011b, 136, obr. 66:5) tento typ nádoby uvádí ve výčtu z Bratislavy-Trnávky také, nicméně tuto kategorii doložil pouze jeden nález nálevkovitého hrdla, kde však lze spatřit kousek zachované výzdoby vícenásobnou vlnicí umístěné mezi horizontálními plastickými lištami, což analogicky odpovídá výzdobě na fragmentech džbánu z obj. 529 (tab. 31:2–3). Ten se dochoval ve dvou částech – nalezena byla vlnicemi a plastickými lištami zdobená silnostěnná výduť a také fragment hrdla a podhrdlí se zachovanou částí výlevky, kdy hrdlo od těla odděluje horizontální plastická lišta a ve spodní části fragmentu již začíná i výzdoba tvořená vlnicí. Analogie pozdně

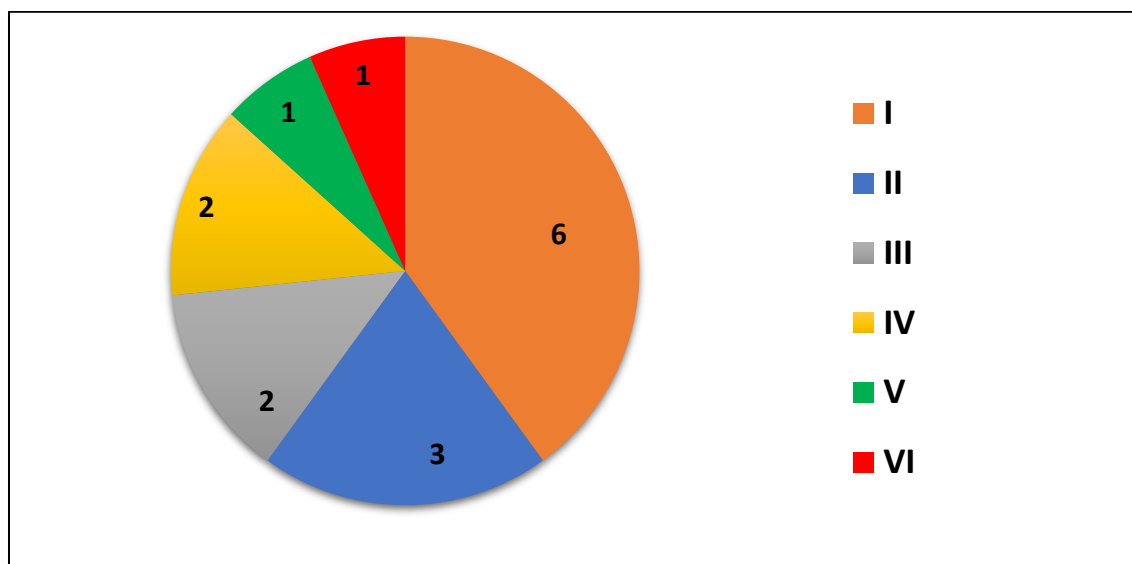
římských džbánů jsou známy např. z Jiřkovic (Tejral 1985b, 106, Abb. 7:1–3, 7:6), Olomouce-Slavonína (Kalábek–Šrámek 2006, 227–228, obr. 11:03/2001-6151-4, 12:03/2001-6442-20, 15:A104691), Smržic (Kalábek 1998, 79, obr. 78:6), kde se vyskytla také analogická výzdoba vícenásobnými vlnicemi mezi plastickými lištami, ale také z hrobu H 250 z pohřebiště v Kostelci na Hané (Vachůtová 2009, 121, tab. IV:7–8). Hrdlo s výlevkou má tvar analogický s několika nálezy hrdel a výlevek ze zmíněných Jiřkovic (Peškař 1988, 126, obr. 13) a zlomek okraje džbánu s hubičkou byl nalezen také ve Zlechově (Hrubý 1967, 654; Zeman 2008a, 78, obr. 18). Další dva držovické pozůstatky džbánů či hrnců s uchy představují torza výdutí s kusy zachovalého páskového ucha. Tyto jsou šedého odstínu. Jedinec z obj. 507 (tab. 3:6, 13:1) má poměrně lesklý hladký povrch a odpovídá tvarem baňatému džbánu. Tyto znaky jasně terminují pozdně římský džbán, typický pro moravskou produkci jiřkovicke keramiky, jak dokládá množství nálezů v Jiřkovicích (Tejral 1985b, 106, Abb. 7:1–3, 7:6). Tyto džbány byly pravděpodobně inspirovány pozdně římskými vzory, neboť jsou jim výzdobně i tvarem podobny (Peškař 1988, 126). Další z obj. 509 je zachován velmi torzovitě, kdy přesnější tvar džbánu nelze určit (tab. 18:1), ale analogické páskové ucho rovněž s fragmentem výdutě pochází např. ze sondy 6/55 z prešovského sídliště datovaného do zlechovského horizontu, kdy odlišnost představuje přítomnost výzdoby v podobě šikmých zářezů nad ostrým lomem výdutě (Budinský-Krička 1963, 21, tab. XIV:9). Zbylé množství na kruhu točené keramiky reprezentuje soubor zdobených a nezdobených výdutí.

V rámci vybraného souboru na kruhu točené keramiky se vyskytlo několik druhů výzdoby, a to výzdobné motivy pro tuto práci označené I–VI (tabulka 6, graf 5), které byly přítomny na 15 z 39 jedinců keramiky točené na kruhu, což představuje 38,5 %. Z toho neslo výzdobu sedm okrajů mísovitých nádob, jeden okraj hrncovité nádoby, dvě výdutě džbánu, jedna výdut' mísovité nádoby a čtyři výdutě tvarově neurčitelných nádob.

Tabulka 6: Zastoupené druhy výzdobných motivů u keramiky hodnoceného souboru vyrobené na hrnčířském kruhu.

Druh výzdoby		Typ a datování ³	
		Počet jedinců	Podle Vachůtová 2009, 58–60, obr. 3–5.
I	jemná horizont. kanelura (žlábkování)	6	310/402 (ml./pozd. DŘ)
II	vícenásobná vlnice	3	362/363 (ml./pozd. DŘ)
III	jiná výzdoba rytím a žlábků	2	201?/261? (ml./pozd. DŘ)
IV	široká vícenásobná horizont. kanelura (profilace) výdutě či hrdla	2	(ml./pozd. DŘ)
V	kombinace: plastická lišta a profilovaná výduť	1	(ml./pozd. DŘ)
VI	kombinace: vícenásobná vlnice a plastické lišty	1	(ml./pozd. DŘ)
CELKEM		15	

Graf 5: Zastoupené druhy výzdobných motivů u keramiky hodnoceného souboru vyrobené na hrnčířském kruhu.

Výzdobný motiv I, tedy jemné obvodové žlábkování, zastupuje výzdobu nejpočetněji a byla jí v podobě obvodového pásu pod okrajem ozdobena válcovitá mírně rozevřená hrdla tenkostěnných nižších misek s kónickou spodní částí těla. V rámci typologie výzdoby dle D. Vachůtové (2009, 59, obr. 4; obr. 16–18) je těmto ukázkám nejbližší výzdobný typ

³ Časový výskyt jednotlivých výzdobných motivů nelze přesně ohraničit, jde tedy o přibližné období, ve kterém se motiv obecně vyskytuje či spíše období s jeho největším výskytem. Datování je založeno na nálezech z více lokalit a objektů, tedy i podle frekvence výskytu.

Vachútová 310, případně 402. Z obj. 507 se s touto výzdobou dochovala jedna celá miska na nízké nožce (tab. 2:5), větší fragment umožňující částečnou kresebnou rekonstrukci a jeden malý fragment (tab. 3:1–2). Jako zlomky analogických jedinců se jeví i okraj a dvě výdutě s kouskem hrdla z obj. 510 (tab. 24:1–3). Toto obvodové žlábkování uvádí V. Hrubý (1967, 654) jako výzdobu některých mísovitých tvarů točené keramiky ve Zlechově, přičemž tamější keramiku přisuzuje 4. a počátku 5. století, kdy produkce zaniká. Nejpřesnější analogii v rámci tvaru i výzdoby těchto nádob poskytuje nálezní z několika zlomků takto tvarovaných i zdobených na kruhu točených misek ze západoslovenské lokality Šaštín-Stráže, řazené do závěru doby římské (Zachar–Turčan 2016, 213, obr. 1:5–7, 12). Tvarem se tyto mísovité nádoby blíží také pozdně římským nálezům z Jiříkovic či Kostelce na Hané, jež však postrádaly ono zdobené pásem jemných žlábků. Další analogie těchto misek z území Slovenska pochází z Cíferu-Páce (Varsik–Kolník 2015, 404, obr. 5:11–12), na Moravě se této tvarové a výzdobné kombinaci na kruhu točené mísy již o něco méně podobá také nálezní misky z Olomouce-Neředína, u níž jsou však žlábků ve větších rozestupech od sebe a v menším počtu (Kalábek 1998, 79, obr. 73:3). Všechny tyto lokality se časově řadí do stupňů C3 a C3/D1, což souhlasí s datací dalších výzdobných motivů, které se vyskytly u keramiky těchto objektů (507 a 510), jako je vícenásobná vlnice na rovněž vytáčených nádobách či u ručně vyráběné keramiky prstové důlky na okrajích hrubších hrnců. Předběžně lze tedy soudit, že tato jemná horizontální vícečetná kanelura může být pro pozdní dobu římskou jedním z typickým výzdobných motivů u točené germánské keramiky středního Podunají. Potvrdit tuto hypotézu umožní pouze další budoucí nálezy těchto mísovitých nádob v chronologicky citlivějších nálezových celcích.

Povrchy fragmentů tří jedinců pokrýval výzdobný motiv II, představující vícenásobnou vlnici, druh výzdoby provázející keramiku v podstatě nejen po celou dobu římskou, ale také v dalších obdobích až do středověku. Jedná se o typ Vachútová 362 či 363 (obr. 16), nicméně u těchto násobných vlnic je velmi těžké stanovit určitý konkrétní podtyp. Tento motiv zdobil okraj s hrdlem a podhrdlím jedince z obj. 530 (tab. 42:3), stejně jako lehce plasticky profilované zlomky výdutí z obj. 507 (tab. 7:2) a 509 (tab. 18:4), přičemž fragment výdutě z obj. 507 měl vícečetnou vlnici umístěnou mezi dva horizontální jemné žlábků. Tyto vlnice hrnčíři tvořili tahy hřebene a jedná se o jeden z nejčastějších výzdobných prvků zejména starší doby římské (Zeman 2017, 39). Např. pro poslední zmíněný zlomek poskytují analogie sídliště z pozdní doby římské v Mostkovicích (Kalábek 1998, obr. 66:8–9) či mlado- až pozdně římská

sídlíště v obcích Bratislava-Devínska Nová Ves a Bratislava-Dúbravka (Varsik 2011b, 195, 206, obr. 104:17, 106:19–20).

Zbylá výzdoba se vyskytla už jen ojediněle. Motiv IV, široká vícenásobná horizontální kanelura či profilace, typická pro hrncovité a mísovité tvary hrdel jiříkovické stolní keramiky, náležel zlomkům výdutě s hrdlem z obj. 507 (tab. 4:3) a 510 (tab. 24:4). Motiv V, kombinace plastické lišty a široké kanelury či profilace hrdla, charakterizuje zlomek okraje s hrdlem hrncovité nádoby z obj. 509 (tab. 18:2), mající analogii např. na sídlíšti ve Zlechově (Zeman 2008a, 77, obr. 18:6), jak již bylo zmíněno výše. Důležitou ukázkou výzdoby v podobě kombinace svazů vícenásobné vlnice a horizontálních plastických lišt (motiv VI) disponují dva fragmenty jednoho ze tří nalezených jedinců džbánu, a to exempláře z obj. 529 (tab. 31:2–3), což je typ nádoby objevující se v pozdní době římské a v době stěhování národů, mající analogie na několika moravských lokalitách spadajících do stupňů C3 a C3/D1, jak již bylo shrnuto výše. Výduť džbánu z obj. 507 (tab. 3:6) a výduť mísovité nádoby z obj. 535 (tab. 51:3) měly rytou či vhloubenou výzdobu, která však nemá přesné typologické zařazení (motiv III). Mohlo by jít snad o motivy Vachútová 261 či 201 a jejich varianty, avšak tato výzdoba nemá žádnou chronologickou průkaznost a u menších zlomků někdy nelze odlišit od druhotného poškození povrchu postdepozíčními procesy, lidskou činností a samotnou exkavací nálezů.

Zmíněné chronologické zařazení jednotlivých tvarů i typů výzdoby na kruhu točených nádob jiříkovické keramiky umožňuje řadit jednotlivé objekty do pozdní doby římské (zlechovský horizont), s čímž souhlasí i datování kovových nálezů, římskoprovinciální keramiky či nalezené KPI z těchto objektů. Platí to s jistotou pro objekty 507 a 529. V jejich výplních bylo jiříkovické keramiky nalezeno poměrně více než v ostatních, přičemž v objektu 507 tvořila točená keramika 13,7 % z celkového objemu keramiky a byla zde nalezena téměř celá zachovaná miska zdobená na válcovitém hrdle pásem žlábků, jejíž kónické tělo nasedá na nízkou nožku, spolu s dalšími pozůstatky analogických jedinců, ale také větší fragment na kruhu točené výdutě baňaté hrncovité nádoby či džbánu se zachovalým kusem páskového ucha z šedé jemné keramiky. U obj. 529 bylo zastoupení točené keramiky 14,7 %, tedy ještě vyšší a nesporným dokladem fungování objektu v pozdní době římské jsou dva fragmenty džbánu zdobeného plastickými lištami a hřebenovou vlnicí. I fragmenty na kruhu točené keramiky nalezené v obj. 509 a 510 naznačují jeho datování do mladší až pozdní doby římské. U obj. 509 tomu nasvědčuje okraj hrncovité nádoby zařaditelný do období stupňů C2–C3/D1 a také nález torza džbánu s kusem zachovalého páskového profilovaného ucha.

Pro obj. 510 patří mezi průkazné nálezy odpovídající pozdní době římské nebo zlechovskému horizontu torzo spodní části vytáčené mísy s odsazeným dnem, částečnou rekonstrukci umožňující fragment okraje hrncovité nádoby mající analogii ze sídliště ve Zlechově či okraje misek zdobených stejně jako vytáčená mísa na nožce z obj. 507 (tab. 2:5). Dataci zbylých dvou objektů je třeba ověřit na základě dalších chronologicky citlivých nálezů a ukazatelů.

Mnoho nálezů tzv. jiříkovické keramiky keramiky kromě eponymního hrnčářského centra v Jiříkovicích poskytly také další moravské lokality jako např. Olomouc-Slavonín a Olomouc-Neředín (Kalábek–Šrámek 2006, 227–228), Zlechov (Zeman 2008a, 76–82) a Slatinice (Kašpárek 2006, 34–37; týž 2008, 191–193) či žárové pohřebiště ve Velkých Hostěrádkách (Peškař–Ludikovský 1978, 58–68, obr. 16:1–5). Z jihozápadního Slovenska lze uvést např. sídliště v Cíferu-Páci (Kolník 1976, 134–136, obr. 96–98, 100), ve Skalici (Turčan 2006, 433–435), Nitře-Párovských Hájích (Pieta 1993, 86) či Nitře-Chrenové (Březinová 2006, 371, 373, 376).

5.1.2 Germánská keramika vyráběná v ruce

V ruce vyráběná keramika představuje po celou dobu římskou nejčetnější a nejobemnější typ archeologického pramene, který je na germánských sídlištích nalézán. Opačně je tomu u pohřebišť a sídlišť následné epochy, neboť v období stěhování národů tvoří v ruce dělaná keramika z nálezového keramického fondu jen malou část (Tejral 1982, 155). Zároveň poskytuje určité možnosti chronologického datování objektu či lokality, neboť se v průběhu generací stále vyvíjela. Někdy ale ani nejsou jiné chronologicky citlivé nálezy k dispozici, proto bývá i jediným datovacím prostředkem. Keramiku z germánských sídlišť (i obecně v jakýchkoli obdobích) je však nutno vyhodnocovat s jistou opatrností, neboť často dochází vlivem různých faktorů k zanášení objektů a kulturních vrstev keramikou z jiných období. Příkladem v rámci germánských sídlišť starší i mladší doby římské může být častý výskyt střepů laténské tuhované ručně i na kruhu vyráběné, zejména na starořímských lokalitách (Kolník 1963, 126; Šedo 1993, 85; Vachůtová 2009, 123–125).

V ruce vyráběná keramika z šesti hodnocených objektů lokality Držovice na Moravě „Pastviska“ má velmi pestrou barevnou škálu, kdy jak vnější tak vnitřní povrch keramiky nabývá všech odstínů šedého až černého zbarvení, ale také různé odstíny hnědé a hnědošedé, nažloutlé až oranžové, světle okrové a béžové aj. Lze také rozlišit několik variant charakteru povrchu – hrubý, zrnitý, matný, hladký či lesklý, přičemž matný, často zároveň hrubý povrch

převládal, zejména u hrncovitých nádob, např. hrnců s okraji zdobenými prstovými důlky, kdy bylo na povrchu dobře vidět nerovnosti a často kamínky či vzduchové bublinky. Co se týče keramického těsta, většina v ruce dělané keramiky obsahovala kamínky, někdy v kombinaci s mikroskopickou slídou, méně se objevila organika či písek. Grafit nebyl přítomen vůbec. Síla stěn ručně vyráběné keramiky je v průměru o něco vyšší než u keramiky točené, a to v rozmezí v rozmezí 3–13, nejčastěji však 5–8 milimetrů. Výjimkou je fragment nezdobené výdutě (inv. č. 284332) oranžové barvy z obj. 510 s rozmezím síly střepe 13–21 milimetrů a další fragment výdutě (inv. č. 285120) z obj. 530 s tloušťkou střepe 9–15 milimetrů. Celkově lze keramiku v objektech zhodnotit jako spíše silnostěnnou či se středně velkou silou keramického střepe, v menší míře pak je zastoupena tenkostěnná keramika, zejména v podobě fragmentů mísovitých nádob.

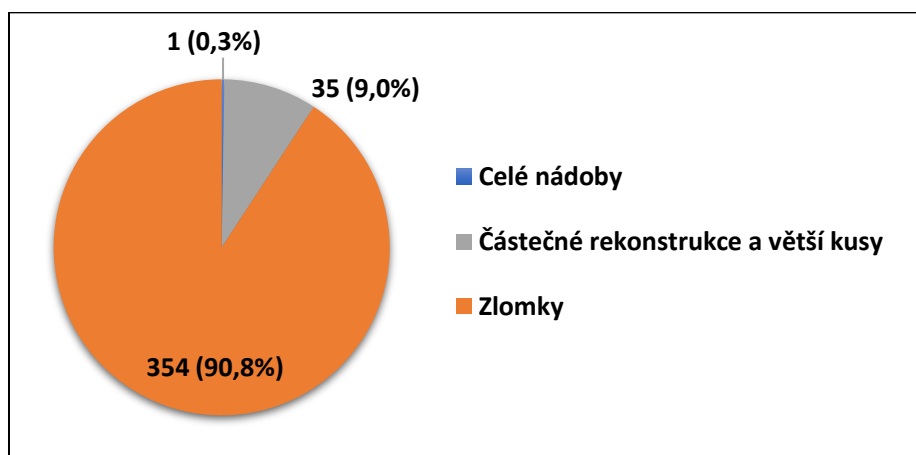
Zachovalost v ruce vyráběné keramiky hodnoceného souboru je velmi špatná (tabulka 7, graf 6). Pouze jedna nádoba, malý hrnec s esovitou profilací, se zachovala celá (tab. 4:5). Dalších 35 jedinců, což představuje 9 % z celku, se zachovalo torzovitě a ve větších fragmentech, ze kterých bylo možné provést rekonstrukci. Zbýlých 90,8 % představují zlomky v celkovém počtu 354 jedinců. Stav zachování je tedy zhruba dvakrát horší než u keramiky na kruhu točené, což může být ovlivněno kvalitnějším výpalem i soudržnějším materiálem na kruhu točené keramiky, ale také může jít o zkreslení, vzhledem k malému počtu točené keramiky oproti keramice v ruce dělané (tabulka 6, graf 5).

Tabulka 7: Zachovalost germánské keramiky vyrobené v ruce (Zlomky = 1 či více fragmentů jedince).⁴

Obj.	Keramika vyrobená v ruce (počet jedinců)			
	Celé nádoby	Částečná rekonstrukce a velké kusy	Zlomky	CELKEM (100 %)
507	1 (1,6 %)	9 (14,3 %)	53 (84,1 %)	63
509	0	4 (5,3 %)	71 (94,7 %)	75
510	0	3 (5,1 %)	56 (94,9 %)	59
529	0	10 (13,2 %)	54 (86,8 %)	64
530	0	7 (6,7 %)	98 (93,3 %)	105
535	0	2 (8,3 %)	22 (91,7 %)	24
CELKEM	1 (0,3 %)	35 (9 %)	354 (90,8 %)	390

⁴ Do tabulky nebyly zahrnuty tzv. miniaturní nádobky samostatně vyhodnocené v kapitole 5.1.2.4.

Graf 6: Zachovalost germánské keramiky vyrobené v ruce.

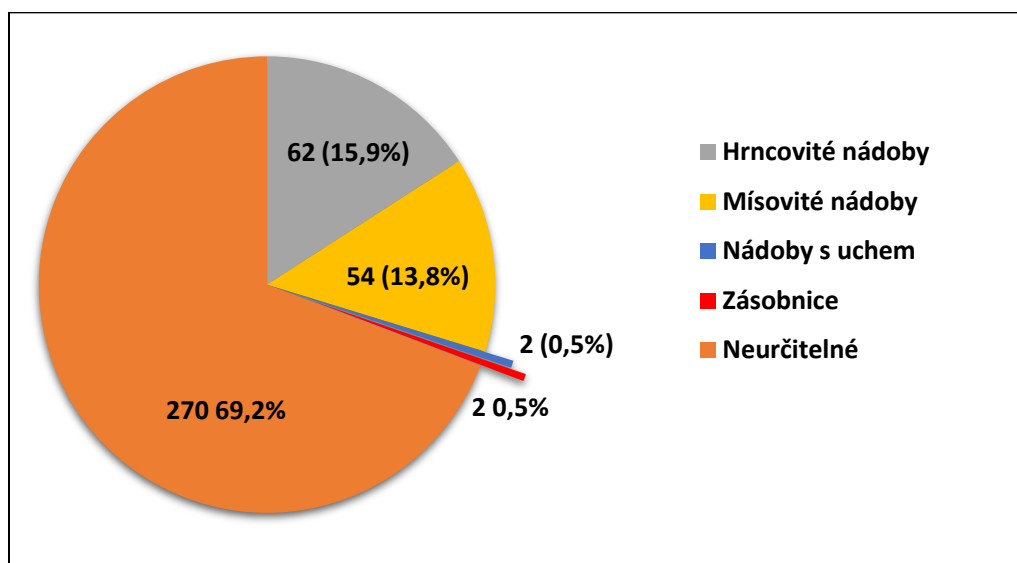
Zastoupení základních tvarů nádob se oproti keramice točené na kruhu poněkud liší (tabulka 8, graf 7), neboť přibyly doklady dvou jedinců typu zásobnice (jak bylo zmíněno výše), tvořící pouhých 0,5 % ze všech základních tvarů. Kategorii džbán zde nahradila nahradily nádoby s uchem obecně – zastoupené rovněž jen dvěma fragmenty uch (0,5 %), což neumožňuje blíže určit, k jaké nádobě náležely. Pravděpodobně však půjde o hrncovité nádoby, neboť ucha jsou odlišná od páskových u točené keramiky (jsou užší a neprofilovaná). Stejně jako u keramiky točené na kruhu platí obdobný poměr hrncovitých (15,9 %) a mísovitých nádob (13,8 %), přičemž hrncovité mírně převažují. Více jak dvě třetiny v ruce vyrobené keramiky však nebylo možné blíže určit, což je opak oproti určitelnosti nádob u keramiky točené na kruhu. Pravděpodobně se však jedná vesměs o hrncovité a mísovité nádoby, které tvoří po celou dobu římskou typově většinu keramických nádob.

Tabulka 8: Zastoupení základních tvarů v ruce vyrobených nádob vybraného souboru.

Obj.	Zastoupení základních tvarů v ruce vyrobených nádob vybraného souboru					CELKEM (100 %)
	Hrncovité	Mísovité	Nádoby s uchem	Zásobnice	Neurčitelné	
507	18 (28,6 %)	7 (11,1 %)	1 (1,6 %)	0	37 (58,7 %)	63
509	8 (10,7 %)	13 (17,3 %)	0	0	54 (72 %)	75
510	10 (16,9 %)	9 (15,3 %)	0	1 (1,7 %)	39 (66,1 %)	59
529	10 (15,6 %)	5 (7,8 %)	0	0	49 (76,6 %)	64
530	16 (15,2 %)	18 (17,1 %)	1 (1 %)	1 (1 %)	70 (66,7 %)	105
535	0	2 (8,3 %)	0	0	22 (91,7 %)	24
CELKEM	62 (15,9 %)	54 (13,8 %)	2 (0,5 %)	2 (0,5 %)	270 (69,2 %)	390

Graf 7: Zastoupení základních tvarů v ruce vyrobených nádob vybraného souboru.

Dalším významným prvkem u ručně vyráběné (stejně jako u na kruhu točené) keramiky je přítomnost a charakter výzdoby. Ručně vyrobená keramika hodnocených objektů se vyznačuje mnohem větší škálou výzdobných motivů než keramika na kruhu točená, avšak mnohem menším podílem zdobených jedinců, jelikož z 390 nese výzdobu pouze 40, což činí cca 10,3 % oproti 38,5 % zdobených jedinců u keramiky jiříkovické (tabulka 9, graf 10). Tento rozdíl vysvětlují dvě skutečnosti: v mladší a pozdní době jednak obecně ubývá pestrosti a množství výzdoby oproti situaci ve starší době římské, jednak jiříkovickou keramikou charakterizuje poměrně specifická unifikovanost výzdoby, jež se omezuje v podstatě na vlnice a plastické lišty (jak již bylo zmíněno výše).

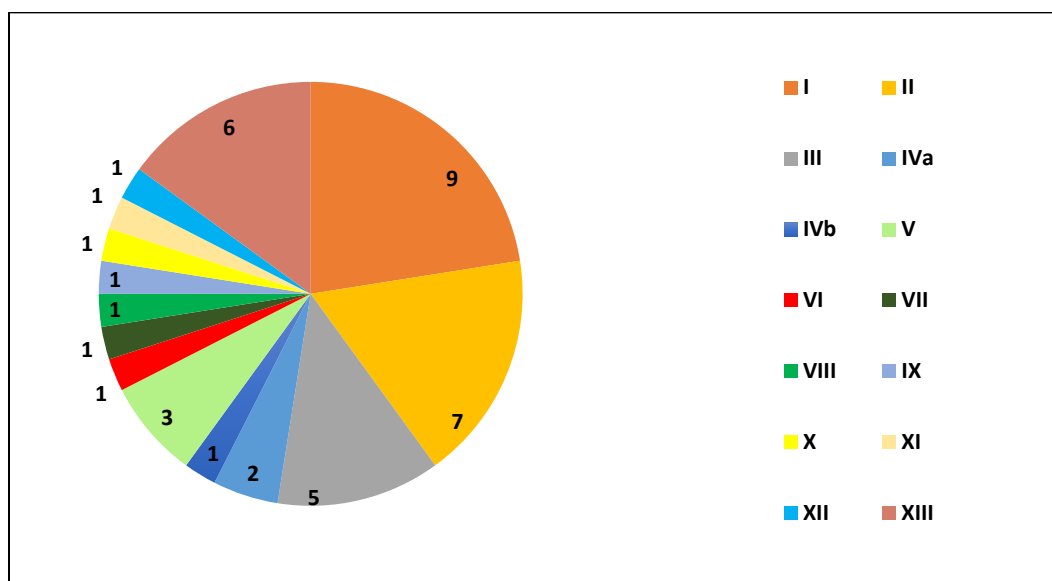
Souhrnný přehled všech výzdobných motivů, které se vyskytly u ručně vyrobené držovické keramiky podávají následující tabulka a graf níže (tabulka 9, graf 8), týkající se všech zdobených kusů, tedy jak zlomků tvarově určitelných nádob, tak i zdobených výdutí nezařaditelných ke konkrétnímu typu nádoby. Většinu výzdobných motivů ručně vyrobené keramiky bylo možné typologicky určit dle systémů E. Droberjara (1997, 65–94, Abb. 16–27) a V. Varsika (2011b, 71–88, 152–172, obr. 37–38, 78–79).

Tabulka 9: Zastoupené druhy výzdobných motivů u keramiky hodnoceného souboru vyrobené v ruce.

Druh výzdoby		Počet jedinců	Typ a datování ⁵	
			Podle Droberjar 1997, 65–41, Abb. 16–27.	Podle Varsik 2011b, 71–88, 152–172, obr. 37–38, 78–79.
I	prstové důlky po celém okraji hrnc. nádoby	9	–	–
II	nehtové vrypy na výdutích	7	110 [112a/117] (B2–B2/C1)	forma XIV (B1–C1)
III	meandry tvořené víceřadým ozubeným kolečkem	5	620/630 (B2–B2/C1)	forma I (B1–C1)
IVa	vícenásobná hřebenová vlnice	2	370 [374] / 390 [391a] (B2–B2/C1)	forma XVe/XVf (B1–C1)
IVb	Kombinace oblouků a přímých linií vytvořených hřebenováním	1	370/390? (B2–B/C1)	[forma XV?] (B1–C1?)
V	ryté linie vytvářející vzor mřížky či žebříku	3	220 [222–224] B2–B2/C1	forma XVIIb (B1–C1)
VI	trojúhelníkovité vrypy/značky ve více řadách pod sebou	1	[135/136] (B2–B2/C1)	forma III/XIII (B2–B2/C1)
VII	barbotino	1	520 [B2–B2/C1]	forma X (B1c–B2/C1)
VIII	více vertikál. žlábků v řadě	1	[233a/311/324/557] [B2–B2/C1]	forma IV/VI ((B2–B2/C1) / [C1])
IX	pás šikmých žlábků pod horizont. širším žlábkem	1	170 [233a/362?/554a] B2–B2/C1	forma IVa (B2–B2/C1)
X	vertikální široký žlábek vytvořený tahem prstu pod hrdlem	1	[553b?] B2/C1–C1?	[forma VI?] (B2–C1?)
XI	širší šikmý žlábek (kanelura) na výduti mís. nádoby	1	550 (B2–C1)	forma VI (B2–C1)
XII	nepravidelné „cickac“ linie či jednoduchá vlnice	1	[951] (B2/C1)	forma XVg B1–C1
XIII	jiná výzdoba rytím a žlábků	6	–	–
CELKEM		40		

⁵ Časový výskyt výzdobných motivů většinou nelze přesně ohraničit, jde tedy o přibližné období, ve kterém se motiv obecně vyskytuje, či spíše období s jeho největším výskytem. Datování je založeno na nálezech z více lokalit a objektů, tedy i podle frekvence výskytu. Tučně je zvýrazněn stupeň, do kterého spadá většina nálezů s tímto motivem dle přehledu lokalit E. Droberjara (1997, 65–91, Taf. 1–147). V hranatých závorkách jsou uvedeny konkrétní podtypy motivů.

Graf 8: Zastoupené druhy výzdobných motivů u keramiky hodnoceného souboru vyrobené v ruce.

5.1.2.1 Hrncovité tvary

Hrncovité nádoby označuje D. Vachůtová obecně jako třídu 100, která je charakterizována nádobami s výškou větší, než je průměr okraje nádoby, které navíc mají naznačené trojnásobné členění na hrdlo s okrajem, plece a tělo se spodní částí. V rámci těchto specifík bylo mezi hrncovitě nádoby zařazeno celkem 62 jedinců. Mezi mísovitě nádoby se řadí nádoby s výškou menší nebo rovnou průměru okraje nádoby a nečleněným tělem, anebo pouze mírně členěným (Vachůtová 2009, 47). Terinou se označují nádoby členěné na hrdlo s okrajem, plece a tělo nádoby se spodní částí, které mají výšku větší než průměr okraje. Poté ještě existují mezitvary hrnec-mísa (100200) či mísa-terina (200300), které umožňují zařazení nezapadajícím formám (Droberjar 1997, 40; Vachůtová 2009, 46–47).

V rámci hrncovitých v ruce dělaných nádob se vyskytlo několik tvarových typů podle systému třídění V. Varsika (2011b, 142–151, obr. 69–77) či D. Vachůtové (2009, 46–47, obr. 16). Vzhledem k předchozímu vyhodnocení na kruhu točené keramiky půjde u všech objektů spíše o keramiku mladořímskou či pozdně římskou, proto jsou tyto systémy vhodnější než typologie E. Droberjara (1997, 94–116, Abb. 28–48), týkající se starší doby římské a počátku mladší doby římské (stupeň C1). Část keramického fondu však vzhledem k vyhodnocení výzdobných motivů níže pravděpodobně představuje rezidua ze staršího období doby římské, respektive starší fáze sídliště. Jelikož se pouze jedna nádoba zachovala alespoň ze dvou třetin, je velmi těžké stanovit přesnější tvary nádob. Z hrncovitých však většina určitelných okrajů a rekonstruovaných horních částí vykazuje esovitou profilaci a řadí se do třídy Vachůtová 100, přesněji pak k formám Varsik III (esovitě profilované nádoby

bez odsazených plecí podobné typu IV, bývají s odsazeným dnem či nízkou nožkou a jde především o mísovité a pohárovité nádoby menších rozměrů) a Varsik IV (esovitě profilované hrncovité nádoby, mohou být i mísovité, neměnné téměř po celou dobu římskou, tvořící často největší podíl keramických tvarů, často mají okraje zdobené prstovými důlky, tělo je často bikónické), které V. Varsik (2011b, 146, 148–149, obr. 73–77) vymezil na základě analýzy keramiky z výzkumů sídliště v Bratislavě-Trnávce „Zadné“. Ke konkrétní variantě Varsik IVd lze přiřadit např. zlomek z obj. 510 (tab. 25:1) a k variantě Varsik 4c několik zástupců hrnců s protlačovaným okrajem (tab. 5:2–3, 19:2, 25:2, 32:1–3, 34:1, 43:1). Pěknými ukázkami varianty Varsik IVb jsou např. jedinci z obj. 507 (tab. 4:6) a 529 (tab. 33:2–3), variantě IVf odpovídá ze 2/3 dochovaná nádobka z obj. 507 (tab. 4:5) či z velké části bohužel bez okraje i bez dna zachovalá nádoba hrncovitěho tvaru z obj. 509 (tab. 21:1), která zároveň odpovídá třídě Vachútová 200300. Tyto esovitě profilované hrncovité nádoby a jejich tvary se objevují napříč celou dobou římskou, typické jsou rovněž pro závěr 3. a celé 4. století. Obecně lze shrnout, že formy nádob III a IV nejsou příliš chronologicky vypovídající (Varsik 2011b, 149).

Co se týče výzdoby hrncovitých nádob, omezila se pouze na jediný, zato to však velmi specifický a chronologicky vypovídající prvek, motiv I, tedy prstové důlky lemující celý okraj hrnců, což je zdobný styl spadající do pozdní doby římské či na počátek doby stěhování národů, kdy se výzdoba těchto hrubých, v ruce dělaných hrnců omezuje právě pouze na okraje či hrdla, anebo jsou nádoby zcela nezdobené (Tejral 1989, 79; týž 1990, 18, Abb. 4:5, 7, 7:15, 8:2–3; Varsik 2011b, 86–87; Zeman 2017, 39). Analogie pochází z mnoha sídlišť pozdní doby římské, např. Zlechov, kde tvořila většinu výzdoby ručně dělané keramiky z tohoto sídliště (Zeman 2008a, 83, 91, obr. 2:5, 19, 20:23), Jiřikovice (Peškař 1988, 112–130, obr. 6–14), Mořice (Beneš 2007, 482–483, obr. 13:5, 15:1, 17:8, 20:3, 6), Vicemilice (Zeman 2008a, 171, obr. 12), Kostelec na Hané (Vachútová 2009, 117, IX:5, X:1, XI:14–15, XX: 13), Slatinice „Zadní díly“ (Kalábek 1998, 78, obr. 76:8, 10; Kašpárek 2008, 188, obr. 8:2), Mostkovice, Náměšť na Hané či Smržice „Přední u cihelny“ (Kalábek 1998, 78, obr. 66:1, 71:1, 79:2, 4, 81:3–4) aj. Analogie jsou známy také z pohřebišť, např. z hrobu 394 odkrytého v Kostelci na Hané (Zeman 1961a, 157, 217, obr. 74:A:a; Vachútová 2009, 101). Lze zmínit také analogie z lokalit slovenských, jako je sídliště v Bratislavě-Trnávce „Zadné“ (Varsik 2011b, 149, obr. 76:c, tab. 1:29, 37:19, 39:19). Protlačování okraje se může vyskytnout i na mísovitých nádobách, jak ukazuje nález misky z Havřic (Geisler–Kohoutek 1998, 88–89, tab. 11–12:2; Zeman 2008a, 88, 90). Tento motiv se vyskytl celkem na devíti jedincích z hodnoceného souboru, přičemž část z nich se podařilo částečně kresebně rekonstruovat.

Konkrétně se jedná o zástupce z obj. 507 (tab. 5:2–3), 509 (tab. 19:2), 510 (tab. 25:2), 529 (tab. 32:1–3, 34:1) a 530 (tab. 43:1).

5.1.2.2 *Mísovité tvary*

V rámci mísovitých nádob se z jejich určitelných jedinců podařilo rozpoznat několik tvarových typů, které odpovídají formě Varsik I, která může být zaoblená (IA) či kónická (IB) a většinou bývá nezdobená (Varsik 2011b, 142, obr. 69–71). Tyto nádoby jsou opět chronologicky necitlivé, resp. se vyskytují na mnoha sídlištích i pohřebištích po celou dobu římskou. V rámci hodnoceného souboru lze k mísám se zaobleným okrajem (IA) přiřadit několik jedinců z obj. 529 (tab. 33:4, 34:3–4, 7–8) či 530 (42:4, 43:4), avšak většina nádob formy I patří variantě IB s kónickým tvarem a vyskytly se ve všech z objektů (tab.5:6, 11, 6:2, 9, 19:1, 3, 6–8, 20:1–2, 4–5, 7–8, 10–12, 25:4, 26:1–2, 27:3, 43:6, 8, 44: 2, 4–7, 10, 12, 45:2–5, 52:1, 3). Zbylé mísovité nádoby nelze s jistotou přiřadit, přičemž k 54 jedincům s jistotou rozpoznáných mísovitých nádob by snad bylo možné přiřadit ještě několik mísovitých nádob z každého objektu podle tvaru dochovaných spodních částí nádob, z obj. 507 (tab. 9:1, 3, 10:5, 11:6), 509 (tab. 22:1, 9), 510 (tab. 28: 1–2), 529 (tab. 36:6.), 530 (tab. 46:5–6, 47:3, 5, 48:7, 49:1) i 535 (53:3).

Co se týče výzdoby mísovitých nádob, v rámci hodnoceného souboru se u celkem 8 zdobených jedinců vyskytly motivy III, VIII, IX a XI. Nejpočetněji byl zastoupen motiv III, tedy výzdoba víceřadým ozubeným kolečkem, typická pro starší dobu římskou, především stupeň B2/C1, avšak objevující se již od 2. pol. 1. stol. a ještě v 1. pol. 3. stol. (Droberjar 2008a, 141, obr. 79; Varsik 2011b, 74–75; obr. 37:1a–f; Zeman 2017, 38). Byla přítomná na výdutích černě zbarvených lesklých mísovitých nádob z obj. 507 (tab. 6:11, 7:3–4), 509 (tab. 21:2) a 510 (tab. 26:5). Tato výzdoba se objevuje ve starší době římské na mnoha lokalitách. Lze zmínit např. Křepice, chaty II, V, VI ze stupně B2 (Droberjar 1997, 66–67, 186–188, Taf. 46:8–11, 16, 87:4, 102:16), Blučina, chata V ze stupně B2/C1 (tamtéž 179, Taf. 12:15), Mušov, chata III ze stupně C1 (tamtéž, 196–197, Taf. 145:15), aj. Z povrchových nálezů lze zmínit např. zlomek z Blatnice pod Svatým Antonínkem (Zeman 2017, 38, obr. 6:7, tab. 18:3, 6). Z Čech lze uvést lokality jako Mikulovice u Pardubic (Jílek 2013, 74, 79, obr. 152:6) či Dřetovice (Motyková-Šneiderová 1967, 17, tab. XVII:5). Tento motiv odpovídá typu Droberjar 620 či 630 a zároveň formě Varsik I.

Jedním kusem byl zastoupen motiv VIII, více vertikálních žlábků v řadě (obj. 509; tab. 19:1), s analogiemi např. z chat VII a VIII v Křepicích datovaných do stupně B2 (Droberjar 1997, 66–67, Taf. 72:38, 94:8, 10). Blíží se typům Droberjar 233a, 311, 324 či 557, anebo formám Varsik IV a VI. Motiv XI (obj. 509, tab. 27:3–4) charakterizuje širší žlábek přítomný u dvou fragmentů téhož jedince. Jde o výzdobu objevující se od 2. pol. 2. stol. s optimem výskytu ve stupni C1 (do poloviny 3. stol.), avšak někdy také ve stupni C3 na výdutích a spodních částech černě leštěných terin, misek či šálků (Varsik 2011b, 159–160; Zeman 2017, 40). Analogie jsou známy např. z Mušova z chat I–III (Droberjar 1997, 66–67, Taf. 135:7, 137:10, 139:1, 11) a mnoho střepů s touto výzdobou bylo nalezeno povrchovou prospekci ve středním Pomoraví (Zeman 2017, 40, obr. 5:10, 16, 7:20, tab. 18:22–23, 25–27, 47:18–19, 72:9–10). Motiv lze přiřadit k typu Droberjar 550 či k formě Varsik VI. Motiv IX, pás šikmých žlábků pod horizontálním širším žlábkem (tab. 45:11), přítomný na střepu z obj. 530, byl užíván nejvíce ve stupních B2 a B2/C1, ale není přesně časově ohraničen. Připomíná výzdobné typy Droberjar 170, 233a, 362 a 554a, či formu Varsik IVa. Analogie pochází např. z chaty III a obj. I z Blučiny, které jsou datovány do stupně B2/C1 (Droberjar 1997, 234, Taf. 8:2, 5, 8).

5.1.2.3 Zásobnice

V nálezovém souboru ručně vyrobené keramiky hodnocených objektů se vyskytly také dva zlomky zásobnic, oba bez výzdoby. Fragment výdutě z obj. 510 s inv. č. 284332 se vyznačuje hrubým matným povrchem cihlové barvy, příměsí kamínků v keramickém těstě a silou keramického střepu 18–21 milimetrů. Zlomek dna s výdutí z obj. 530 s inv. č. 285120 (tab. 47:10) s matným povrchem šedé až šedohnědé barvy obsahuje v keramickém těstě kromě kamínků navíc drobné organické zbytky a síla střepu činí 10 milimetrů u dna a 9–15 milimetrů u výdutě. Z těchto fragmentů nelze vyvodit přesnější tvar nádob ani chronologicky určit jejich existenci na sídlišti, avšak pro jejich interpretaci jako zlomků zásobnic svědčí jednak poměrně velká síla obou střepů, jednak hrubost materiálu s přítomností ostřiva. Zásobnice patří mezi základní typy hrubé kuchyňské keramiky a sloužily ke skladování zásob potravin, např. obilí apod.

5.1.2.4 Miniaturní nádoby

V ruce vyrobené miniaturní nádoby jsou charakterizovány tím, že se svými malými rozměry liší od standardu pro dané tvary keramiky. Na germánských sídlištech se objevují po celou dobu římskou, nejsou tedy chronologicky citlivé, nicméně optimum jejich výskytu

spadá do starší doby římské (Kalábek 1998, 75; Zeman 2008a, 91; týž 2016, 209). Je velmi obtížné stanovit hranici mezi běžnými nádobami a miniaturními formami, takže záleží na subjektivním vyčlenění každého badatele. Např. T. Zeman (2016, 207) pro moravské nálezy stanovil kritérium, že výška takových nádob dosahuje maximálně 70 milimetrů, šířka okraje 90 milimetrů, zatímco E. Krekovič (2014, 444) poněkud přísněji velikost nádob a šíři průměru jejich okraje omezil do 60 milimetrů. Při hodnocení držovických miniaturních nádob bylo přihlédnuto ke kritériím T. Zemana a ze zlomkovitého materiálu hodnoceného souboru byly vybrány celkem dva jedinci odpovídající zmíněným pravidlům pro zařazení k miniaturním nádobám.

S jistotou do této kategorie zapadá velmi malá nádobka z obj. 530 (tab. 47:4), z níž se zachovala pouze její spodní část – dno na nízké duté nožce a kousek výdutě lehce se rozšiřující ostře vzhůru. Nádobka měří na šířku 35 milimetrů a na výšku 20 milimetrů, přičemž se dá předpokládat, že mohla být zhruba jednou tolik vysoká. To by stále naprosto odpovídalo zmíněným kritériím. Tvarem zachované části odpovídá dnešnímu kalíšku na vejce nebo malému pohárku vyššího užšího tvaru. Typologicky neodpovídá žádnému z tvarů miniaturních nádobek dle přehledu E. Droberjara (1997, 29–30, 43, Abb. 47), avšak analogie známy jsou. Např. dva trychtýřovité miniaturní pohárky s nízkou dutou nožkou podobnou hodnocenému fragmentu byly nalezeny v hrobu 20 a v sondě V na žárovém pohřebišti v Čiernom Brodu (Kolník 1975b, 347, 354, obr. 6:21, 9:16) a torzo takové pohárovité jednoduše tvarované nezdobené miniaturní nádoby, avšak naopak bez spodní části, se našlo v obj. 13/99 na sídlišti v Trnavě-Horné pole, přičemž autor tamějšího výzkumu nález interpretoval jako nepovedený pokus o výrobu malého pohárku pravděpodobně dítětem, anebo nádobku sloužící k běžné domácí potřebě na uchovávání sypkých látek apod. (Zachar–Turčan 2016, 216, obr. 4:4). Z torza držovického exempláře nelze více zjistit, lze tedy připustit obdobnou interpretaci.

U druhé nádoby, náležející obj. 509 (tab. 21:4), je otázkou, zda do kategorie miniaturních nádob spadá, protože nalezený fragment umožnil částečnou rekonstrukci její spodní části, kdy nelze odhadnout přesně zbývající výška, která však již nebude o mnoho větší než současných 45 milimetrů. Na šířku nádoby měří 75 milimetrů. Mohla by se tedy řadit ještě k miniaturním, ale zároveň již patřit k běžným malým nádobám, jejichž tvar jasně napodobuje. Lze ji přiřadit k formě Varsik I, varianta Ia nebo Id, tedy kulovité nečleněné mísovité nádobě se zaobleným tvarem výdutě (Varsik 2011b, 142, obr. 69), anebo jde o hrncovitou nádobu. V prvním případě poskytují analogie např. dvě terinovité nádoby z chaty 89/64 a obj. 84/64

ze sídliště ve Zlechově (Zeman 2008a, 91, obr. 20: 18–19, tab. 47:10, 49:19) či ještě více dovnitř zakulacená nádobka získaná z povrchových čtverců a sběrů na sídlišti ve Vlčnově-Dolním Němčí (Zeman 2003–2004, 205, obr. 8:5) a tvarem také nález svíslými rýhami zdobené kulovité nádoby nalezené v obj. B13 z českých Dobroměřic u Loun (Beneš 2010, 94, obr. 29:32), ze slovenského pohřebiště v Bešeňově pak pochází dvě nádoby s podobně kulovitým nečleněným tvarem těla, které byly nalezeny v hrobech 9 a 53 (Kolník 1961, 224, tab. III:9b1, VII:53b; Krekovič 2014, 444, Abb. 2:5–6). Pokud by se však jednalo o pozůstatek malé hrncovité nádoby, mohlo by jít o spodek baňaté terinové či hrncovité formy s esovitou profilací hrdla, jaká byla nalezena např. na zmíněném sídlišti ve Vlčnově-Dolním Němčí v obj. 03 (Zeman 2003–2004, 190, obr. 5:4).

Ani u jedné z nádobek nebyla přítomná výzdoba či profilace výdutě, ale nádoby I a II z obj. 530 byly posazeny na nízké odsazené nožce vysoké asi 5 milimetrů. Naopak miska z obj. 509 (III) neměla nožku ani odsazené dno.

Funkce miniaturních nádobek není jistá, může jít o dětské hračky nebo výrobky vytvořené dětmi, součást picích servisů, schránky na kosmetické přípravky, symbolické pohřební předměty či tzv. *lacrimaria*, tedy slzné nádoby aj. (Krekovič 2014, 443–444, 449; Zeman 2016, 210). Chronologicky nejsou zatím více rozčleněny, neboť se objevují průběžně po celou dobu římskou, nicméně v případě kopírování motivů a tvarů nádob běžných velikostí lze logicky předpokládat paralely. Miniaturní nádoby představují téměř vždy v ruce vyráběnou keramiku, ale existuje i pár nálezů vyrobených na hrnčířském kruhu vytáčením. Takové ukázky poskytl např. hrob 18 z pohřebiště ve Velkém Cetíně (Ruttkayová 2016, 197, tab. 1:4) či výplň objektu 29, jež představoval součást usedlosti typu *villa rustica* v Bratislavě-Čunovu (Schmidtová 2016, 201, obr. 1). Tvary těchto nádobek bývají obecně jednoduché (kónické a kulovité misky, pohárky, hrncovité tvary s esovitou profilací apod.), takže ve většině nejsou chronologicky citlivé.

5.1.2.5 Zdobené zlomky

V rámci veškeré ručně dělané keramiky nese celkem 40 jedinců (10,3 %) výzdobu. Z toho 9 kusů představují protlačované okraje hrncovitých nádob, 8 kusů zdobené výdutě mísovitých nádob a zbylých 23 kusů zdobené výdutě neurčitelných nádob, které tak zastupují přes polovinu celé kolekce. V souboru z hodnocených objektů se nenalezal ani jeden fragment

dna či dna s kusem výdutě, na kterém by byla přítomna výzdoba. Lze tedy shrnout, že u ručně vyráběné keramiky se výzdoba vyskytovala ve středních a horních částech nádob.

Motiv II, tedy nehtové vrypy pokrývající některé zlomky keramiky z obj. 507, 510 a 530 (tab. 7:5–7, 26:6–7, 46:1–2), stejně jako vícenásobná hřebenová vlnice, tedy **motiv IVa**, přítomný na fragmentech z obj. 529 a 535 (35:2, 52:4), i jednoduchá prostá širší vlnice, **motiv XII** zdobící zlomek z obj. 510 (tab. 27:2), představují výzdobné prvky velmi běžné pro starší dobu římskou a počátek mladší doby římské. Nehtové vrypy ve stupni C1 vyznívají, ale např. vlnice sice u ručně dělané keramiky také (Zeman 2017, 39), avšak později se objevují u keramiky točené na kruhu coby pozdně římská výzdoba (viz předchozí podkapitola). Držovické zlomky s nehtovými vrypy lze zařadit k typu Droberjar 112a či 117 nebo formě Varsik XIV, výzdoba víceřadými hřebenovými vlnicemi na obou zlomcích odpovídá nej přesněji typu Droberjar 374/391 či formě Varsik XVe/XVf. Jednoduchá vlnice se pak nejvíce blíží typu Droberjar 951 či formě Varsik XVg.

Motivem IVb, tedy shlukem hřebenováním vytvořených nepravidelně uspořádaných oblouků v kombinaci s přímými tahy, je zdoben fragment výdutě z obj. 510 (tab. 26:8). Časově tento styl výzdoby odpovídá především stupňům B2–C1 (Droberjar 1997, 66–67). Podobným motivem jsou zdobeny keramické nádoby na mnoha starořímských lokalitách, zmínit lze zástupce ze sídliště v Křepicích, např. z chaty VI datované do stupně B2/C1 a chaty VII a XI odpovídajícím stupni B2 (tamtéž, 188–190, Taf. 15:25, 73:16, 87:6) či chaty I z Mušova, kladené do stupně C1 (tamtéž, 195–196, Taf. 135:4). Držovický fragment má však uspořádání prvků motivů natolik nezvyklé oproti běžným typům, že přesnou analogii nemá. Může jít o individuální přístup daného výrobce, kdy navíc tahy působí dojmem, že mohly být prováděny i jednotlivě bez užití hřebenového nástroje. Pouze přibližně jej lze přiřadit k typu Droberjar 370/390 či k formě Varsik XV.

Motiv VI, trojúhelníkovité vrypy přítomné na výduti z obj. 530 (tab. 45:8) zdobí plošně či v liniích povrchy nádob a řadí se rámcově do 2. století (Varsik 2011b, 86). Ukázkami mohou být např. nálezy z chaty I z Mikulčic, datované do stupně B2, či výzdoba na nádobách z chaty V z Křepic řazené do stupně B2/C1 (Droberjar 1997, 66–67, 187–188, 193, Taf. 62:4, 11, 14, 119:11–12). Jejich běžný výskyt dokládají i nálezy z povrchové prospekce, např. z Kunovic či Blatnice pod Svatým Antonínkem (Zeman 2017, 40, obr. 5:17, 7:18, tab. 19:5–7). Jde o motiv typu Droberjar 135/136 či forma Varsik III nebo XIII.

Barbotino, **motiv VII** (tab. 45:10), doložené na střepu z obj. 530, představuje výzdobu uplatňovanou téměř na všech lokalitách závěru starší a počátku mladší doby římské, tedy řazených do stupňů B2/C1 a C1. Tato výzdoba bývá umisťovaná především na středech a spodních partiích nádob jemnější stolní keramiky (misky, šálky, teriny) v podobě hustých řad bradavkovitých výčnělků (Droberjar 1997, 66–67, 143–144, 147–148, Abb. 64; Tejral 2008, 72, obr. 5:1, 3, 6; Varsik 2011b, 82–84, 144, Zeman 2017, 41–42). Na nalezeném fragmentu je pouze kousek barbotina, ale i tak lze uvést některé analogie z mnoha lokalit, kde se tento výzdobný motiv vyskytl. Příklady pochází např. z obj. 3476 z lokality Olomouc-Slavonín „Horní lán“ (Kalábek 2006, 435–437, obr. 5:3, 11), obj. 508 z Hrušovan u Brna (Harangozóová 2013, 32, 71, tab. V, XXIII:107/155, XXXIX:108/311) či chaty VI a obj. 1 z Blučiny, datované do stupně B2/C1 (Droberjar 1997, 66–67, 180–181, Taf. 16:17, 19:4). Barbotino zastupuje typ Droberjar 520 či formu Varsik X.

Motiv V, mřížkový vzor (tab. 6:10, 45:7, 9), který pokrývá fragmenty z obj. 507 a 530, představuje plošný typ výzdoby, tvořený jednoduchým rydlem v podobě svislých či šikmých linií vzájemně se různě pravidelně i nepravidelně křížících, což je typický motiv starořímské keramiky, vyznávající ve stupni C1 (Varsik 2011b, 88, 102; Zeman 2017, 39, tab. 20:1–5, 35:9–11, 13–18, 125:14–25). Podobnou výzdobu mají např. fragmenty z chat V–VI z Křepic (Droberjar 1997, 187–188, Taf. 61:14, 16, 18, 69:8), chaty I z Mikulčic (tamtéž, 193, Taf. 119:9) či chaty III z Mušova, řazené již do stupně C1 (tamtéž, 196, Taf. 143:8). Motiv odpovídá typu Droberjar 220 (přesněji např. 222–224) nebo formě Varsik XVIIb.

Motiv X (obj. 530, tab. 46:3) představuje vertikální široký žlábek vytvořený pravděpodobně tahem prstu pod hrdlem. Mohlo by se jednat o některou variantu typu Droberjar 550 či formy Varsik VI, avšak nelze jej přesněji určit kvůli jeho částečnému zachování. Takové široké žlábkové se objevují běžně na lokalitách starší doby římské. Ani výzdobný **motiv XIII** (jiná rytá výzdoba), který byl přítomen u šesti zlomků výdutí z obj. 507 (tab. 7:8, 10:9), 509 (19:4, 21:3), 510 (tab. 27:1) a 529 (35:3) není možné typologicky ani chronologicky přesněji určit, proto zde tento výčet slouží pouze coby doplňující část.

5.1.3 Ostatní keramické a hliněné předměty

5.1.3.1 Přesleny

Nálezy přeslenů vyráběných z pálené hlíny (vzácně např. z jantaru) dokládají od neolitu po novověk podomáckou textilní výrobu, neboť slouží k usnadnění spřádání vláken pomocí

ručního vřetene. Nasazené na dřevěnou násadu (dřík), která se nedochovává, slouží coby setrvačnick a zároveň závaží při spřádání příze při rotačním pohybu vřetene. Nálezy z doby římské pochází jak ze sídlišť, tak z pohřebišť. V hrobech pravděpodobně představují milodary, přičemž se vyskytují většinou v hrobech ženských, ale výjimečně i v mužských. Proto je prozatím otázkou, zda měly vyjadřovat sociální status a pracovní náplň zemřelého (předly většinou ženy) či něco jiného. Podoba přeslenů se liší tvarem, velikostí, přítomností fasetování a/nebo výzdoby (rytá, protlačování aj.) či barvou výpalu apod. (Droberjar 2002, 270; Chytrá 2005, 8, 10; Salač 2008, 69; Zeman 2017, 42). Mezi nálezy z hodnocených držovických objektů patří dva keramické přesleny, vypovídající o podomácké výrobě příze ke tkaní na této lokalitě. Na základě makroskopického pozorování a vlastního popisu bylo možné oba přesleny zařadit do typologického systému, který navrhla H. Chytrá (2005, 42–49, tab. 1–3). Pomocí číselně-abecedních kódů rozlišuje přesleny ve třech kategoriích hodnocení: 1. tvar horní a podní základny, 2. celkový tvar přeslenu, 3. druh výzdoby (pokud je přítomná).

Výplň obj. 509 poskytla nezdobený a jinak neupravený přeslen šedé barvy o rozměrech $30 \times 27 \times 29$ mm s šestimilimetrovým provrtem (tab. 17:3). Spodní i horní základna vykazují rovný povrch, lze je tedy klasifikovat jako typ Chytrá 1. Svým tvarem téměř dokonalé koule se tento exemplář podobá nejvíce typu Chytrá 6 (soudkovitý), avšak toto určení není zcela odpovídající. Vzhledem k této skutečnosti si autor této práce dovoluje navrhnout doplnění tvarového třídění přeslenů podle H. Chytré o tvar 6b = tvar kulovitý, který se však pravděpodobně v hrobových celcích zkoumaných touto autorkou vůbec nevyskytl, proto jej lze považovat za výjimečnou tvarovou formu. Přeslen z výplně obj. 530 o rozměrech $37 \times 18 \times 36$ mm s provrtem šířky 7 milimetrů je rovněž nezdobený a jinak neupravený (tab. 42:1). Oproti předchozímu kusu se odlišuje výraznější šedohnědou barvou i svým nesouměrně dvojkónickým tvarem s oblým lomem, což dopovídá typu Chytrá 1b, přičemž se jedná pravděpodobně o druhý nejčastější tvar přeslenů doby římské na Moravě (Chytrá 2005, 43). Obě základny jsou rovné a řadí se k typu Chytrá 1.

Jen z hrobových nálezů Moravy, Čech a jihozápadního Slovenska pochází přes 150 kusů různě tvarovaných i zdobených přeslenů a na sídlištech jde rovněž o běžně se objevující typ artefaktu. I přes takové množství nálezů dnes přesleny bývají standardně považovány za chronologicky necitlivý artefakt. H. Chytrá (tamtéž, 41–42) však ve své práci zjistila, že v rámci všech výše zmíněných hrobových nálezů pochází 80 % přeslenů z období mladší doby římské (C1–C3), přičemž největší výskyt odpovídá jejím mladším stupňům C2–C3

(47,4 %). To je bohužel pro datovací účely nedostatečný, avšak přece jen prvotní podklad.

5.1.3.2 Závaží

Mezi běžně nalézané hliněné artefakty na germánských sídlištích patří sušená či lehce vypálená hliněná závaží různých tvarů (kuželovitá, jehlanovitá, kónická apod.), vyrobená z místního zdroje hlíny. Většinou bývají interpretována jako závěsná závaží k zatěžování svislých vláken tkalcovských stavů, obzvláště, pokud se vyznačují příčným či horizontálním otvorem. Jejich využití však mohlo být jistě univerzálnější (zátěže k rybářským sítím, podstavce pod rožně aj.), což lze doložit jen obtížně, neboť bývají nalézána často coby ojedinělé kusy či pouze ve fragmentech představujících pravděpodobně vyřazený odpad. Avšak někdy dojde k nálezům více kusů či celých sad závaží, kdy podle charakteru nálezové situace i počtu kusů poukazují buď na menší domácí textilní výrobu, anebo větší masovou za pomoci i několika tkalcovských stavů, přičemž takto specializované dílny označuje termín „textriny“ (Droberjar 2002, 339–340; Jílek a kol. 2013, 74; Zeman 2017, 44). Tato závaží bohužel nemají žádnou chronologickou citlivost (Zeman 2017, 44).

Světle šedý, lehce vypálený hliněný fragment o velikosti 70 × 50 × 55 mm s kulatým otvorem o šířce 30 milimetrů (tab. 51:1) nalezený ve výplni obj. 530 odpovídá charakteristice a známým analogiím tkalcovských závaží. Svědčí pro to jak materiál s příměsí písku a kamínků, velikost, a především zaoblený tvar dochované vnější části. Z jedince se zachovala zhruba třetina až polovina, která bohužel neumožňuje stanovit původní tvar jedince, odhadem však mohl odpovídat komolému jehlanu či kvádru se zaoblenými rohy a zachovalý fragment pravděpodobně představuje jeho horní část.

Lze uvést několik významných sídlištních lokalit s jejich hromadnými nálezy. Na Moravě se jedná např. o nález 22 ks závaží z chaty v Brně-Chrlicích (Pernička 1968, 124, tab. XXIII, XXV:5–6), 14 ks z chaty O10 z Vlčnova-Dolního Němčí (Zeman 1999, 146, tab. 51:9–10) či ze Zlechova, kde bylo nalezeno celkem 28 ks jedinců či jejich fragmentů v různých objektech, z čehož např. 10 ks dokládajících přímo dílnu bylo objeveno v chatě 89/64 (Zeman 2008a, 101, tab. 51:7–14). Z Čech pochází velká kolekce 76 ks ze Slepotic ze zahloubené chaty 144/1998 hodnocené jako tkalcovská dílna, v níž odhadem mohly fungovat tři až čtyři tkalcovské stavy (Jílek a kol. 2013, 41, 66–67, tab. 70–74). Pro poznání textilnictví na území středního Podunají v době římské představuje významný objev nález více než 350 ks

hliněných závaží a několika tkalcovských stavů, odkrytých ve velkých zahloubených chatách 58, 60 a 68 při odkryvu kvádského rezidenčního sídla velmože či knížete v Cíferu-Páci na jihozápadním Slovensku (Štolcová–Kolník 2010, 467, 469, obr. 2–3, 5).

5.1.3.3 *Korálek*

Výplň obj. 507 obsahovala kulatý korálek světle hnědé barvy z vypálené hlíny s průměrem $18 \times 15 \times 8$ mm a úzkým pouhý jeden milimetr širokým provrtem (tab. 1:7, 12:7), přičemž při výrobě bylo mírně stlačeno, což utváří oboustranně mírně konkávní tvar. Velikost předmětu i provrtu vylučuje funkci přeslenu a jednoduchá forma bez výzdoby a dalších úprav i použitý materiál příliš neodpovídá variantě, že by šlo o závěsek či amulet. Lze předpokládat, že jde o ojedinělý ztracený nález z náhrdelníku, náramku či šatstva.

Korálky různé velikosti, tvarů i materiálu jsou běžně nalézány v germánských hrobech i na sídlištích, někdy ojediněle po jednom či několika málo kusech, jindy však i v celých sadách. Mohly představovat nejen pozůstatky náhrdelníků, ale také náramků, ozdob oblečení či obuvi, závěsky ukončující ozdobný pásek visící od pasu dolů, anebo sloužit k upevnění nohavic a rukávů. Tyto drobné předměty byly v době římské na území středního Podunají vyráběny především ze skla a z jantaru, ale výjimečně také z hlíny, kamene, polodrahokamů (chalcedon) či drahých kovů (Tejral 1982, 134–136, 40; Tempelmann-Maczyńska 1985, 87). V rámci typologického členění koráleků podle M. Tempelmann-Maczyňské (tamtéž, 68, 87–88, Taf. 19:481, 494) držovický nález tvarem odpovídá typu Tempelmann-Maczyńska 395b, přičemž analogie jsou datovány nejčastěji do stupně B2/C1, či typu 494, u nějž autorka typologie uvádí několik nálezů vyrobených ze světle šedého kamene, vyznačujících se soudkovitým tvarem s datací v rozmezí stupňů B2–D1.

Nálezy hliněných koráleků z oblasti Moravy nejsou časté, přesto lze zmínit exempláře získané při povrchových sběrech ve Vlčnově-Dolním Němčí a v Horním Němčí. Z Vlčnova pochází válcovitý korálek s podobným průřezem jako má držovický kus, jen podstatně delší. Z Horního Němčí pochází zhruba 20 mm široká kruhová hliněná perla.

5.2 **Mazanice**

Mazanice představuje běžnou součást nálezových fondů na sídlištích, kdy bývá ve většině objektů alespoň v několika zlomcích. Představuje ekofakt – nezáměrný pozůstatek a doklad existence stavebních a fortifikačních konstrukcí, ale také výrobních či otopných

zařízení (Vařeka 1995, 64). Podle specifických otisků na dochovaných kusech mazanice lze stanovit některé konstrukční prvky užitě pro stavbu objektu či zařízení.

Výplně šesti hodnocených držovických objektů poskytly celkem 122 kusů mazanice v odstínech světle hnědé, světle oranžové a tmavě oranžové. Materiál vykazuje střední úroveň kompaktnosti, drolivosti i výpalu – jednotlivé kusy se lehce drolí a nelámou se příliš snadno. Mazanice nenesou stopy hlazení či jiných úprav. Kromě obj. 530 obsahovaly všechny objekty alespoň po jednom fragmentu mazanice s otiskem (tabulka 10). Celkem se dochovalo 16 takových kusů, což představuje 13,1 % z celkového nálezového souboru.

Tabulka 10: Počet kusů mazanice v jednotlivých objektech.

Objekt	Mazanice bez otisků	Mazanice (s otisky)	CELKEM
507	27	5	32
509	–	1	1
510	–	2	2
529	47	6	53
530	20	0	20
535	12	2	14
CELKEM	106	16	122

Fragmenty s otiskem z hodnocených držovických objektů byly rozříděny do několika skupin podle tvaru a charakteru otisku s přihlédnutím k pracím P. Vařeky (1995, 59–62), P. Veselého (2007, 91–92) či T. Zemana (2008a, 150). U některých kusů však nebyla možná konkrétní a jasná interpretace otisků, což snížilo už tak malou kolekci. Z toho důvodu byly fragmenty s otiskem popsány pouze slovně, bez využití deskripčních kódů vytvořených některými badateli. Na základě terminologie a rozdělení výše uvedených autorů lze u mazanice napříč pravěkem, protohistorickým i historickým obdobím vymezit nejčastější typy otisků:

- **prut (průměr do 20 milimetrů),**
- **kuláč (opracovaná či neopracovaná kulatina dřeva různé délky s průměrem větším než 20 milimetrů),**
- **půlkuláč (podélně napůl rozřezané kulatiny, resp. kuláče),**
- **štíp,**
- **tesaný prvek (trám, trámek či deska),**
- **kolík (usnadňuje přichycení mazanice na stěnu),**

- **vsuvka (mezi dvěma konstrukčními prvky, např. kůláči),**
- **obilky, traviny, sláma.**

Tyto otisky mohou být v různých kombinacích podle uspořádání stavební konstrukce a vždy charakterizují vnitřní stranu výmazu (Vařeka 1995, 59–62). V materiálu z hodnocených držovických objektů se na mazanici vyskytují nejčastěji otisky prutu, a to jednoho (tab. 55:1, 3–4, 56:1–2, 57:2–3, 5, 58:1), dvou (tab. 55:5, 57:4, 58:2) nebo tří (tab. 57:1). Tloušťka jednotlivých prutů se pohybuje v rozmezí 4–18 milimetrů. Dalším přítomným stavebním prvkem pak jsou otisky tesaných prvků (trámku či desky), projevující se rovným plochým plytkým otiskem (tab. 55:2, 57:4). Ostatní otisky nebylo možné jasně zařadit. Povrch jednoho fragmentu nese stopy trav či slámy (tab. 56:2), další kus hlubší otisk šířky 2 milimetry ve tvaru písmene X, což může dokládat pletenou konstrukci z proutí (tab. 56:2), a jeden kus mazanice se vyznačuje přítomností asi 15 milimetrů širokého i hlubokého důlku (tab. 57:6). Výplň obj. 529 poskytla nálezů mazanice nejvíce, 53 kusů, přičemž 6 z nich disponuje otisky. Druhá největší kolekce mazanice se nacházela v obj. 507, kdy z 32 kusů jich nese otisky 5. Zbylé objekty poskytly 1–2 takové kusy mazanice. Jelikož většina těchto otisků svědčí o použitých konstrukčních prvcích daného objektu či zařízení, je příznačné, že právě ve výplních objektů 507 a 529 jich byla nalezena největší množství a zároveň po jednom kusu mazanice s otiskem tesaného prvku. To by podporovalo jejich funkční určení coby výrobních objektů nebo alespoň objektů s výrobou související, u kterýchžto lze dřevěnou vnitřní konstrukci či alespoň výztuž nebo stříšku předpokládat. V půdorysu obj. 529 doložily objevené kůlové jamky kůlovou konstrukci přímo, kdežto u obj. 507 je nápadná jejich absence. Mazanice z tohoto objektu však existenci jakési vnitřní konstrukce naznačuje, byť nebyla zahlobená a možná šlo pouze o obložení stěn či zastřešení objektu.

Ze strohého materiálu objektů nelze stanovit žádné podstatnější informace o konstrukci či podobě staveb i zařízení, na něž byla mazanice použita. Lze vyvodit pouze shrnutí, že mazanice dokládá kůlovou konstrukci obj. 529 a poukazuje na možnou konstrukci obj. 507, jinak však nedoloženou (absence kůlových jamek, zuhelnatělého dřeva apod.). Pro výstavbu takových konstrukcí bylo u obou objektů použito kromě jiného dřevěných prutů, tesaných prvků (desek/trámků) a možná i trávy či slámy. To vše bylo závěrem omazáno hlínou a ta následně vypálena (mazanice). Sílu omazu však rovněž není možné určit, jelikož nebyl dochován žádný kus se zachovalou vnější i vnitřní stranou.

5.3 Kovové předměty

5.3.1 Spony

Obě spony, nalezené po jedné v objektech 507 a 509, náleží k domácí germánské produkci a lze je přiřadit k VI. Almgrenově skupině, která patří k jedné z nejčastěji se vyskytujících v době římské, co se středodunajského barbarika týče (Varsik 2017, 322). V rámci jemnějšího členění této skupiny pak tyto spony náleží do podskupiny 2 (deriváty spon s podvázanou nožkou) a v rámci ní mezi spony s obdélníkovou (literatura uvádí také pravoúhlou či hranatou) nožkou = 2b (Almgren 1923, 85, 186–195, Taf. VII–VIII; Varsik 2017, 322–325). K těmto sponám je lze přiřadit podle jasných typologických znaků, kterými jsou obdélná nožka či průřez a tvar lučíku.

Formu spon s obdélníkovou nožkou reprezentují většinou subtilnější spony vyráběné především z bronzu, méně pak ze železa a ojedinele ze stříbra. Mohou být jednodílné (častější) i dvojdílné. Vinutí je často tvořeno čtyřmi (někdy i více) závity s horní (typ A 171) či spodní (typ A169) třetivou, lučíkem ve tvaru půlkruhu či půloválu hranatého, čtver-, šesti- či osmihranného, plochého a méně i oválného/kulatého průřezu a obdélníkovou nožkou bez patky, často zdobenou metopovitým členěním (Zeman 1961a, 200–206). Spony VI. Almgrenovy skupiny s obdélníkovou nožkou se objevují nějakou dobu zároveň se sponami s hrotitou nožkou (patří rovněž k VI. Almgrenově skupině, coby deriváty podvázaných spon, a vyskytují se ve stupních C1a až C3, tedy mezi 1. pol. 3. stol. a 1. pol. 4. stol.), avšak počátek jejich výskytu je pozdější (Varsik 2017, 322–325). Mladší datování oproti sponám s hrotitou nožkou potvrzují i analogie např. z Kostelce na Hané, kdy nejranější exemplář takové spony ležel v hrobu společně s mincí císaře Proba (vláda 276–282 n. l.), která umožňuje počítat až s poslední třetinou 3. stol. = stupeň C2 (Zeman 1961a, 200–205). Spony s obdélníkovou nožkou byly ve starší fázi menší a vyráběné hlavně z bronzu, v mladší pak přichází i větší tvary a častější použití železného kovu. Železné a velké exempláře jsou pak typické pro závěr výskytu spon tohoto typu, které obecně dožívají až do stupně C3/D1, tedy do počátku 5. stol. Typ A 171 patří mezi nejmladší varianty spon s obdélníkovou nožkou (Zeman 2008a, 103; Varsik 2017, 322–323).

Absolutní dataci spon VI. Almgrenovy skupiny na jihozápadním Slovensku, přesněji jejich derivátů spon s podvázanou nožkou, tedy podskupiny Almgren VI, 2a a 2b pomohly upřesnit výzkumy a nálezy z germánských sídlišť z mladší a pozdní doby římské v Cíferu-Páci,

Bratislavě-Dúbravce a dalších (Varsik 2017, 322–323). Obecně uznávaným faktem je, že výskyt spon s obdélníkovou nožkou (= Almgren VI, 2b) platí pro celé 4. století (Zeman 1961b, 426; Tejral 1998, 396; Varsik 2011b, 118, Zeman 2017, 123). Díky novějším poznatkům z výzkumů mohl V. Varsik (2017, 322–325) výskyt podskupiny Almgren VI, 2a a 2b časově přesněji zařadit. Mladší podskupina s nožkou obdélníkovou zhruba v polovině 4. stol., tedy ve stupni C3, předchozí variantu nožkou hrotitou nahrazuje (tamtéž, 322–325).

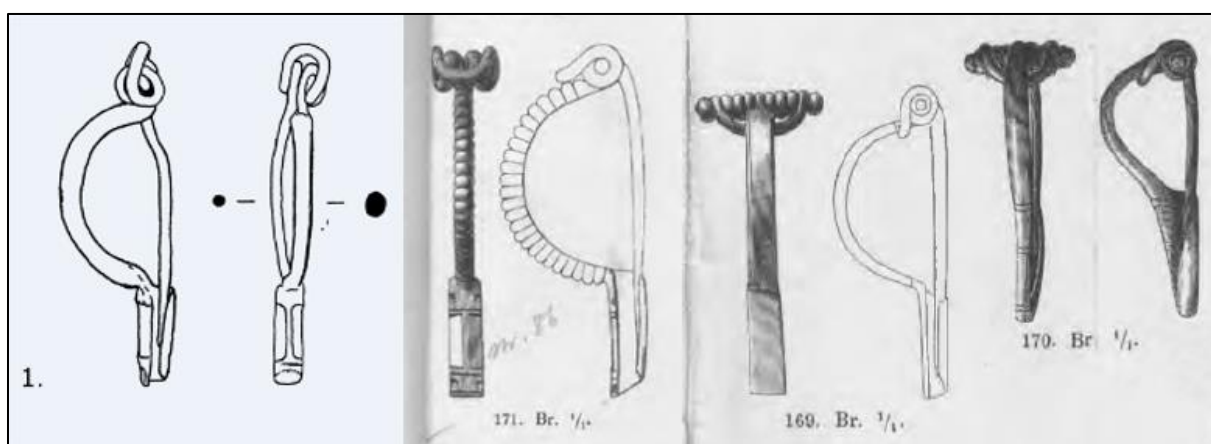
Až do počátku 5. století, tedy stupně D1, pak přežívají spony typu A 171. To dokládají jejich nálezy ze sídlišť, jako např. stříbrná spona ze Zlechova (Zeman 2007, 296, Abb. 14:1) či železné a bronzové spony z Olomouce-Neředína (Kalábek 2006, 438, obr. 9:8) a z rezidenčního sídla v Cíferu-Páci (Varsik–Kolník 2013, 81, Abb. 8:15, 17–18, 21–22), ale také ze slovenského pohřebiště ve Sládkovičově (Kolník 1980, 163, Taf. CLXV:A:a–b) a kostrového hrobu z římského tábora v Iži (Pieta 1999, 175, Abb. 2:18, 22) či z moravského pohřebiště Kostelec na Hané (Peškař 1972, 24, Tf. 36:8). Do stejného horizontu kolem roku 400 bývají řazeny i spony s obdélníkovou nožkou, které jsou rozměrově větší, buď s delší nebo širší nožkou – jde často o železné exempláře (oproti starším, z většiny bronzovým). Takové analogie u nás známe ze sídlišť v Mikulčicích a Mušově (Tejral 1990, 23, Abb. 9:1, 10:1) z hradiska Děvín v Bratislavě (Plachá–Pieta 1986, 352, Abb. 5:9, 15) či dolnorakouských hradisek Oberleisenberg (Pollak 1980, 88–89, Taf. 79:25, 80:1, 3; Stuppner 2002, 303, Taf. 5:4) a Heidenstatt-Limberg (Pollak 1980, 62, Taf. 36:9–10) a také z několika povrchových nálezů např. ze středního Pomoraví z Blatnice pod Svatým Antonínkem I a z Kněždubu III (Zeman 2017, 123, tab. 10: 2, 6).

Výplň obj. 507 obsahovala celou výborně zachovalou jednodílnou bronzovou sponu, jejíž hladký povrch je pokryt kvalitní olivově zelenou patinou (tab. 1:1, 12:1). Obdélníková nožka s jemným metopovitým členěním bez patky má lůžko pro jehlu na pravé straně (při pohledu shora), lučíc oválného průřezu je ohnutý ve tvaru půlkruhu. Hlavici spony tvoří vinutí o 4 závitech s horní třívou. Jehla je částečně deformována. Délka předmětu činí 72 milimetrů.

Jako velmi podobné analogie lze uvést bronzové spony s obdélníkovou nožkou nalezené v žárových hrobech v jihomoravských Švábenicích (Peškař 1972, 46, Tf. 39:2) či na pohřebišti v Kostelci na Hané (Peškař 1972, 19–20, Tf. 39:6), dále na sídlištích ve Zlechově (Zeman 2008a, 103, obr. 23:8–9) či v Uherském Brodu (Peškař 1972, 49, Tf. 40:5) či při povrchové prospekci v Blatnici pod Svatým Antonínkem I (týž 2017, 124, obr. 33:16).

Oproti jejich běžné délce 40–60 milimetrů je však spona z obj. 507 poněkud delší. V rámci Slovenska pochází analogie např. z pohřebiště Očkov (Kolník 1965, 214, obr. 15:2–3, 5–7, 13).

Sponu lze dle výše uvedeného shrnutí přesněji určit jako typ A 171, čemuž odpovídá úzká obdélníková nožka s jemným členěním povrchu, tvar lučíku i počet závitů vinutí (4) a horní tětíva. Naproti tomu však spona překvapuje dvěma rysy, které pro tento typ nejsou zrovna běžné. Prvním z nich je směr stáčení závitů vinutí, kdy klasicky krajní závit zespod nahoru směrem k lučíku přechází do tětivy na lučík tím naléhající, kdežto u tohoto kusu se krajní závit stáčí zespod nahoru směrem naopak od lučíku ven, čímž přechází do tětivy odkloněné směrem od lučíku (obr. 19). Dalším rysem, kterým se spona mírně odlišuje od standardu typu A 171, je její o něco větší délka, než je u spon typu A 171 průměr, neboť ten se pohybuje většinou okolo 50 milimetrů a velké robustní typy jsou spíše výjimečné a jak již bylo zmíněno výše, datované až do stupně C3/D1. Vzhledem k výše uvedenému lze sponu z obj. 507 rámcově zařadit do časového rozmezí od poslední třetiny 3. století (C2) do počátku 5. století (C3/D1) s optimem výskytu ve 4. století (C3), možná do jeho pokročilejší fáze, vzhledem k velikosti spony.

Obr. 19: Směr stáčení krajního závitu a sklon tětivy u spon VI. Almgrenovy skupiny. 1: spona ze sídliště Držovice „Pastviska“ z obj. 507; 169–171: příklady spon podle O. Almgrena (1923, Taf. VII; upraveno Konečný 2019).

Z obj. 509 byla vyzvednuta částečně zachovalá jednodílná železná spona se zkorodovaným hrubým tmavě hnědým až rezavým povrchem. Pravděpodobně obdélníková nožka (značně zkorodovaná) bez patky má lůžko pro jehlu na pravé straně (při pohledu shora), lučík kulatého průřezu je výrazně ohnutý do mírně zploštělého půlkruhu. Hlavice se dochovala jen částečně, z vinutí zbyl pouze špatně rozpoznatelný zbytek, poukazující na dolní vinutí. Jehla chybí, zachycovač i lůžko pro jehlu jsou slité dohromady korozí. Délka spony činí 57 milimetrů.

Spona z objektu 509 je typologicky podobná sponě z obj. 507 a řadí se rovněž do VI. Almgrenovy skupiny. Určit její přesný typ však nelze s jistotou, kvůli horšímu stavu zachování. Tvarem i průřezem lučíku, přibližně obdélníkovou nožkou (ta je bohužel značně zkorodovaná), ale také svou velikostí (která téměř odpovídá běžnému průměru spon tohoto typu) se však nejvíce blíží opět typu A 171. Použitý materiál nijak neodporuje dobovému trendu. Naopak, jak již bylo zmíněno výše, varianta Almgren VI, 2b byla oproti variantě Almgren VI, 2a běžněji vyráběna i ze železa.

Mnoho analogií železných spon s obdélníkovou nožkou pochází např. z žárového pohřebiště v Kostelci na Hané (Zeman 1961a, 201, obr. 9:B:b, 30:A:a, b, 32:B:e, 34:B:g, 47:D:a, 51:D:a, 59:A:n, 69:A:f, 71:B:b), další pak ze sídliště v Olomouci-Neředíně (Kalábek 2006, 441, obr. 9:8) nebo z výzkumu kvádského rezidenčního sídla v Cíferu-Páci, datované do 2. a 3. třetiny 4. století (Kolník 1975, 20, obr. 8:7; týž 1986, 411–343; Varsik 2017, 322–323, obr. 1:15–16, 18–19, 21–22). Nutno zmínit, že zejména železná spona z hrobu 242 z Kostelce na Hané je držovické sponě z obj. 509 velmi podobná, neboť má identicky kruhový průřez lučíku, podobnou délku i identicky zavřený zachycovač po celé délce nožky a je rovněž nezdobená (Zeman 1961a, 109, 51:D:a). Spony se liší pouze typem tětiny, kterou má kostelecká spona horní, kdežto držovická dolní. Tím se trochu vymyká většinovému trendu u spon s obdélníkovou nožkou obecně (převládá horní tětina).

Dle uvedených poznatků je možné sponu z obj. 509 datovat opět rámcově do období od poslední třetiny 3. stol. (C2) až po 1. pol. 5. stol. (C3/D1). Spona se chronologicky řadí mezi klasické či mladší typy, vzhledem k její o něco větší velikosti, kdy rozhodně nejde o typ subtilní a je navíc vyrobena ze železa. Nejpravděpodobnější by tedy bylo zařazení do 4. století, spíše do jeho druhé poloviny, tedy doh. závěru stupně C3 a do stupně C3/D1.

5.3.2 Nože

Hodnocené objekty obsahovaly celkem dva pozůstatky železných čepelí, pravděpodobně nožů, oba zachovalé pouze ve formě zkorodovaných nezdobených fragmentů, kdy se nedochovaly řapy ani špice těchto čepelí, což umožňuje pouze omezené možnosti typologického zařazení.

Z objektu 507 pochází nález fragmentu čepelě o velikosti 14 × 60 × 3 mm s tmavě hnědorezavou barvou povrchu, který je silně zkorodován (tab. 1:4, 12:4). V průřezu lze vidět zužující se charakter čepelě ve směru od tupé hrany k ostří, jde tedy o jednostranné ostří, což

potvrzuje interpretaci, že jde o zlomek nože. Na jednom konci se zachoval pravděpodobně pozůstatek řapu. Nůž by mohl patřit nejspíš mezi velikostně menší nebo střední dle rozdělení J. Zemana (1961, 258). Objekt 529 poskytl fragment čepele o velikosti 22 × 97 × 6 mm (tloušťka čepele měřená v nejširším místě) tmavě hnědé barvy s hladkým, avšak zkorodovaným povrchem, místy zabarveným do rezava (tab. 30:1). Tento kus čepele je větší než předchozí a opět je v průřezu zužující se, jde tedy rovněž o fragment čepele nože. Nůž se velikostně řadí ke středním či větším typům dle zmíněného badatele (tamtéž, 258). O typologické rozřídění nožů na základě hrobových nálezů ze starší doby římské se pokusil také A. von Müller (1957, 45), který vyčlenil 4 skupiny na základě tvaru čepele. Oba držovické exempláře lze podle tohoto členění přiřadit ke skupině von Müller A, tedy s rovnou čepelí zasazené přímo do rukojeti, avšak vzhledem k velmi špatnému stavu zachování nálezů (silná koroze) se jedná pouze o orientační určení. Tvar nožů skupiny von Müller A představuje snad nejběžnější tvar čepele nožů a pro chronologii nemá příliš určující význam.

Pro dobu římskou jsou železné (pouze ojediněle bronzové) nože různých velikostí (většinou od 100 do 300 milimetrů) i tvaru (většinou však rovný či mírně prohnutý) běžným sídlištním nálezem bez větší chronologické citlivosti⁶. Přidávaly se však i do hrobů, o čemž svědčí třeba 60 kusů nalezených na pohřebišti v Kostelci na Hané (Zeman 1961a, 258–259) a v Čechách tvoří většinu kusů ze starší doby římské právě hrobové nálezy (Salač 2008c, 87). Nože většinou byly vsazeny do rukojeti ze dřeva, kosti či parohu s ozdobnou střenkou. Vyráběny byly dokonce i nože kapesní, o které však v našem případě pravděpodobně nepůjde (Droberjar 2002, 217). Různé typy nožů ze starší doby římské umožňuje rozlišit např. sbírka nálezů z žárového pohřebiště v Dobřichově-PiCHOře (Droberjar 1999b, 112–118, Abb. 26). Jednalo se o běžný univerzální nástroj nejen této doby. Nože byly využívány nejen jako kuchyňský nástroj, ale jejich větší varianty mohly sloužit i jako příruční zbraň na boj zblízka a menší varianty jako součást toaletní výbavy. V případě toaletního náčiní však šlo většinou o srpovité a prohnuté tvary břitev nebo skalpely, kdy držovický fragment čepele ani jednomu druhu nástroje neodpovídá (Zeman 1961a, 259; Salač 2008c, 87, obr. 55).

---

⁶ J. Zeman (1961, 259) však ve své studii k pohřebišti v Kostelci na Hané vyjádřil názor, že může být chronologicky průkazná výzdoba, která se na této nekropoli vyskytovala u 13 kusů nožů na týle čepele v podobě příčných rýžek, podélného hranění či kombinace obojího, připomínající metopovitou výzdobu spon, čímž by tato výzdoba odkazovala na období, do něhož spadá i pohřebiště, tedy mladší a pozdní dobu římskou.

5.3.3 Křesací ocílka či „děrovač“

V obj. 509 byl nalezen železný předmět ve tvaru protáhlého lichoběžníku (tab. 17:2, 23:4) o rozměrech $16 \times 114 \times 3$ mm s obdélníkovým průřezem horní rozšířené části a čtvercovým průřezem spodní jehlicovité části s tupým či ulomeným hrotitým koncem. Není odlišena horní a dolní část, ani přítomna výzdoba, což však může být způsobeno špatným stavem dochování, neboť povrch silně zkorodoval.

Podle A. Kokowkého (1985, 114, Stich 1) by mohlo jít pravděpodobně o ocílku typu Kokowski 1B2b, očko na zavěšení se však nezachovalo. Tento typ A. Kokowski chronologicky blíže nezařazuje. Tyto ocílky jsou typické pro oblast przeworské kultury na území dnešního Polska a vyskytují se také v oblasti východoslovenského rozšíření zmíněné kultury.

Zřejmě pravděpodobnější interpretací bude určení předmětu coby náradí typu Dresden-Dobritz / Żerniki Wielkie, forma 1 (tedy bez jasně odděleného držadla od hrotu) dle J. Schustera (2011, 67), který u tohoto typu nástroje připouští vícero možných využití, nejpravděpodobněji však jako děrovače měkkých materiálů, jako je např. kůže, případně rydla či pilníku. Tyto děrovače či rydla mohly být v horní rozšířené části opatřeny malým otvorem pro zavešení nástroje, bez ohledu na to, o kterou konkrétní formu jde, což u držovického exempláře chybí. J. Schuster (tamtéž, 67–69) odmítá výše uvedenou starší interpretaci mnohých autorů coby ocílky, tedy součásti křesací soupravy, proti čemuž podává několik argumentů. Od starší doby římské s vrcholem v mladší době římské se sice železné obdélníkovité ocílky jako křesací nástroj používaly, ale byly poněkud kratší a širší než uvedený typ náradí, podobající se tvarem spíše šídlu či rydlu, a nosily se pomocí zakončení v podobě kroužku připevněné k opasku. Často tvořily sadu společně s jehlicovitými bodci na napichování troudu, které však nemusely být přítomny vždy, neboť mohly být nahrazeny i např. větvičkou či šídlem. V případě ocílek by navíc tyto exempláře pravděpodobně nesly stopy po opotřebenosti a zkrácení neustálým obíjením při křesání, případně by tímto užíváním měly jehlanovitou špici. Dosud také nebyl doposud nalezen žádný exemplář ocílky tohoto tvaru s úchytem v rozšířené části, jako tomu bývá u náradí typu Dresden-Dobritz / Żerniki Wielkie. Toto náradí se v hrobových souborech příznačně nikdy nevyskytuje společně s křesacími kameny (Peškař 1967, 362; Schuster 2011, 67–68). Držovickému nálezu odpovídá toto určení ve všech znacích pravděpodobněji než coby ocílky, kromě tupého konce s čtvercovým průřezem, jelikož u dobře zachovalých nástrojů uvedeného typu bývá konec zašpičatělý. Vzhledem ke špatnému

(zkorodovanému) stavu zachování a tím i možnému poškození (ulomení) při postdepozičních procesích, exkavaci a následné manipulaci nelze tomuto znaku přisuzovat markantní význam.

V kostrových hrobech jsou tyto nástroje lokalizovány u hlavy, nohou, či u pasu zemřelého, což může nepřímo dokládá, že byly nošeny přímo u pasu či v tašce/brašně společně s dalšími nástroji, jako je např. jehla či nůž (Schuster 2011, 69), kdy takové „sady“ náradí byly nalezeny např. v hrobu 52 v Tırğşoru (Kokowski 2009, 203; Schuster 2011, 69, Ryc. 3:1) či hrobu 1361 v Liebersee (Bemmann 2003, 165, Taf. 87: 1361; Schuster 2011, 69, Ryc. 3:2). Tento nástroj pravděpodobně symbolizoval jakýsi statut specifické vrstvy ozbrojených mužů, vzhledem k jeho nálezům výlučně v mužských hrobech. Obecně lze dle dosavadního poznání lokalit s nálezy těchto předmětů shrnout, že jde o velmi rozšířený typ nástroje používaný v široké oblasti mnoha evropských kultur a etnických skupin. Jeho rozšíření sahá od západního Německa až po severozápadní oblast dnešního Ruska a na jihovýchodě Evropy pochází nejjižnější doklad z rumunského Tırğşoru. Největší koncentrace nálezů však náleží oblastem severovýchodního Německa, Slezska, západního Polska a rozšíření dobrodzienské skupiny pozdní przeworské kultury, dále jihozápadního, ale také středního a severního Slovenska (tzv. severokarpatská skupina), ovšem ani na severovýchodní výspě rozšíření na území dnešního západního Ruska není lokalit málo (Schuster 2011, 66, 72, 74). Původ těchto předmětů J. Szydlowski (1977, 103) kladl především do oblasti rozšíření dobrodzienské skupiny, z novějšího a doplněného přehledu lokalit dle J. Schustera (2011, 66, Ryc. 2) však vyplývá velké rozšíření i v oblasti severovýchodního Německa. Proto je možné usuzovat o dvou primárních zónách vzniku, ale také rozšíření z jedné či druhé oblasti do druhé a dále do vzdálenějších lokalit. Časově se tento nástroj objevuje v rozmezí stupňů C3–D1, především okolo roku 400 a začátkem 5. století, což se týče všech zón jeho rozšíření (Tejral 1982, 21; týž 1992, 241–242; Schuster 2011, 70–71).

Nejpřesnější analogie držovickému exempláři byly nalezeny v hrobech v litevské Baliuliai (Rätzl 1938, 157–160; Bliujienė 2006, 135, 7:12), na běloruské osadě Garadzišča (Mitrofanov 1978, 149–150, obr. 57:7, 58:11) či v německém Bohsdorfu (Geisler 1971, 136, Abb. 22), což jsou poměrně vzdálenější území na dvou opačných koncích Evropy, z čehož se dá soudit, že tři jednotlivé tvarové varianty, které J. Schuster (2011, 66) rozlišuje, nejsou úzce geograficky či chronologicky vymezeny. Z německého území pak lze uvést také další analogii z pohřebiště v Dresden-Dobritz z hrobu 1 (Rätzl 1938, 157–161; Tejral 1992, 241, Abb. 4). Moravské analogie nejsou natolik podobné, ale lze uvést např. nález z hrobu 169

z pohřebiště v Kostelci na Hané (Zeman 1961a, 76, 260, 34 B/c-b; Tejral 1992, 241, Abb. 2:22), exemplář ze sídlištní jámy se dvěma lidskými skelety z hradiska v Brně-Obřanech (Tejral 1985, 331, obr. 19:3) či nález z obj. 112/65 ze zlechovského sídliště (Zeman 2008a, 113, 277–288, obr. 22:2). Co se týče Slovenska, velmi podobný exemplář byl nalezen na sídlišti severokarpatské skupiny ve Vrbově, kde byl nalezen velmi podobný exemplář s podobně tupým (asi ulomeným) hrotitým koncem, což podporuje domněnku sekundárního poškození (Pieta 2002, 69, obr. 3:12). Jihozápadní Slovensko pak zastupují např. dva sídlištní nálezy z obj. 180/95 z Nitry-Párovských Hájů (Pieta–Ruttikay 1995, 147, Abb. 6:1, 4). S časovým zařazením i pojmenováním těchto předmětů se pojí také analogie nalezené na przeworských pohřebištích dobrodzieńského typu, z hrobu 16 z Żernik Wielkich (Schuster 2011, 76, Ryc. 3) či vrstevných pohřebišť (kde jednotlivé hroby splývají v jednu plochu) v Olsztyně (Szydłowski 1962, 307, 310, tabl. 3:9) a Dobrodzien-Redzině (Szydłowski 1974, 72, Tabl. LXXIX:b–d; Schuster 2011, 75, Ryc. 1:3).

5.3.4 Ostatní kovové předměty

V hodnocených objektech sídliště byly nalezeny také dva fragmenty **bronzových kování** ve formě drobných plíšků. Z obj. 507 pochází podlouhlý zkorodovaný zlomek bronzového plechu pokrytý zelenou patinou s náznaky existence dvou otvorů zřejmě pro nýty o velikosti $36 \times 9 \times 0,3$ mm (tab. 1:3, 12:3). Nález bronzového plíšku z obj. 529, rovněž zkorodovaný a pokrytý zelenou patinou se zbavením místy i do rezava, se vyznačuje hranatým tvarem, rozměry $25 \times 28 \times 0,4$ mm a pozůstatkem jednoho nýtu a náznakem jednoho otvoru po nýtu druhém (tab. 30:3). U obou případů se může jednat o zlomky bronzových nádob, ale také kování věděr, skříněk či jiných předmětů, což však vzhledem k fragmentárnosti obou kusů nelze ani odhadem stanovit.

Běžný předmět každodenní potřeby představuje nález **bronzové šicí jehly** z obj. 507 (tab. 1:2, 12:2). Jde o naprosto běžný typ jehly s oválným ouškem v horní části a kulatým průřezem bez jakékoli výzdoby, jaký se užívá už od pravěku v podstatě dodnes. Tyto šicí jehly mohly být vyrobeny také ze železa nebo z kosti, nacházejí se jak v hrobech, tak i na sídlištech a postrádají jakoukoli chronologickou citlivost (Droberjar 2002, 109; Salač 2008c, 87).

Malý **slítek bronzu** ve tvaru pecky nalezený v hmotné náplni obj. 507 (tab. 1:6; 12:6) dokládá výrobu bronzu, přičemž se může jednat o odpad z kovolitectví, kousek suroviny připravené na roztavení, ale také na další zpracování.

Malý **železný cvoček či hřebík** z obj. 507 (tab. 1:5, 12:5) představuje jeden z nejdrobnějších artefaktů a mohl sloužit coby funkční soudržný prvek stavební konstrukce, dřevěné skříňky či nábytku, součást kování a řemeslné výbavy nebo jako ozdoba oděvu či kožených doplňků Germánů (Zeman 2008a, 115, týž 2017, 158).

Výplň obj. 535 obsahovala jeden železný silně zkorodovaný **hrotitý předmět** rezavě hnědé barvy, který vzhledem k jeho špatnému dochování nelze příliš vyhodnotit (tab. 51:2, 54:1). Mohlo by jít o jeden z mnoha univerzálních i specifických nástrojů používaných Germány, jako jsou kovová šídla, pilníky, děrovače kůží apod. Kovové pracovní části těchto nástrojů byly zpravidla vsazeny do kostěné, parohové či dřevěné rukojeti, které se však většinou nedochovávají.

5.3.4.1 *Struska*

Tento výrobní odpad vzniká při hutnictví a výrobě železa. Bývá na germánských sídlištích doby římské často nalézaným ekofaktem dokládající zmíněné výrobní činnosti. K hlavním oblastem hutnictví v rámci ČR patřily střední a severozápadní Čechy, přičemž tato činnost probíhala 1) v polozahloubených pecích ve stěnách dílenských objektů většinou s kúlovou konstrukcí nebo 2) ve volně stojících nadzemních šachtových pecích se zahloubenou nístějí, anebo v jámových zahloubených kuželovitých pecích s miskovitou nístějí, žáruvzdornou vyzdívkou a vsázkami z dřevěného uhlí. Ruda se většinou získávala z okolí hutnických dílen (Droberjar 2002, 96, obr. 1–2; Salač 2008c, 59).

V rámci hodnocených objektů obsahovala výplň obj. 529 tři menší kusy strusky. Další kusy strusky byly nalezeny také v nehodnocených objektech z doby římské, přesněji v hliníku (obj. 506), objektu označeném jako „vápenka“ (obj. 511) a s nejistotou možná i v jedné ze zahloubených chat (obj. 553). Na celé odkryté ploše výzkumu však nebyl odkryt žádný objekt z doby římské interpretovatelný či podobný výrobnímu zařízení typu hutnické pece či kovářské dílny (Fojtík 2015, 15, 17, 26, 37). Proto nelze vyvodit závěry, jakou fází železářské výroby struska představuje, ale o nesporný doklad zpracování železa na sídlišti se jedná. Jednak vzhledem k tomu, že byla nalezena ve více objektech, jednak proto, že jednotlivá germánská sídliště doby římské byla, co se týče železářství, většinou samostatná, kdy tato výroba byla dosti roztráštěná a zásobovala pouze nejbližší okolí (Salač 2008c, 61). Navíc vzhledem k záchrannému typu výzkumu nebylo pravděpodobně odkryto celé sídliště, ale pouze jeho část, což podává pouze omezené poznatky o jeho struktuře a fungování, je tedy možné, že zařízení

či dílny spojené s hutnictvím a železářstvím zde existovaly, ale nebyly lokalizovány v ploše výzkumu.

5.4 Kostěná a parohová industrie

5.4.1 Hřebeny

Z organických hmot bohužel mnoho hmotné kultury nenávratně mizí kvůli brzkému rozkladu, pokud artefakty nejsou v příhodném prostředí, jako je např. bažina či ledovec, ovšem u nás se se na většině lokalit dobře zachovávají alespoň výrobky z kostí a parohů, mezi které patří i hřebeny coby součást osobní toaletní výbavy či ozdoba do vlasů. Byly vyráběny především ze zvířecích kostí a z parohu, někdy i z kovu, ale pravděpodobně hojně i z rohoviny a ze dřeva, zejména v obdobích před dobou římskou, avšak vzhledem k užitému materiálu se zachovalo jen pár vzácných výjimek (Pernička 1967, 63–64). Představují poměrně dobrou datovací pomůcku, neboť se jejich tvar a výzdoba měnily v čase (tamtéž, 63; Salač 2008c, 89).

První souhrnné rozdělení a typologicko-chronologický přehled hřebenů vyráběných v době římské a době stěhování národů představila již roku 1960 S. Thomas a jako základ slouží badatelům stále. Hřebeny rozdělila dle tvaru, jedno- či oboustrannosti a zohlednila také výzdobu. Od té doby navázali ve studiu hřebenů, ale i kostěné a parohové industrie někteří další archeologové, kdy u nás nelze neuvést R. M. Perničku (1967), J. Tejrál (1985) nebo T. Zemana (2001). Na Slovensku se tématem zabývala např. M. Lamiová-Schmiedlová (1964), v Polsku A. Chmielowska (1971) či později E. Cnotliwy (2010) a v Německu např. S. W. Teuber (2005).

Následující typologicko-chronologické zařazení bude vycházet z třídění hřebenů doby římské a doby stěhování národů podle S. Thomas a E. Cnotliwého. S. Thomas rozlišila hřebeny jednostranné a oboustranné, přičemž stěžejní je pro tuto analýzu rozdělení jednostranných. Ty mohou být buď chronologicky starší jednovrstvé, anebo mladší trojvrstvé. Jednovrstvé se dále dělí na typy: Thomas C (jednodílné s prolamovaným držadlem), Thomas A (jednodílné jednostranné s plným obloukovitým držadlem), Thomas B (vícedílné jednostranné s plným obloukovitým držadlem), Thomas D (převážně jednodílné jednovrstvé s obloukovitým držadlem, přecházejícím až do trojúhelníkovitého či trapézovitého tvaru). Třívrtvé hřebeny jsou členěny podle tvaru držadla na 3 typy označené římskými číslicemi: Thomas I (polokruhové až trapézovité držadlo), Thomas II (trojúhelníkovité držadlo) a Thomas III (prodloužené = omegovitě držadlo). Typ Thomas I se dělí na 4 varianty: variantu 1 s vysokým půlkruhovitým držadlem, variantu 2 s nízkým plošším půlkruhovitým držadlem,

variantu 3 tvaru zaobleného trojúhelníku zploštěním obou bočních stran (a blížícím se tak k typu II – trojvrstvé hřebeny s trojúhelníkovitou rukojetí) a poslední, speciální variantu s trapézovitým tvarem držadla (Thomas 1960, 77, 79–81, Abb. 27–30; Zeman 2001, 111–121). Typ Thomas II je členěn na variantu 1 (s vysokým trojúhelníkovitým držadlem), variantu 2 (se zploštělým trojúhelníkovitým držadlem) a variantu 3 (se zoomorfními protomami po stranách držadla). Typ III není více členěn (Thomas 1960, 96).

Třívrstvé hřebeny byly zhotovovány nejen z více vrstev, ale také několika dílů prostřední vrstvy s vyřezanými zuby, které výrobce spojil dohromady s krycími destičkami pomocí železných, bronzových, vzácně stříbrných nýtů do výsledného výrobku (Thomas 1960, 77; Pernička 1967, 72). Tyto hřebeny mohou disponovat vhloubenou, rytou či kolkovanou výzdobu, kdy podle jejího charakteru s teritoriálními odlišnostmi se rozlišují 3 skupiny motivů A–C. Motiv A zahrnuje koncentrické polokružky a kroužky kombinované s často dvojitými liniemi tvořenými rytím či vpichy. Motiv B charakterizuje zdobení pouze koncentrickými kroužky, seskupenými uprostřed držadla, podél jeho hran či kombinací obojího způsobu. Motiv C představuje výzdoba tvořená pouze rytými žlábkami či dvojitými liniemi vpichů tvořených ozubeným kolečkem. Tyto linie tvoří horizontální osy či klikatky a obloučky (Thomas 1960, 81–84, Abb. 27–30).

Ze sídliště v Držovicích byly získány dva exempláře třívrstvých hřebenů, jak typ Thomas I, tak typ Thomas II. První z nich z obj. 530 vyrobený z kosti středně velkého nebo velkého savce (slovní určení dle M. Holuba) se zachoval pouze částečně. Nalezena byla pouze přední krycí destička oblého trapézovitého tvaru o rozměrech $68 \times 24 \times 3$ mm, zdobená dvojitou linií rytých bodů, pravděpodobně vyhotovených ozubeným kolečkem, a to do podoby dvojitě horizontální řady, nad kterou je dvojitá horizontální linie třech obloučků či oblých trojúhelníků (tab. 50:1). Těsně nad nimi uprostřed destičky v horní zúžené části je provrtaný otvor, který velikostí přesahuje běžný rozměr nýtů, proto jde pravděpodobně o funkční prvek vytvořený k jinému než konstrukčnímu účelu. Otvory v držadlech hřebenů (někdy také závěsná očka) bývají umístěny často právě uprostřed při vrcholu držadla. Několik analogií s takovými otvory v držadlech pochází z keltského oppida Stradonice (Pernička 1967, 67, obr. 1:2, 5, 8–9). Badatelé tento prvek interpretují jako doklad jejich zavěšování, což by naznačovalo, že nebyly používány jako ozdoba účesu (tamtéž, 65–66), anebo právě naopak jako otvory sloužící k provlečení stužky, jehlice či jiné ozdoby (Hrubý 1957, 169), což by funkci hřebene coby vlasové ozdoby potvrzovalo. Takto lze rámcově určit i pravděpodobnou funkci otvoru v držadle

držovického hřebene. Spodní lehce šikmá ostrá a hrubá hrana jasně naznačuje, že chybí spodní část s otvory po nýtech, jimiž byla krycí destička smontována se střední částí, složené z několika ozubených částí, a také se zadní krycí destičkou. Hrana také v levé části nese náznak zbytku otvoru po nýtu.

Vzhledem k tomu, že horní hrana držadla hřebene z obj. 530 je vybroušená/ohlazená, dá se vyloučit ulomení špice, pokud by šlo o klasický obloukovitý tvar držadla, tedy typ Thomas I, var. 1, nebo typ Thomas II – hřeben s trojúhelníkovitým držadlem. Proto lze tvar držadla považovat za variantu trapézovitěho tvaru (Thomas 1960, 77, 79, Abb. 27–30). Tuto variantu hřebene uvádí S. Thomas (tamtéž, 120, Abb. 64) v souhrnné chronologické tabulce rozdělené dle regionálních oblastí osídlených Germány, kdy jej řadí k odersko-viselské oblasti před rok 300 až do konce 4. stol., ale také k oblasti polabských Germánů, mezi začátek 3. a konec 4. století. Přesněji časově zařazuje výskyt tohoto typu přibližně k roku 300, avšak uvádí, že toto zatím nemá dostatečné opory v dosavadních nálezech, neboť datovatelné jsou pouze dva hřebeny z Hassleбенu a jeden z Leuny (tamtéž, 92).

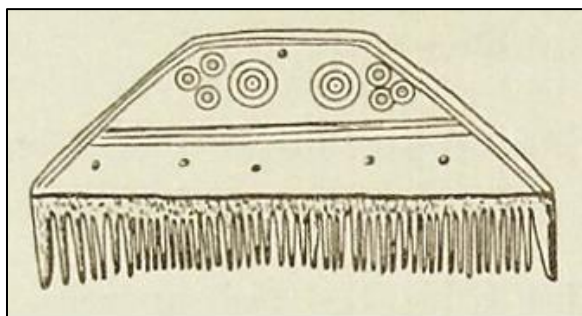
Po půl století však polský badatel E. Cnotliwy (2010, 15, 229–230, ryc 37:1, 3, ryc. 38:1–2) pohled na problematiku hřebenů s trapézovitým tvarem držadla v rámci širšího pojednání aktualizoval. Kvůli nedostatkům v systému dřívějšího třídění hřebenů, neboť pramenná základna a počet nálezů i tvarových variant od vydání díla S. Thomas znatelně vzrostly, se rozhodl vytvořit nový aktualizovaný typologický systém některých tvarů hřebenů, které nazývá hřebeny zvonovitého typu. Mezi ně počítá typ Thomas III (nově skupina IA), ale také Thomas I a hřebeny s trapézovitým tvarem držadla (dohromady je řadí do skupiny IB). Druhou skupinu, tedy IB dělí dále na sérii A (hřebeny s polokruhovitým držadlem typu Thomas I) a sérii B (hřebeny s trapézovitým tvarem držadla), přičemž u obou sérií rozlišil mnoho variant. Na vytvoření obecných shrnujících kategorií výzdoby však rezignoval a namísto toho vytvořil přehled všech výzdobných motivů zvoncovitých hřebenů, od nejjednodušších po kombinované. Držovický exemplář odpovídá podle typologie tohoto autora skupině Cnotliwy IB, sérii B, variantám 1 nebo 3.

Nejbližší analogií pro držovický exemplář je nezdobený hřeben skupiny Cnotliwy IB, série B, varianta 3, nalezený v kulturní vrstvě na sídlišti východního Slovenska Streda nad Bodrogom, kladeném L. Lamiovou-Schmiedlovou (1964, 193, ryc 3:1) do 4. až počátku 5. století. Druhou takovou ukázkou představuje vzdálenější nález rovněž nezdobeného hřebene skupiny Cnotliwy IB, série B, varianta 1, z kostrového hrobu 26 na pohřebišti ve Szwajcarii

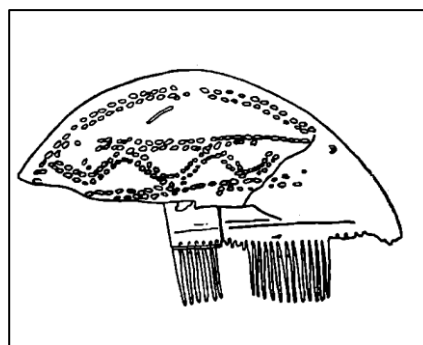
v severozápadním Polsku, datovaný do stupně C2 (Jaskanis 2013, 210, Tab. Pl. CLXIV:6). Třívrstvých hřebenů s trapézovitou rukojetí známe pouze několik málo objevených kusů, např. z německého prostoru z lokalit Alt-Muntowen, Elbing, Hassleben, Krossen, Leuna či Warmhof, přičemž pouze dva hřebeny byly zdobené, a to exemplář z Elbingu (motiv A) a nález z Hassleben (motiv B), jinak jde o nezdobené kusy (Thomas 1960, 143–180). Nález z kostrového hrobu z Elbingu (obr. 20), zdobený soustřednými kruhy, se držovickému exempláři kromě tvaru podobá pravděpodobně i analogickým uspořádáním nýtů (vzhledem k nedochování spodní části krycí destičky jde o odhad), byť výzdobně nikoliv (tamtéž, 149, Abb. 65). Nález z Držovic je totiž zdoben dvojitými liniemi vpichů/vrypů vytvořených ozubeným kolečkem (do změkčeného parohu či kosti) do podoby horizontálně navazujících půlkruhů či zaoblených trojúhelníků (vytvářejících tak vlnici) a pod nimi horizontální dvojitou linií stejných vpichů, což výzdobu nesporně zařazuje do výzdobné skupiny C (tamtéž, 77, 80–82, Abb. 27–30). Výbornou analogii v tomto ohledu však poskytuje exemplář s polokruhovitým tvarem držadla, nalezený na keltském oppidu Stradonice (je však datován do pokročilé doby římské) s velmi podobnou výzdobou (obr. 21), který lze s jistotou určit jako typ Thomas I – varianta 1 (Pernička 1967, 65, 67, 75, obr. 1:10). Výzdobným motivem jsou také velmi podobné hřebeny s polokruhovitým držadlem ze 3 východoslovenských lokalit – Seňa Šebastovce a Križovany nad Dudváhom (Zeman 2001, 114, 116, obr. 4:2–3, 5). Na lokalitě Šebastovce-Barca šlo o nález z kulturní vrstvy tamního mladšího horizontu osídlení časově datovaného do období od 2. pol. 2. stol. až po 4. století. Sídliště v Seni existovalo od konce 2. století do 1. pol. 4. století (Lamiová-Schmiedlová 1963, 64, 68).

E. Cnotliwy (2010, 17–19, 92) spojuje původ a utváření zvonovitých hřebenů s oblastmi území rozšíření černjachovské, wielbarské a przeworské kultury. Platí to i pro původ hřebenů s trapézovitým držadlem, jejichž počátek výroby však přisuzuje přímo wielbarské kultuře a časově stupni C1. Trapézovitá forma držadla se měla v černjachovské kultuře ve stupni C2 doformovat jednak z polokruhovité postupným zploštěním boků držadla a později také zkosením (seřezáním) jejich spodních ostrých rohů. Výskyt těchto hřebenů od stupně C1/C2 až do stupně D1 je platný jak pro jihovýchodní Polsko (nejčastěji hrobové nálezy), Povolží, černjachovskou kulturu, oblast severního Černomoří a další oblasti východní Evropy. Pokud jde o obecné evropské datování konkrétních variant, pak E. Cnotliwy (tamtéž, 59) zařazuje variantu 1 do stupňů C2–C3, mladší variantu 3 do období od konce 4. století do počátku 5. století. Na území ČR se však hřebeny s trapézovitým držadlem jako poměrně vzácná varianta začínají objevovat o dost později, pravděpodobně ve spojitosti s hunským tažením a počátkem

stěhování národů koncem 4. století, přičemž zatím jsou známy pouze nálezy zástupců skupiny Cnotliwy IB, série A, až doposud nikoli série B.

Obr. 20: Elbing. Hřeben typu Thomas I s trapézovitým tvarem držadla a výzdobou skupiny A (podle Thomas 1960, 149, Abb. 65).

Obr. 21: Oppidum Stradonice. Hřeben typu Thomas I (podle Pernička 1967, 65, 67, obr. 1:10).

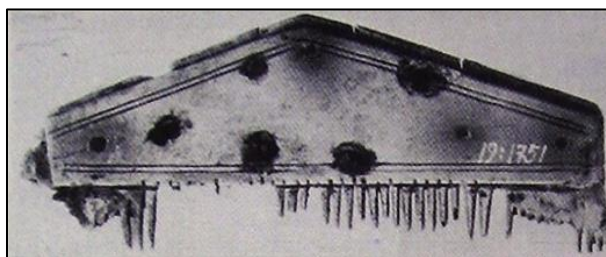
Závěrem tedy lze hřeben z Držovic vyhodnotit jako první exemplář skupiny Cnotliwy IB, série B, varianta 1 či 3, neboli typu Thomas I s trapézovitým tvarem držadla, který byl nalezen na území ČR. Vzhledem k analogickému nálezu ze Stredy nad Bodrogom, kdy lokalita byla zařazena do stupně C3/D1, bude nejpravděpodobnější přihlídnout k tomuto datování i k variantě 3 pro držovický nález.

Druhý hřeben z držovického sídliště, nalezený v obj. 535 (tab. 54:2), byl vyroben z kosti velkého savce (slovní určení dle M. Holuba) a zachovala se z něj celá přední krycí destička ve tvaru rovnoramenného trojúhelníku (vysoká 37, široká 95 milimetrů), jehož boky jsou ve spodní části zkosené. Tímto zkosením vzniklý 12 milimetrů vysoký pás, obsahující celkem 5 nýtů spojujících prostřední a zadní části hřebene, zvyrazňují i dva rovnoběžné žlábků, jimiž je lemován, jedním pod a jedním nad řadou nýtů. Z těch se zachovaly oba krajní, tři uprostřed chybí. Zachován je také nýt ve špičce trojúhelníkového držadla. Všechny tři nýty umožnily dochování prostředních částí, z nichž dvě spodní se zuby umožňují určit jejich celkovou výšku 37 milimetrů (což je zajímavě přesně shodné s výškou krycí destičky), přičemž nad nimi řemeslník nechal mezeru a vrchní část byla snýtována přes 10 milimetrů vysoký kousek prostřední vrstvy hřebene, kopírující tvar trojúhelníku. Ze zadní krycí destičky se zachoval pouze fragment z jednoho kraje, avšak přesto lze dostatečně rekonstruovat profil hřebene, jež se směrem nahoru lehce rozšiřuje a dostává tak klínovitý tvar v průřezu bez nýtu o šířce 7–11 milimetrů.

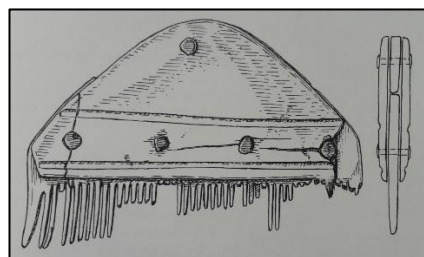
Hřeben z objektu 535 odpovídá typu Thomas II s trojúhelníkovitým tvarem držadla, pravděpodobně spíše již variantu 2, dle následných analogií. Výzdobný motiv spadá do kategorie

C, která je typická pro střední Evropu (Lamiová-Schmiedlová 1964, 197) a zahrnuje kromě krášlení hřebene ozubeným kolečkem právě také prosté motivy tvořené jednoduchými i násobnými rytými liniemi či žlábký. Typem, tvarem i kategorií motivu držovickému nálezu velmi odpovídá hřeben z Neudietendorfu (obr. 22), pravděpodobně hrobový nález z roku 1903. Jeho trojúhelníkovitý tvar je pouze o něco nižší a výzdobu tvoří dvojitá rytá linie lemující ze všech stran po okraji celou přední destičku, jde tedy sice o odlišné zpracování, ale stejnou skupinu motivu výzdoby jako u našeho exempláře. Neudietendorfský hřeben oproti našemu kusu obsahuje více otvorů po nýtech, které nevykazují takovou pravidelnost v uspořádání do téměř rovné řady (Thomas 1960, 188, Abb. 77). Hřeben z Neudietendorfu lze řadit k typu Thomas II, varianta 2 (se zploštělým trojúhelníkovitým držadlem). Tvarem je podobný také exemplář bohatě zomorfně zdobený z lokality Wien-Leopoldau, zařaditelný ke stejnému typu i variantě podle S. Thomas (tamtéž, 192, Abb. 79).

Podle S. Thomas (tamtéž, 101–102) se varianta 2 začíná objevovat zhruba od poloviny 4. století, přičemž plošší hřebeny trojúhelníkovitého tvaru přežívají do pokročilých fází stěhování národů, jako např. hřeben z kostrového hrobu 2 z pohřebiště v Mochově, řazeného do 1. pol. 6. století (Svoboda 1965, 210, obr. 38:6). Naprosto shodný výzdobný motiv pak nese nový nález ze sídliště v Podolí, datovaného předběžně do pozdní doby římské, tedy do stupně C3 (Mikulková 2018, 113). Lokalita však prozatím nebyla podrobněji vyhodnocena, proto nelze chronologické zařazení tohoto nálezu považovat za konečné. Tento kus navíc odpovídá spíše typu Thomas I, varianta 3, neboť se tvarem držadla blíží jak polokruhovitému, tak zaobleně trojúhelníkovitému (obr. 23). Proto je nutné považovat tuto analogii spíše jako doplňující.

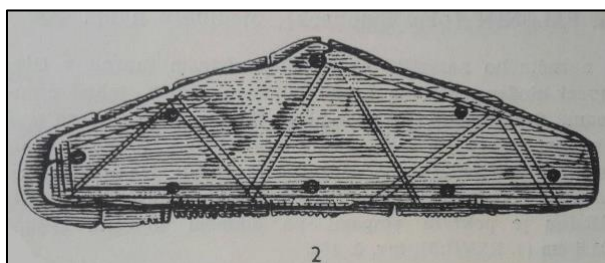
Obr. 22: Neudietendorf. Hřeben typu II, varianta 2, s výzdobou typu C (podle Thomas 1960, 188, Abb. 70).

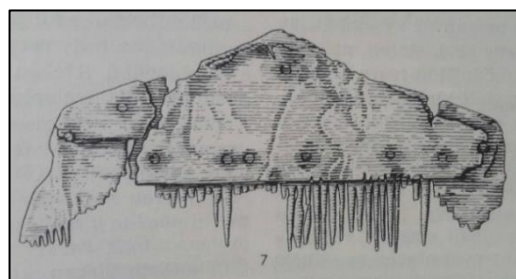
Obr. 23: Podolí. Hřeben typu I s výzdobou typu C (podle Mikulková 2018, 113, obr. 8.23)

Držadlo držovického exempláře z obj. 535 má tvar středně vysokého trojúhelníku, tedy již ne vysokého držadla typického pro mladořímské zástupce hřebenů typu Thomas II, varianta 2, ale ani ne tolik zploštělého jako mívají nálezy z pokročilého období stěhování národů

z 6. století. Tímto tvarem se zkosenými bočními stranami se náš exemplář výrazně podobá hřebenům z kostrových hrobů období stěhování národů. V rámci moravských nálezů poskytuje relevantní analogii tvarem i skupinou výzdobného motivu exemplář z kostrového hrobu z Otnic (obr. 25), kladený na základě analogie s hřebenem z hrobu v Thungersheimu do 1. pol. 5. stol., tedy stupně C3/D1–D2 (Tejral 1982, 142–144) či nález ze Sokolnic (obr. 24). Podobné nálezy z Čech pochází z kostrových pohřebišť z již zmíněného hrobu 2 z Mochova či z hrobu 22 z Prahy-Podbaby (Svoboda 1965, 134, 210, obr. 38:6, t. XLV:15; Ivánková 2013, 20, 83–84, foto 27). Podobného tvaru je také např. nález ze sídlištní jámy z Wien-Leopoldau se zvířecím motivem (Tejral 1982, 144–145; Zeman 2001, 117, obr. 5:16).

Obr. 24: Sokolnice. Hřeben s trojúhelníkovitým držadlem z kostr. hrobu 3 (podle Tejral 1982, 143, obr. 51:7).

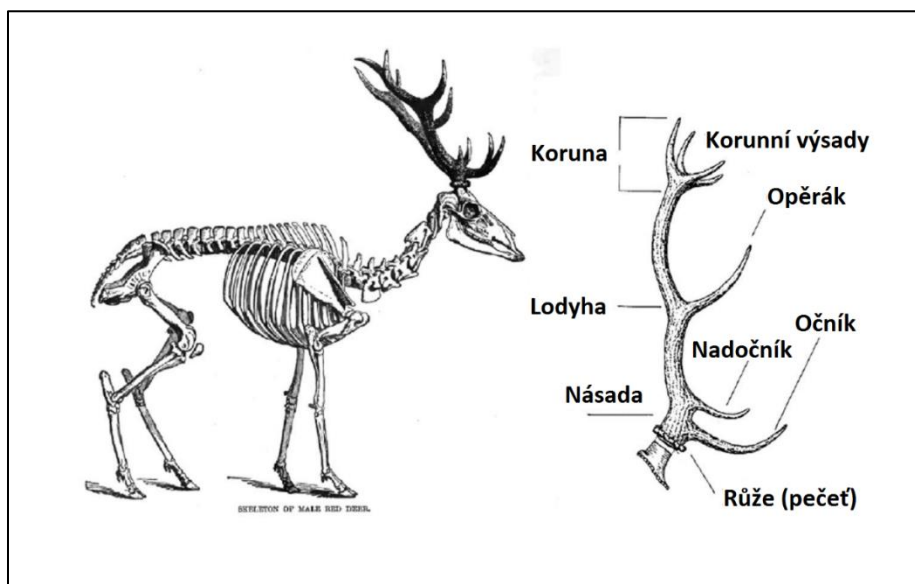
Obr. 25: Otnice. Hřeben s trojúhelníkovitým držadlem z kostr. hrobu (podle Tejral 1982, 211, obr. 89:2).

Jelikož držovický hřeben z objektu 535, stejně jako moravské příklady, nemá strmý vysoký tvar držadla, datovaný spíše do časného 4. století (Tejral 1982, 144), lze jej hodnotit jako pozdější typ. Hřeben tedy lze zařadit do období od 2. poloviny 4. století až do 1. pol. 5. století, tedy do stupňů C3–D2.

5.4.2 Polotovary a výrobní surovina

Výroba předmětů z kostí a parohů, jako jsou jehlice, šídla, hřebeny, střenky pro rukojeti nástrojů, proplétačky, tkací destičky, amulety, hrací kostky, tzv. brusle a další, představovala v době římské a období stěhování národů pro Germány obývající středoevropské barbarikum jednu z nejčastějších řemeslných činností. Nejčastěji užívané materiály k výrobě předmětů, zejména u podomácké produkce, představovaly kost a paroh (Zeman 2001, 107–108; Droberjar 2002, 134). Ve specializovaných dílnách byly při výrobě hřebenů byly kromě kostí využívány jelení a srnčí parohy, picí rohy byly zhotovovány z volských i zubřích rohů, drobné schránky sloužící např. jako jehelníčky z dutých ptačích kostí apod. Především kost byla nejdostupnější a nejlépe opracovatelná.

Výrobci často používali kosti tažných či přepravních zvířat, jako je tur či kůň, ale také kosti prasat. Často však u kostěných nálezů není možné určit konkrétní druh živočicha, z něhož kost pochází. Výrobci většinou přihlíželi k tomu, jaký předmět bude vyráběn, a podle toho vybírali kosti vhodného tvaru a velikosti (Zeman 2001, 107; Szpondowski 2017, 12, 14). Co se týče paroží, byly využívány v podstatě všechny jeho části, počínaje pečetí přes lodyhu až po samotné výsady (obr. 26). Surovinu bylo potřeba před vlastním zpracováním připravit do vhodného stavu, aby změkla a zachovala si požadované vlastnosti. K tomu sloužilo napařování, vaření ve vodě či nakládání do louhu (Zeman 2001, 107–108; Droberjar 2002, 134). Zdá se, že jelení paroží představovalo hojně využívanou výrobní surovinu nejen vzhledem k jeho vlastnostem (velikost a pevnost), ale také díky jeho velké dostupnosti, neboť kromě toho, že jelen představoval lovnou zvěř, surovina pocházela také ze shozů, jak dokazuje i přítomnost jednoho kusu shozené parohové růžice mezi hodnoceným materiálem (podrobněji dále).

Obr. 26: Kostra a paroží jelena evropského (podle Vítězović 2014, 153, ryc. 1; upraveno Konečný 2019).

Z výzkumné sezóny 2014 v Držovicích na Moravě bylo při výzkumu v poloze „Pastviska“ získáno celkem 61 kusů opracovaných parohů jelena evropského a srnce obecného, jeden neopracovaný srnčí shoz a dva fragmenty trojvrstevých hřebenů, z nichž jeden se zachoval částečně a z druhého kusu zbyl jen částečně odlomený fragment krycí destičky držadla. Taková kolekce představuje charakteristický soubor dokladů svědčící o výrobních aktivitách spojených s tímto materiálem, jehož zhodnocení může osvětlit konkrétní podobu těchto procesů. V rámci těchto nálezů lze vyčlenit několik hlavních kategorií a variant nálezů: I. kostěné hřeben

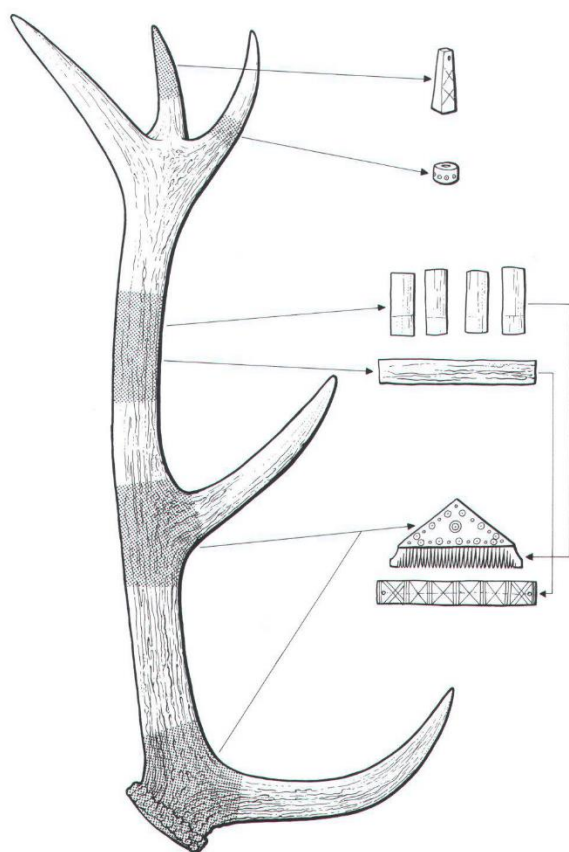
(jejich fragmenty), II. parohové polotovary ve formě vyřezaných destiček a částí, III. opracovanou výrobní surovinu či odpad (varianty a–c) a IV. nepoužitou výrobní surovinu.

Kategorie I zahrnuje dva výše popsané a zhodnocené částečně zachované třívrstvé hřebeny. Z obj. 530 pochází exemplář skupiny Cnotliwy 1B, série B1 či B3, s trapézovitým tvarem držadla (tab. 50:1), z obj. 535 hřeben s nižším trojúhelníkovitým tvarem držadla typu Thomas II, varianta 2 (tab. 54:2). Tuto kategorii zastupují pouze kostěné předměty, zbylé tři kategorie pak naopak pouze upravené či neupravené parohy jelena lesního a srnce obecného.

Do kategorie II patří všechny kusy paroží z hodnocených objektů, které jsou nějakým způsobem opracované, a to dostatečně průkazně, aby bylo možné interpretovat je jako polotovary, tedy mezičlánky výrobního procesu vedoucího k vytvoření finálního předmětu. Pro odlišení polotovarů od použité i nepoužité výrobní suroviny či výrobního odpadu byla stanovena základní kritéria, a to že polotovar: 1. nese známky lidského zásahu (řezání, broušení, sekání, výzdoba, vyhlazování) vedoucí k záměrné úpravě pro další zpracování a/nebo má již základní tvar pro budoucí hotový výrobek či představuje jeho část, 2. svým tvarem, velikostí a charakterem umožňuje, aby z něj bylo vůbec možné zhotovit nějaký předmět nebo jeho část. Z hodnocených objektů zde podle těchto pravidel lze zařadit s jistotou devět kusů z obj. 507 (tab. 14:1–8, 16:8), jeden z obj. 509 (tab. 23:1), pět z obj. 529 (tab. 38:1–5) a jeden z obj. 530 (tab. 50:2).

Výroba předmětů a jejich dílů z paroží začínala vždy pečlivým výběrem specifických částí materiálu podle požadovaného cílového produktu (obr. 27). Podélné destičky na výrobu ozubených dílů byly vyřezávány z lodyhy, držadla hřebenů z míst, kde se na lodyhu napojovala výsada, z prostředních částí výsad pak krátké válečky pro zhotovování např. korálů a z konců výsad se odřezávaly polotovary, např. na výrobu níže podrobněji popsaných pyramidových závěsků/amuletů. Doklady takto cíleného výběru částí suroviny dokládají např. nálezy z ruin strážní pozdně římské věže z Rheinau-Köpferplatz, kde probíhala především hřebenářská výroba (Hedinger 2000, 106–111). Polotovary tak mívaly již předem hrubý tvar budoucího výrobku nebo jeho části, přičemž mezi držovickými se nejpočetněji objevují obdélníkové, obdélně nepravidelné až nepravidelně trojúhelníkové ploché kusy, z jedné strany většinou se zachovanou kůrou parohu, z druhé rovně seřezané. Tyto odpovídají velikostí (několik centimetrů) i tvarem dílům pro výrobu vícedílných trojvrstvých hřebenů smontovaných nýty.

Obdélné **ploché destičky** vyřezané z vhodných částí parohu, někdy ještě se zachovalou kůrou, jindy už s naznačenými či vyřezanými zuby, jsou nejčastějším typem polotovaru a pochází z většiny hřebenářských dílen. Mohly sloužit pro výrobu středových ozubených částí hřebenů či podlouhlých krycích destiček držadel. Kromě uvedeného Rheinau-Köpferplatz byly kumulace těchto parohových polotovarů objeveny např. na moravském sídlišti Zlechov v obj. 29/64, 35/64, 70/64, 3/69 a 4/69 (Zeman 2008a, 129–131, tab. 39:15, 43:9, 11–12, 15, 45:7–12, 23–24, 124:7–15, 126:19), v hřebenářské dílně na sídlišti v německém Quenstedtu (Grimm 1930, 169, Taf. XVIII) či v nadzemní stavbě 7 a zahloubených chatách 7 a 8 z osady v Bârlad-Valea Seacă, spadající do oblasti tehdejšího rozšíření kultury Černjachov-Sîntana de Mureș ve východní části dnešního Rumunska (Palade 2004, 46–47, 57–59, Fig. 7:48–51, 31:6, 11–12, 32:70–72, 76).

Obr. 27: Příklady užití jednotlivých částí paroží jelena evropského (podle Hedinger 2000, 108, Abb. 7).

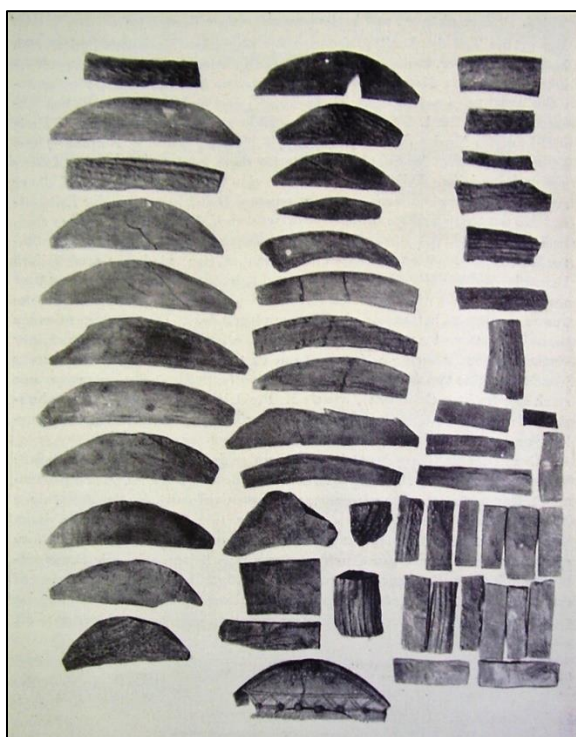
Jedním z významných specifických polotovarů z obj. 529 je ze všech stran ořezaný a 40 cm vysoký **exemplář ve tvaru jehlanu**, který by mohl představovat nedokončený pyramidový (jehlanovitý) závěsek. Tyto specifické předměty zdobené většinou rytými koncentrickými kroužky, umístěnými ve svislých sloupcích na všech, anebo jen na některých

bočních stěnách závěsku, bývají vysoké několik centimetrů a vyskytují se na sídlišťích z pozdní doby římské a počátku období stěhování národů. Takové závěsky pochází jak ze sídlišť, např. z obj. 60/64 a hřebenářské dílny 3/69 z moravského Zlechova (Zeman 2008a, 122–123, 252, obr. 22:11–12, tab. 37:4, 122:2), z hřebenářské dílny sídliště v Großjeně v Německu (obr. 28) či v hlavní dílně ukrajinské lokality černjachovské kultury Velikaja Snitinka 2 (Magomedov 2001, 101–102, Ris. 82). Co se týče hrobových nálezů, lze zmínit nález z rozrušeného kostrového hrobu 171 na nekropoli v Bârlad-Valea Seacă spadající do oblasti rozšíření kultury Černjachov-Sîntana de Mureș ve východní části dnešního Rumunska (Palade 2004, 118, Fig. 185:2) nebo z hrobu 58 v Csákváru (Salamon–Barkóczy 1971, 46, Abb. 10:4, Taf. XIX:11). Podle uvedené interpretace poskytuje tento polotovar skvělou oporu pro datování a pouze potvrzuje zařazení nálezu do období zlechového horizontu (C3/D1), přičemž představuje cizí materiální prvek východní černjachovské kultury v rámci tohoto období na moravském území. Tvarem by mohl představovat kyj germánského boha Donara, což by určovalo jeho funkci coby amuletu (Werner 1972, 133–134, 138; Tejral 1989, 82–84; týž 1992, 241).

Další typ polotovaru představují **krátké válečky** vyřezané ze středních či koncových výsad, umožňující výrobu krátkých destiček, které byly následně opatřeny ozubením a smontovány k sobě, čímž vznikaly středové části třívrstvých hřebenů. Dále mohly tyto válečky sloužit coby polotovary k výrobě korálků či herních žetonů. Doklady takového užití však pochází pouze z římských lokalit, např. z římské pevnosti v Iži či pozdně římské strážní věže z Rheinau-Köpferplatz (Hedinger (2000, 106–111, Abb. 11; Hrnčiarik 2017, 73–74, 130–131, Plate XIV:195–198, 205). Ve větších kumulacích KPI suroviny a polotovarů nalézáných v dílnách či jiných objektech souvisejících s výrobou se tyto krátké odřezky z výsad ve formě válečků objevují často.

Možná lze ke kategorii II zařadit také odřezanou **část pečetě** jeleního shozu (tab. 38:8). Hrbolaté okraje těchto parohových pečetí byly v době římské využívány také, např. k výrobě profilovaných náramků či závěsků s magicko-kultovní funkcí, přičemž odřezané parohové růžice zřejmě představují fázi polotovaru této výroby (Tejral 1982, 22; Zeman 2008, 127). Nálezy fragmentů takových náramků/závěsků opatřených i drobnými otvory po obvodu pochází např. z českého žárového pohřebiště v Plotišti nad Labem z hrobů 626, 770, 786 a 1181 (Rybová 1979, 369, 371, 377, Abb. 41:17, 46:4, 61:20–21) a z obj. 107/65 ze sídliště ve Zlechově (Zeman 2008a, 127–128, obr. 24:17, tab. 70:5, 126:10–11). Vcelku zachované vyřezané kotouče z pečetí bez otvorů pochází ze zahloubených chat B6 a B7 ze sídliště

v Bârlad-Valea Seacă, avšak tyto buď nebyly dohotoveny, anebo nebyly určeny na nošení na ruce, vzhledem k ostrým hranám hrubě vyřezaného vnitřního otvoru (Palade 2004, 57–58, Fig. 30:1, 31:1). Nález odřezané růžice bez dalších úprav, jako v případě držovického kusu, pochází opět ze zlechovského sídliště, tentokrát z chaty 4/69 a je interpretován jako polotovar (Zeman 2008a, 127, tab. 126:10). Držovický fragment však představuje odříznutou, ale spíše odlomenou menší polovinu pečetě, a proto nelze vyloučit ani variantu, že jde o nepodařený kus či výrobní odpad.

Obr. 28: Hřebenářská dílna v Großjeně (střední Německo). Polotovary pro výrobu hřebenů (podle Bicker 1936, 295, Taf. 63).

Kritéria jsou samozřejmě jen základními vodítky, neboť u kategorií II a III se jednotlivé kusy jeví často nejasně a bývá těžké rozeznat, jakou fázi výrobního procesu představují. V rámci **kategorie III** jsou zařazeny kusy, které vzhledem k jejich základnímu či nejasně funkčnímu opracování odpovídají výrobní surovině připravené na další úpravy do stadia polotovarů, anebo odpadu ve formě nevdařených kusů a odřezků či použité nepotřebné suroviny. Patří zde např. celé výsady odřezané od lodyhy či jejich koncové a střední části, většinou s neupraveným povrchem, ale také se seřezaným distálním koncem či s odřezanou špicí apod. I tyto kusy jasně dokládají výrobní aktivity s nimi spojené a vedoucí k výrobě finálních výrobků. Tato nejobjemnější kategorie zahrnuje nálezy ze všech objektů a dále se člení na varianty IIIa–IIIc.

Varianta IIIa zahrnuje kusy upravované jen minimálně či vůbec, kromě jejich odřezání od lodyhy či odřezání části výsady či případných záseků a zářezů. Odpovídají tomu kusy z obj. 507 (tab. 15:5–6, 16:1–4, 5–7), 509 (tab. 23:2), 510 (tab. 29:3) a 529 (tab. 38:6, 39:2–10, 40:1, 3–8, 41:1–6). U masivnějšího kusu proximální části jelení výsady z obj. 529 nelze vyloučit, že vzhledem k jeho seřezání na konci mohlo jít také o polotovary (tab. 39:1). Takto opracované kusy parohu nemají žádné přesně dané formy a mohou být různě velké, odřezané i upravené, přičemž se vyskytují v podstatě na všech dílnách spojených s výrobou kostěné a parohové industrie. Mohou představovat jak prvotní fázi úpravy výrobní suroviny pro zpracování do následných polotovarů, tak dále nevyužitelnou či nevhodnou surovinu, tedy výrobní odpad.

Varianta IIIb je již specifitěji charakterizována seřezáním distálního konce výsad z jedné i více stran do dlátovitého či zaostřeného tvaru (tab. 15:2, 4, 39:11, 40:2). Tyto úpravy jsou rovněž běžné na nálezových kolekcích vesměs u všech dílen a lze je interpretovat vícero možnými způsoby. Jednak může jít o stopy výrobního postupu vedoucího k získání určitého tvaru polotovaru, z něž by pak bylo možné vyrobít konkrétní výrobky (např. pyramidové závěšky, hranaté tyčinky apod.), anebo toto seřezání konce parohu může představovat funkční úpravu pro využití kusu jako finálního nástroje. V literatuře byly tyto opracované parohové výsady označeny jako „motykovité nástroje“ (Mikulková 2018, 108, obr. 8.14), přičemž toto pojmenování vyjadřuje zároveň i názor na jejich funkci. Tvarem, velikostí i úpravou by tyto kusy mohly k ručnímu okopávání či kypření zeminy například malého záhonku sloužit docela dobře, avšak takovou interpretaci nelze nijak podložit.

Variantu IIIc zastupují nálezy odřezaných výsad, které mají distální část ze čtyř stran ořezanou do kvadratického tvaru a koncovou špici dlouhou několik centimetrů zcela příčně odřezanou, což je již specifitější případ než předchozí. Zástupci pochází z obj. 509 (tab. 23:3), 510 (tab. 29:4) a 529 (tab. 38:7). Analogicky seřezané kusy parohů se nacházely rovněž v obj. 3/69 a 4/69 moravského sídliště ve Zlechově (Zeman 2008a, 122, 130, 252, tab. 124:19, 126:13, 17), kde se zároveň našly i výsledky tohoto opracování v podobě závěsků, o nichž bylo pojednáno výše. Velikostně tyto závěšky odpovídají jak nalezeným koncovým částem a odhadem i chybějícím částem u seřezaných výsad. Zvláštním jevem je, že se dochovaly buď pouze proximální části s koncem jasně seřezaným s absencí odřezaných koncových částí, anebo naopak pouze koncové části, avšak neupravené. Tak či tak tyto pozůstatky po výrobě pyramidových závěsků nepřímou dokládají, že závěšky možná představují jeden z výrobních

artiklů dílen v Držovicích, což by mohl potvrzovat i výše uvedený polotovar odpovídajícího tvaru.

Kategorii IV tvoří nepoužitá výrobní surovina, která nenese žádné stopy zásahu, ale měla sloužit k budoucímu zpracování. Tu představuje jeden kus celého srnčího parůžku se dvěma výsadami z obj. 507 (tab. 15:1). Jedná se pravděpodobně o ukázkou ještě nedotčené výrobní suroviny, získané sběrem shozu, připravené pro pozdější zpracování.

5.4.2.1 Vyhodnocení výrobních aktivit spojených s kostěnou a parohovou industrií na sídlišti

Na sídlišti bylo prozkoumáno celkem šest objektů s nálezy výrobků, polotovarů a výrobní suroviny z kostí a parohů, z čehož dva byly vyhodnoceny jako dílny na výrobu kostěné a parohové industrie či objekty s výrobou úzce související (např. skladiště), vzhledem k množství nalezených polotovarů i parohové suroviny. Objekty od sebe byly vzdáleny něco málo přes 20 metrů a kumulace opracovaných parohů a polotovarů v nich byly oproti ojedinělým nálezům ve zbylých hodnocených objektech mnohonásobně větší. Jedná se o objekty 507 a 529, přičemž obj. 507 obsahoval 23 kusů různě opracovaných parohů, obj. 529 ještě o deset více. Vzhledem k množství nalezených opracovaných kusů parohů lze vyloučit, že by šlo o doklady podomácké výroby či pozůstatky po potulných řemeslnících, kteří v době římské skrz osídlené oblasti putovali a živili se příležitostnou výrobou od osady k osadě, neboť bylo zastoupeno i více polotovarů a nepoužité suroviny v prvotních fázích zpracování. Podomácká výroba zanechává jen několik hotových kusů, anebo polotovarů, čehož příkladem mohou být nálezy z obj. 36 odkrytém při výzkumu maďarského sídliště v Ózdu (Musteață 2017, 203–207, Fig. 2). Poněkud zarážející je však absence hotových výrobků v těchto objektech, neboť z jiných dvou objektů sídliště pochází fragmenty dvou třívrstevných hřebenu, které také podporují fakt, že na sídlišti probíhala specializovaná výroba.

Většina parohové suroviny a polotovarů z obj. 529 vykazuje opálení až spálení od šedohnědé přes šedou až po načernalou barvu, u obj. 507 polovina kusů, což může poukazovat na zbavování se nepotřebné suroviny či zmetků jejich pálením. Souvislost obj. 529 s výrobou kostěné a parohové industrie dobře prokazuje polotovar pyramidového závěsku, opracované kusy parohu se specificky seřezanými konci s uřezanými špičkami, což je právě proces sloužící k výrobě těchto závěsků, a také další třicítka kusů parohu opracovaného do polotovarů i kusů výrobní suroviny či odpadu. Vzhledem k většinovému spálení či opálení kusů a absenci jediného hotového výrobku se sice nabízí i možnost, že nálezy představují odpad

z výroby probíhající jinde. V takovém případě by ale nebylo příliš logické stavět kúlovou konstrukci pro odpadní jámu či naopak odpad umisťovat do objektu s konstrukcí, když na to stačily i obyčejné jámy. Obj. 507 poskytl ještě méně spálené polotovary, mezi nimiž i kusy ořezané a v jednom případě i obroušené do tvaru tenkých hranatých tyčinek. Analogie takových kusů pochází např. z dílny 1/292 A, objevené v západní, levobřežní osadě przeworské kultury v Rawie Mazowieckiej ze 2. století, kde se z nich vyráběly jehlice, přičemž stav opracování těchto polotovarů představoval jednotlivé fáze výrobního procesu (Szpondowski 2017, 50–51, Tab. XI, XII). Nabízí se tedy myšlenka, že i podélné kusy z obj. 529 (tab. 14:1–3, 5–6) představují polotovary budoucích jehlic. Avšak vzhledem k absenci hotových výrobků či polotovarů blíže se jehlicím podobajících a také různorodému průřezu držovických kusů oproti polotovarům z Rawy s pravidelně čtvercovým či zakulaceným průřezem jde pouze o neověřitelnou hypotézu. Tento objekt lze každopádně interpretovat přinejmenším jakožto objekt s výrobou KPI úzce související, možná i samotnou dílnu. Mohlo se však také jednat o skladiště materiálu pocházejícího z jiného objektu, sloužícího na sídlišti jako dílna.

Objekty (507 a 529) s výrobou kostěné a parohové industrie rozhodně úzce souvisely. Zároveň obsahují hodně spálených či opálených kusů parohů. Vzhledem k tomu, že plocha výzkumu neodkryla celé sídliště, nelze s jistotou říci, že nešlo o objekty s vedlejší výrobní funkcí a že hlavní dílna nebyla odkryta. V takovém případě je však lze považovat přinejmenším za bezprostřední doklad existence takové dílny či dílen a výroby kostěné a parohové industrie na tomto sídlišti v pozdní době římské. Co se týče spektra výrobků, které se v těchto objektech (či neobjevené dílně) vyráběly, nabízí se především nepřímo doložená výroba hřebenů (nepřímo doložená nálezy dvou pozůstatků hřebenů či plochých destiček vyřezaných z parohových výsad) či pyramidových závěsků (dochoval se polotovar a výsady s odseklými konci seřezanými do čtvercového tvaru). V úvahu by mohla připadat i výroba jehlic z úzkých hranatých tyčinek, jako tomu bylo na polském sídlišti v Rawie Mazowieckiej. V úvahu přichází také tvorba hrbolatých náramků z pečeti jeleních paroží, jako např. v Plotišti nad Labem, k čemuž však chybí průkaznější materiál. Zajímavé je označení masivnějších jeleních výsad s dlátovitě seřezanými konci coby motykovitých nástrojů. Bohužel však takovou variantu nelze jak ověřit, přestože např. ke kypření a okopávání zeminy menšího záhonku by pravděpodobně posloužily dobře.

Co se týče zbylých čtyř objektů a nálezů z jejich výplní, lze předpokládat, že hřebeny z obj. 530 a 535 s největší pravděpodobností představují buď ztracené funkční předměty, anebo zahozené poškozené kusy, přičemž byly pravděpodobně vyrobeny ve specializované dílně fungující v dané době na tomto sídlišti. V případě několika kusů polotovarů a výrobní suroviny nalezených v obj. 509, 510 a 530 může jít buď o nálezy ztracené, anebo záměrně vyhozené. Mohou pocházet jak ze specializované dílny či dílen sídliště, tak z podomácké výroby KPI, která na germánských sídlištích v domácnostech běžně probíhala. Poslední možnost je však třeba brát s rezervou, neboť podomácká produkce KPI zanechává jen málo odpadu, většina se stačila po opotřebení spálit. Navíc zde hraje roli také stav výzkumu a míra zachování nálezového souboru.

Tvarem a charakterem jde u objektů 509 a 510 o běžné sídlištní jámy hospodářského či odpadního charakteru. Vzhledem k malému množství parohových nálezů lze vyloučit souvislost jam se specializovanou výrobou na sídlišti a nálezy KPI z jejich výplní považovat za zničené, ztracené či zahozené kusy, které se takto dostávaly do odpadních jam v průběhu času určitou měrou běžně. Jejich rozmístění na ploše osady dle celkového plánu lokality (Fojtík 2015, 7, obr. 3) příliš nenaznačuje jejich případnou odpadní či pomocnou funkci spojenou s výrobou kostěné a parohové industrie na sídlišti. Od nejbližšího objektu souvisejícího s výrobou KPI (obj. 507) je sice jáma vzdálená jen 10 m severovýchodně, avšak o dalších 12 metrů stejným směrem obsahoval obj. 510 další dva kusy parohu také. To odpovídá spíše záměrnému pohození či ztrátě oněch nálezů. Hliník 535, vzdálený asi 25 m od obj. 529 a zhruba dvojnásobně více od obj. 507 vzhledem k těmto vzdálenostem a svému charakteru pro těžbu hlíny pravděpodobně s pojednávanou výrobou vůbec nesouvisí.

V rámci středního Podunají bylo objeveno jen málo germánských sídlišť (většina byla uvedena výše) s přítomností přímo doložených specializovaných dílen se zaměřením na výrobu kostěné a parohové industrie KPI. Proto objev držovických objektů 507 a 509 významně rozšiřuje poznatky o tomto výrobním odvětví na Moravě v době římské, především v závěru této epochy a počátku období stěhování národů, a představuje další vzácný doklad těchto výrobních aktivit. Těmito kostěnými a parohovými produkty dílny zásobovaly pravděpodobně nejen sídliště, ale také jejich blízká okolí. Z území Moravy lze uvést příklad hřebenářských dílen 29/64, 35/64, 70/64, 3/69 a 4/69 ze sídliště ve Zlechově, z Čech sídlištní dílnu v obj. 1 v Hořticích (Motyková 1974, 506–508) či dílny ze slovenské Pobedimi (nepublikovaný výzkum T. Kolníka). Do výčtu lze okrajově přidat i zahlobenou chatu 43 ze sídliště

fungujícího v 1. pol. 6. století (tedy mimo sledované období) v Březně u Loun (Pleinerová 2007, 30, 80, 107, Abb. 23, Taf. 25) vzhledem k návaznostem ve výrobě KPI v době římské a období stěhování národů.

5.4.3 Osteologická analýza (Mgr. M. Holub)

Analýze byl podroben osteologický materiál z výzkumné sezóny 2014 na lokalitě Držovice na Moravě „Pastviska“, která leží mezi dvěma nížinnými pahorkatinami: Křelovskou pahorkatinou a Romžskou nivou. Bylo zde odhaleno několik objektů náležejících více časovým obdobím. Z objektů doby římské bylo vybráno a hodnoceno celkem šest (obj. 507, 509–510, 529–530 a 535), které ve výplních obsahovaly kostěnou či parohovou surovinu, polotovary či hotové výrobky a souvisely tak s výrobními aktivitami spojenými s těmito surovinami na tomto germánském sídlišti. Všechny hodnocené objekty spadají do pozdní doby římské.

U kostí byl určen zvířecí druh a pokud nebylo možné blíže identifikovat zlomky kostí, byly jednotlivé kosti savců rozděleny do velikostních kategorií – velký savec (velikost koně či krávy), středně velký savec (velikost prasete až srny), malý savec (velikost lišky až králíka) či rozmezí těchto kategorií u ještě méně určitelných kostí. Druhově neurčené kosti ptáků bylo možné zařadit do kategorie pták střední velikosti (velikost kachny až holuba). Pokud to stav zachování dovozoval, byly naměřeny jednotlivé osteometrické míry podle metodiky A. von den Driesch (1976).

5.4.3.1 Seznam nalezených zvířecích druhů

Výplně šesti hodnocených držovických objektů poskytly organické pozůstatky těchto živočišných druhů:

- **Los evropský (*Alces alces*),**
- **Tur domácí (*Bos primigenius f. taurus*),**
- **Pratur (*Bos primigenius*),**
- **Kůň domácí (*Equus caballus f. caballus*),**
- **Ovce domácí / koza domácí (*Ovis ammon f. aries / Capra aegagrus f. hircus*),**
- **Koza domácí (*Capra aegagrus f. hircus*),**
- **Prase (*Sus sp.*),**
- **Prase divoké (*Sus scrofa*),**
- **Jelen lesní (*Cervus elaphus*),**

- **Srnec obecný (*Capreolus capreolus*),**
- **Bobr evropský (*Castor fiber*),**
- **Zajíc polní (*Lepus europaeus*).**

5.4.3.2 *Obecná charakteristika hodnoceného souboru*

Objekty poskytly celkem 757 zlomků zvířecích kostí a parohů, z nichž se druhově podařilo zařadit 391 (51,7 %). Četnosti nálezů jednotlivých částí kostry u jednotlivých druhů a minimální počet jedinců (obojí podle objektů) jsou uvedeny v katalogu (list 4) přiloženém k práci na CD-ROM nosiči. Nejčastějšími fragmenty z druhově určitelného osteologického materiálu v rámci celého hodnoceného souboru byly různé části parohu (59), zuby (55), zlomky žeber (44) či dolních čelistí (42).

V souboru byli identifikováni nejen typičtí zástupci domestikovaných druhů, ale velmi hojně je zastoupena i lovná zvěř. Domácí zvířata jsou reprezentována turem domácím, ovci/kozou domácí (prokazatelně přítomna jen ovce domácí), prasetem domácím a koněm domácím. Lovná zvěř je zastoupena praturem/zubrem, jelenem lesním, srncem obecným, bobrem obecným, zajícem polním a losem evropským. Zkoumaný materiál obsahoval i pozůstatky blíže neurčených savců malé, střední i velké velikosti a ptáka střední velikosti.

Při analýze pozůstatků turů bylo možné vyčlenit tři skupiny. První z nich obsahovala zástupce pratura, druhou skupinu tvořily pozůstatky jasně určitelného tura domácího a třetí pozůstatky tura obecně, u nichž nebylo pro zlomkovitost materiálu možné blíže určit, zda jde o formu divokou či domestikovanou. Ze stejných důvodů špatně dochovaného materiálu nebylo také u většiny kosterních pozůstatků prasat možné určit, zda šlo o domestikované či divoké formy.

Na základě určení minimálního počtu jedinců (MNI) bylo v šesti hodnocených objektech identifikováno z chovaných zvířat nejméně 11 jedinců domácího skotu, 10 (11) jedinců prasete (z toho nejméně 4 jedinci náleželi praseti domácímu), 7 jedinců koně domácího a 6 jedinců ovce/kozy domácí (přičemž na základě charakteristického tvaru trnových výběžků lze usuzovat, že v souboru byl zastoupen nejméně jeden zástupce ovce domácí). V rámci lovné zvěře byl minimálně 5 jedinci zastoupen jelen lesní a po jednom jedinci pak srnec obecný, los evropský, pratur, zajíc polní a bobr evropský.

Na základě naměřené celkové délky záprstní kosti tura domácího z obj. 507 (GL = 178 mm) bylo možné vypočítat u tohoto jedince jeho orientační kohoutkovou výšku,

kteřá činí 110 cm (Matolcsi 1970, 90–98). Kohoutková výška byla určena také u dvou zástupců koně domácího, a to 131 cm na základě délky stehenní kosti (GL = 373 mm) a 140 cm na základě celkové délky záprstní kosti (GL = 230 mm; May 1985, 370–375). U dvou prasat z obj. 530 bylo možné určit kohoutkovou výšku 73 a 78 cm na základě celkové délky třetí a čtvrté záprstní kosti (GL = 68,5 a 74,2). Tato výška neumožňuje bezpečně určit, zda náleží domestikované nebo divoké formě (Teichert 1969, 256–267).

Podle tvaru zubů u rozpoznatelných jedinců prasat lze stanovit, že samci a samice byli téměř ve vyrovnaném poměru 4:3.

Některé kosti na sobě měly stopy po sekání, řezání i lámání a stopy po ohni. Lze proto předpokládat, že uvedený osteologický materiál představuje kuchyňský či jinak dále nevyužitelný odpad. Barva kostí zasažených ohněm byla rozmanitá od barvy černé, přes řadu odstínů hnědé a šedé, až po zlomky čistě bílé. Některé kosti nesly stopy okusu od psa či hlodavců, kteří kosti v přírodě využívají jako cenný zdroj minerálních látek. Některé kosti a parohy pokrývala vápenná krusta, přítomná byla především na většině nálezů z obj. 529. Jedna kost byla upravena (metakarpus II, obj. 535), a to vyhlazena, ze dvou byly vyrobeny hřebeny.

Co se týče parohů, minimálně část jeleních a s jistotou srnčí byly na lokalitu dopraveny v podobě shozů, u vyřezaných a upravených částí toto nelze určit. Většina kusů byla opracována více či méně, nesla stopy zářezů a odřezaných částí a většina byla opálená až spálená. Jen pár výjimek bylo neopracovaných a/nebo neprošlo ohněm. Většina kusů parohů představovala výrobní surovinu či výrobní odpad, menší část lze považovat za polotovary.

5.4.3.3 *Celková věková struktura zvířat*

Na základě stupně prořezání zubů, jejich abraze a také podle stupně osifikace růstových plotének bylo možné určit, že mezi identifikovanými kusy domácího skotu byli všichni jedinci pohlavně dospělí. Nejmladší jedinec zemřel ve věku 2–2,5 roku, další dva pak do 3. roku života. Minimálně 32 měsíců v době smrti měli další dva jedinci. Ve věku 3–3,5 let uhynuli další dva jedinci. Kosterně dospělých pak byli celkem 3 zástupci, kdy dva uhynuli zhruba mezi 3,5–4. rokem života a jeden ve věku 6 let.

U jedinců ovcí a koz lze doložit čtyři mladé jedince v typickém jatečním věku, přičemž tři z nich byli zároveň již schopni reprodukce a dožili se 17–24 měsíců. Nejmladší kus se dožil pouze více než rok.

Věková struktura u druhově neurčených prasat byla různá. 2 × šlo o selata ve věku 4–6 a 7–16 měsíců, zbytek tvořily prasata ve věku 1–3 roky. U domácích zástupců prasat se věk zabití pohyboval kolem roku až dvou, kdy rok je typický jateční věk. Jedna samice ve věku více než 17 měsíců již byla schopna reprodukce.

Co se týče koně domácího, dva jedinci se dožili minimálně 2 let a čtyři již kosterně dospělí jedinci 3,5 až 4 let.

V rámci nálezů jelena lesního lze říci pouze u jednoho jedince s jistotou, že měl v době uhynutí minimálně 2–2,5 roku a parohy z ostatních jelenů pochází z dospělých jedinců, kdy jde pravděpodobně o shozy.

Los evropský byl zastoupen pouze v obj. 510 a s jistotou pouze jeden exemplář, který byl v době smrti dospělý (minimálně 3,5 roku).

Jedinec bobra evropského uhynul kosterně dospělý.

5.4.3.4 Konkrétní charakteristiky určených jedinců podle jednotlivých objektů:

Objekt 507

- **Kůň:** 1× jedinec ve věku více než 3,5–4 roky, tj. kosterně dospělý.
- **Tur:** 2× jedinec ve věku více než 28–32 měsíců; orientační kohoutková výška 110 cm na základě celkové délky záprstní kosi (GL = 17,8 cm).
- **Ovce/koza:** 1× jedinec ve věku krátce před dosažením 2 let života (ještě v jatečním věku, ale jedinec se již mohl zapojit do reprodukce); 1× věk více než 20 až 24 měsíců.
- **Prase domácí:** 1× jedinec ve věku více než 12–15 měsíců.
- **Prase (bez určení formy):** 1× jedinec ve věku mezi 1. a 2. rokem života (typický jateční věk, pokud šlo o domácí prase); jde o samce.
- **Bobr:** 1× kosterně dospělý jedinec.

Objekt 509

- **Kůň:** 1× kosterně dospělý jedinec, tj. ve věku nejméně 3,5–4 let; na základě celkové délky stehenní kosti (GL = 37,3) vypočtena orientační kohoutková výška 131 cm (May 1985, 370–375).
- **Ovce/koza:** 1× jedinec ve věku více než 18–24 měsíců; dle charakteristického tvaru násadce šlo o kozu.

- **Tur:** 1× jedinec, jehož věk v době smrti přesahoval 2,5 roku.
- **Prase domácí:** 1× jedinec ve věku nejméně 17 měsíců; samice; mohla už být zapojena do chovu.
- **Jelen:** 1× jedinec ve věku minimálně 2–2,5 roku.

Objekt 510

- **Pratur/zubr:** 1× jedinec ve věku minimálně 2 roky; zástupce největší lovné zvěře v daném období; na prstním článku přítomnost osteofytů coby známek zánětlivého procesu vzniklého úrazem, infekcí nebo nevhodným ustájením (tab. 29:2).
- **Tur:** 1× jedinec ve věku nejméně 28–34 měsíců; patologie – osteofyty na prstním článku (fotografie tab. 29:1).
- **Los:** 1× kosterně dospělý jedinec, tj. nejméně 3,5 let.
- **Kůň:** 1× kosterně dospělý jedinec, tj. nejméně 3,5–4 roky.
- **Prase:** 1× jedinec ve věku asi 1 rok (v případě prasete domácího typický jateční věk); samec.
- **Jelen a srnec:** 1 kus paroží od každého živočišného druhu; pravděpodobně jen shozy.

Objekt 529

- **Kůň:** 2 jedinci, věk lze určit u jednoho na nejméně 3,5 roku, tj. kosterně dospělý.
- **Tur:** 3 jedinci, věk lze určit jen u dvou – 1× kosterně dospělý, tj. nejméně 3,5–4 roky,
1× pod touto hranicí.
- **Ovce/koza:** 1× jedinec ve věku starším než 17–24 měsíců.
- **Prase:** 1× jedinec ve věku 4–6 měsíců, 1× jedinec ve věku 7–16 měsíců.
- **Jelen:** 33 ks parohů pochází z neznámého počtu jedinců jelena; i z dospělých jelenů,
ale jde pravděpodobně o shozy.

Objekt 530

- **Tur domácí:** 1× jedinec ve věku nejméně 6 let; 1× jedinec ve věku více než 2–2,5 let; 1× jedinec ve věku méně než 28–34 měsíců.
- **Kůň:** 1× jedinec ve věku nejméně 2,5 let.

- **Ovce/koza:** 1× jedinec ve věku nejméně 1 rok.
- **Prase (bez určení formy):** 1× jedinec ve věku méně než 2 roky; samice; patologie – osteofyt na holení kosti způsobený zánětem či zraněním (tab. 50:4).
- **Prase domácí:** 1× jedinec ve věku kolem 1 roku (typický jateční věk); 1× ve věku více než 17–22 měsíců.
- **U prasat bylo možné na základě celkové délky třetí a čtvrté záprstní kosti vypočítat orientační kohoutkovou výšku dvou jedinců – 73 a 78 cm. Tyto výšky však neumožňují bezpečně určit, zda jedinci příslušeli k domestikované nebo divoké formě (Teichert 1969, 248–255).**

Objekt 535

- **Tur domácí:** 1× kosterně dospělý jedinec, tj. měl více než 3,5–4 roky.
- **Kůň:** 1× jedinec ve věku nejméně 2 roky; orientační kohoutková výška na základě celkové délky záprstní kosti (GL=23 cm) činila 140 cm (May 1985, 370–375).
- **Ovce/koza:** 1× jedinec, u něhož nebylo možné stanovit věk.
- **Prase (bez určení formy):** 1× jedinec ve věku 1–3 let.

5.4.3.5 Závěrečné poznámky

Jelení parohy nemusely pocházet z ulovených zvířat, ale mohly být získávány sběrem shozů paroží. Svědčí pro to i jen ojedinělý nález jelení kosti. Parohová surovina mohl být jako ceněný materiál transportován na větší vzdálenosti a být vyhledávaným obchodním artiklem. Zajímavý je nález losa evropského, jehož ojedinělý nález ale nelze využít k paleoekologickým interpretacím, protože toto velké zvíře dokáže migrovat na stovky až tisíce kilometrů.

5.5 Kamenná industrie

Kámen v době římské sehrával již méně důležitou roli než v předchozích pravěkých obdobích, avšak stále plnil úlohu suroviny využívané pro výrobu artefaktů a v omezené míře i funkci stavebního materiálu, např. pro budování otopných zařízení nebo vykládání hrobových komor (částečně upravené kameny mohly také tvořit stěly nad hroby). Nejčastěji z něj však byly zhotovovány brousky, nalézány běžně na sídlištích (ale i v hrobech), či kamenné žernovy (mlecí zařízení na výrobu nejčastěji mouky; Halama–Zeman 2009, 481–490). Časté bývají také nálezy štípané industrie, často pravěké, již Germáni využívali coby křesací kameny, možná

i jako škrabadla apod. Ojediněle se obejevují např. kamenné drtiče (na roztloukání rudy), přesleny, korále (z moravských hrobů např. z chalcedonu), hrací kameny či závěsky (z drahých kamenů) a ojedinělý nález představují pískovcové oválné kotouče sloužící coby závaží k zátahovým rybářským sítím, nalezené na české lokalitě Lovosice (Tejral 1982, 136; Kotyza–Salač 1989, 56–63, obr. 1–3; Droberjar 2002, 115; Salač 2008c, 68–69).

5.5.1 Brousky

Pro oblast germánského barbarika severně nad Dunajem je běžně využívanou surovinou pro výrobu brousek šedý pískovec (Lanting 1974, 89–101). Brousky se u nás v poslední době zabýval J. Gánovský (2013), kdy z celkem 9 jihomoravských lokalit doby římské hodnotil 28 nalezených kusů. Z nich 19 přiřadil jednotlivým druhům pískovce, materiál zbylých pak představovala rula, droba či břidlice. Většina brousek (18 ks) měla obdélníkový hranolovitý tvar, zbytek tyčinkovitě hranolovitý (5 ks) a jehlanovitý (4 ks). Podle J. Gánovského (tamtéž, 5) byly brousky do polotovaru pravděpodobně opracovány v místě těžby a později dodělány na sídlišti, proto nebývá běžné nacházet výrobní odpad po takové výrobě.

Výplň držovického objektu 507 obsahovala kromě jiných nálezů také dva kamenné brousky, vyrobené pravděpodobně ze dvou různých hornin. Ty bylo na základě makroskopického pozorování a měření možné popsat slovně a také typologicky zařadit podle deskripčního systému (tabulka 11), který navrhl J. Gánovský (tamtéž). Brousky dělí na základě tvaru předmětu, tvaru příčného průřezu, tvaru terminální a bazální části a také podle úpravy bazální části. Oba dva brousky, každý na třech stranách, nesou známky po zářezech či opotřebení, značící jejich užívání k broušení či zabrušování. Brousek s inv. č. 284155 ve tvaru podélného hranolu má světle hnědošedou až bělavou barvu, rozměry $37 \times 92 \times 28$ mm a poměrně hladký povrch s ulomenou částí jedné hrany (tab. 2:1, 12:9). Druhý brousek s inv. č. 284156 se od prvního liší svou hnědou barvou, jehlanovitým tvarem i materiálem, je více hrubozrnný a pravděpodobně jde o pískovec. Rozměry jsou $41 \times 94 \times 38$ mm, je tedy o něco větší než přechozí kus (tab. 2:2, 12:10).

U těchto brousek bohužel nelze bez petrografického rozboru určit bližší složení a jejich případný původ, což však není pro zaměření práce nutné. Lze uvést alespoň další příklady výraznějšího výskytu brousek z jižní Moravy, kdy např. na zlechovském sídlišti bylo nalezeno celkem 32 kusů s typickým tvarem protáhlého hranolu obdélníkového tvaru, avšak pouze

ojediněle se znatelnými rýhami a zářezy, navíc často pouze zlomkovitě dochovalé (Zeman 2008a, 137–138), oproti držovickým zachovalým v celku a se zářezy. Ze severní Moravy lze uvést nálezy několika brouseků z Kostelce na Hané, pocházející jak ze sídliště, tak s ním časově souvisejícího pohřebiště. Ze sídliště v poloze „Kozí brada“ pochází kromě hranolovitých tvarů i brousky kopytovité či nepravidelně trojúhelníkovité (Vachútová 2009, 77). Jeden z nich, silně opotřebovaný hranolovitý kus z jemného glaukonického pískovce nalezený v obj. 503/00 (Vachútová 2007, 406, 427, obr. 16:15), svým tvarem i průřezem připomíná držovický brousek s inv. č. 284155 (tab. 2:1). Z pohřebiště v poloze „Prostřední pololány“ pak pochází tři pískovcové hranolovité brousky (Zeman 1961a, 269, obr. 12 A/b, 35 C/b, 51 C/a). Hranolovitý tvar brouseků lze pro dobu římskou považovat za nejčastější.

Výskyt brouseků v tomto objektu podporuje jeho interpretaci coby dílny na výrobu kostěné a parohové industrie, neboť tyto brousky byly využívány právě při zpracování kostěné a parohové suroviny, samozřejmě kromě jejich běžného každodenního užití např. k broušení nožů apod. Brousky nepředstavují představují artefakty bez chronologické citlivosti, a proto jimi nelze upřesnit dataci objektu.

Tabulka 11: Brousky z objektu 507. Typologie podle J. Gánovského (2013, 3).

Brousek 1 (inv. č. 284155; tab. 2:1, 12:9)		
Hodnocení znak	Typologický kód	Slovní hodnocení
Tvar:	T02	obdélníkový kvádr
Tvar příčného průřezu	PA01	příčný řez čtvercový
Tvar terminální části	–/Z01	odlomená či přímá
Tvar bazální části	–/Z01	odlomená či přímá
Úprava bazální části	UA01	Bez úpravy
Brousek 2 (inv. č. 284156; tab. 2:2, 12:10)		
Hodnocení znak	Typologický kód	Slovní hodnocení
Tvar:	T03	zepředu tvar jehlanu, zboku tvar obdélného kvádru
Tvar příčného průřezu	PA01–PB01	příčný řez v bazální části čtvercový, postupně směrem k terminální přechází v obdélníkový
Tvar terminální části	Z02	zaoblená/zakulacená
Tvar bazální části	–/Z01	odlomená či přímá
Úprava bazální části	UA01	Bez úpravy

5.5.2 Kameny z výplní objektů

Kameny nalézané v objektech často představují velmi nejasné nálezy, neboť mnohdy není možné určit ani to, zda se jedná o kámen přítomný ve výplni přirozeně bez vlivu člověka, anebo šlo o využívaný, případně záměrně do objektu přidaný kus. Kromě obkládání hrobů či vytváření stél nad nimi byly kameny jistě využívány i na sídlištích, např. jako těžítka, závaží, podložky pod stavební kůly, ale také coby surovina pro výrobu kamenné štípané industrie, např. pro křesací kameny, nalézané v žárových hrobech. Jelikož nebyla provedena petrografická analýza kamenů a kamenných výrobků z výplní zkoumaných objektů⁷, bylo při popisu a hodnocení kamenů a kamenných výrobků z výplně objektů vycházeno částečně z interpretací v nálezové zprávě, částečně pak z vlastního makroskopického pozorování a rešerší v literatuře.

V obj. 507 byl dle nálezové zprávy nalezen jeden neopracovaný kus „*křemence typu Drahanská vrchovina neboli „sluňák“*“ a stejně tak jeden kus tohoto druhu horniny obsahovala výplň objektu 509, spolu s třemi menšími kousky „*přepáleného vápence*“ bílé barvy. Ty by mohly souviset s předpokládanou výrobou vápna vzhledem k možnému objevu „*vápenky*“, kterou měl představovat objekt 511 (Fojtík 2015, 17–18, 48). Tento druh výrobní aktivity na sídlišti však tato práce nesleduje, proto bude otázka jasnější interpretace tohoto objektu ponechána otevřená. Dalším objektem, kde byl mezi nálezy zařazeny kousky vápence, tentokrát pravděpodobně nepřepáleného, byla zahloubená chata 530. Objekt 535 pak obsahoval ve své výplni dva blíže neurčitelné kameny hnědé barvy.

Tyto nálezy nemají žádnou chronologickou ani funkční vypovídací hodnotu, kromě již zhodnoceného přepáleného vápence, neboť se jedná o běžně nalézáný sídlištní materiál, u kterého je téměř nemožné běžnými metodami rozeznat, zda byl nějak využíván, anebo jde čistě o přirozenou intruzi.

5.6 Ostatní nálezy

5.6.1 Hrudka grafitu

Grafit byl dle dosavadních dokladů využíván ve střední Evropě, potažmo u nás, po celé období pravěku (už od mladšího paleolitu), protohistorie i doby dějinné, přičemž výjimky tvoří období mezolitu a část eneolitu, avšak tuto skutečnost může budoucí badatelská činnost ještě

---

⁷ Kromě finančních důvodů také kvůli marginální souvislosti s tématem a vytyčenými cíli této práce.

vyvrátit. I v době římské byl grafit využíván, např. k tuhování keramiky, avšak oproti době laténské došlo v jeho užití k poklesu, kdy se jednak přestala vyrábět keramika tuhová, jednak i nalezených hrudek grafitu u nás existuje jen několik ze sídlišť (Hlava 2006, 20, 27).

Ve výplni sídlištní jámy 507 byla nalezena hruška surové tuhy o velikosti zhruba $28 \times 28 \times 25$ mm (tab. 1:8, 12:7). Povrch tmavě šedavé až černé barvy nese stopy po zářezech či lesklé plošky. To by mohlo naznačovat více způsobů využití.

Většina hrudek grafitu nalezených na území České republiky pochází ze sídlišť z Čech. Hruška z Probulova „*zbroušená užíváním do tvaru dvojjeblanu*“ byla nalezená při povrchovém sběru (Břicháček–Fröhlich 1993, 68, obr. 3:15), více hrudek pak v jámě blízko hutnických pecí u Loděnic kousek od Berouna (Pleiner 1958, 172; Venclová 1982, 16) a zlomky tuhy patřily mezi nálezy z výzkumu sídliště doby římské ve Zlivi, kde se však vyskytlo i více nálezů z doby laténské, kdy tedy nemusí jít o hrudky z doby římské (Zavřel 1986, 7). Z doby římské na Moravě byl doposud znám jen jediný nález z Mohelna „*Kočičáku*“ ze sondy C-3 (Vokáč 2007, 9). Držovický nález hrušky grafitu tak představuje druhý takový objev.

Co se týče tuhování, keramika s tímto tmavým lesklým povrchem bývá nalézána na římských lokalitách nacházena poměrně běžně, většinou jde o stolní nádobí a občas také funerální keramiku, především starší doby římské. Tři zlomky keramiky s tímto povrchem, zdobené meandrovitým vzorem tvořeným víceřadým ozubeným kolečkem, se vyskytly ve stejném objektu jako hruška tuhy a výplně objektů 509 a 510 obsahovaly po jednom kusu keramiky stejného vzezření. Analogické jsou nálezy střepů takového druhu bez výzdoby na sídlišti i pohřebišti v Kostelci na Hané, kdy však může jít pouze o leštěný povrch, nikoli tuhovaný, jak naznačila mikropertografická analýza v rámci výzkumu této lokality, která grafit ve vybraných vzorcích nepotvrdila. Kromě toho se na sídlišti v Kostelci na Hané v několika objektech objevily i tuhové střepy laténské keramiky točené na kruhu, která naopak grafit dle analýzy obsahovala naprosto jasně, přestože laténské osídlení nebylo na lokalitě doloženo. Střepy byly ohlazené a nesly stopy používání, což vedlo autorku výzkumu k vyslovení hypotézy, že laténské střepy s příměsí grafitu mohly být druhotně využívány pro zdobení germánských nádob (Vachútová 2009, 123–125). Tak tomu bylo patrně i v době laténské, kdy střepy se záměrně obroušenými hranami nalézané na sídlišťích i oppidech pravděpodobně sloužily jako hladidla k úpravě povrchu nádob či jako hladidla a brousky k povrchové úpravě nekeramických artefaktů (Hlava 2006, 91). Funkci hladítek přisoudili autoři výzkumu tuhovým zlomkům nalezeným na sídlišti ve Vyškově v poloze „*Žleby*“ (Geisler–Šedo 1993, 85)

a domněnku využití laténských střepů na kruhu točené keramiky podle nálezů ze sídlišť v Červeníku, Pobedime a Branči vyslovil rovněž T. Kolník (1963, 126).

Mezi jiné možné způsoby využití grafitu patří jeho zpracování pro výrobu barviva, což bylo doloženo už pro dobu mladšího paleolitu (Hlava 2006, 20), dále mohlo jít o kresebný nástroj, avšak vzhledem k nedostatku dalších podkladů lze o funkci jen spekulovat. Jako dvě nejpravděpodobnější varianty se jeví buď její využití v procesu úpravy povrchu nádob tuhováním, anebo jde o intruzi z doby laténské, což není pro římské lokality neobvyklé. Tento nález bohužel nemá chronologicky vypovídací hodnotu, neboť se v nezměněné podobě objevuje napříč pravěkem, protohistorickým obdobím i středověkem, kromě jeho ojedinělých úprav do podoby závěsku apod.

6 Postavení lokality Držovice na Moravě v rámci osídlení střední Moravy v době římské

6.1 Dějiny bádání a periodizace doby římské v Čechách a na Moravě

Úvodem této kapitoly bude vhodné přiblížit nejen dějiny bádání o době římské na území Čech i Moravy, ale také vývoj a dnešní podobu chronologie doby římské a období těhování národů, o kterou se bude opírat i tato práce. Různí evropští badatelé, např. Oskar Montelius či Otto Tischler, se již v 19. a první polovině 20. století zabývali poznáním i časovým rozčleněním doby římské, které se snažili stanovit typologickou metodou pomocí hodnocení archeologických nálezů z periferních, avšak bohatých oblastí Skandinávie a baltského pobřeží. Nakonec se v Evropě (u nás také) ujalo, coby základní chronologický systém, členění této epochy do několika stupňů podle H. J. Eggerse (1955). Ten se při časové periodizaci doby římské opíral o nálezy římskoprovinciálního zboží, objevené však na území barbarika. Dobu římskou rozdělil na:

- **časnou (či pozdní dobu laténskou): Ř A = LT D2 (50 BC – 0 AD),**
- **starší: Ř B1 (0–50 AD), Ř B2 (50–150),**
- **mladší: Ř C1 (150–200), Ř C2 (200–300),**
- **pozdní: Ř C3 (300–350/375).**

Systém byl poté mnohokrát rozpracován podrobněji pozdějšími generacemi badatelů, většinou s užším zaměřením pro konkrétní oblasti jednotlivých zemí Evropy (Droberjar 2002, 103).

O době římské či spojení českého území s Germány v minulosti se v rámci českého území zmiňují už kronikáři jako Kosmas či V. Hájek z Libočan, avšak okrajově. Až od poloviny 19. století do svědectví písemných pramenů začala pomalu mluvit i archeologie, tedy spíš její rané počátky. Prvním badatelem v Čechách zkoumajícím komplexněji dobu římskou byl J. E. Wocel, ale významnější posun znamenaly objevy a badatelská činnost J. Waňka a J. L. Píče okolo pohřebišť v Dobřichově. Tehdy byla doba římská rozdělena na starší pičhorský a mladší třebický stupeň. Podobného rozdělení se drželi také představitelé tzv. univerzitní školy L. Niedrle a K. Buchtela. Jako první ucelené odborné práce o době římské u nás lze brát monografie H. Preidela či J. Schránila, pro jižní Čechy pak spis B. Dubského. V meziválečném období se písemnými prameny vážícími se k našemu území zabývali E. Šimek

či J. Dobiáš, který později v roce 1964 vydal syntézu shrnující a interpretující nejstarší písemné zprávy o našem území – tehdy Československa. Po druhé světové válce se dobou římskou více zabýval B. Svoboda (zejména spony). Mezi jedny z prvních žen archeoložek u nás patřily K. Motyková-Šneiderová a A. Rybová, které zkoumaly v 50. a 60. letech pohřebiště i sídliště z doby římské v Čechách (Salač 2008b, 12–13). Do další generace významných badatelů zcela jistě patří J. Waldhauser, V. Salač nebo E. Droberjar. Periodizace E. Droberjara (1999a, 1–9) vytvořená pro území Čech je dodnes všeobecně uznávanou.

Na Moravě přicházel akademický zájem o dobu římskou o něco později než v Čechách. Mezi první badatele patřili např. I. L. Červinka či A. Gottwald, jako první zkoumající mladořímské pohřebiště v Kostelci na Hané. Přicházely snahy např. E. Šimka či J. Schránila zařadit moravské nálezy do širšího kontextu časového i zeměpisného (Tejral 1993a, 425). První syntézu poznatků o době římské na území Moravy pak vytvořili v 30. letech A. Beninger s H. Freisingem. Dle historických souvislostí z dějin římského císařství rozdělili celou dobu římskou na starší a mladší, přičemž dále je rozdělili ještě na 6 stupňů (Kalábek 1998, 44). V poválečném období nastoupila nová generace archeologů, kteří měli snahu dokonaleji poznat počátky našich dějin, tedy antické období., např. I. Peškař, J. Tejral či Z. Trnáčková. Patřil mezi ně také R. M. Pernička, který navrhl i vlastní systém periodizace doby římské do pěti stupňů R1–R5, který se však neujal tak, jako úprava J. Tejrara (viz níže). Roku 1961 pak vyšla rozsáhlejší syntéza J. Zemana k době římské na Moravě, založená na nálezech z pohřebiště v Kosteletci na Hané (Tejral 1993a, 425; Kalábek 1998, 44). Dnes se na Moravě dobou římskou a dobou stěhování národů zabývají např. K. Motyková-Šneiderová, D. Vachůtová či T. Zeman.

Pro Moravu (resp. středodunajský prostor) vytvořil aktuální chronologii doby římské J. Tejral během mnoha let svého bádání a publikování. Využil dostupných archeologických pramenů, stavu poznání o Moravě v době římské a mimo jiné i práci K. Godłowského (1970), který srovnal poznatky ohledně mladší doby římské s širším prostorem někdejší svobodné Germánie (Kalábek 1998, 45). Výsledně pak jednotlivé Eggersovy stupně v návaznosti na jeho původní abecední značení jemněji rozčlenil a přidal také stupně D a E. Ty rozdělil ještě jemněji na celkem 6 tzv. středodunajských fází (Tejral 1982, 12–14; týž 1985, 314–323, 328–345; týž 1987, 11–15; týž 1991, 55, obr. 34; Droberjar 2008b, 170–176, obr. 96; Kalábek 1998, 45; Droberjar 2002, 101–103; Salač 2008c, 37–41; Zeman 2017, 12).

Vzhledem k postupnému přehodnocování některých absolutních dat je dnes přijímána tato kompromisní periodizace:

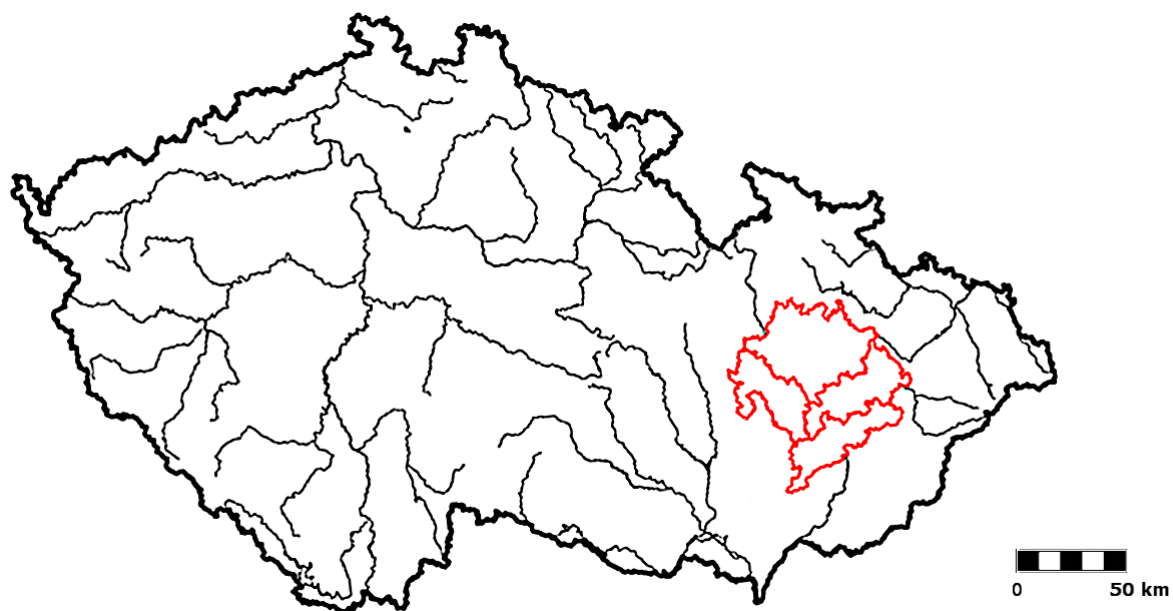
- stupeň LT D 2b / Eggers A (= 40/30 – 9/6 BC),
- stupeň B1a (9/6 BC – 30 AD),
- stupeň B1b (30–50 BC),
- stupeň B1c (50–100),
- stupeň B2a (100–150),
- stupeň B2b (150–160),
- stupeň B2/C1 – horizont markomanských válek (160–180/200),
- stupeň C1a (180/200–230),
- stupeň C1b (230–250/270),
- stupeň C2 (250/270–320/330),
- stupeň C3 (320/330–380),
- stupeň C3/D1 – tzv. zlechovský horizont (380–410/420),
- stupeň D2 – horizont Untersiebenbrunn (410/420–440/450),
- stupeň D2/D3 [středodunajská fáze 1] – přechodný horizont Prša-Smolín-Levice (430/440–470/480),
- stupeň D3 [středodunajská fáze 2] – předlangobardský stupeň (440/450–480/490),
- stupeň E [středodunajská fáze 3] – charakterizován durynskou a langobardskou hmotnou kulturou (480/490 – cca 510),
- středodunajská fáze 4 – severodanubská fáze (510/520–540/550),
- středodunajská fáze 5 – pozdní severodanubská fáze / přechodná fáze (540/50–560),
- středodunajská fáze 6 – panonsko-italská fáze (555–600).

Během prvních čtyř století našeho letopočtu působil na germánské obyvatelstvo žijící severně za římským limitem značný ekonomicko-kulturní vliv impéria (projevující se např. importem římskoprovinciálního zboží či ovlivněním kultury a architektury nejvyšších společenských vrstev Germánů), doplňovaný také válečnými konflikty či naopak spojeneckými dohodami mezi germánskými kmeny a římskými císaři (Droberjar 2005, 5–7; Salač 2008a, 11). I české území bylo ve sféře římského vlivu, což dokládají například římské stavby, krátkodobé vojenské tábory či nálezy římskoprovinciálního zboží. Nejseverněji lokalizovaný doklad pobytu Římanů u nás představuje římský krátkodobý tábor objevený roku 2016 v Jevičku na Svitavsku (Šmeral 2016, online). Minimálně až zde došly při vojenských výpravách za limit římské jednotky. Co se autochtonního obyvatelstva týče, na území dnešní České republiky

v době římské sídlily kmeny Markomanů a Kvádů, přičemž Kvádové především na jižní Moravě a také na území dnešního jihozápadního Slovenska (Droberjar 2005, 15–18; Varsik 2011a, 5).

6.2 Držovické sídliště v kontextu osídlení střední Moravy v době římské a období stěhování národů

Pojem střední Morava v rámci této práce označuje část Moravy tvořenou dle nynějšího územního členění třemi okresy Olomouckého kraje (Olomouc, Prostějov a Přerov) a jedním okresem Kroměříž spadající do Zlínského kraje (obr. 29).

Obr. 29: Mapa ČR s vyznačením oblasti střední Moravy zahrnujícím okresy Prostějov, Olomouc, Přerov a Kroměříž (převzato z <http://www.zemepis.com/rekycr.php>; upraveno Konečný 2019).

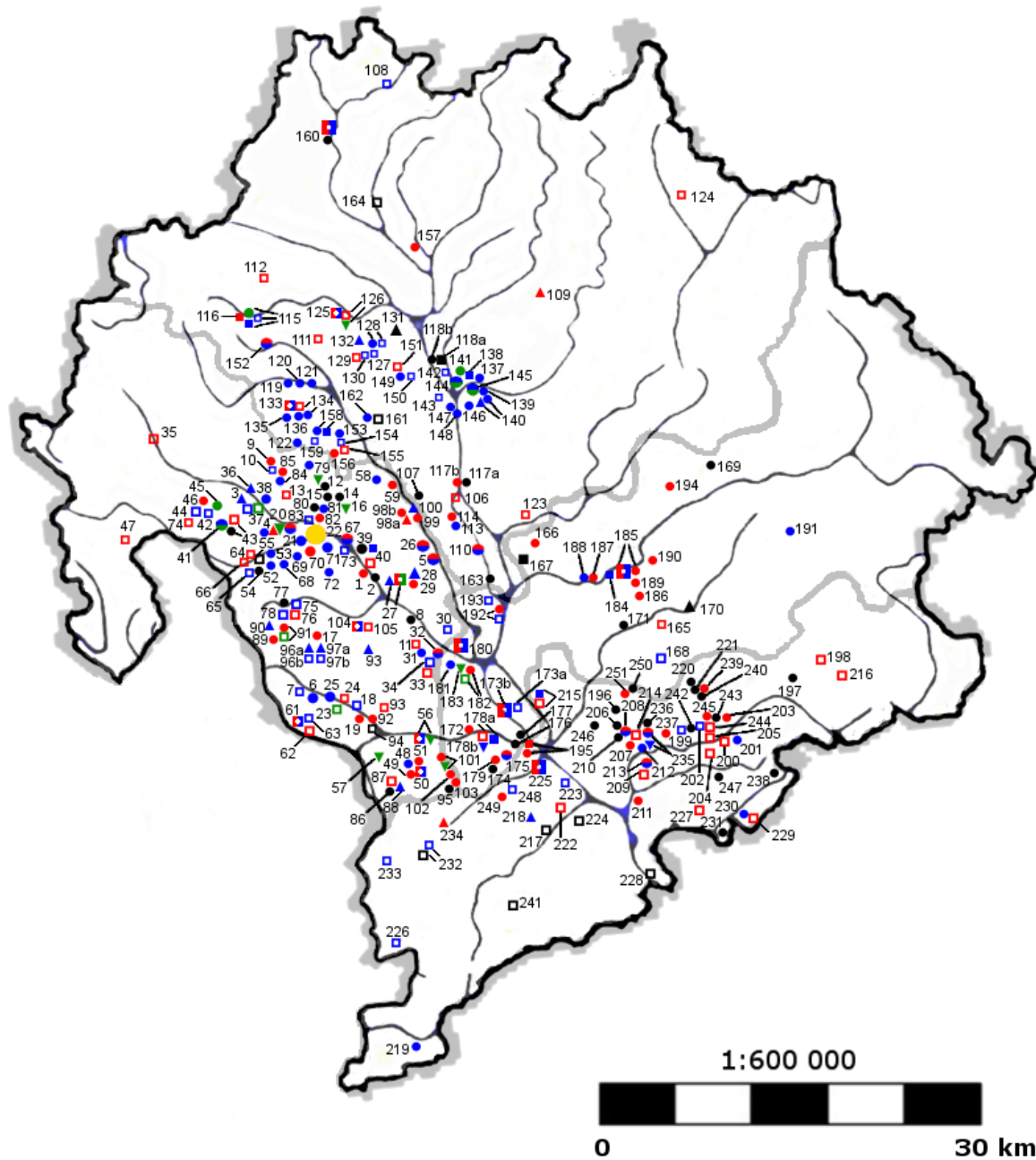
Známé lokality s doklady osídlení v době římské a období stěhování národů (ke dni 20. 5. 2019) na vybraném území byly vyhledány a zkompletovány za pomoci souhrnné i přehledové literatury či odborných periodik (publikace A. Gottwalda, diplomová práce M. Kalábka, publikovaná čísla Výzkumů/Ausgrabungen a Přehledů výzkumů) a také díky internetovému portálu SAS. Vznikl tak souhrnný soupis celkem 251 lokalit seřazených abecedně a zároveň dle okresů, do kterého byly zařazeny všechny lokality s alespoň rámcově známým časovým zařazením a lokalizací (kapitola 12). Poté byly naneseny na volně dostupné mapové podklady (z portálů Mapy.cz a Geoportál ČÚZK) v podobě několika typů značek. Značky se liší tvarem podle typu a charakteru lokality, tedy zda jde o sídliště (identifikované

archeologickým výzkumem nebo povrchovými sběry), pohřebiště, ojedinělý nález (detektoring, náhodné nálezy) či depot. Druhé třídění (barevné rozlišení značek) je založeno na časovém zařazení lokalit (a nálezů) do čtyř kategorií: 1. starší doba římská + markomanské války (stupně B1–B2/C1), 2. mladší a pozdní doba římská (C1–C3/D1), 3. doba stěhování národů, 4. obecně doba římská. Do soupisu lokalit nebyly zařazeny lokality sporné a nedohledatelné, přičemž ty s nejasnou lokalizací (již neexistující starý název tratě či nepřesné určení konkrétního místa) byly umístěny do středu dané obce. Takové lokality jsou v soupisu vyznačeny poznámkou „přesná lokace nezjištěna“. Pokud z jedné lokality bylo na jedné lokalitě identifikováno sídliště a zároveň ze stejné lokality pochází i ojedinělý nález ze stejného časového období, v mapě je obojí vyznačeno značkou pro sídliště. Takto byly vytvořeny celkem dvě mapy.

První mapa (obr. 30) zobrazuje osídlení střední Moravy ve starším a mladším úseku doby římské i v období stěhování národů dle aktuálního stavu bádání. V rámci vymezené oblasti střední Moravy pochází nejvíce dokladů osídlení doby římské z Prostějovska (105), naopak nejméně z okresu Přerov (29), zatímco Olomoucko (58) a Kroměřížsko (56) poskytují podobný počet známých lokalit. Co se týče období stěhování národů, 12, tedy nejvíce lokalit náleží opět okresu Prostějov, Olomoucku připadá pět, Přerovsku dvě lokality a z okresu Kroměříž nejsou prozatím známy žádné doklady z tohoto období. Není pravděpodobné, že by území Kroměřížska v této době nebylo osídleno, pouze dosavadní stav bádání zatím neposkytuje dostatek podkladů pro bližší závěry, což se v budoucnu jistě změní novými archeologickými výzkumy v tomto okrese. Z geomorfologického hlediska se největší ekumeny osídlení v rámci Prostějovska rozkládaly v oblasti Dražanské vrchoviny a Litenčické pahorkatiny i nížinné oblasti mezi nimi, v okolí dolního toku řek Hané a Brodečky, v povodí Hloučely a také oblasti kolem dolního a středního toku Romže a Českého potoka. Na Olomoucku se v tomto ohledu jedná zejména o střední oblast Hornomoravského úvalu, kolem středního toku Blaty a povodí Moravy a jejího přítoku Cholinky. Přerovsko charakterizují dvě významější ekumeny osídlení, z nichž jednu tvoří území okolo dolního toku Bečvy mezi Hornomoravským úvalem a jihozápadní částí Moravské brány, druhou oblast ležící v jižním cípu Hornomoravského úvalu, v okolí dolního toku Hané. Osídlení okresu Kroměříž se koncentrovalo u severovýchodních výsep Litenčické pahorkatiny a Chřibů v povodí Věžeckého potoka a dolního toku Kotojedky a dále mezi jihovýchodním okrajem Hornomoravského úvalu a západním cípem Hostýnsko-vsetínské hornatiny v povodí Rusavy a Mojeny.

Z celkových 251 lokalit není u 40 známé přesnější časové zařazení a spadají pouze obecně do doby římské. Ze zbylých 211 poskytlo 113 lokalit doklady osídlení ze starší doby římské a 127 z mladší a pozdní doby římské. Období stěhování národů, nejmladší úsek protohistorického období, vykazuje naopak nejnižší počet známých lokalit a tím i nejslabší stav osídlení oblasti, doložený pouze na 19 lokalitách. Lze tedy říci, že v období mladší a pozdní doby římské bylo území střední Moravy osídleno nejmasivněji, v předchozí starší době římské o něco méně a výrazně nejslabší míru zalidnění oblasti vykazuje období stěhování národů.

Legenda

- sídliště, objekty, sídlištní vrstva
- ▲ žárový hrob, pohřebiště
- ▼ kostrový hrob, pohřebiště
- depot, hromadný nález (2 a více kusů)
- ojedinělý nález, mince apod.

Barva značky:

- starší doba římská
- mladší a pozdní doba římská
- doba stěhování národů
- doba římská obecně
- Držovice na Moravě „Pastviska“ (22)

Obr. 30: Osídlení střední Moravy v době římské a v období stěhování národů. Číslování lokalit odpovídá soupisu na konci této práce (kapitola 12).

Druhá mapa (obr. 31) vykresluje situaci osídlení střední Moravy konkrétně jen v mladší a pozdní době římské, již časově odpovídají také v této práci hodnocené pozdně římské objekty

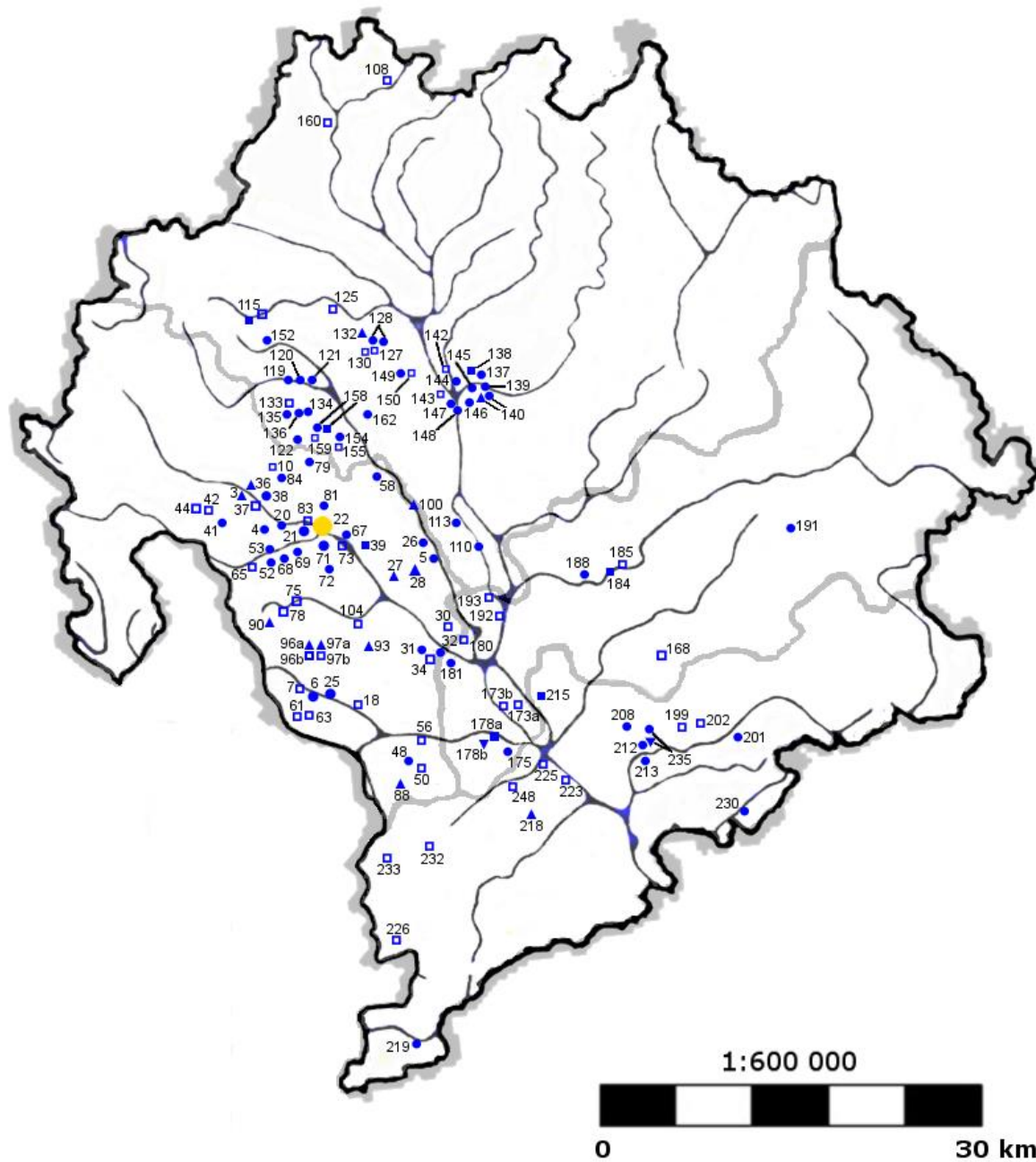
držovického sídliště. Jak již bylo shnuto výše, oblast střední Moravy byla právě v tomto časovém úseku, zahrnujícím stupně C1–C3/D1, osídlena nejmarkantněji ze všech vybraných období. Držovice na Moravě „Pastviska“ ležící u dolního toku Českého potoka coby přítoku řeky Romže se nachází v oblasti velmi husté ekumeny osídlení, a to v rámci celé doby římské i období stěhování národů (obr. 30).

V rámci okruhu např. 10 km bylo v minulosti odkryto již 12 dalších sídlišť časově odpovídajících stupňům C1–C3/D1. Z toho čtyři byly přesněji datovány do pozdní doby římské shodně s držovickou osadou. Povrchovými sběry A. Gotwalda a objevem jednoho objektu při záchranných akcích počátkem tohoto století je doloženo sídliště z pozdní doby římské v Čechůvkách „Kopaninách“ (jiříkovická keramika) a dva objekty reprezentují pozdně římské osídlení na lokalitě Čechovice „intravilán obce, pozemek Ing. Kochana“. Obě naleziště spojuje přítomnost pozdně římské jiříkovické keramiky. V Žešově „Dlouhých dílech“ A. Gottwald náhodně objevil jednu jámu z pozdní doby římské a ze Smržic z polohy „Přední u cihelny“ pochází nálezy jámy, možná hliníku, datované do pozdní doby římské, obsahující kromě jiného jiříkovickou keramiku a modrý skleněný korálek. Přiřadit zde lze také odkrytou část rozsáhlého sídliště v Kostelci na Hané „Kozí bradě“ (více než 60 objektů), existující od mladší do pozdní doby římské. Odkryto zde bylo pět zahluobených chat, stavební odpadní jámy a s otazníkem i jedna nadzemní kůlová stavba, kterou ostatní objekty prakticky obklopují. Zahluobené chaty tvoří dvě koncentrace, na severozápadním okraji prozkoumané plochy stály ve vertikální řadě tři a v jihozápadní části v horizontální linii dvě chaty. Ze známé situace v Držovicích „Pastviskách“ bohužel nelze vyvodit více než to, že žádná nadzemní kůlová stavba nebyla objevena, pohřby či pohřebiště také ne a všechny tři objevené zahluobené chaty jsou rozmístěny poměrně daleko od sebe, což se liší od koncentrací z kosteleckého sídliště. Na to však může mít vliv odkryv pravděpodobně jen menší části původně rozsáhlejší držovické osady. Všechny čtyři sídliště fungovala zhruba ve stejném časovém období jako držovické, přičemž doba zániku není známa, ale dá se usuzovat, že pokud přeživala až do počátku 5. století, tedy do zlechovského horizontu, byl konec jejich existence dosti pravděpodobně spjat s již výše zmiňovaným tažením Vandalů a Alamanů přes území Moravy, což způsobilo zánik mnoha sídlišť v celé oblasti.

Jelikož všech nejbližších 12 sídlišť Držovice prakticky obklopovalo v dosahu několika kilometrů, lze uvažovat o jejich vzájemných interakcích a kontaktech, pokud fungovaly ve stejných časových úsecích pozdní doby římské. Polohu hodnoceného držovického sídliště lze vzhledem k výše uvedenému chápat jako poměrně centrální v poměrně hustě osídlené

oblasti dnešního prostějovského okresu, v širším měřítku střední Moravy v mladší a pozdní době římské. Osada byla svým umístěním u jihovýchodního cípu zábřežské vrchoviny poměrně dobře chráněna terénním reliéfem, a tudíž vhodně umístěna v krajině.

Nejbližší doklady hrobů pochází např. z Bílovic-Lutotína, kde byl nalezen popelnicový hrob s žárovým pohřbem v poloze „Padělky“, řazené pouze obecně k mladší době římské, a nález několika rozrušených žárových hrobů datovaných do stupně C2 byl učiněn v Určicích v poloze „Zámezný“. Velké a významné žárové pohřebiště čítající stovky hrobů, přežívající z mladší do pozdní doby římské, je známo z Kostelce na Hané z polohy „Prostřední pololány“ a z Hrubčic z polohy „Košíky“ pochází náhodný nález osmi žárových popelnicových hrobů svým obsahem náležejících mladší doby římské, dle hrotitých spon zhruba do stupňů C2 či C3.

Legenda

- sídliště, objekty, sídlištní vrstva
- ▲ žárový hrob, pohřebiště
- ▼ kostrový hrob, pohřebiště
- depot, hromadný nález (2 a více kusů)
- ojedinelý nález, mince apod.
- Držovice na Moravě „Pastviska“ (22)

Obr. 31: Osídlení střední Moravy v mladší a pozdní době římské. Číslování lokalit odpovídá soupisu na konci této práce (kapitola 12).

7 Závěr

V této bakalářské práci popisuji a hodnotím část germánské osady z doby římské, odkryté v Držovicích na Moravě v poloze „Pastviska“ při výzkumné sezóně roku 2014. Mou snahou bylo vyhodnotit především výrobní aktivity probíhající kdysi na tomto sídlišti, přičemž největší pozornost jsem soustředil na doklady zpracování a produkce kostěné a parohové industrie, neboť na území ČR existuje jen několik málo archeologických lokalit z tohoto období s doklady této specializované výroby. Pro splnění tohoto cíle bylo komplexně zhodnoceno celkem 6 objektů sídliště, přičemž kritériem výběru byla přítomnost dokladů po zmíněné výrobě ve výplních těchto objektů – hotových výrobků, polotovarů, výrobní suroviny či výrobního odpadu. Za účelem komplexního zhodnocení všech nálezů opracovaných zvířecích kostí a parohů byla provedena také osteologická analýza. Dále jsem se důkladněji zabýval také produkcí keramiky (ručně i na kruhu vyráběné nádoby a předměty) a okrajově také podomáckou textilní či železářskou výrobou, které na tomto sídlišti rovněž probíhaly.

K získání potřebných poznatků o zmíněných výrobních aktivitách a zároveň i k datování objektů, respektive celého sídliště (což bylo jedním z dalších cílů mé práce), jsem vybraných šest objektů a veškeré nálezy z jejich výplní nejprve seřadil spolu s jejich podrobným popisem do souhrnného katalogu přiloženého k této práci a dále je typologicko-chronologicky zhodnotil. To přineslo navíc i několik zajímavých zjištění, která doplňují dosavadní stav poznání hmotné kultury a života Germánů doby římské ve středním Podunají.

Analýza keramického fondu. Rozbor keramické kolekce poskytl kromě datovacích možností (viz níže) také několik zajímavých zjištění souvisejících se samotnou produkcí keramiky. V ruce dělaná keramika hodnocených objektů se vyznačuje mnohem větší škálou výzdobných motivů než keramika na kruhu točená, avšak mnohem menším podílem zdobených jedinců, jelikož z 390 nese výzdobu pouze 41, což činí cca 10,5 % oproti 38,5 % zdobených jedinců u keramiky jiříkovické (tabulka 9, graf 10). Tento rozdíl vysvětlují dvě skutečnosti. V mladší a pozdní době jednak obecně ubývá pestrosti a množství výzdoby oproti situaci ve starší době římské, jednak jiříkovickou keramikou charakterizuje poměrně specifická unifikanost výzdoby, omezující se prakticky jen na vlnice nebo plastické lišty. V rámci jiříkovické keramiky se objevil zajímavý typ nižších kónických misek na nízké prstencové nožce s mírně rozšířenými válcovitými hrdly zdobenými pásem horizontálních jemných žlábků. Jedinou, avšak téměř přesnou analogii představují nálezy z jihozápadního Slovenska ze sídliště v Šaštíně-Strážích. Tenkostěnné misky podobného tvaru sice pochází i z kolekce jiříkovické

keramiky z několika moravských (Jiříkovice, Kostelec na Hané, Olomouc-Neředín) či slovenských (Cífer-Pác) lokalit, avšak místo onoho zdobení pásem jemných žlábků disponují jen několika širšími žlábků či plastickými lištami. Nálezy kónických misek držovického typu pochází stejně jako jejich „klasické“ jiříkovické analogie z lokalit pozdně římských či z období zlechovskeho horizontu. Na základě výše uvedeného si dovoluji shrnout, že tyto specificky zdobené misky by v rámci germánského barbarika mohly představovat chronologický ukazatel pro pozdní dobu římskou a počátek období stěhování národů. To by navíc pomohlo ve snaze zpřesňovat datování germánské na kruhu točené keramiky obecně. Potvrdit tuto hypotézu umožní pouze další nálezy takto zdobených na kruhu točených nádob v chronologicky jasně datovaných nálezových celcích.

Výrobní aktivity a objekty na sídlišti. Význam pozdně římského germánského sídliště na polykulturní lokalitě Držovice na Moravě „Pastvicka“ spočívá především v objevu objektů 507 a 529 úzce souvisejících s výrobou kostěné a parohové industrie. To doložily zvýšené kumulace polotovarů (nedokončený pyramidový závěsek, podélné destičky aj.) a opracovaných parohů v těchto objektech. Několik kusů opracovaných parohů, polotovary, ale také dva pozůstatky kostěných hřebenů (z nichž jeden představoval hotový výrobek a druhý snad polotovar držadla) se objevilo i v dalších čtyřech objektech sídliště. Přimo v oněch dvou objektech souvisejících s uvedenou výrobou však hotové kostěné či parohové výrobky bohužel nalezeny nebyly. To poněkud znemožňuje jasnou interpretaci, avšak množství několika desítek kusů opracované suroviny a polotovarů už samo o sobě není náhodné. Zdali tyto objekty kdysi sloužily opravdu jako dílny, anebo šlo o objekty pomocné, tedy sklady materiálu či odpadiště, by bylo možné stanovit s jistotou pouze po případném odkrytí zbylé plochy tohoto germánského sídliště i všech jeho objektů.

Na sídlišti však výrobních aktivit probíhalo více, i když ne vždy lze určit, zda formou podomácké výroby, anebo v podobě specializovaných dílen. Mám na mysli jednak keramickou produkci doloženou početnou kolekcí stovek kusů nálezů ručně i na kruhu vyrobených nádob a předmětů, ale také méně průkazné doklady dalších výrobních odvětví. Mezi ně patří například textilní výroba, doložená nálezy hliněných přeslenů z výplní objektů 509 a 530, hliněného závaží rovněž z objektu 530 a nález bronzové jehly z objektu 507. Šlo o výrobu podomáckou, neboť specializovaná výroba poskytuje mnohem větší množství nálezů tkalcovských závaží. K výrobním odvětvím fungujícím na této osadě patřilo také hutnictví a kovářství, řemesla doložená nejen nálezy hotových výrobků, ale také nepřímo nálezy strusky např. v objektu 529.

Ve většině germánských osad tuto výrobu pravděpodobně zajišťoval místní kovář. Na sídlišti byl také odkryt objekt 511, ve kterém docházelo pravděpodobně k pálení vápna. Objekt nebyl v této práci vzhledem k užšímu zaměření na výrobu kostěné a parohové industrie vyhodnocen.

Prostorová dispozice sídliště. Na základě odkryté plochy výzkumu, informací z náleзовé zprávy a vyhodnocení šesti vybraných objektů nelze na sídlišti určit výrobní okrsek, jaký existoval např. ve Zlechově. U objektu 529 souvisejícím s výrobou kostěné a parohové industrie je však nápadné její blízké umístění u polozahloubené chaty 530. Mohlo by to naznačovat jejich vzájemnou souvislost, přičemž chata mohla sloužit např. jako obydlí řemeslníka, jenž pracoval v dílenském objektu. Takovou interpretaci však nelze potvrdit. Na sídlišti nedošlo ani k objevu žádné nadzemní kúlové stavby, a proto lze předpokládat, že tři polozahloubené chaty 526, 530 a 553, z nichž jedna (obj. 530) byla podrobně vyhodnocena v této práci, pravděpodobně sloužily k obytnému účelu, přestože se v nich mohly odehrávat zároveň i některé výrobní činnosti, jako zmíněná textilní výroba. Další poznatky o fungování sídliště či jeho celkové komplexní struktury může přinést až vyhodnocení ostatních sídlištních objektů a případný odkryv zbylé plochy sídliště při výzkumech v budoucnu.

Cizí kulturní vlivy. V hmotné náplni vybraných objektů se objevily jisté nálezy s rysy neodpovídajícími domácí kultuře. Konkrétně ocílka/děrovač z obj. 530 vykazuje kulturní vliv ze severovýchodu, z oblasti rozšíření dobrodzienské skupiny pozdní przeworské kultury, či ze severozápadu ze středního Polabí (dnešní východní Německo). Specifická výzdoba válcovitých hrdel kónických na kruhu točených misek pásem jemných žlábků by mohla poukazovat rovněž na východní kulturní vlivy, možná opět pozdní przeworské kultury.

Datování. Autor výzkumu P. Fojtík v náleзовé zprávě zařadil některé z šesti hodnocených objektů do horizontu markomanských válek, některé do pozdní doby římské. Komplexní chronologicko-typologická analýza movitého inventáře těchto objektů však ukázala, že všechny objekty dokládají osídlení z pozdní doby římské, respektive z období zlechovského horizontu, tedy stupňů C3 až C3/D1. V absolutní dataci se jedná o druhou polovinu 4. století až počátek 5. století. Toto nové chronologické zařazení se zakládá zejména na nálezech spon s obdélníkovou nožkou, ocílky/děrovače s rozšířenou rukojetí, pozůstatků trojvrstevných hřebenů typu Thomas II a Cnotliwy 1B-B a ručně vyráběné (protlačované okraje hrubých hrnců) či na kruhu vytáčené keramiky. Stanovenému časovému úseku odpovídá také rozmístění kúlových jamek polozahloubené chaty 530.

Důležitou skutečností pro stanovení celého období existence této germánské osady představuje malé množství ručně vyrobené keramiky datované dle výzdobných motivů III a V–IX do rozmezí stupňů B1–C1, které se vyskytlo ve čtyřech ze šesti výše vyhodnocených objektů (507, 509, 510 a 530). Jelikož se jedná o poměrně marginální množství nálezů, lze tyto keramické zlomky považovat za rezidua dřívějšího osídlení lokality v závěru starší a na začátku mladší doby římské. Na základě těchto získaných poznatků vychází najevo, že osada pravděpodobně fungovala ve dvou časových fázích, kdy není vyloučena ani možnost kontinuity osídlení, což je však obtížné doložit, neboť v rámci nálezů z hodnocených objektů chybí chronologicky citlivý materiál ze stupně C2.

Držovické sídliště v kontextu osídlení střední Moravy. Jelikož v České republice stále dochází k objevům nových archeologických lokalit z doby římské a z období stěhování národů, pokusil jsem se v rámci této práce rovněž o vytvoření aktualizované mapy střední Moravy s vyznačením všech doposud známých lokalit spadajících do těchto dvou protohistorických období. Na základě aktuálního stavu bádání si dovoluji shrnout, že ve sledované oblasti, tedy kolem Držovic na Moravě a v širším kontextu na území střední Moravy, byla míra germánského osídlení zřejmě vyšší na území dnešního Prostějovka (hustá koncentrace především po obou stranách toků řek Hloučely a Romže) oproti např. Kroměřížsku či Přerovsku. V rámci blízkého okolí Držovic jsou z mladší a pozdní doby římské doložena germánská sídliště např. z Kostelce na Hané, Bílovic, Mostkovic aj. Nejbližší doklady pohřbívání představuje žárový hrob z Bílovic-Lutotína datovaný obecně do mladší doby římské, nálezy několika žárových hrobů z Určic a také z Hrubčic, datované ke stupňům C2 a C3, nebo velké žárové pohřebiště z mladší a pozdní doby římské z Kostelce na Hané.

Dosavadní poznatky poukazují na skutečnost, že nejvýraznější osídlení střední Moravy germánským obyvatelstvem je spojeno s mladší a pozdní dobou římskou, zatímco intenzita osídlení ve starší době římské byla mírně slabší. Z období stěhování národů pochází dokladů osídlení výrazně nejméně. Co se týče struktury osídlení oblasti v době existence držovického sídliště, tedy ve stupních C3–C3/D1, osvětlují ji zejména sídlištní lokality, doložené většinou povrchovými sběry, objevy jednotlivých objektů nebo depotů a v menší míře také celých nebo částečně odkrytých sídlišť. Množství dokladů pohřbívání v uvedených obdobích v rámci střední Moravy je oproti sídlištním nálezům podstatně nižší. Lze mezi ně počítat již zmíněnou nekropoli čítající několik stovek žárových hrobů rozdělených do dvou seskupení v Kostelci na Hané, menší žárová pohřebiště čítající několik hrobů odkrytá např. v Jarohněvicích, Určicích

či Hrubčicích a dále několik ojedinělých žárových hrobů a dva hroby kostrové. Ve většině případů šlo o hroby uložené v keramických nádobách, v menším počtu případů také o hroby jámové. Většina pohřbišť i samostatně nalezených hrobů objevených na střední Moravě je časově řazena pouze obecně k mladší době římské či do stupně C2. Jen hrubčické menší pohřbiště je datováno do stupně C3 a velká kostelecká nekropole přežívá z mladší doby římské až do počátku stěhování národů, kdy zde pohřbívání končí podobně jako existence odpovídajícího kosteleckého sídliště, to však možná ještě o něco dříve. Následné období stěhování národů pro pojednávanou oblast poskytuje pouze objev jednoho menšího pohřbiště z Vrchoslavic, trojici hrobů z Držovic a několik ojedinělých hrobů, přičemž ve všech případech platí kostrový pohřební ritus. Vše odpovídá tomu, že na území střední Moravy na přelomu 4. a 5. století pohřbívání pravděpodobně doznívá, což má jistě souvislost s počátkem období stěhování národů a následným již zmíněným tažením Vandalů a Alamanů přes území Moravy, neboť za této situace došlo k velkému vylidnění oblasti. Změna pohřebního ritu z žárového na kostrový doložené z celé Moravy je s těmito událostmi pravděpodobně spojená.

8 Summary

I have been concerned, in this bachelor's thesis, in description and valuation of germanic settlement of Roman age, uncovered in Držovice on the „Pastviska“ site in research season of 2014. My aim was to evaluate manufacturing activities taking place in this settlement, in which case I have gathered my attention on processing and production of bone and antler industry, since there has not been much of a research on this topic in Czech Republic. I have evaluated 6 objects of the settlement with any sign of being bone and antler industry, be it finished product, semi-finished product, raw material or manufacturing waste. In addition I have also included the production of ceramics (handmade or made on the potter's wheel) and on the peripheral importance I have included handmade cloth or hardware production, which also took place in this settlement. My fruit of my research is described in detail in the included catalogue and in my humbly opinion it may contribute to better understanding germanic culture and overall life of Roman age in Moravia, or specifically in middle Danube Region.

I have made some in depth research of the decoration of germanic ceramics in my thesis and on basis of that I believe that my discovery can help the dating of the origin of future discoveries of germanic ceramic or ceramics in general. But to prove my point there needs to be some future findings in chronologically more delicate discoveries.

There has been many findings in this area that might suggest that there were workshops of bone and antler industry, but it would need more sophisticated research of this area to tell if it were truly workshops, or just storehouses or waste places. There seems to be some kind of relevance of the places with the findings of bone and antler industry afterall. The cabin might have served as a dwelling of a craftsman, who could have worked in the workshop. However this interpretation could not be approved. It seems that all the other buildings served for dwelling purposes, even though some craft production might have occurred in them. For more detailed information there needs to be the valuation of the other objects of the settlement in the future.

There is also an undeniable characteristic of foreign cultures in the findings, that prove the influence of eastern culture, maybe of the late Przeworsk culture.

The author of the research, P. Fojtík, found some of the findings in the area of Marcomannic Wars and some from the late Roman age. But my analysis proved that all of the findings are from the late Roman age. Based on the ceramics findings it's possible to

confirm that the settlement existed in two time periods, but nevertheless with the level of information, we could not confirm if there was continuity between them.

I have also tried to construct a map of Moravia with the marking of all the known localities of findings from Roman age and Migration Period. On the basis of my research I can safely announce that in the location around Držovice na Moravě and in wider context in the territory of middle Morava, the germanic influence was significantly higher around Prostějov than around Kroměříž or Přerov. All the known facts point to the direction that the most influential settlement of middle Moravia by germanic citizens is connected with younger and late Roman age, whereas the significance in the older Roman age is lowered. The Migration Period proves the lowest populating. Younger and late Roman age can show off its germanic settlement near Držovice e.g. in Kostelec na Hané, Bílovice, Mostkovic etc.

9 Katalog

Katalog vytvořený v systému Microsoft Excel 2016 představuje externí část této bakalářské práce a je k ní přiložen externě na CD nosiči vzhledem k množství dat, které obsahuje, protože by nebylo možné v dostatečné velikosti a kvalitě katalog prezentovat přímo v textu práce. Pro ilustraci jeho struktury a vzhledu zde postačí jeho ukázka (obr. 32).

Katalog nálezů z vybraných objektů archeologického výzkumu Držovice 2014																					
Objekt č.	Inv. č.	Druh materiálu	Počet	Typ/část nálezu	Druh nádoby	Způsob výroby	Povrch vně	Povrch uvnitř	Výzoba	Barva vně	Barva uvnitř	Struktura ker. těsta	Šláker, střípač (mm)	Romáry či délka (mm)	Průměr dna nádoby (mm)	Průměr okraje nádoby (mm)	Průměr prosmáhlé části (mm)	Průměr střední části (mm)	Průměr distální části (mm)	Dokument	
507	283985-384167	sklíštiná jána																			
507	283985	Keramika	1	celá nádoba	mísa na nože	na kruhu	hladký, lesklý, matný	hladký, matný	žabky	hnědá	hnědá	bez příměsí									fotograf
507	283986	Keramika	1	torzo nádoby	hrncovitá	v roce	matný	matný	žánina	šedá	šedá	kamínky	okraj a výšledek 5-5	107 x 83 x 106	70	100					fotograf
507	283987	Keramika	1	okraj s hrnědem a podnožím	hrncovitá	v roce	hrubý, matný	hrubý, matný	nehtové výrpy	šedá	šedá	kamínky	5	40 x 35							kres
507	283988	Keramika	1	okraj s hrnědem	hrncovitá	v roce	hrubý, matný	hrubý, matný	prstování	šedá	šedá	kamínky	6-7	60 x 30							kres
507	283989/1	Keramika	1	okraj s hrnědem, podnožím a výšledek	mísovitá	na kruhu	hladký, matný	hladký, matný	žabky	šedá	šedá	bez příměsí	2-4	85 x 40		165					kres
507	283989/2	Keramika	1	okraj s hrnědem	mísovitá	na kruhu	hladký, matný	hladký, matný	žabky	šedá	šedá	bez příměsí	2-3	25 x 20							kres
507	283990	Keramika	1	okraj s hrnědem	mísovitá	na kruhu	matný	matný	žabky	světle hnědá	světle hnědá	bez příměsí	3	25 x 20							kres
507	283991	Keramika	1	okraj s hrnědem a podnožím	mísovitá	na kruhu	hladký, matný	hladký, matný	pástická, profaxe, vřoubená	šedá	šedá	bez příměsí	2-4	40 x 35							kres
507	283992	Keramika	1	okraj	mísovitá	v roce	hladký, matný	hladký, matný	žánina	šedá	šedá	bez příměsí	5	40 x 15							kres
507	283993	Keramika	1	okraj s hrnědem	hrncovitá	v roce	hladký, matný	hladký, matný	žánina	šedá	šedá	bez příměsí	5	25 x 20							kres
507	283994/1	Keramika	1	okraj s hrnědem	mísovitá	na kruhu	hladký, matný	hladký, matný	žánina	šedá	šedá	bez příměsí	2-3	35 x 15							kres
507	283994/2	Keramika	1	okraj s hrnědem	mísovitá	na kruhu	hladký, matný	hladký, matný	žánina	šedá	šedá	bez příměsí	2-4	35 x 15							kres
507	283995	Keramika	1	okraj s hrnědem	mísovitá	v roce	matný	matný	žánina	šedá	šedá	bez příměsí	5-5	30 x 15							kres

Obr. 32: Ukázka nálezového katalogu.

10 Seznam pramenů, literatury a elektronických zdrojů

10.1 Prameny a literatura

Albrecht, P. 1998: Krajiny Prostějovska. In: R. Melichar – V. Jašková (eds.), Přírodovědné studie Muzea Prostějovska. Sborník prací ke 100. výročí založení Klubu přírodovědeckého v Prostějově 1998. I, Prostějov, 47–66.

Almgren, O. 1923: Studien über Nordeuroäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzial-römischen und südrussischen Formen. Leipzig.

Bánki, Zs. 1992: Beiträge zum pannonischen spätrömischen glasierten Siedlungsmaterial. In: P. Kovács (Hrsg.), Glasierte Keramik in Pannonien. Székesfehérvár, 36–44.

Beljak, J. – Kolník, T. 2008: Štruktúra a vývoj germánskej osady v Štúrove. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (eds.), Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007). Brno, 129–146.

Bemman, J. 2003: Liebersee. Ein polykultureller Bestattungsplatz an der sächsischen Elbe. Band 3, Veröffentlichungen des Landesamtes für Archäologie mit Landesmuseum für Vorgeschichte 39. Dresden.

Beneš, Z. 2007: Sídliště z pozdní doby římské v Mořicích (okr. Prostějov). In: E. Droberjar – O. Chvojka (eds.), Archeologie barbarů 2006. Příspěvky z II. protohistorické konference České Budějovice, 21. – 24. 11. 2006. České Budějovice, 473–506.

Beneš, Z. 2010: Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova – dvě sídliště doby římské v severozápadních Čechách. In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsík (eds.), Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliiskové a ekonomické štruktúry od nekorej doby laténskej po včasný stredovek. Nitra, 67–112.

Bicker, F. K. 1936: Germanisches Dorf des 3. und 4. Jahrh. n. d. Z. bei Großjena, Kr. Weißenfels (ehem. Kr. Naumburg). Nachrichten für Deutsche Vorzeit 12, 294–295.

Bliujienė, A. 2006: Watershed between Eastern and Western Lithuania during the Early and Late Migration Period. Archaeologia Lituana 7, 123–143.

Březinová, G. 2006: Keramika z hrnčiarских pecí neskorej doby rímskej v Nitre-Chrenovej, poloha SHELL. Zborník SNM C, Archeológia 16, 371–378.

Břicháček, P. – Fröhlich, J. 1993: Sídliště z doby římské v Probulově (okr. Písek). Archeologické výzkumy v jižních Čechách 8, 67–74.

Budinský-Krička, V. 1963: Sídliisko z doby rímskej a zo začiatkov sťahovania národov v Prešove. SIA XI-1, 5–58.

Cnotliwy, E. 2010: Grzebenie dzwonowatego typu v Europie. Acta archaeologica pomoranica IV. Szczecin.

Čižmář, Z. – Procházková, P. 1999: Sídliště mladšího stupně kultury s lineární keramikou v Prostějově-Držovicích. In: I. Kuzma (ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 1998. Materialia Archaeologica Slovaca, Communicationes. II, Nitra, 45–73.

Čižmář, Z. – Šmíd, M. 1999: Prostějov – Držovice (okr. Prostějov), „U hřbitova“. PV 40, 218–219, 247, 276, 369–370.

Demek, J. – Mackovčín, P. (eds). a kol. 2006: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR. Brno.

von den Driesch, A. 1976: A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites. Peabody Museum Bulletin 1. Cambridge.

Droberjar, E. 1989: Římská importovaná keramika na sídlištích 1.–4. století na Moravě. [Diplomová práce.] Brno. – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně, fakulta filozofická.

Droberjar, E. 1997: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Fontes Arch. Pragenses 21. Praha.

Droberjar, E. 1999a: Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. (Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů). Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie, 53/1–2, 1–58.

Droberjar, E. 1999b: Dobřichov-Pičhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbod-Reichs). Pragae.

Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.

Droberjar, E. 2005: Věk barbarů. Praha.

Droberjar, E. 2008a: Mladší doba římská. In: V. Salač (ed.), Archeologie pravěkých Čech 2008. Praha, 127–155.

Droberjar, E. 2008b: Doba stěhování národů. In: V. Salač (ed.), Archeologie pravěkých Čech 2008. Praha, 156–194.

Eggers, H. J. 1955: Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im Freien Germanien. Jahrbuch des römisch-germanischen Zentralmuseums II, 192–244.

Fojtík, P. 2014a: Držovice na Moravě 2013. „Technická infrastruktura, ul. Levandulová, k. ú. Držovice na Moravě, okr. Prostějov“. [Nálezová zpráva, č. akce 40/13] Brno, Archiv ÚAPP Brno, v. v. i., č. j. 177/13.

Fojtík, P. 2014b: Pravěké a raně historické osídlení katastru obce Držovice, okr. Prostějov. Střední Morava 38, 43–74.

Fojtík, P. 2015: Držovice na Moravě 2014–2015. „Pastvicka. Obytný soubor Držovice s 25 RD, k. ú. Držovice na Moravě, okr. Prostějov“. [Nálezová zpráva, č. akce 466/14.] Prostějov, ÚAPP Brno, v. v. i., detašované pracoviště Prostějov.

Fojtík, P. – Šmíd, M. 2008: Slovanské hroby a pohřebiště na Prostějovsku. Pravěk, Supplementum 18, Brno.

Forró, J. 2012: Domy doby římské a stěhování národů v Čechách. The Roman Age and Migration Period Houses in Bohemia. [Magisterská diplomová práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Gánovský, J. 2013: Petrografické složení brousků z germánských sídlišť na jižní Moravě. [Bakalářská diplomová práce.] Olomouc. – Univerzita Palackého v Olomouci, fakulta filozofická.

Geisler, H. 1971: Zwei spätrömische Brandgräber aus dem Bezirk Cottbus. Niederlausiter Studien 4 (1970), 133–141.

Geisler, M. – Kohoutek, J. 1998: Výzkum pravěkého sídliště na katastru Havřic u Uherského Brodu. Slovácko 40, 85–98.

Geisler, M. – Šedo, O. 1993: Druhá sezóna záchranného výzkumu na trase dálnice v poloze Žleby u Vyškova (okr. Vyškov). PV 1990, 85–86.

Geislerová, K. – Parma, D. a kol. (eds.). 2018: Výzkumy (Ausgrabungen) 2011–2016. Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. Brno.

Godłowski, K. 1970: The Chronology of the Late Roman and Early Migrations Period in the Central Europe. Kraków.

Gottwald, A. 1924: Pravěká sídliště a pohřebiště na Prostějovsku. Prostějov.

Gottwald, A. 1930: Příspěvky k praehistorii Prostějovska. Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané VII, 3–52.

Gottwald, A. 1931: Můj archeologický výzkum. Prostějov.

Gottwald, A. 1932: Archeologický výzkum na Prostějovsku v roku 1931. Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané IX, 5–46.

Grimm, P. 1930: Die vor- und frühgeschichtliche Besiedlung des Unterharzes und seines Vorlandes auf Grund der Bodenfunde. Jahresschrift für die Vorgeschichte der sächsisch-thüringischen Länder XVIII, 1–179.

Grünwald, M. 1979: Die Gefässekeramik des Legionslagers von Carnuntum (Grabungen 1968–1974). Der römische Limes in Österreich 29. Wien.

Halama, J. – Zeman, T. 2009: Nálezy žernovů z kontextů doby římské v Čechách a na Moravě. In: M. Karwowski – E. Droberjar (eds.), Archeologia Barbarzyńców 2008: powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim. Collectio Archaeologica Resoviensis XIII. Rzeszów, 479–530.

In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsik (eds.), *Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliiskové a ekonomické štruktúry od nekorej doby laténskej po včasný stredovek*. Nitra, 67–112.

Harangozóová, E. 2013: Sídliště doby římské z Hrušovan u Brna. [Magisterská diplomová práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Hedinger, B. 2000: Geweihbearbeitung im spätrömischen Wachturm von Rheinau-Köpferplatz. Archäologie der Schweiz 23, Heft 3, 104–114.

Hlava, M. 2006: Tuhová keramika z oppida Staré Hradisko a pozdně laténská tuhová keramika na Moravě. [Disertační práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Hrnčiarik, E. 2017: Bone and antler artefacts from the roman fort at Iža. Archaeologica Slovaca Monographiae, Fontes, Tomus XVIII. Nitra – Trnava – Komárom.

Hrubý, V. 1957: Slovanské kostěné předměty a jejich výroba na Moravě. PA XLVIII, 118–217.

Hrubý, V. 1967: Sídliště z pozdní doby římské ve Zlechově. AR XIX, 643–658.

Chmielowska, A. 1971: Grzebienie starożytne i średniowieczne z ziem polskich. Acta Archaeologica Lodziensia 20. Łódź.

Chytrá, H. 2005: Přesleny jako součást výbavy hrobů doby římské v Čechách, na Moravě a na jihozápadním Slovensku. [Bakalářská diplomová práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Jančo, M. 2002: Polozemnice typu Leube B1 v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností 110, 183–185.

Jančo, M. 2003: Rímsko-provinciálna úžitková kermika v Čechách. Archeologie ve středních Čechách 7, 261–318.

Jaskanis, J. 2013: Szwajcaria. Cmentarzysko bałtyjskie kultury sudowskiej w północno-wschodniej Polsce. Warszawa.

Jílek, J. 2013: Doba římská ve východních a severovýchodních Čechách. Sledování vzájemných interakcí germánské a římské společnosti v době římské. [Disertační práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Jílek, J. – Košťál, J. – Vokáč, M. 2007: Prosiměřice (okr. Znojmo). PV 48, 400–403.

Jílek, J. a kol. 2013: Sídliště z časně doby římské ve Slepoticích. Archeologie východních Čech 6, 21–334.

Kalábek, M. 1998: Severní Morava v době římské. [Magisterská diplomová práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Kalábek, M. 2006: Germánské osídlení Olomouce. In: E. Droberjar – M. Lutovský (eds.), Archeologie barbarů 2005. Sborník příspěvků z I. protohistorické konference „Pozdně keltské, germánské a časně slovanské osídlení“ (Kounice, 20.–22.září 2005). Praha, 431–450.

Kalábek, M. – Šrámek, F. 2006: Germánské hrnčářské pece v Olomouci-Neředíně a Olomouci-Slavoníně. In: M. Bém – J. Peška (eds.), Ročenka 2005, Archeologické centrum Olomouc, příspěvková organizace. Olomouc, 206–243.

Kalousek, F. – Pernička, R. M. 1956: Die römerzeitliche Siedlung bei Vícemilice in Mähren. SPFFBU E 1, 42–90.

Kašpar, P. 2014: Nálezy římských mincí na území Olomouckého kraje. [Magisterská diplomová práce.] Olomouc. – Univerzita Palackého v Olomouci, fakulta filozofická.

Kašpárek, F. 2006: Germánské sídliště z doby římské ve Slatinicích na Olomoucku. [Bakalářská diplomová práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Kašpárek, F. 2008: Germánské sídliště z doby římské ve Slatinicích na Olomoucku. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (eds.), Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007). Brno, 177–200.

Kokowski, A. 1985: Die Feuerstahlwerkzeuge der Przeworsk-Kultur. In: A. Kokowski (red.), Memoires Archeologiques. Lublin, 109–127.

Kokowski, A. 2009: Kontinuität und Diskontinuität der Besiedlung in der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und in der römischen Kaiserzeit am Beispiel des Hrubieszów-Beckens. PV 50, 181–212.

Kolník, T. 1961: Pohrebisko v Bešeňove, príspevok k štúdiu doby rímskej na Slovensku. S1A IX 1–2, 219–300.

Kolník, T. 1962: Nové sídliskové nálezy z doby rímskej na Slovensku. AR XIV, 344–397.

Kolník, T. 1963: Sídlisko z mladšej doby rímskej v Červeníku. ŠZ AÚ SAV 11, 113–132.

Kolník, T. 1965: K typológii a chronológii niektorých spôn z mladšej doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. S1A XIII, 187–219.

Kolník, T. 1975: Cífer-Pác. Stanica z mladšej doby rímskej. In: III. Mezinárodný kongres slovanskej archeológie Bratislava, 7.-14. September 1975. Nitra, 1–24.

Kolník T. 1975b: Žiarové pohrebisko z doby rímskej a zo začiatku sťahovania národov v Čiernom Brode. S1A XXIII, 341–378.

Kolník, T. 1976: Rímska stanica v Cíferi-Páci (výskum 1975). AVANS v roku 1975, 134–140, 295–300.

Kolník, T. 1980: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei I. Bratislava.

Kolník, T. 1986: Römische Stationen im slowakischen Abschnitt des nordpannonischen Limesvorlandes. AR XXXVIII/4, 411–434.

Komoróczy, B. 1999: Zpráva o výzkumu fortifikace římského krátkodobého tábora a objektů sídliště z doby římské na lokalitě Mušov-Na Pískách v letech 1995–1996. PV 39, 165–196.

Komoróczy, B. – Vlach, M. 2011: Types of Architecture of the Germanic Population and the Roman Army on the Territory North of the Middle Danube during the Marcomannic wars. Histría Antiqua 20/2011, 391–404.

Kotyza, O. – Salač, V. 1989: Rybářská závaží z polykulturního sídliště v Lovosicích-Resslově ulici. Litoměřicko 24, 55–71.

Krekovič, E. 1981: Rímska importovaná keramika na Slovensku. SIA XXIX-2, 341–376.

Krekovič, E. 2014: Miniaturgefäße im Quadischen Kultur-Gebiet in der Slowakei. In: R. Madyda-Legutko – J. Rodzińska-Nowak (Hrsg.), *Honoratissimum assensus genus est armis laudare. Studia dedykowane Profesorowi Piotrowi Kaczanowskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin.* Kraków, 443–453.

Kučera, V. 1934–1935: Nález kostěného hřebenu z mladší doby prov. římské v Mostě. PA XXXX, 115–116.

Kuchařík, M. a kol. 2008: Nové poznatky k osídlení západního okraje Prahy v 5. století. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (eds.), *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007).* Brno, 201–232.

Lamiová-Schmiedlová, M. 1963: Dve sídliská z doby rímskej na východnom Slovensku. SIA XI-1, 59–86.

Lamiová-Schmiedlová, M. 1964: Hrebene z doby rímskej a sťahovania národov z východného Slovenska. *Archeologické studijní materiály I*, 191–201.

Lanting, J. N. 1974: Wetzsteine mit Fischgrätenverzierung: Artefakte aus römischer Zeit. *Germania* 52, 89–101.

Leube, A. 2009: Studien zu Wirtschaft und Siedlung bei den germanischen Stämmen im nördlichen Mitteleuropa während des 1. bis 5./6. Jahrhunderts n. Chr. *Römisch-Germanische Forschungen* 64. Mainz.

Magomedov, B. 2001: Černjachovskaja kultura. Problema etnosa, *Monumenta studia Gothica.* Tom 1. Lublin.

Matolcsi, J. 1970: Historische Erforschung der Körpergröße des Rindes auf Grund von ungarischem Knochenmaterial. *Journal of Animal Breeding and Genetics* 87, 89–137.

May, E. 1985: Widerristhöhe und Langenknochenmaße bei Pferden – ein immer noch aktuelles Problem. Zeitschrift für Säugetierkunde 50, 368–82.

Meduna, J. 1980: Die Laténezeitlichen Siedlungen und Gräberfelder in Mähren (Katalog). Fontes Archaeologiae Moravicae XI. Brno.

Měřínský, Z. 1987: K problematice nekropolí druhé poloviny 10. století až počátku 13. století na Moravě. In: P. Michna – R. Nekuda – J. Unger (eds.), Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy. Brno, 87–94.

Mikulková, B. 2006: Doba římská a doba stěhování národů. In: M. Čižmář – K. Geislerová (eds.), Výzkumy (Ausgrabungen) 1999-2004. Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. Brno, 63–68.

Mikulková, B. 2018: Doba římská a doba stěhování národů (Römerzeit und Völkerwanderungszeit). In: K. Geislerová – D. Parma a kol. (eds.), Výzkumy (Ausgrabungen) 2011–2016. Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. Brno, 100–115.

Mitrofanov, A. G. 1978: Železný vek srednej Belorussii (VII–VI vv. do n.è. – VIII v. n.è.). Minsk.

Motyková-Šneidrová, K. 1964: Příspěvek ke studiu výrobků z kosti v době římské v Čechách, Archaeologica Slovaca Monographiae 1, 202–210.

Motyková-Šneidrová, K. 1967: Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Arch. Pragenses 11. Pragae.

Motyková, K. 1974: Sídlní objekty s doklady výroby hracích kostek z doby římské u Hoštic. AR XXVI, 504–519.

Musteață, A. 2017: Antler Manufacturing in the Central and Eastern Europe During Late Antiquity. In: A. Rubel (ed.), Die Barbaren Roms. Inklusion, Exklusion und Identität im Römischen Reich und im Barbaricum (1.–3. Jahrhundert n. Chr.). Konstanz, 199–237.

von Müller, A. 1957: Formenkreise der älteren römischen Kaiserzeit in Raum zwischen Havelseeplatte und Ostsee. Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, N. F. 1. Berlin.

Palade, V. 1966: Atelierele pentru lucrat piepteni din os din secolul al IV-lea e.n. de la Bârlad-Valea Seacă, Archeologia Moldovei IV, 169–189.

Palade, V. 2004: Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă (sfârșitul secolului al III-lea – a doua jumătate a secolului al V-lea). Editura Arc 2000. București.

Pavelčík, J. 1971: Sídliště u Havřic (okr. Uherské Hradiště). PV 1970, 37–38.

Pernička, R. M. 1967: K problematice středoevropského vývoje hřebenů v době laténské a římské se zvláštním zřetelem k moravským nálezům. SPFFBU E 12, 63–79.

Pernička, R. M. 1968: Nově objevená hrnčířská dílna z doby římské v Chrlicích. SPFFBU E 13, 117–138.

Pernička, R. M. 1970: Na kruhu vytáčená keramika jirřikovického typu z mladší doby římské v dosavadních výzkumech a literatuře. In: Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám. Brno, 76-81.

Peškař, I. 1967: K otázce užití závěsných jehlicovitých bodců z doby římské. AR XIX, 355–367.

Peškař, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha.

Peškař 1988: Hrnčířské pece z doby římské na Moravě. PA LXXIX, 106–169.

Peškař, I. – Ludikovský, K. 1978: Žárové pohřebiště z doby římské ve Velkých Hostěrádkách. SAÚB VI/1, Praha.

Pieta, K. 2002: Kováčstvo v dobe rímskej a v dobe sťahovania národov na Slovensku. ŠZ AÚ SAV 35, 61–76.

Pieta, K. 1993: Osídlenie z doby rímskej a sťahovania národov v Nitre. In: K. Pieta (red.), Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra, 74–93.

Pieta, K. 1999: Anfänge der Völkerwanderungszeit in der Slowakei (Fragestellungen der zeitgenössischen Forschung). In: J. Tejral – Ch. Pilet – M. Kazanski (Hrsg.), L Occident romain et l'Europe au début de l'époque des Grandes Migrations. Brno, 171–189.

Pieta, K. – Ruttkay, M. 1995: Germanische Siedlung aus dem 4. und 5. Jh. in Nitra-Párovské Háje und Probleme der Siedlungskontinuität. In: H. Friesinger – M. Kazanski – J. Tejral (Hrsg.), Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donauraum. Brno, 145–164.

Plachá, V. – Pieta, K. 1986: Römerzeitliche Besiedlung von Bratislava-Devín, AR XXXVIII, 339–357, 457–458.

Pleiner, R. 1958: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Praha.

Pleiner, R. 1959: Osada s železárnami z mladší doby římské v Tuchlovicích. PA L/1, 158–196.

Pleinerová, I. 1967: Poznatky a problémy výzkumu v Březně. AR XIX/4, 658–665.

Pleinerová, I. 2007: Březno und germanische Siedlungen der jüngeren Völkerwanderungszeit in Böhmen. Praha.

Pollak, M. 1980: Die germanischen Bodenfunde des 1.–4. Jahrhunderts n. Chr. im nördlichen Niederösterreich. Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften – Philosophisch-Historische Klasse 147. Wien.

Procházková, P. 1999: Prostějov – Držovice (okr. Prostějov). PV 40, 199–200.

Rätzel, W. 1938: Zwei burgundische Brandgräber von Dresden-Dobritz. Sachsens Vorzeit 2, 155–161.

Rypka, L. 2007: Nálezy římsko-provinciální spotřební keramiky z Čech (Finds of Roman-provincial Utility Ware from Bohemia). [Bakalářská diplomová práce.] Praha. – Univerzita Karlova v Praze, fakulta filozofická.

Ruttkayová, J. 2016: Miniaturne nádoby z pohrebiska vo Veľkom Cetíne. In: Zborník SNM CX, Archeológia 26, 195–200.

Salač, V. 2008a: Úvod. In: V. Salač (ed.), Archeologie pravěkých Čech 8. Praha, 11.

Salač, V. 2008b: Doba římská – dějiny bádání. In: V. Salač (ed.), Archeologie pravěkých Čech 8. Praha, 12–16.

Salač, V. 2008c: Starší doba římská. In: V. Salač (ed.), Archeologie pravěkých Čech 8. Praha, 17–126.

Salamon–Barkóczy 1971: Bestattungen von Csákvár aus dem Ende des 4. und dem Anfang des 5. Jahrhunderts. Alba Regia 11, 35–76.

Sedláček, R. – Kašpárek, F. – Jílek, J. 2010: Sídlištní nálezy z doby římské z Mikulovic, okr. Pardubice. In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsík (eds.), Archeológia Barbarov 2009. Hospodarstvo Germánov. Sídlišťové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Nitra, 371–418.

Schmidt, V. 1896–1897: Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského a okolí“. PA XVII, 411–424.

Schmidtová, J. 2016: Miniaturna nádobka z doby rímskej z Bratislavy-Čunova. In: Zborník SNM CX, Archeológia 26, 201–206.

Schuster, J. 2011: Przekłuwacze typu Dresden-Dobritz – Żerniki Wielkie. Uwagi na temat narzędzi z późnego okresu rzymskiego i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów. Wiadomości Archeologiczne LXII, 65–83.

Stuppner, A. 2002: Der Oberleiserberg bei Ernstbrunn, NÖ, in der frühen Merowingerzeit. In: J. Tejral (hrsg.), Probleme der frühen Merowingerzeit im Mitteldonauraum. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 19. Brno, 297–311.

Svoboda, B. 1965: Čechy v době stěhování národů. Praha.

Szpondowski, P. 2017: Technologia obróbki kości i poroża w kulturze przeworskiej. [Magisterská diplomová práce.] Warszawa. – Uniwersytet Warszawski, Instytut Archeologii.

Szydlowski, J. 1962: Ein neues Gräberfeld des Dobrodzieńtypus in Olsztyn, Kreis Częstochowa. Archeologia Polona IV, 306–314.

Szydlowski, J. 1974: Cmentarzysko późnorzymskie w Izbicku, pow. Strzelce Opolskie. Silesia Antiqua V, 106–142.

Šalkovský, P. – Roth, P. 1991: Výsledky zisťovacieho výskumu v Hontianskych Moravciach. ŠZ AÚ SAV 27, 93–113.

Šedo, O. 1993: Význam sběrů a záchranných akcí pro poznání sídlišť z doby laténské a římské v prostoru Vyškovské brány. In: Jordán, F. (ed.), 100 let muzejní práce na Vyškovsku. Brno-Vyškov, 111–118.

Šedo, O. 2000: Doba římská a doba stěhování národů. In: Čižmář, M. – Geislerová, K. – Unger, J. (eds.), Výzkumy (Ausgrabungen) 1993–1998. Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. Brno, 51–58.

Štolcová, T. – Kolník, T. 2010: Tkáčske dielne z neskorej doby rímskej v Cíferi-Páci. In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsik (eds.), Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliskové a ekonomické štruktúry od nekorej doby laténskej po včasný stredovek. Nitra, 467–484.

Teichert, M. 1969: Osteologische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei vor- und früh-geschichtlichen Schweinen. Kühn Archiv, 83, 237–292.

Tejral, J. 1982: Morava na sklonku antiky. Praha.

Tejral, J. 1985: Naše země a římské Podunají na počátku doby stěhování národů. PA LXXVI, 308–397.

Tejral, J. 1985b: Spätromische und völkerwanderungszeitliche Drehscheibenkeramik in Mähren. Archaeologia Austriaca 69, 105–145.

Tejral, J. 1987: Zur Chronologie und Deutung der südöstlichen Kulturelemente in der frühen Völkerwanderungszeit Mitteleuropas. Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums, 11–46.

Tejral, J. 1989: K otázce pozdně římských sídlišť „zlechovského typu“. ČMMZ (Acta Musei Moraviae), vědy společenské 74, 77–88.

Tejral, J. 1990: Archäologischer Beitrag zur Erkenntnis der völkerwanderungszeitlichen Ethnostrukturen nördlich der mittleren Donau. In: H. Friesinger – F. Daim (Hrsg.), Typen der Ethnogenese unter besonderer Berücksichtigung der Bayern. Teil 2, Wien, 9–87.

Terál, J. 1991: Pokus o kulturně historické hodnocení „Královského hrobu“ z Mušova. In: J. Peška (ed.) a kol., Královská hrobka z Mušova, Barbaři a Římané nad středním Dunajem v prvních dvou stoletích nového letopočtu. Mikulov, 48–58.

Tejral, J. 1992: Einige Bemerkungen zur Chronologie der späten römischen Kaiserzeit in Mitteleuropa. In: K. Godłowski (Hrsg.), Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter. Materialien des III. Internationalen Symposiums: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonaugebiet. Kraków – Karniowice 3.-7. Dezember 1990. Kraków, 227–248.

Tejral, J. 1993a: Na hranicích impéria (doba římská). In: V. Podborský (ed.) a kol., Pravěké dějiny Moravy. Vlastivěda moravská, Země a lid, nová řada. III, Brno, 424–470.

Tejral, J. 1993b: Za dob velkého neklidu (doba stěhování národů). In: V. Podborský (ed.) a kol., Pravěké dějiny Moravy. Vlastivěda moravská, Země a lid, nová řada. III, Brno, 471–503.

Tejral, J. 1998: Die Grundprobleme der kaiserzeitlichen Fibelforschung im norddanubischen Raum. In: J. Kunow (Hrsg.), 100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren. Internationale Arbeitstagung 25. – 28. Mai 1997 Kleinmachnow, Land Brandenburg. Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5. Wünsdorf, 387–398.

Tejral, J. 1998b: Die Besonderheiten der germanischen Siedlungsentwicklung während der Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit in Mähren und ihr Niederschlag im archäologischen Befund. In: A. Leube (Hrsg.), Haus und Hof im östlichen Germanien. Tagung Berlin vom 4. bis 8. Oktober 1994. Bonn, 181–207.

Tejral, J. 1999: Archäologisch-kulturelle Entwicklung im norddanubischen Raum am Ende der Spätkaizerzeit und am Anfang der Völkerwanderungszeit. In: J. Tejral – Ch. Pilet – M. Kazanski (Hrsg.), L'Occident romain et l'Europe au début de l'époque des Grandes Migrations. Brno, 205–271.

Tejral, J. 2008: Ke zvláštnostem sídlištního vývoje v době římské na území severně od středního Dunaje. In: B. Komoróczy – D. Vachútová (eds.), Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007). Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno 37. Brno, 67–98.

Tempelmann-Maczyńska, M. 1985: Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. Mainz.

Teuber, S. W. 2005: Die Einlagenkämme der Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit im freien Germanien. Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen 25, 167–310.

Thomas, S. 1960: Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit. Arbeits und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 8, 54–215.

Turčan, V. 2006: Hrnčiarska pec zo Skalice, poloha Trávniky. Zborník SNM C, Archeológia 16, 433–436.

Vachútová, D. 2007: Sídliště z pozdní doby římské v Kostelci na Hané – Kozí bradě. In: E. Droberjar – O. Chvojka (eds.), Archeologie barbarů 2006. Příspěvky z II. protohistorické konference České Budějovice, 21. – 24. 11. 2006. České Budějovice, 395–432.

Vachútová, D. 2009: Keramika z mladší a pozdní doby římské na Moravě. [Disertační práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Vachútová, D. 2011: Drehscheibenkeramik aus Jířkovice und anderen Fundplätzen in Mähren. Der Forschungsstand. In: J. Bemmman, M. Hegewisch – M. Meyer et al. (Hrsg.), Drehscheibentöpferei im Barbaricum. Technologietransfer und Professionalisierung eines Handwerks am Rande des Römischen Imperiums. Akten der Internationalen Tagung in Bonn vom 11. bis 14. Juni 2009. Bonner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichtlichen Archäologie, Band 13. Bonn, 309–314.

Vachútová, D. – Zeman, T. 2010: Výrobní objekty z nově objevené germánské osady v Hrubé Vrbce. In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsik (eds.), Archeológia Barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliiskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Nitra, 509–526.

Varsik, V. 2011a: Slovensko na hraniciach rímskej ríše. Kvádske sídlisko – vnútorná štruktúra a chronologický vývoj. [vysokoškolský učebný text] Trnava.

Varsik, V. 2011b: Germánske osídlenie na východním predpolí Bratislavy. Sídlička z doby rímskej v Bratislave-Trnávce a v okolí. *Archaeologica Slovaca Monographiae, Fontes, Tomus XVIII.* Nitra.

Varsik, V. – Kolník, T. 2013: Cífer-Pác – Neue Erkenntnisse zur spätantiken quadischen Elitenresidenz. In: M. Hardt – O. Heinrich-Tamáška (Hrsg.), *Macht des Goldes, Gold der Macht. Herrschafts- und Jenseitsrepräsentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donaauraum. Forschungen zu Spätantike und Mittelalter – Band 2.* Weinstadt, 71–90.

Varsik, V. – Kolník, T. 2015: Keramika z hlavnej budovy v Cíferi-Páci. *Zborník SNM CIX, Archeológia* 25, 401–412.

Varsik, V. 2017: Niekoľko poznámok k výskytu spôn s hrotitou nôžkou na juhozápadnom Slovensku (skupina Almgren VI,2). In: E. Droberjar – B. Komoróczy (eds.), *Římské a germánské spony ve střední Evropě (Archeologie barbarů 2012).* Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno 53. Brno, 321–338.

Vařeka, P. 1995: Nálezy mazanice v archeologických strukturách – deskriptivní systém a databáze MAZANICE. *Archeologické fórum* 4, 59–64.

Venclová, N. 1982: Železářská výroba z časně laténského a římského období v Loděnici a ve Svatém Janu pod Skalou. *AR XXIV*, 3–23.

Veselá, P. 2007: Sídlní struktura halštatského areálu v Praze-Hostivaři. [Diplomová práce.] Brno. – Masarykova univerzita v Brně

Vitezović, S. 2014: Antler as raw material in the Starčevo culture. In: S. Vitezović – D. Antonović (red.), *Arheotehnologija: proučavanje tehnologije od praistorije do srednjeg veka.* Beograd, 151–176.

Vlach, M. 2007: Nové nálezy z mladší a pozdní doby římské ze Sudoměřic. In: E. Droberjar – O. Chvojka (eds.), *Archeologie barbarů 2006. Příspěvky z II. protohistorické konference České Budějovice, 21. – 24. 11. 2006.* II, České Budějovice, 449–471.

Vokáč, M. 2007: Mohelno – vodní nádrž „Kočičák“. [Nálezová zpráva č. 32-07.] Jihlava, Muzeum Vysočiny Jihlava.

Werner, J. 1972: Zwei prismatische Knochenanhänger („Donar-Amulette“) von Zlechov. Časopis Moravského muzea, Scientiae sociales 57, 133–140.

Zachar, L – Turčan, V. 2016: Miniaturna keramika zo sídliskových objektov v Šaštíne-Stráží a v Trnave. Zborník SNM CX, Archeológia 26, 213–219.

Zavřel, P. 1986: Výzkum sídliště z doby římské ve Zlivi v roce 1983. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 3, 7–16.

Zavřel, P. 1999: Současný stav výzkumu doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. AR LI, 468–516.

Zavřel, P. 2008: Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: B. Komoróczy – D. Vachútová (eds.), Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007). Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno 37. Brno, 111–128.

Zeman, J. 1961a: Severní Morava v mladší době římské. Problémy osídlení ve světle rozboru pohřebiště z Kostelce na Hané. Praha.

Zeman, J. 1961b: Zvláštní rysy vývoje spon z mladší doby římské na Moravě a jihozápadním Slovensku. PA LII, 423–429.

Zeman, T. 1999: Jihovýchodní Morava v době římské. [Magisterská diplomová práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Zeman, T. 2001: Germánská kostěná a parohová industrie doby římské ve středoevropském barbariku. SPFFBU M 6, 107–147.

Zeman, T. 2003–2004: Pozdně římské osídlení germánské osady ve Vlčnově-Dolním Němčí. SPFFBU M 8–9, 191–213.

Zeman, T. 2006: Sídlíště z pozdní doby římské ve Zlechově. Stav zpracování, východiska a cíle projektu. In: E. Droberjar – M. Lutovský (eds.), Archeologie barbarů 2005. Sborník příspěvků z I. protohistorické konference „Pozdně keltské, germánské a časně slovanské osídlení“ (Kounice, 20.–22.září 2005). Praha, 451–469.

Zeman, T. 2007: Vorläufiger Bericht über die spätkaiserzeitliche Siedlung in Zlechov. In: J. Tejral (Hrsg.): Barbaren im Wandel. Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit. Brno, 277–305.

Zeman, T. 2008a: Zlechov. Sídliště ze závěru doby římské a počáteční fáze stěhování národů a jeho postavení v rámci pozdního svébského osídlení Moravy. [Disertační práce.] Brno. – Masarykova univerzita, fakulta filozofická.

Zeman, T. 2008b: Nové sídlištní nálezy tzv. zlechovského horizontu na jižní Moravě. In: Z. Měřínský – J. Klápště (eds.), Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque. Moravskoslezská škola doktorských studií. Seminář 1. Supplementum I. Brno, 154–174.

Zeman, T. 2016: Miniaturní keramické nádobky z doby římské z jihovýchodní Moravy. Zborník SNM CX, Archeológia 26, 207–211.

Zeman, T. 2017: Střední Pomoraví v době římské. Svědectví povrchové prospekce. Olomouc.

10.2 Elektronické zdroje

10.2.1 Internetové zdroje

Historie obce. Informace o obci – Oficiální stránky obce Držovice. [online]. [cit. 2019-06-11]. Dostupné na: <http://www.drzovice.cz/informace-o-obci-1/>.

Okresy. Města a obce online – portál územní samosprávy. [online]. [cit. 2019-06-11]. Dostupné na: <http://mesta.obce.cz/>.

Národní památkový ústav. Základní mapová aplikace. IS NPÚ o archeologických datech. [online]. [cit. 2019-06-11]. Dostupné na: <http://isad.npu.cz/flex/>.

Statistické údaje. Titulní strana – Oficiální stránky obce Držovice. [online]. [cit. 2019-06-11]. Dostupné na <http://www.drzovice.cz/>.

Šmeral, J. 2016: Římané došli až k Jevíčku, archeologové našli tábor. Svitavský deník.cz. [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné na https://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/rimane-dosli-az-k-jevicku-archeologove-nasli-tabor-20161014.html.

10.2.2 Zdroje obrázků a map

Mapové aplikace – Česká geologická služba. [online]. [cit. 2019-06-11].
Dostupné na: <http://www.geology.cz/extranet/mapy/mapy-online/mapove-aplikace>.

Mapa vodstva ČR. Zeměpis.com. [online]. [cit. 2019-06-11].
Dostupné na: <http://www.zemepis.com/rekycr.php>.

11 Seznam zkratek

AD – našeho letopočtu / po Kristu,

AR – Archeologické rozhledy,

AÚ ČSAV – Archeologický ústav Československé akademie věd,

AÚ SAV – Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied,

BC – před naším letopočtem / před Kristem,

inv. č. – inventární číslo,

JJZ – jihojihozápad,

JV – jihovýchod,

k. – kultura,

KPI – kostěná a parohová industrie,

obj. – objekt,

PA – Památky archeologické,

PV – Přehled výzkumů,

SIA – Slovenská archeológia,

SPFFBU – Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity,

SSV – severoseverovýchod,

SZ – severozápad,

ŠZ – Študijné zvesti,

Zborník SNM – Zborník Slovenského národného múzea.

12 Soupis lokalit

okres Prostějov

1. Bedihošť „Cukrovar“
2. Bedihošť „Vrchní padělek“
3. Bílovice-Lutotín „Padělky“
4. Bílovice-Lutotín
(● intravilán obce / ▲+ □ přesná lokace nezjištěna)
5. Biskupice „Dvorské, Ostrov, Ostrůvky“
6. Brodek u Prostějova „Bažantnice, Lískovec“
7. Brodek u Prostějova „panské pole“
(přesná lokace nezjištěna)
8. Čehovice „Záhatě“
9. Čechy pod Kosířem „Ve žlábkách“
10. Čechy pod Kosířem (přesná lokace nezjištěna)
11. Čelčice (přesná lokace nezjištěna)
12. Čelechovice na Hané (intravilán obce)
13. Čelechovice na Hané „Na panském kopci“
(přesná lokace nezjištěna)
14. Čelechovice na Hané „Spodní díly“
15. Čelechovice na Hané „Nad rybníkem“
16. Čelechovice na Hané: Studenec
„Zahrada H. Řezníčka“
17. Dětkovice „Za zahradama, Rybešové“
18. Dobromilice (přesná lokace nezjištěna)
19. Doloplazy „koupaliště“
(+ □ přesná lokace nezjištěna)
20. Držovice na Moravě „Díly odvahoviční“
21. Držovice na Moravě „U hřbitova
(Díly odvahoviční)“
22. Držovice na Moravě „Pastvíska“
23. Hradčany-Kobeřice „Padělky“
24. Hradčany-Kobeřice (intravilán obce)
25. Hradčany-Kobeřice „U vývozu“
26. Hrdibořice (● „zemědělské družstvo“;
□ přesná lokace nezjištěna)
27. Hrubčice „Nad Maderovou cihelnou (díly)“
28. Hrubčice „Košíky“
29. Hrubčice „Ostrov“
30. Ivaň (přesná lokace nezjištěna)
31. Klenovice na Hané „Čtvrtě“
32. Klenovice na Hané „Noviny“
33. Klenovice na Hané „Žleby“
34. Klenovice na Hané (přesná lokace nezjištěna)
35. Konice (přesná lokace nezjištěna)
36. Kostelec na Hané „Prostřední pololány“
37. Kostelec na Hané (□ přesná lokace nezjištěna; □ „U kapličky“)
38. Kostelec na Hané „Trněnka B – Koží brada“
39. Kralice na Hané „Kralický háj / průmyslová zóna G – páteřní komunikace“
40. Kralice na Hané (přesná lokace nezjištěna)
41. Lešany „Na dlouhošticích“
42. Lešany „Na hůrkách“
43. Lešany (□ „Zahrada R. Kratochvíla“;
● intravilán obce)
44. Lešany „Za Hemerkovým“
45. Lešany „Syravátky“
46. Lešany „Nade dzbelem“
47. Malé Hradisko „Staré Hradisko“
48. Mořice „Pololány“
49. Mořice „Pololány u studánky“
50. Mořice „U obrázku“
51. Mořice (přesná lokace nezjištěna)
52. Mostkovice „Na zahradě“
53. Mostkovice „Za dědinou“
54. Mostkovice „U obrázku“
55. Mostkovice: Stichovice „Zlechovský mlýn“
56. Němčice nad Hanou (pou)
„Pod Hájkem = Hliník cihelny“
57. Nezamyslice nad Hanou „Čtvrtě od Tištína“
58. Olšany u Prostějova „Zlatniska“
59. Olšany u Prostějova (přesná lokace nezjištěna)
60. Olšany u Prostějova „Lánský kříž“
61. Ondratice (přesná lokace nezjištěna)
62. Ondratice „Chmelenc“
63. Ondratice „Štěpnice“
64. Plumlov „Vinohrádky“
65. Plumlov: Soběsuky „Pod duby = koží horka“
66. Plumlov: Žárovice „Hamry“
67. Prostějov: Čechůvky
(●/● „Čtyry, Kopaniny“; ● „Kopaniny“)
68. Prostějov: Čechovice-Višňovce
69. Prostějov: Čechovice „Intravilán obce, pozemek Ing. Kochana“
70. Prostějov „Za městskou porážkou“
71. Prostějov „Králický háj – Na hrázi“
72. Prostějov: Žešov „Dlouhé díly“
73. Prostějov: Vrahovice-Čechůvky
74. Ptení „Pod zídkou“
75. Seloutky „Na št’astných“

76. Seloutky „dům 9“ (intravilán obce)
77. Seloutky „Rozumky, Padělky“
78. Seloutky „Teniska“
79. Slatinky „Slatinky – Močilky“
80. Smržice „Blatné, Blatové“
81. Smržice „Přední u cihelny“
82. Smržice „Šamanovy“
83. Smržice „Záoleší u mostu“
84. Stařechovice „Služín II. – Za pastouškou, Široké!“
85. Stařechovice „intravilán obce – střed obce za středověkou vsí“
86. Tištin „Slaná“
87. Tištin „Záplotky“
88. Tištin (přesná lokace nezjištěna)
89. Určice „Dubské“
90. Určice „Zámezny“
91. Určice „Kumberky“
92. Víceměřice „Kratiny“
93. Víceměřice „Na panském“
94. Víceměřice (přesná lokace nezjištěna)
95. Vitčice na Moravě „Na kopci“
96. a) Vranovice-Kelčice: Vranovice „Háj, V háji“
b) Vranovice-Kelčice: Vranovice (přesná lokace nezjištěna)
97. a) Vranovice-Kelčice: Kelčice „Nivy u vrbců“
b) Vranovice-Kelčice: Kelčice (přesná lokace nezjištěna)
98. a) Vrbátky: Dubany na Hané „Nad lukami“
b) Vrbátky: Dubany na Hané „Za farou, močidla“
99. Vrbátky „Na břehu“
100. Vrbátky „Za Stošovým“
101. Vrchoslavice „Panský lán“
102. Vrchoslavice „Za hrobářů, za hrobů, Přední padělky“
103. Vrchoslavice (přesná lokace nezjištěna)
104. Výšovice „Díly“
105. Výšovice (přesná lokace nezjištěna)

okres Olomouc

106. Blatec (přesná lokace nezjištěna)
107. Bystročice: Žerůvky „hliník“
108. Dlouhá Loučka (v lese u obce; přesná lokace nezjištěna)
109. Dolany „Za brankou, Za Benešovo“
110. Dub nad Moravou (jih obce; přesná lokace nezjištěna)

111. Dubčany „Cholina“
112. Haňovice „Dubicko“
113. Charváty „Čertoryje, Záhumenky“
114. Charváty „Újezdy a Záhumení“
115. Cholina (● východně od obce; přesná lokace nezjištěna; ● + ■ přesná lokace nezjištěna)
116. Cholina „Cholinský dvorek“
117. a) Kožušany-Tážaly „Na Vinohrádkách“
b) Kožušany-Tážaly (přesná lokace nezjištěna)
118. a) Litovel (přesná lokace nezjištěna)
b) Litovel: Rozvadovice (zahradka č. 12)
119. Loučany „Za humny“ (intravilán obce)
120. Loučany „Při silnici ze Senice do Loučan“
121. Loučany „Záplatky“
122. Lutín: Třebčín „U plesu“
123. Majetín „Na panském“
124. Město Libavá (přesná lokace nezjištěna)
125. Náklo (zahradky severně kostela; intravilán obce)
126. Náklo (cihelna; intravilán obce)
127. Náklo: Mezice „Za kovárnu“
128. Náklo: Mezice: „Na kopci“
129. Náklo: „Horní pole“
130. Náklo: „Trávníky“
131. Náklo: „Jáchymov, Dělnice, Dělničky“
132. Náklo: „Straň, Rybářky“
133. Náměšť na Hané (□ dům č. 9; □ přesná lokace nezjištěna)
134. Náměšť na Hané „V Psínku“
135. Náměšť na Hané „při silnici ze Senice do Loučan“
136. Náměšť na Hané „Biskupství“
137. Olomouc (● Mrštíkovo náměstí; □ Na hradě; □ Dolní náměstí; ● ul. Kožušanská; □ Blažejské náměstí; □ Žižkovy kasárny; □ Dóm sv. Václava)
138. Olomouc: Nová ulice (přesná lokace nezjištěna)
139. Olomouc: Neředín „Na vršku“
140. Olomouc: Neředín „Mýlina“
141. Olomouc: Neředín „Na rozhraní tratí Mýlina a Úzké díly“
142. Olomouc: Povel „Nové sady“
143. Olomouc: Slavonín „Středověké a novověké jádro obce“
144. Olomouc: Slavonín „Na dvorských“
145. Olomouc: Slavonín „Pod Vlachovým“
146. Olomouc: Nemilany „Středověké a novověké jádro obce“
147. Olomouc: Řepčín „Dolní nivy“

148. Olomouc: Řepčín „Horní nivy“
149. Příkazy „Za humny“
150. Příkazy „Široké díly“
151. Příkazy „cihelna“
152. Senička „Záhumení“
153. Slatinice „Nad lomem“
154. Slatinice „Trávníky“
155. Slatinice „Padělky“
156. Slatinice „Zadní díly“
157. Štěpánov (přesná lokace nezjištěna)
158. Těšetice (● „hřbitov, hliník“;
■ přesná lokace nezjištěna)
159. Těšetice: Vojnice „Za kovárnu“
160. Uničov: Brničko „Dolní sukolom –
cihelna“
161. Ústín (přesná lokace nezjištěna)
162. Ústín „Pod křibem“
163. Věrovany „Panské padělky“
164. Žerotín (přesná lokace nezjištěna)

okres Přerov

165. Beňov „Závrbky u Bršlůvky“
166. Brodek u Prostějova
(přesná lokace nezjištěna)
167. Citov (přesná lokace nezjištěna)
168. Dobříčice „Bařiny“
169. Dolní Újezd „Dolní Újezd – polykulturní
lokalita“
170. Domaželice „zahrada u Mikulů“
171. Horní Mostěnice „Přední Potoky“
172. Kojetín (pou) „Nad Křenovskou lávkou“
173. a) Kojetín (přesná lokace nezjištěna)
b) Kojetín „náměstí“ (intravilán obce)
174. Kojetín: Kovalovice
(přesná lokace nezjištěna)
175. Kojetín: Popůvky „Prostřední díly“
176. Kojetín: Popůvky „U křížovatky“
177. Kojetín „Hrádek“
178. a) Křenovice (□ + ■ přesná lokace
nezjištěna)
b) Křenovice „u hřbitova“
179. Křenovice „pod Hradiskem (cihelna)“
180. Oplocany
(□ „Noviny“ [trat' již neexistuje = přesná
lokace nezjištěna]; □ přesná lokace
nezjištěna)
181. Polkovice „Ostrovky“
182. Polkovice „Široký“
183. Polkovice „středověké jádro obce
Polkovice“

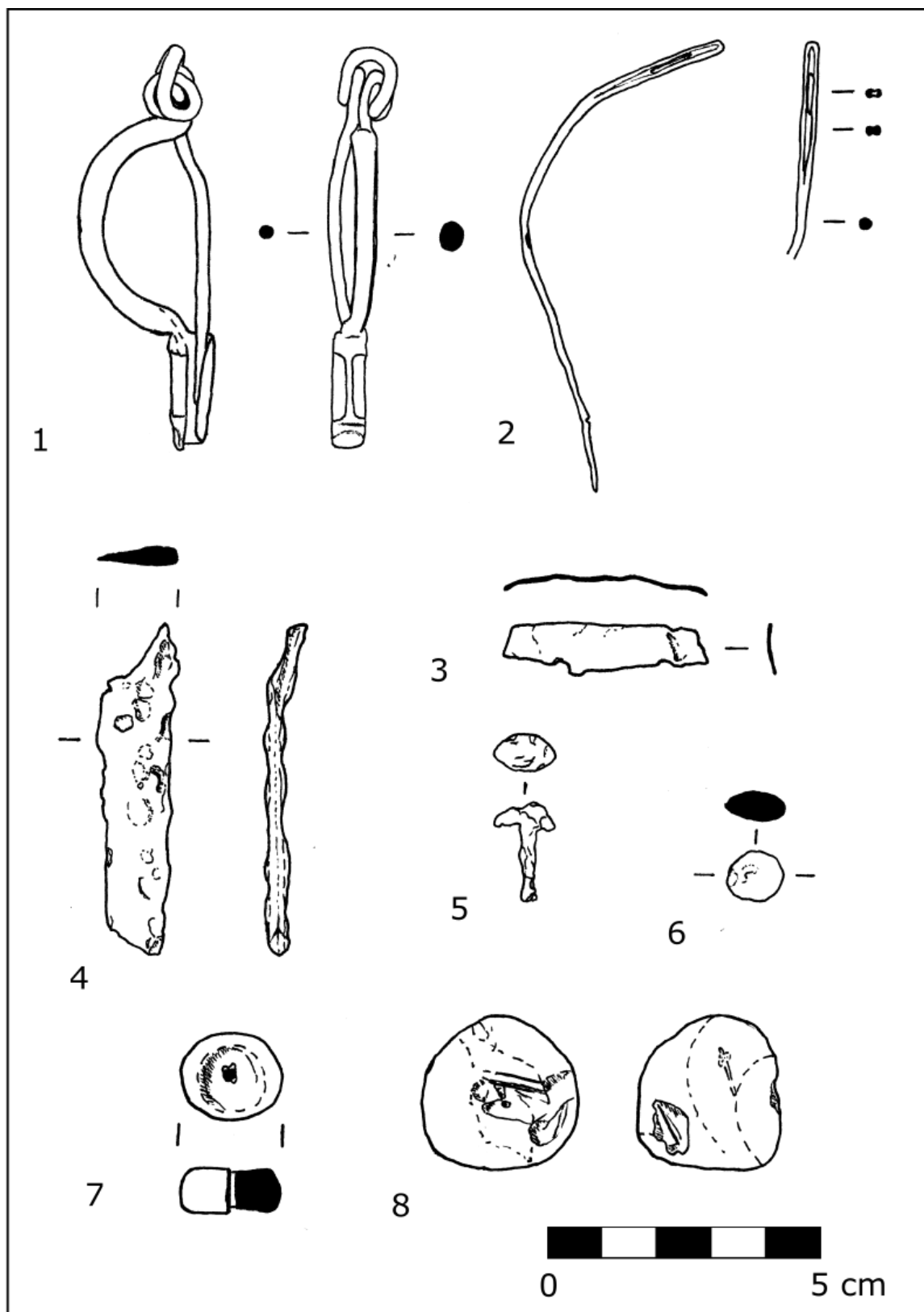
184. Přerov (přesná lokace nezjištěna)
185. Přerov: Předmostí (□ „ul. U Pošty“;
□/□ + ● přesná lokace nezjištěna)
186. Přerov: Újezdec „Koňský trávník“
187. Přerov: Dluhonice „Dolní Újezd“
188. Přerov: Dluhonice „Díly“
189. Přerov „Padělky v Černém“
190. Přerov: Kozlovice „Nad Lukami“
191. Radotín „U kříže“
192. Tovačov (přesná lokace nezjištěna)
193. Tovačov „Hradóch“
194. Veselíčko (přesná lokace nezjištěna)

okres Kroměříž

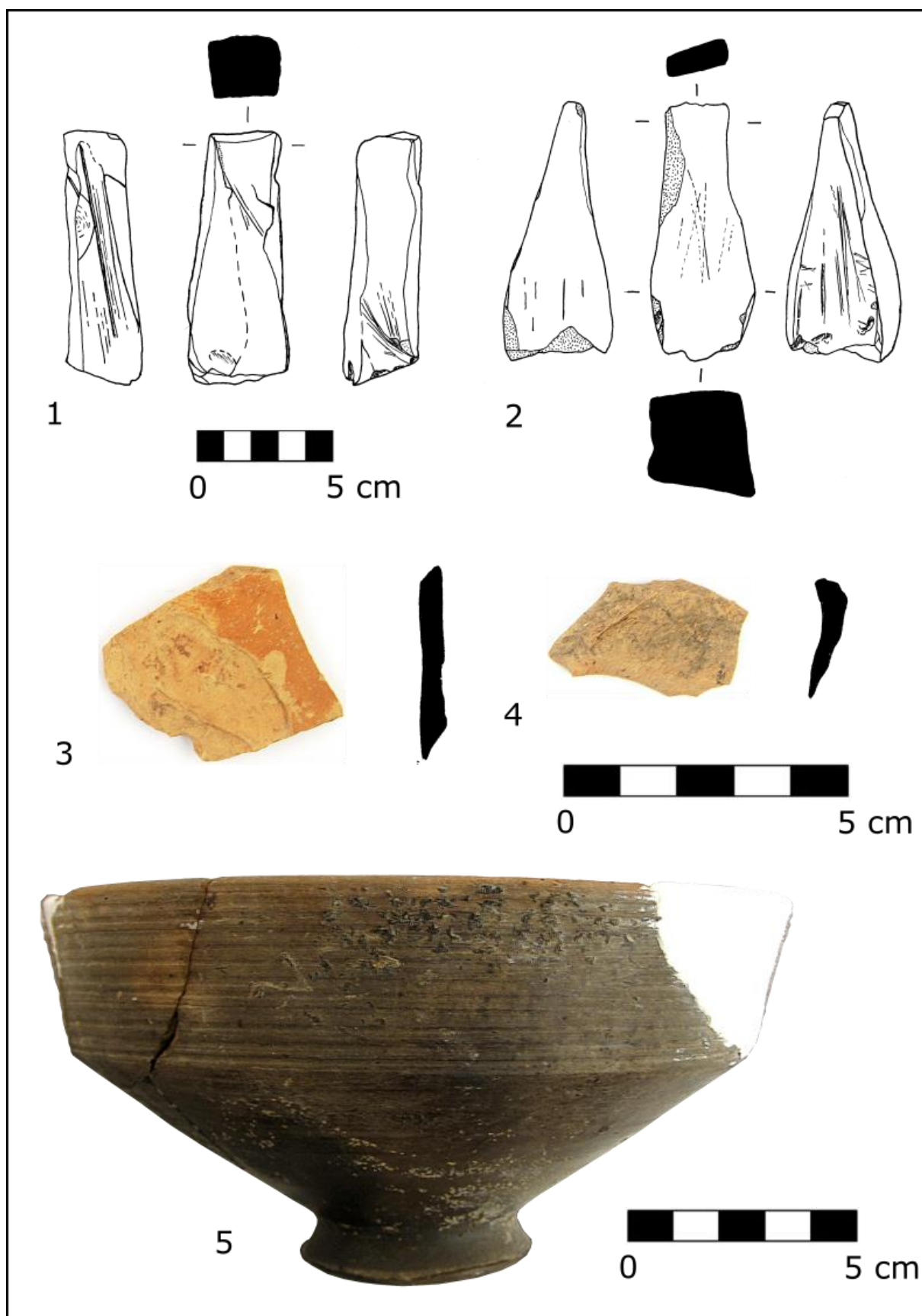
195. Bezměrov „hliník a za vepřínem“
196. Břest (● „kostel sv. Jakuba Staršího“;
● intravilán obce)
197. Bystřice pod Hostýnem (orp, pou):
Bílavsko „v okolí trati Za humny“
198. Bystřice pod Hostýnem (orp, pou)
„na poli u starého nádraží“
(přesná lokace nezjištěna)
199. Holešov (orp, pou) „Újezd“
200. Holešov (orp, pou) „Střelnice“
201. Holešov (orp, pou) „U koupaliště“
202. Holešov (orp, pou): Količín „Panské
újezdy“
203. Holešov (orp, pou): Tučapy
(přesná lokace nezjištěna)
204. Holešov (orp, pou): Všetuly
„Zdražilovsko“
205. Holešov (orp, pou) „Zadní padělky“
206. Hulín (pou) „Vysoké trní“
207. Hulín (pou) „U Isidorka“
208. Hulín (pou) „Daleké“
209. Hulín (pou) „V háji“
210. Hulín (pou) „Úzké (Přední a Zadní
Ouzké“
211. Hulín (pou) „Záhlinice“
212. Hulín (pou) „Nivky za drahou“
213. Hulín (pou) „Višňovce (východně od
obce)“
214. Hulín (pou) „U Potůčku“
215. Chropyně (pou)
(□ + ■ přesná lokace nezjištěna)
216. Chvalčov „Hostýn“
217. Jarohněvice „vlevo od silnice
z Jarohněvic“
218. Jarohněvice „Vrbovce“
219. Koryčany (pou)

220. Kostelec u Holešova „Nedvězí“
221. Kostelec u Holešova „Bočky“
222. Kroměříž (orp, pou): Vážany u Kroměříže (přesná lokace nezjištěna)
223. Kroměříž (orp, pou)
(přesná lokace nezjištěna)
224. Kroměříž (orp, pou): Kotojedy
(přesná lokace nezjištěna)
225. Kroměříž (orp, pou): Postoupky
(přesná lokace nezjištěna)
226. Kunkovice „Za humny“
227. Kurovice (přesná lokace nezjištěna)
228. Kvasice (přesná lokace nezjištěna)
229. Lehotice (přesná lokace nezjištěna)
230. Lehotice „Kračínky“
231. Míškovice „Čtvrtě v dílech“
232. Morkovice-Slížany (pou)
(přesná lokace nezjištěna)
233. Pačlavice (přesná lokace nezjištěna)
234. Počenice-Tetětice: Tetětice
(přesná lokace nezjištěna)
235. Pravčice „U obrázku (Hulín-Pravčice 1)“
236. Pravčice „Vrbičná“
237. Pravčice „Oflusy“
238. Přílepy (přesná lokace nezjištěna)
239. Roštění „intravilán obce“
240. Roštění „Rybníky“
241. Roštín (přesná lokace nezjištěna)
242. Rymice „obec, čp. 186“
243. Rymice „Na Blani, Zadní blani“
(Dolní blani 288 dle literatury)
244. Rymice „Výchony“
245. Rymice „Újezdy“
246. Skaštice „Nivky od Břestu“
247. Zahnašovice „Záhumenky“
248. Zlobice (přesná lokace nezjištěna)
249. Zlobice „Na souhradí“
250. Žalkovice „Záhumenky“
251. Žalkovice „cihelna ,na Mrtvých““
(trat' již neexistuje; přesná lokace nezjištěna)

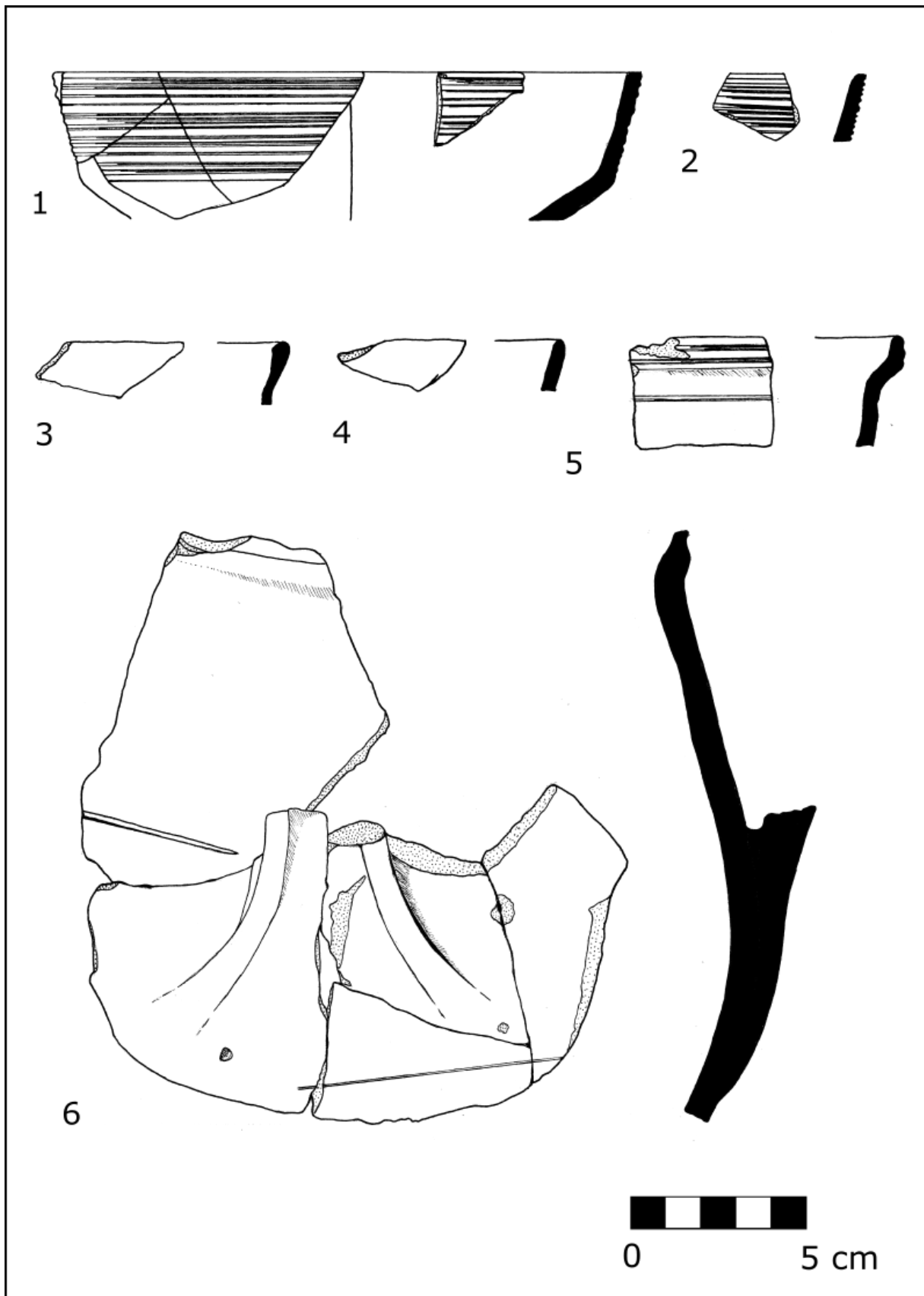
13 Obrazové přílohy

Tab. 1: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Přehled drobných nálezů (1, 2-3, 6 bronz; 4, 5 železo; 7 keramika; 8 grafit).

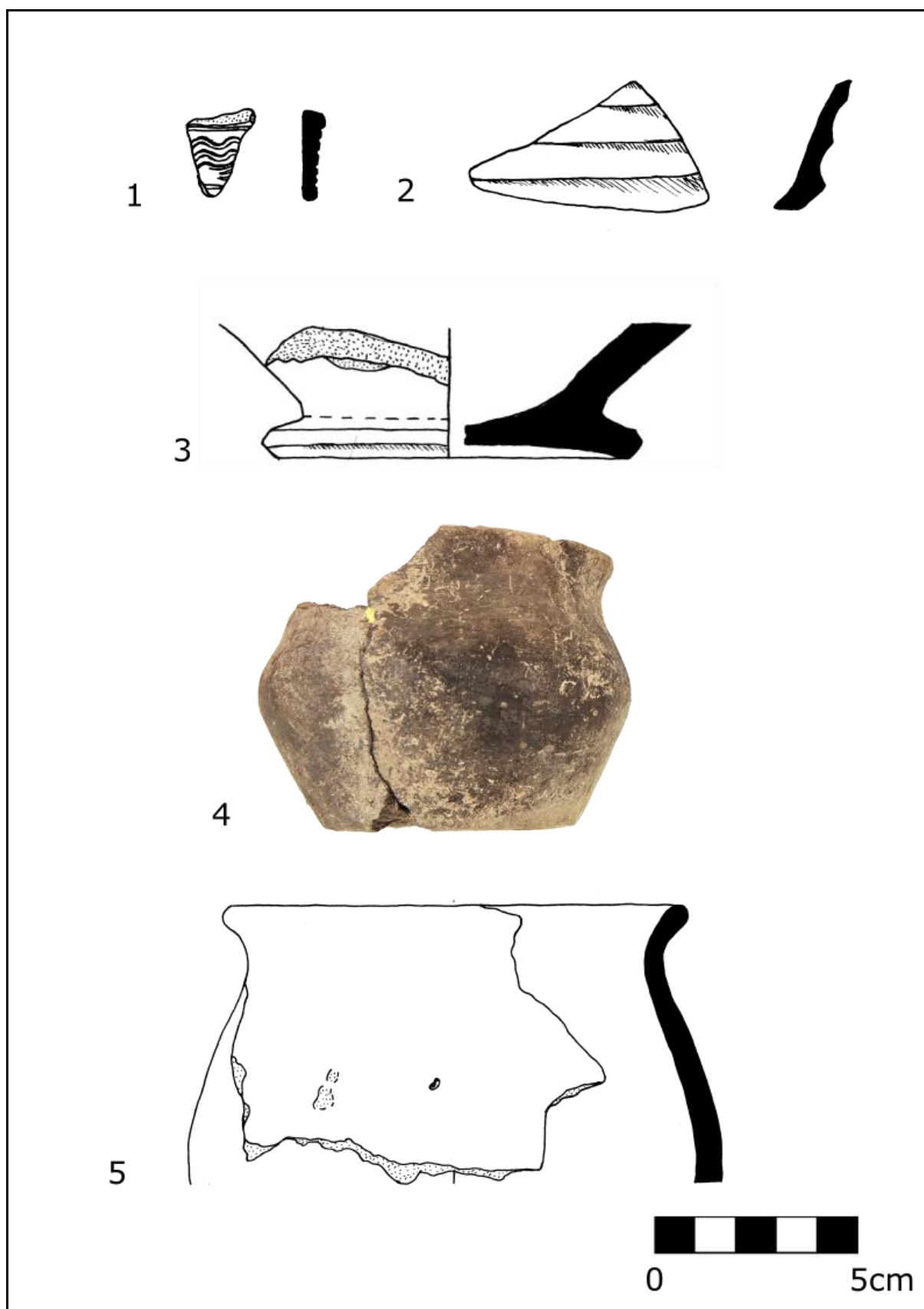

Tab. 2: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Přehled nálezů (1–2 kamenné brousky; 3–4 římskoprovinciální keramika; 5 na kruhu točená germánská keramika.

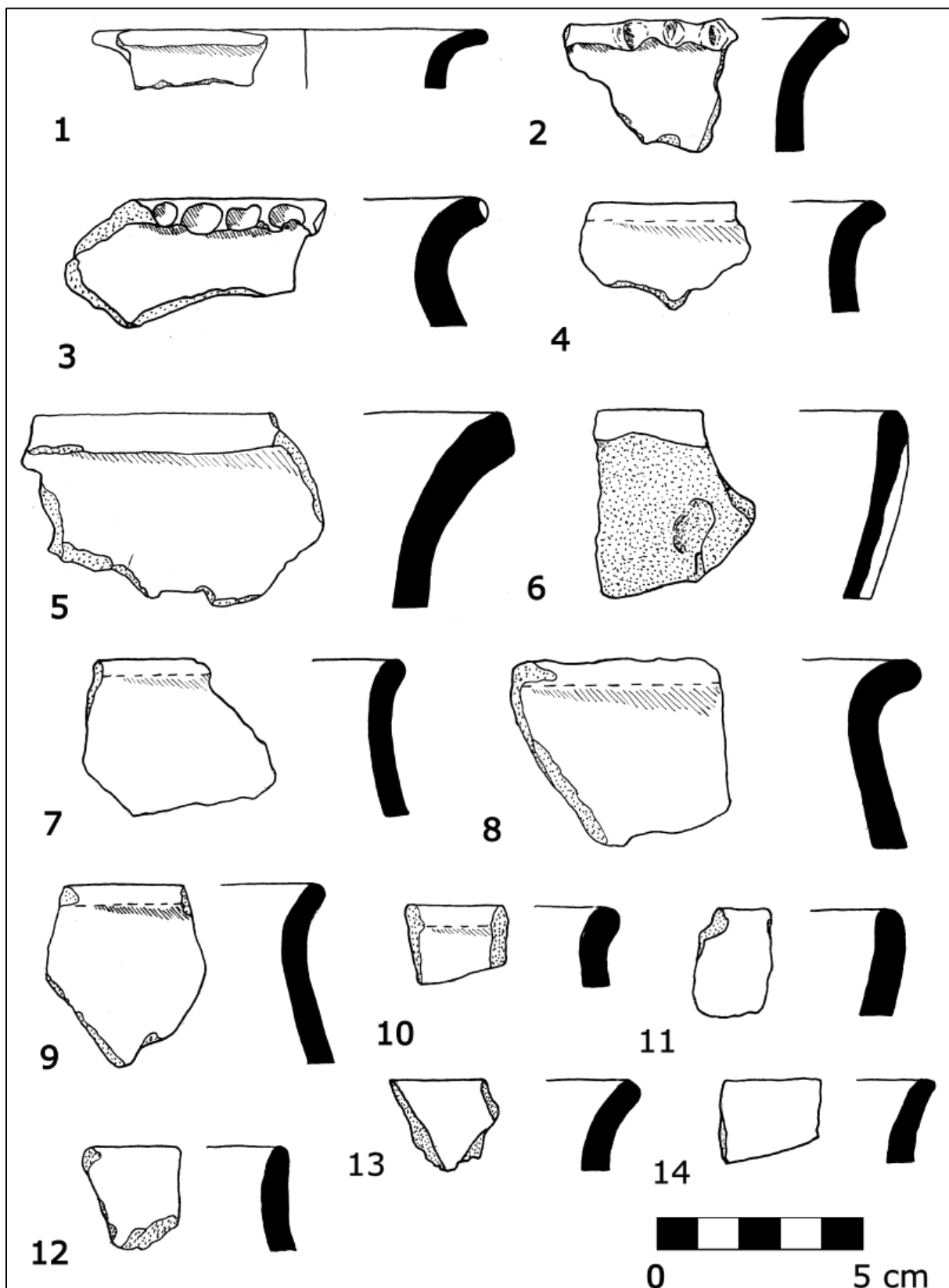

Tab. 3: Držovice na Moravě „Pastvicka“ 2014. Obj. 507. Výběr na kruhu točené keramiky.

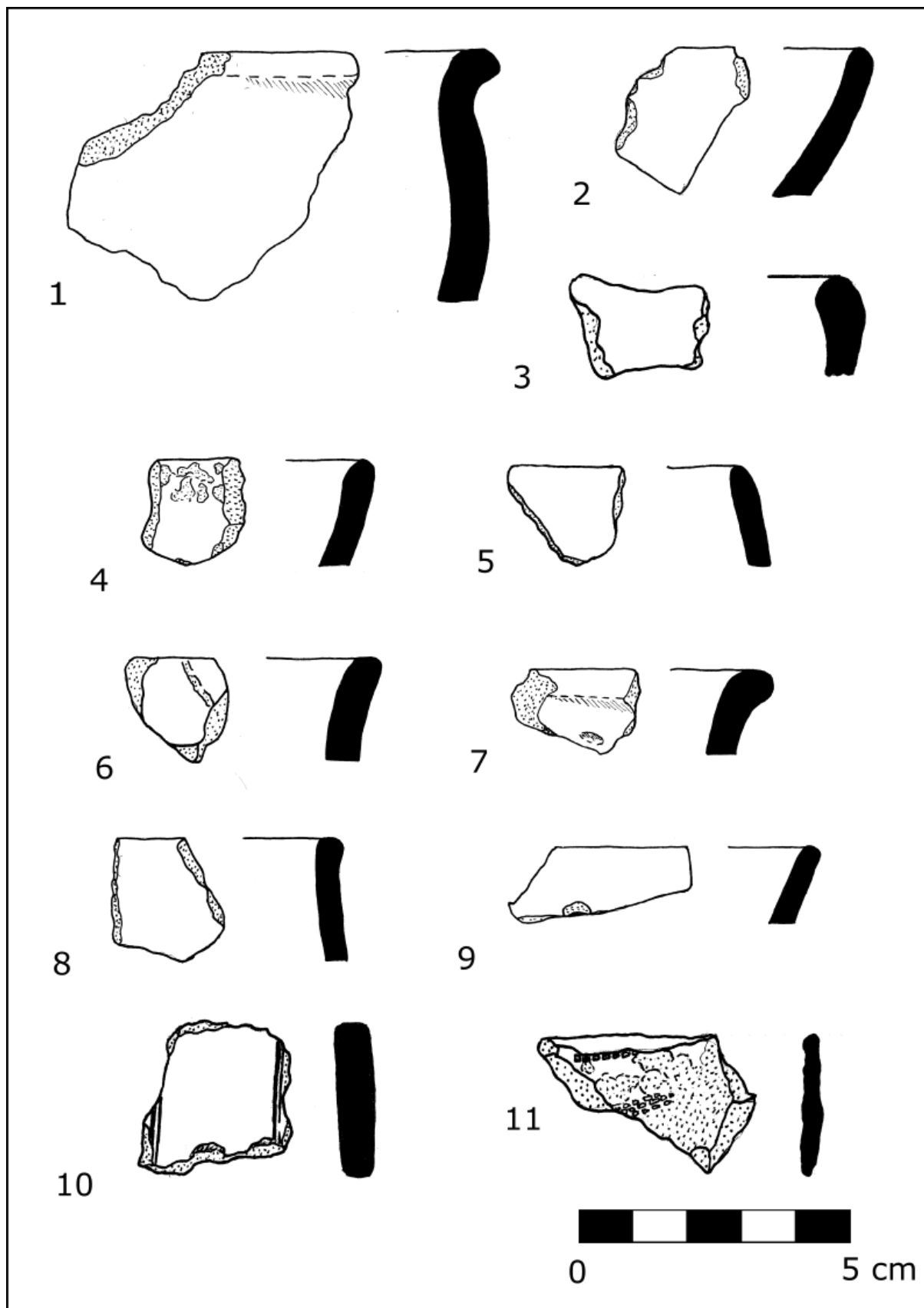

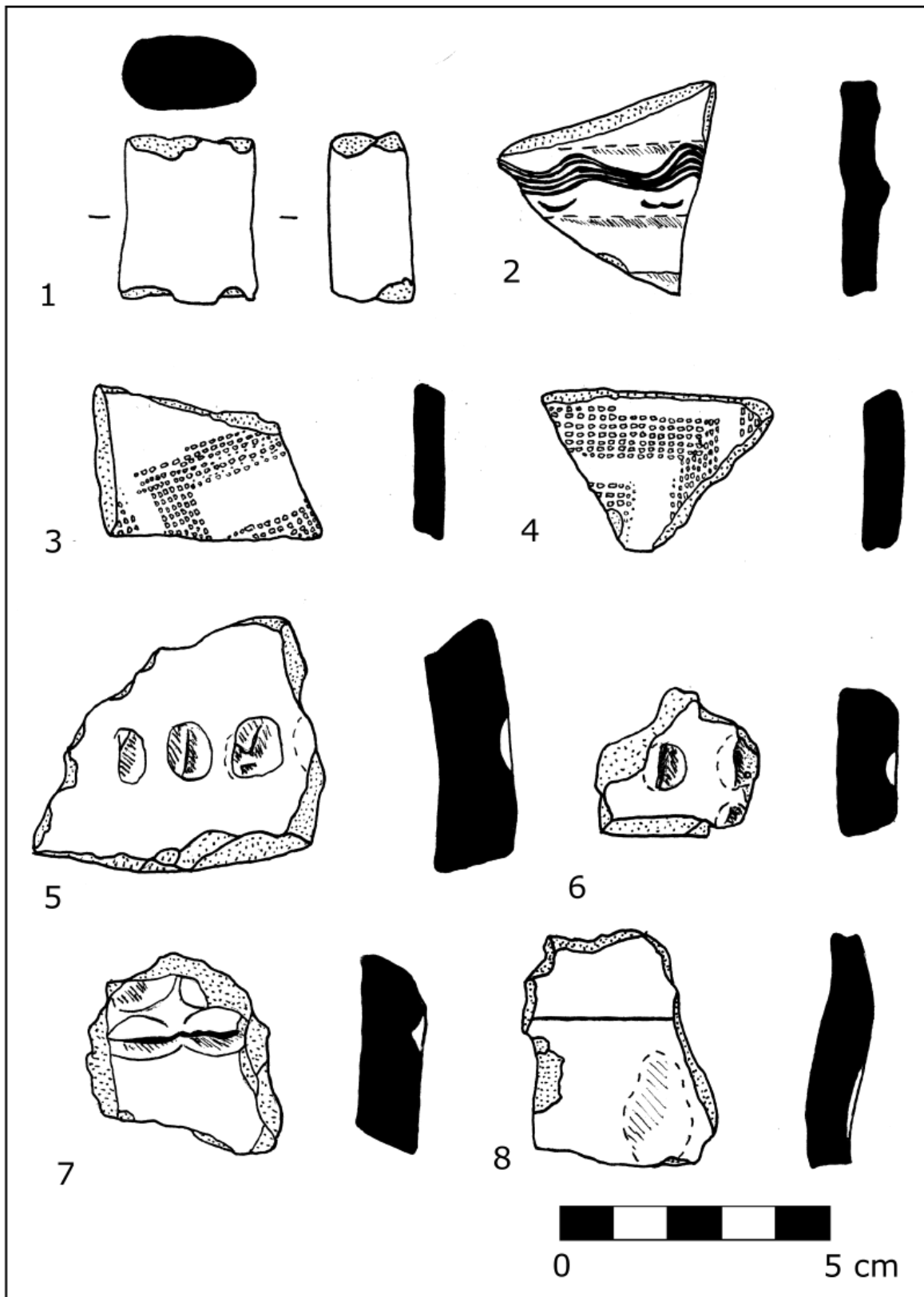
Tab. 4: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Výběr germánské na kruhu točené (1–4) a v ruce dělané keramiky (5–6).

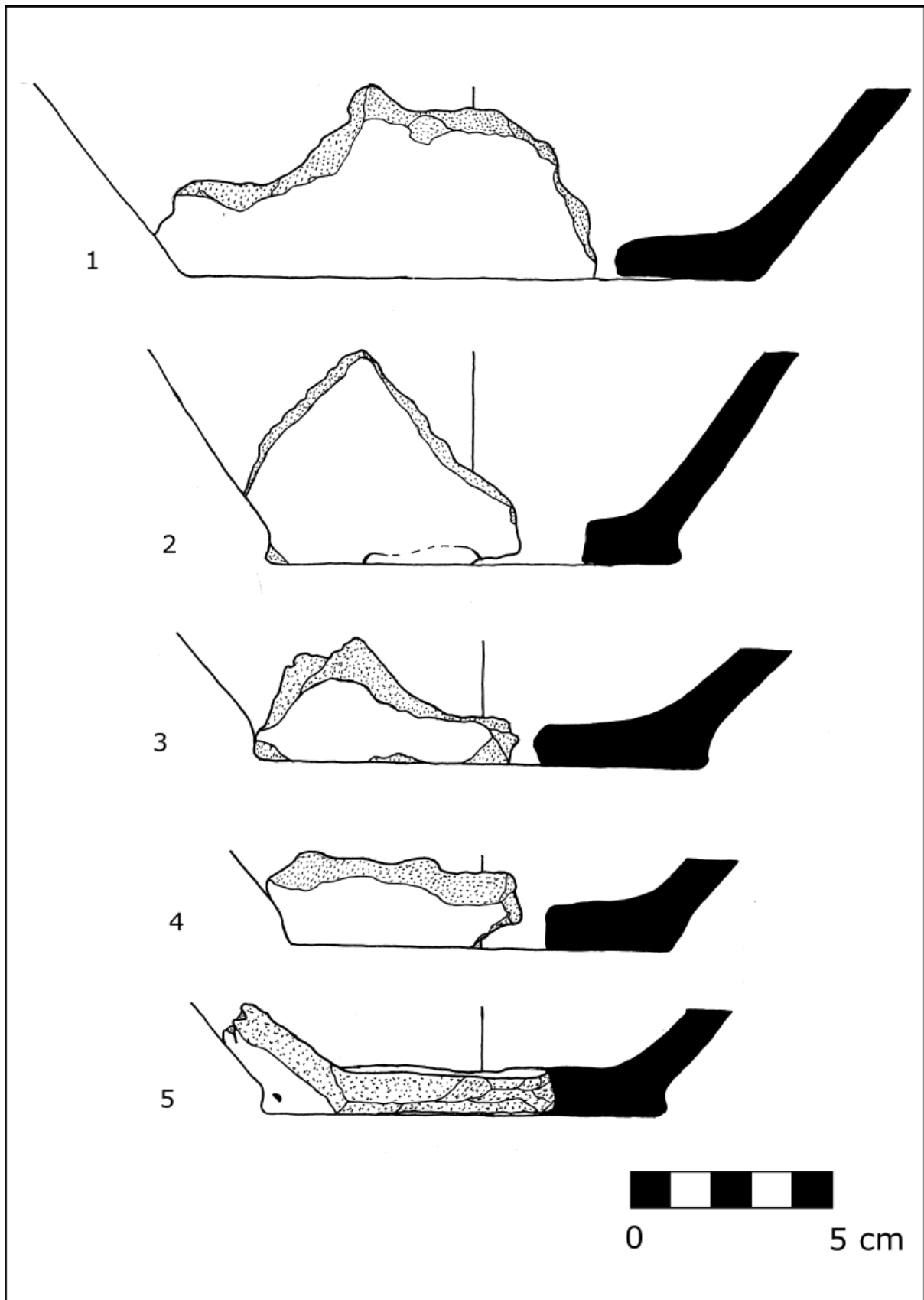
Tab. 5: Držovice na Moravě „Pastvicka“ 2014. Obj. 507. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

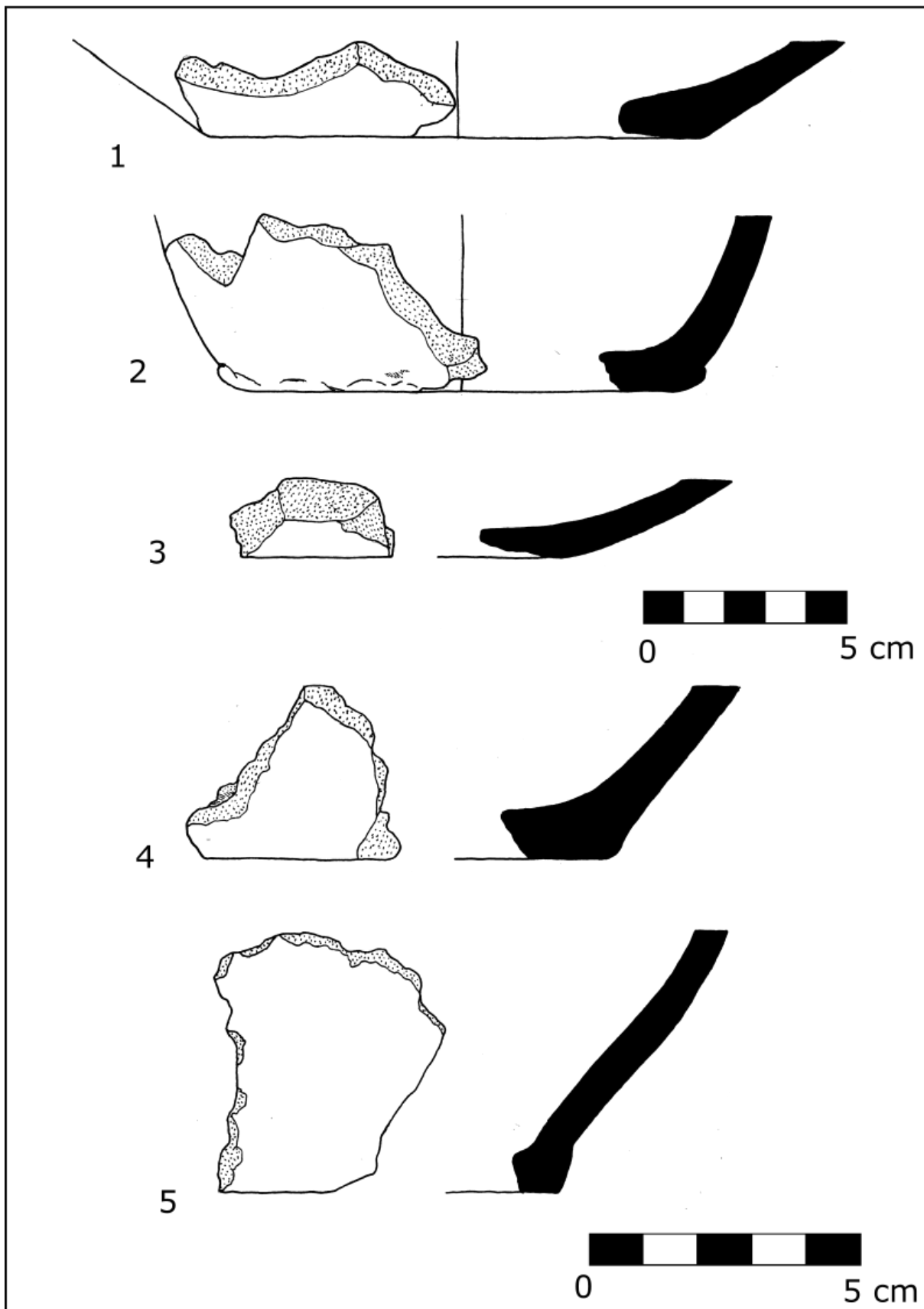
Tab. 6: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

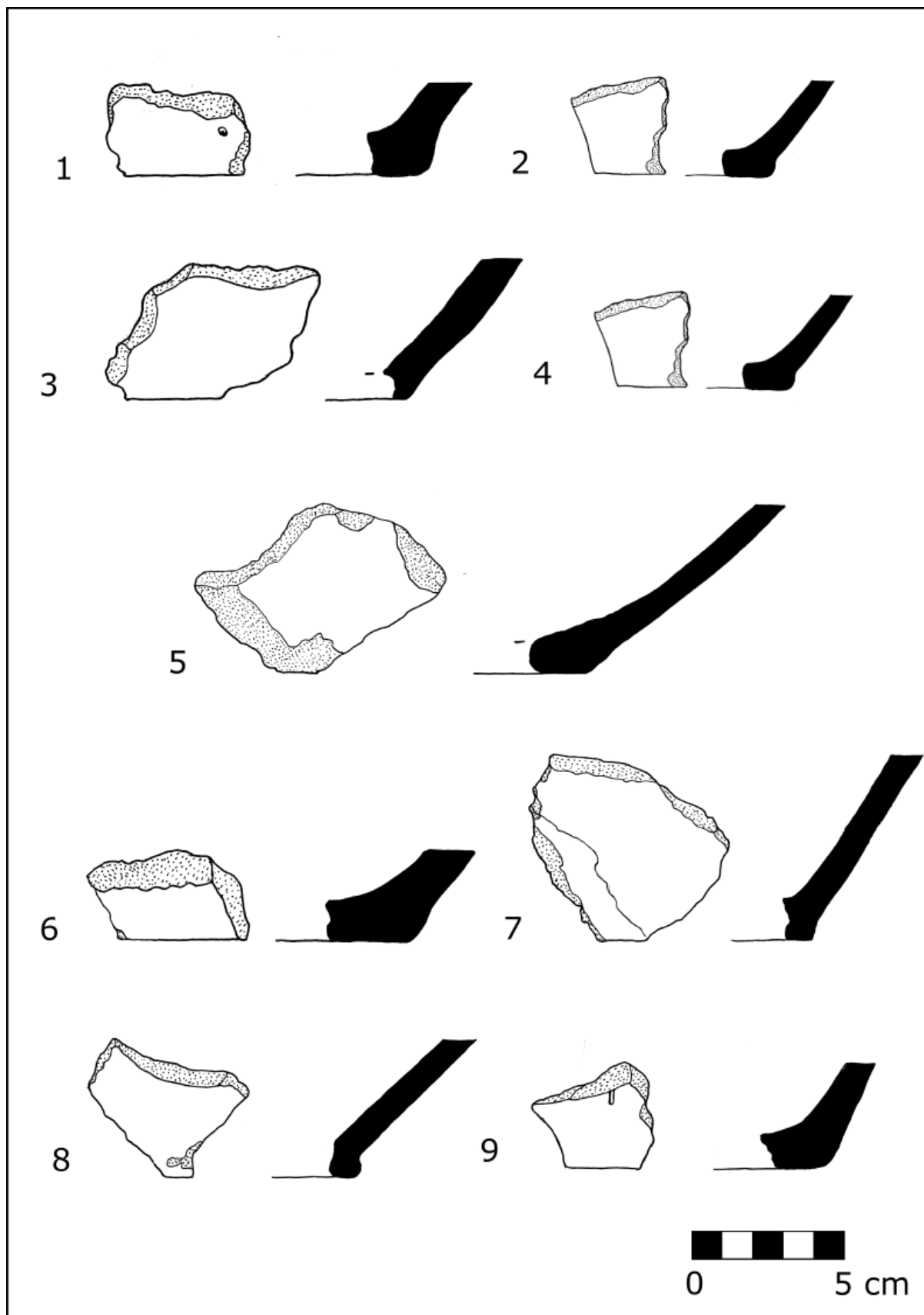
Tab. 7: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

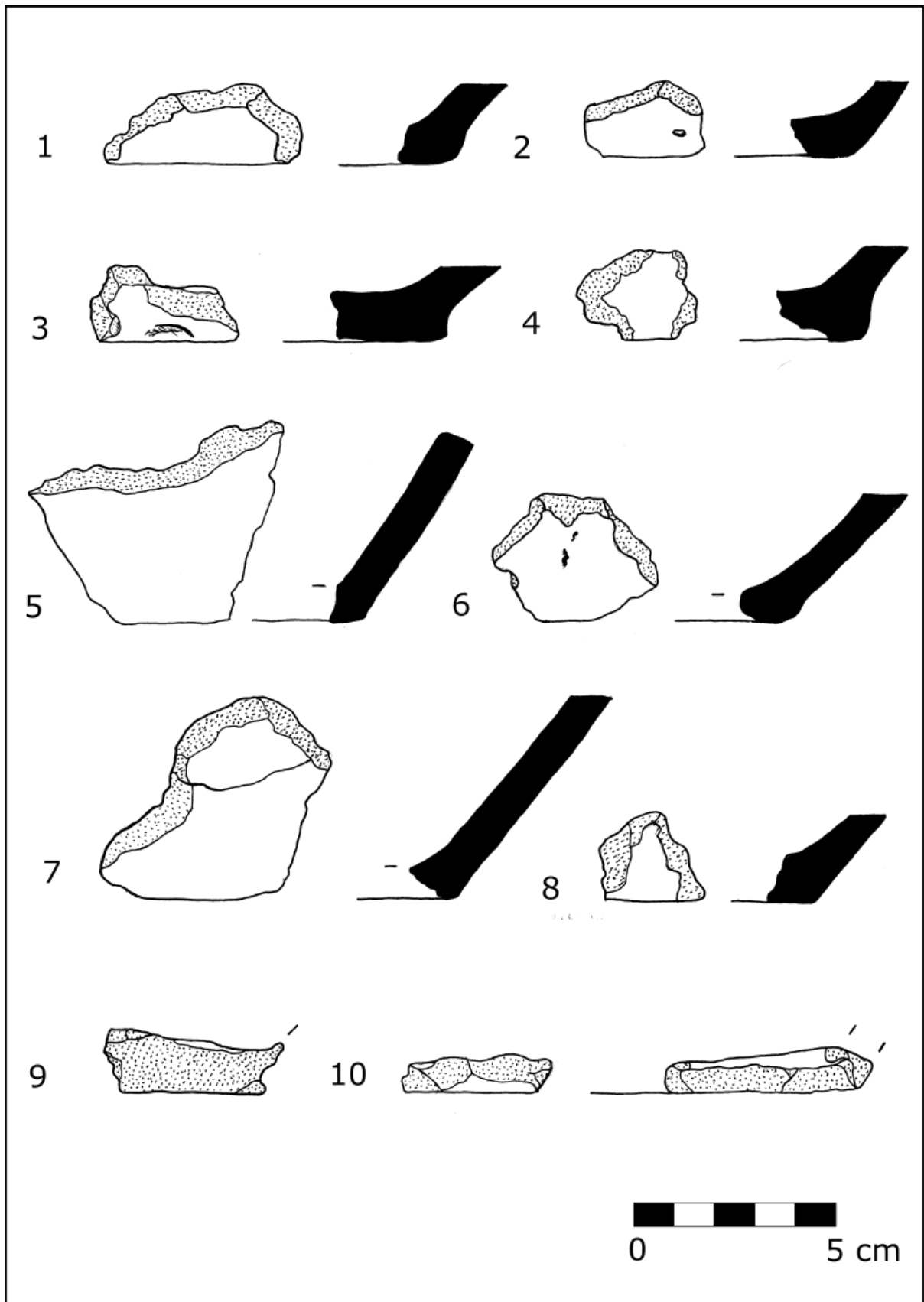
Tab. 8: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

Tab. 9: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

Tab. 10: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

Tab. 11: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

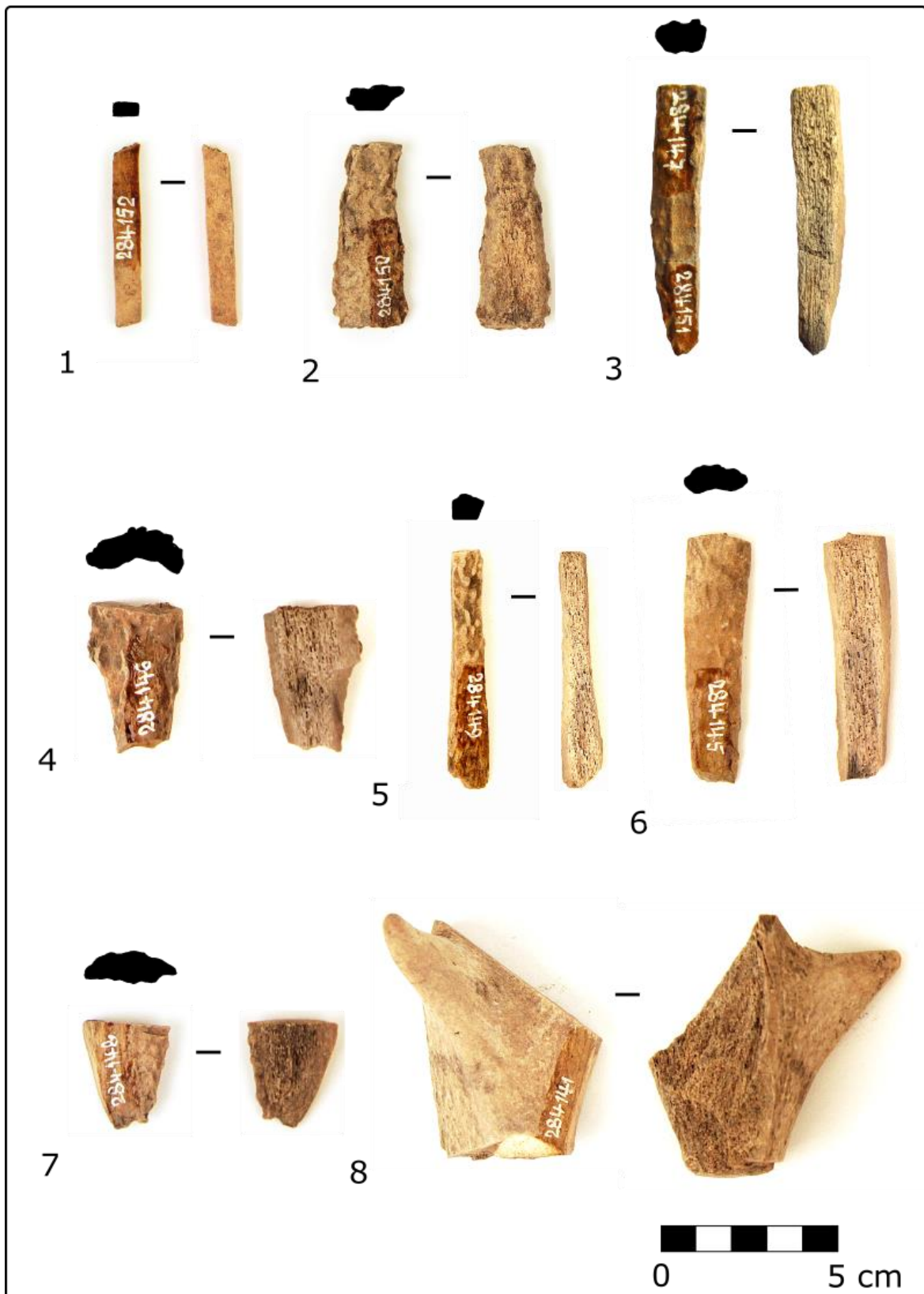

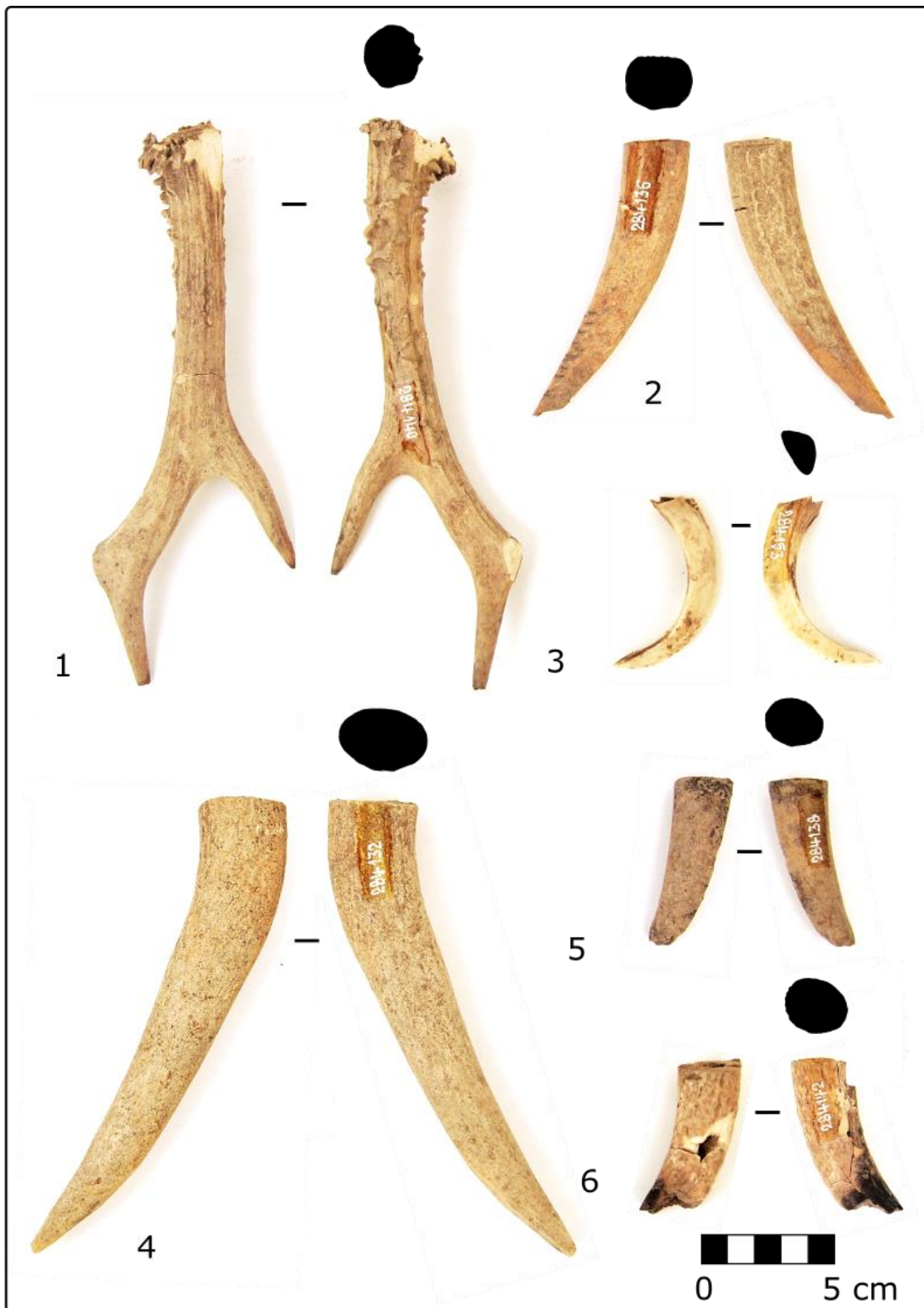
Tab. 12: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Fotografická dokumentace vybraných nálezů (1–3, 6 bronz; 4–5 železo; 7 keramika; 8 grafit; 9–10 kámen).

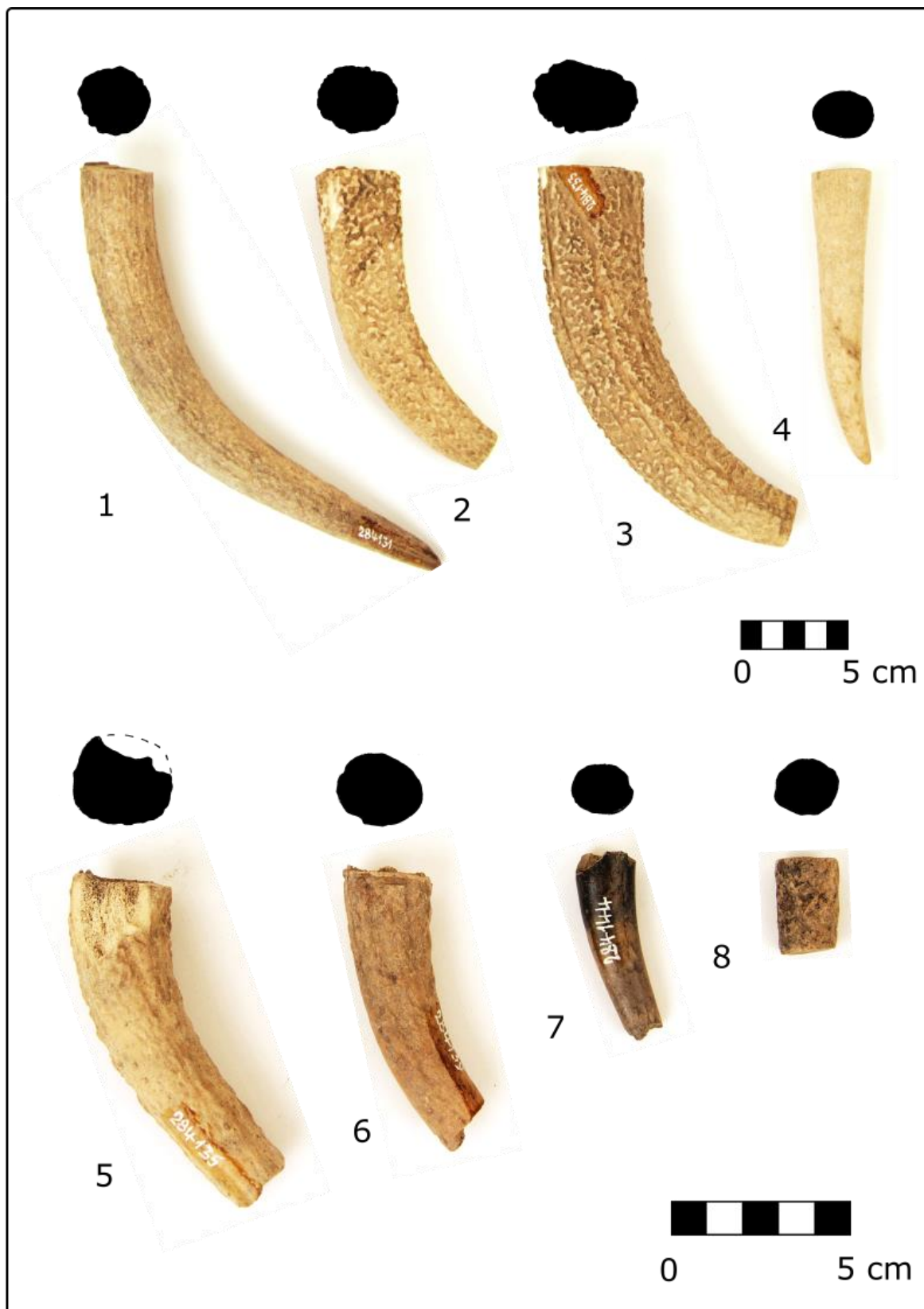
Tab. 13: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Fotografická dokumentace na kruhu točené výdutě džbánu s částí páskového ucha.

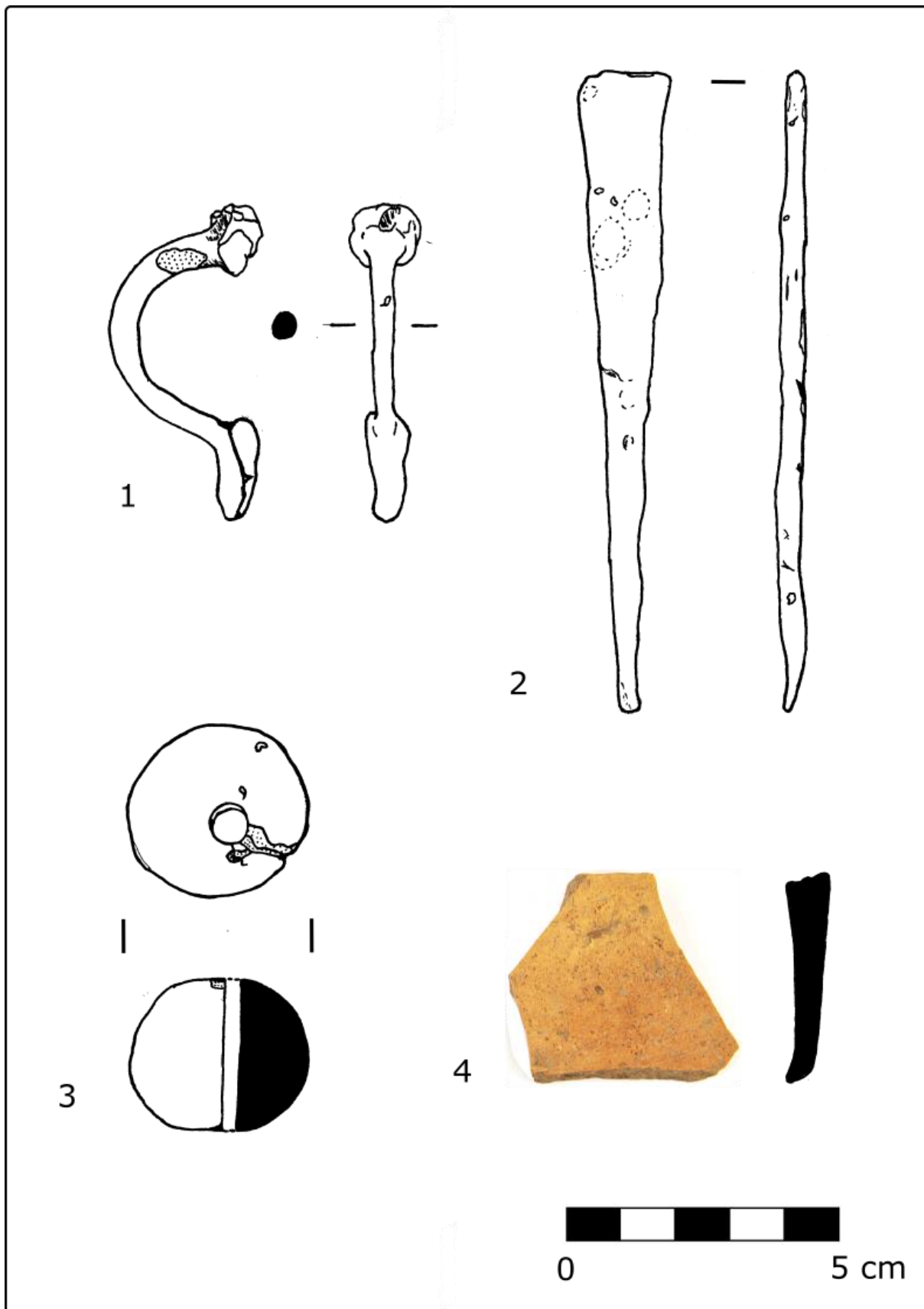
Tab. 14: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Parohové polotovary a opracovaná výrobní surovina.

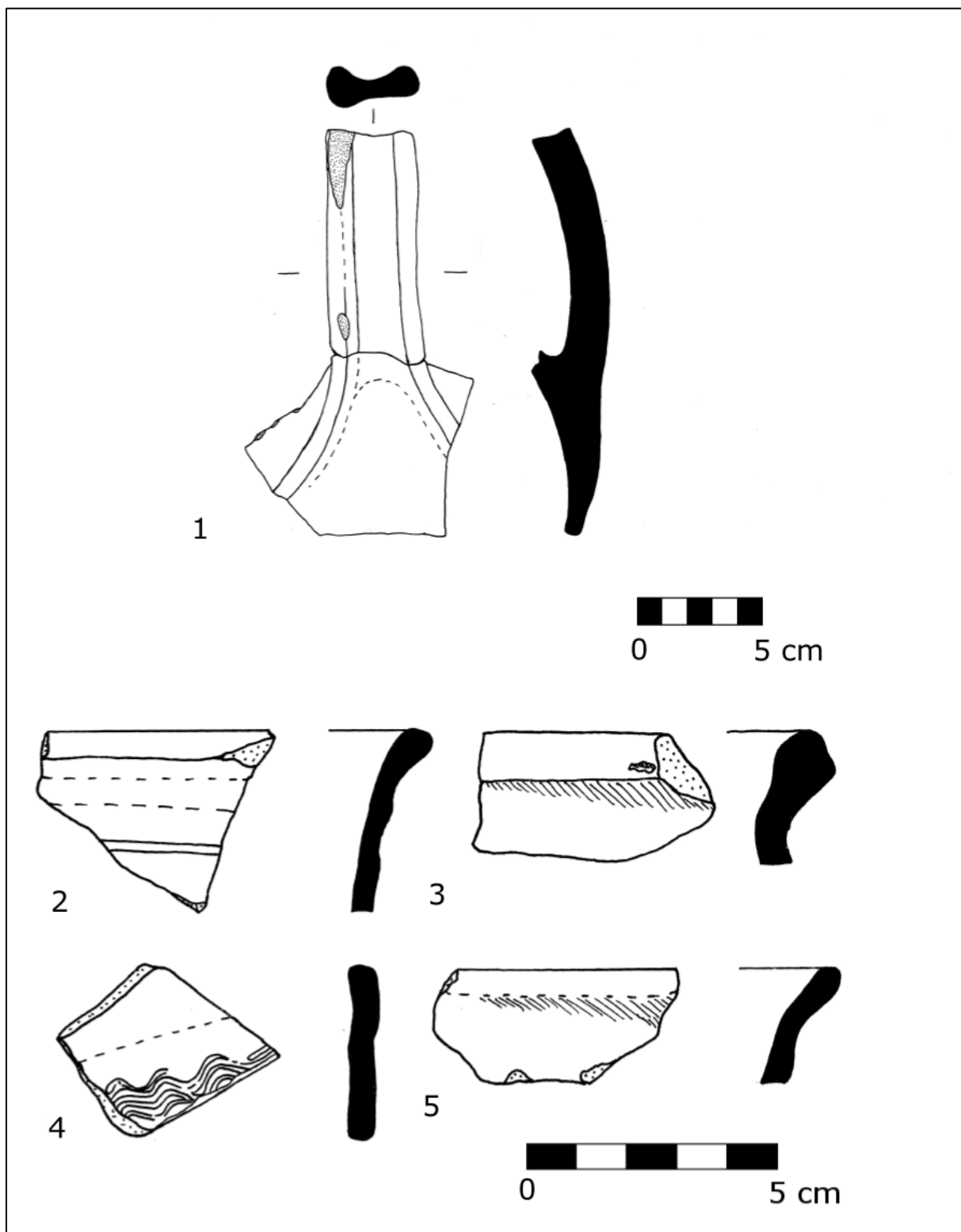
Tab. 15: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507 (1–2, 4–6 parohová výrobní surovina či odpad z výroby, 3 samčí špičák kance).

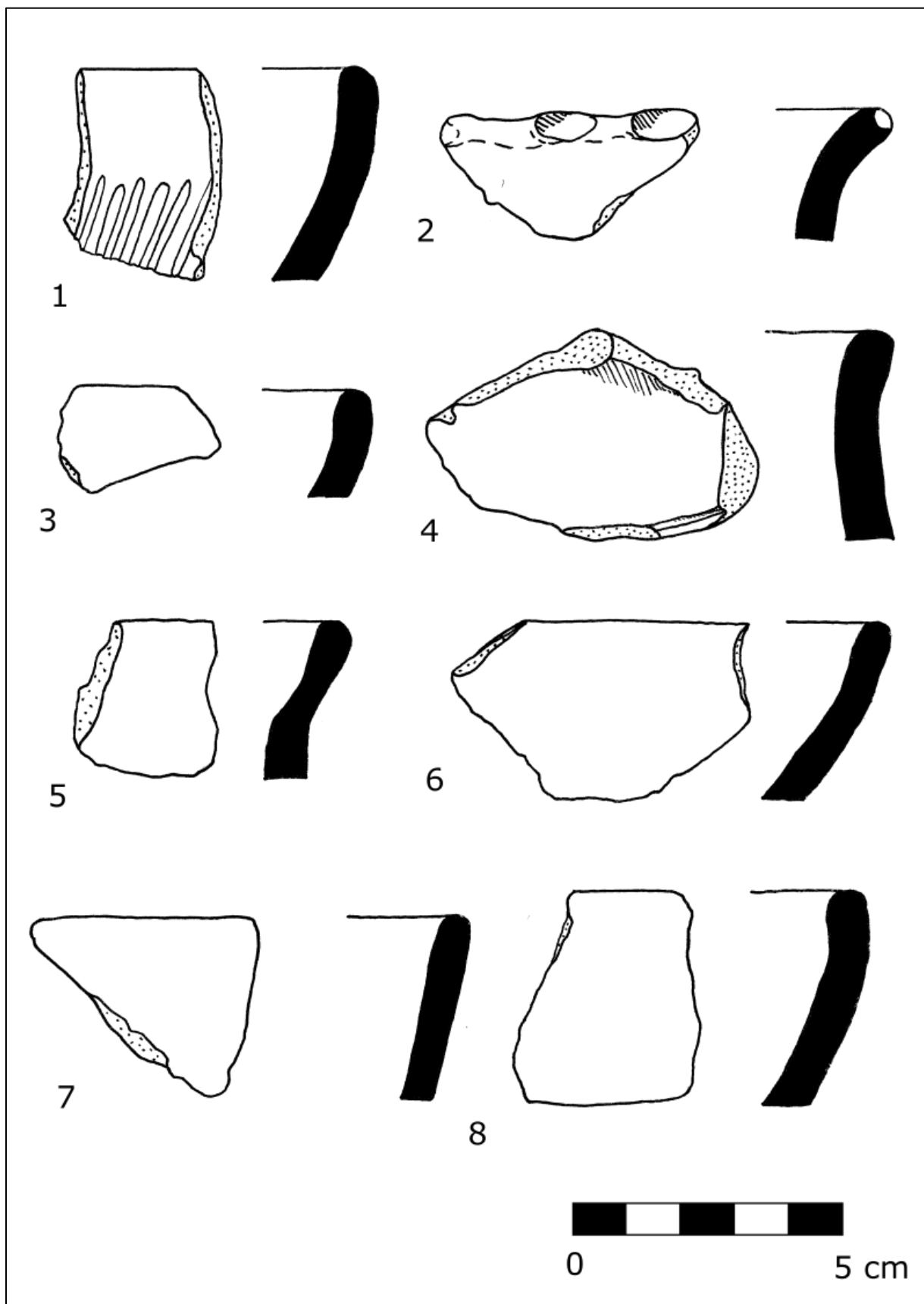
Tab. 16: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 507. Parohová výrobní surovina či odpad z výroby.

Tab. 17: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 509. Přehled drobných nálezů (1–2 železo; 3–4 římskoprovinciální keramika).

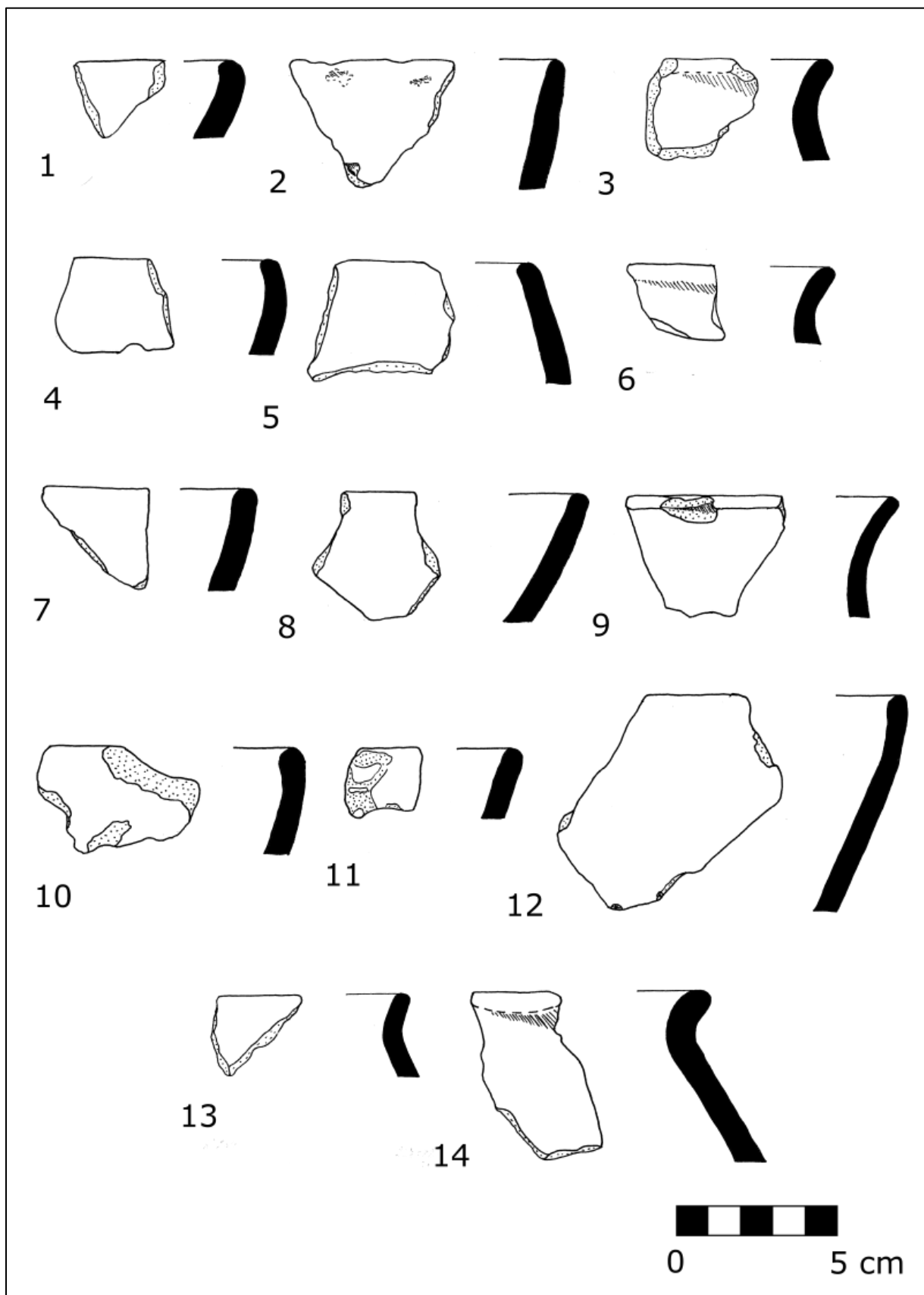

Tab. 18: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 509. Výběr germánské na kruhu točené keramiky.

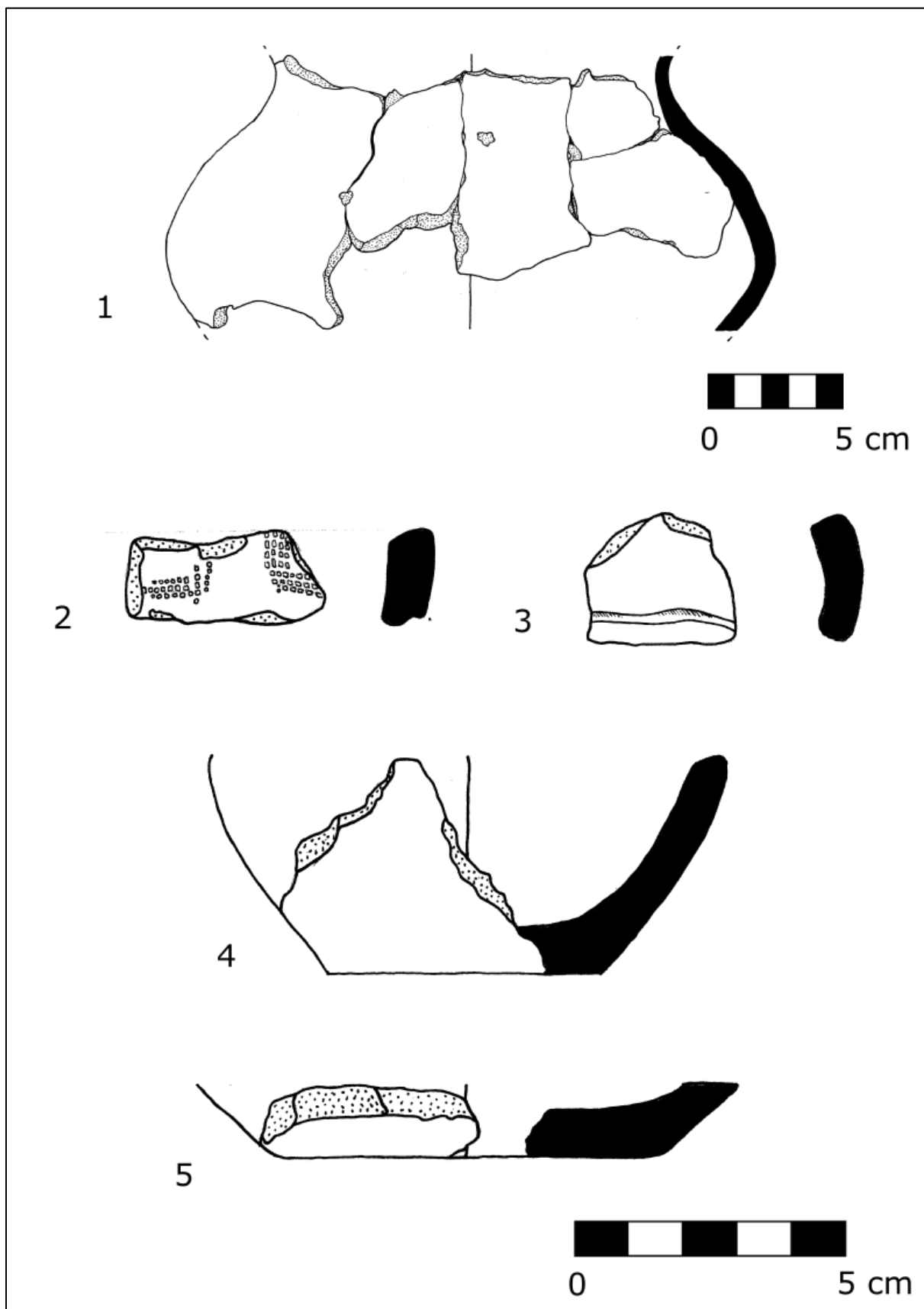

Tab. 19: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 509. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

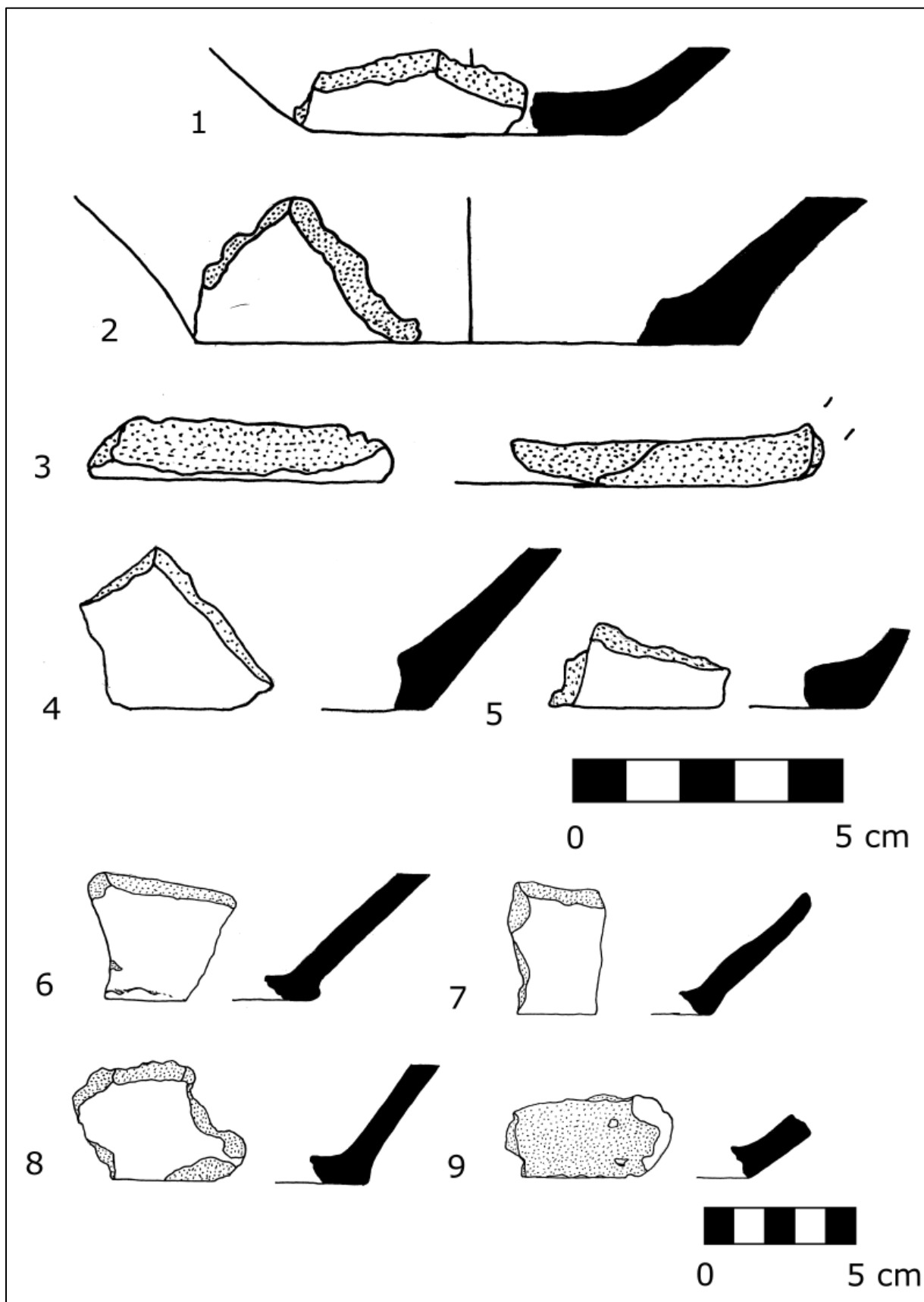

Tab. 20: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 509. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

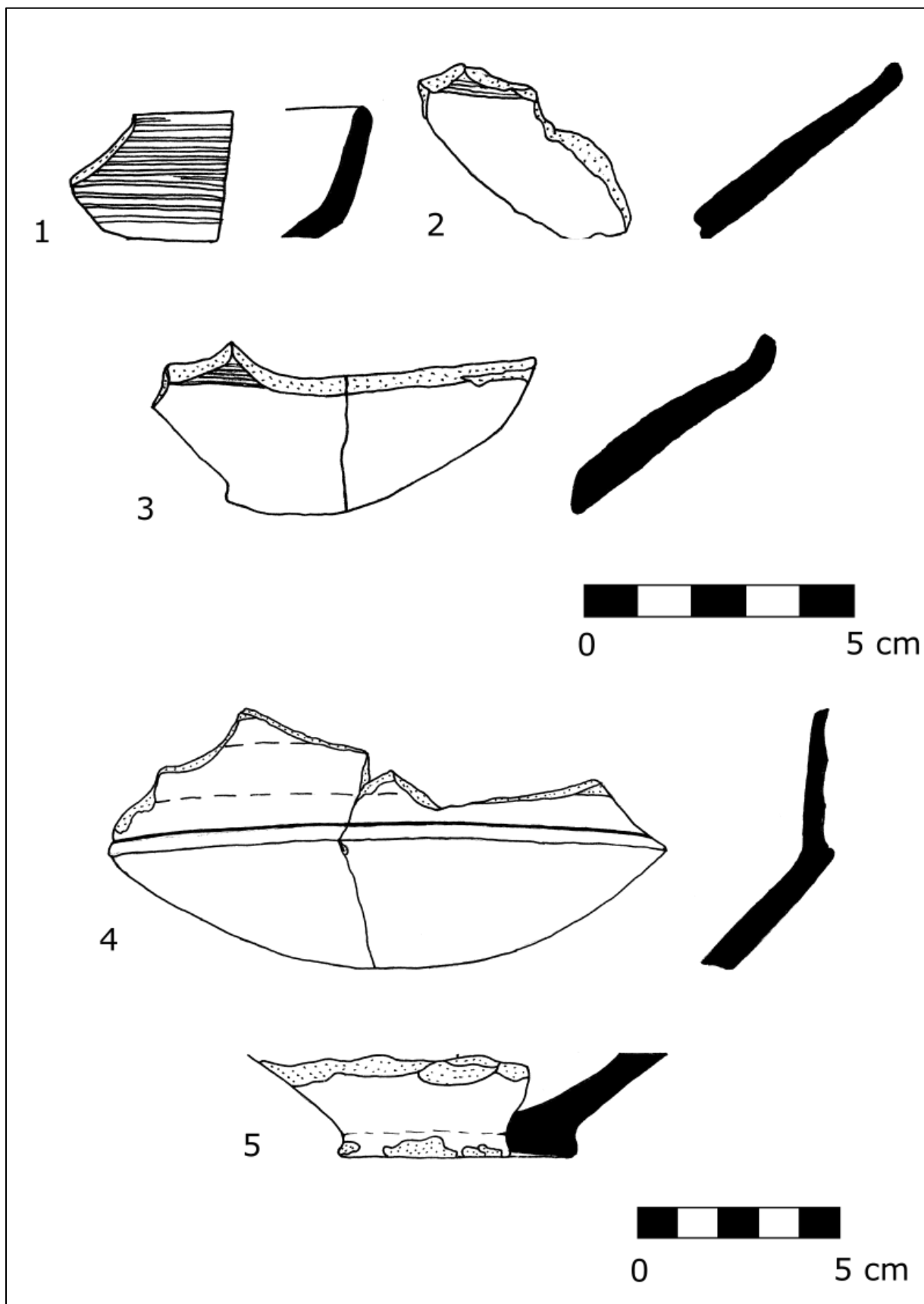
Tab. 21: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 509. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

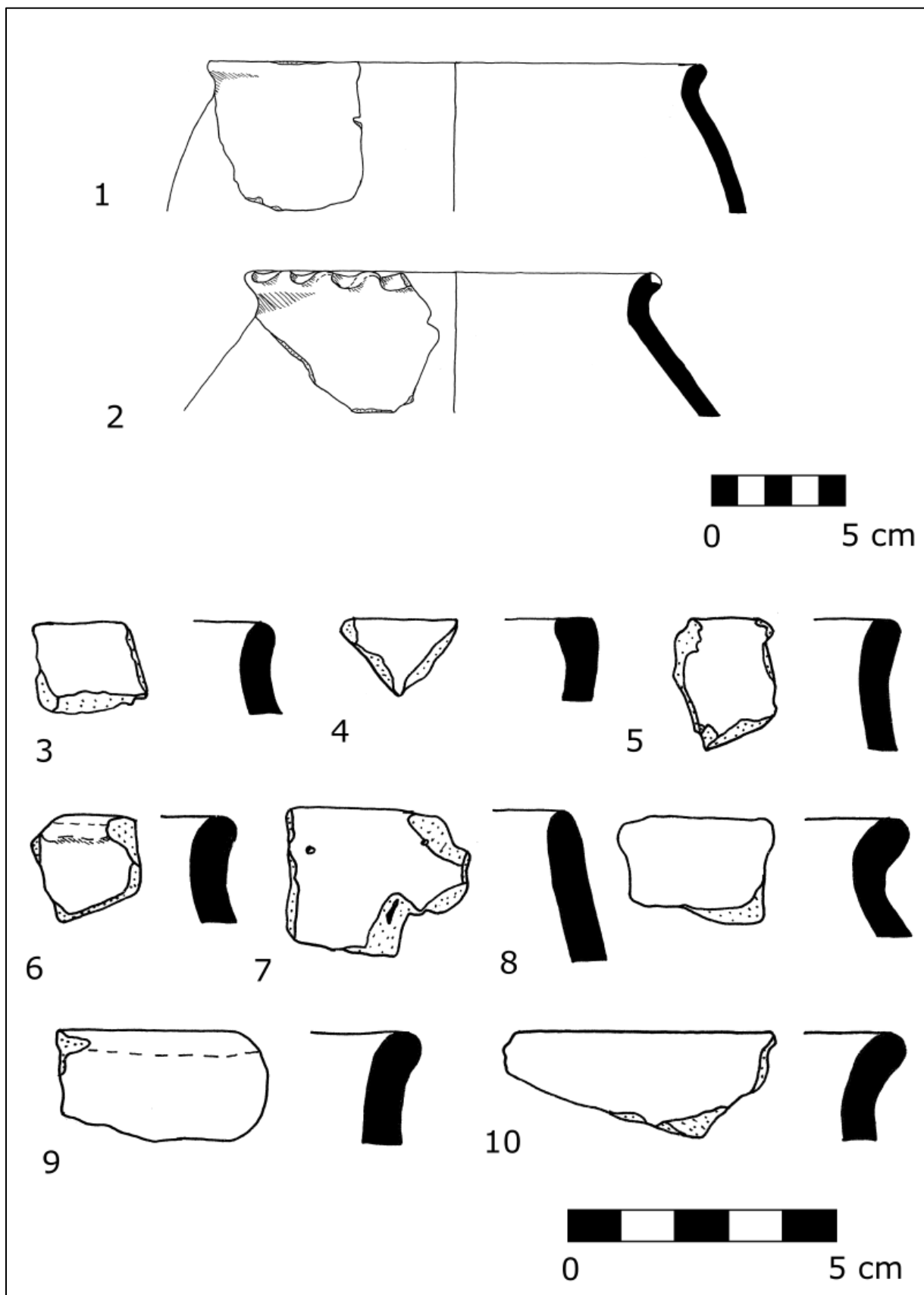
Tab. 22: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 509. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

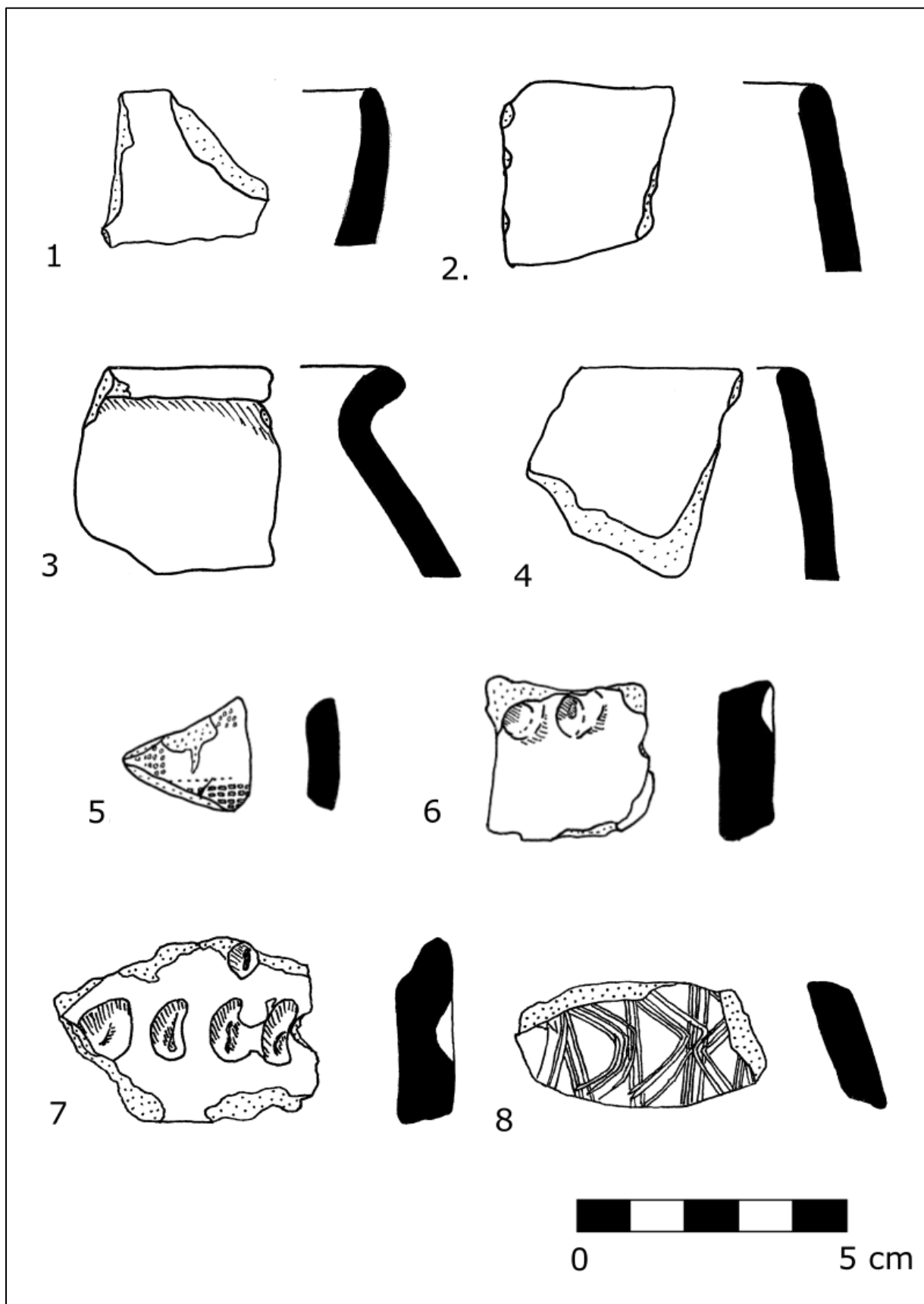
Tab. 23: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 509. Parohová výrobní surovina (1–3) a fotografická dokumentace drobných nálezů (4–5 železo).

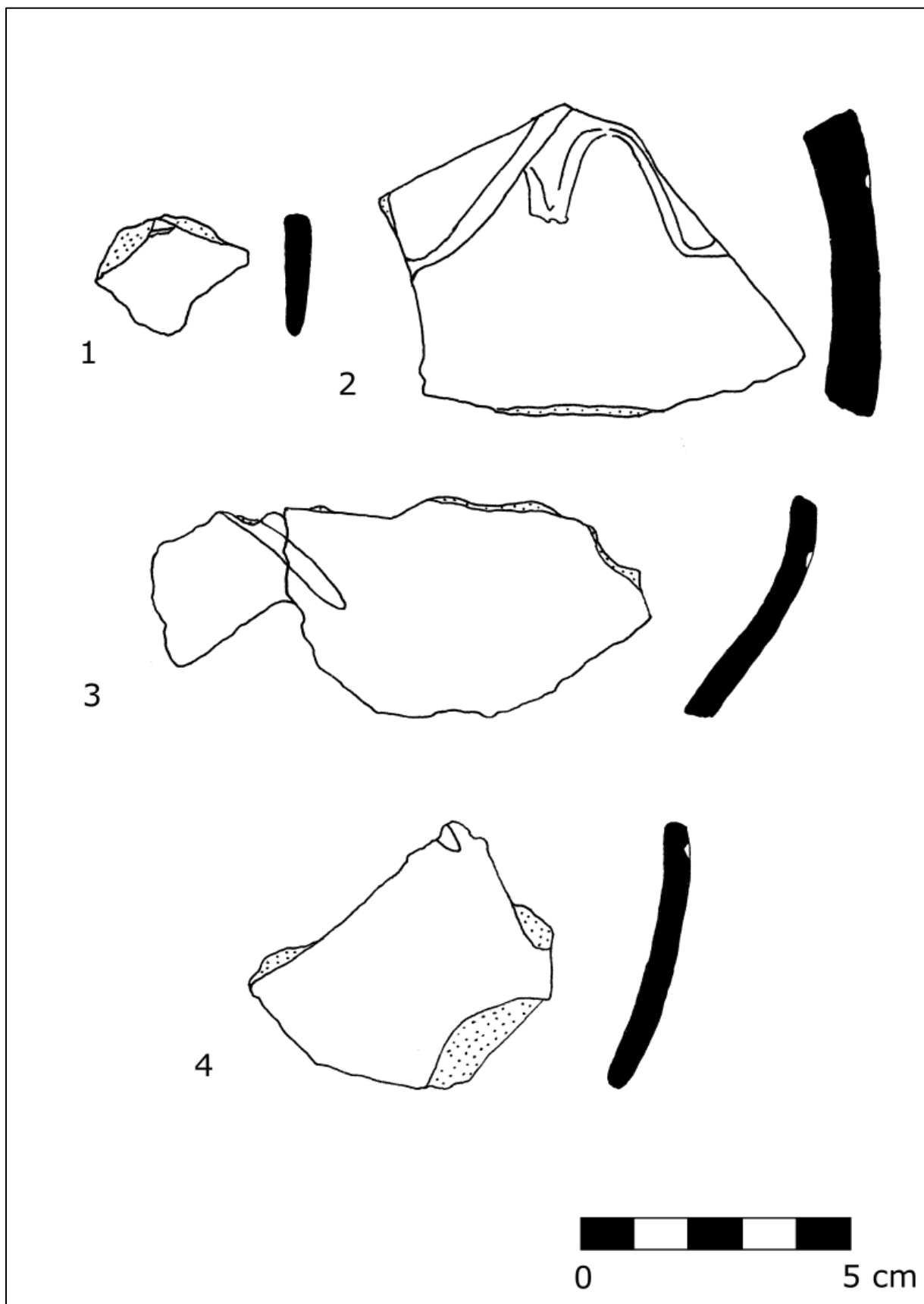
Tab. 24: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 510. Výběr germánské na kruhu točené keramiky.

Tab. 25: Držovice na Moravě „Pastvicka“ 2014. Obj. 510. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

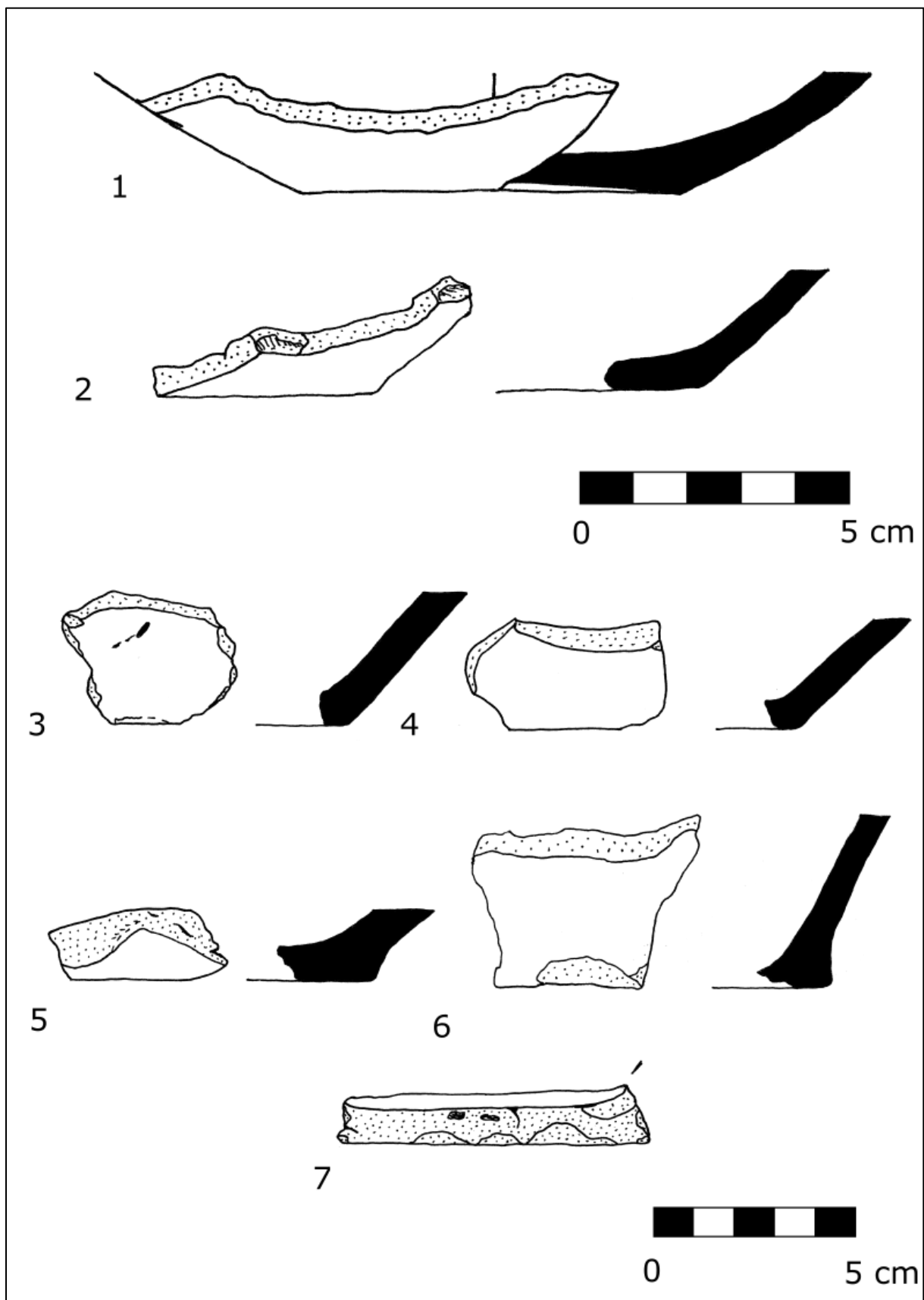

Tab. 26: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 510. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

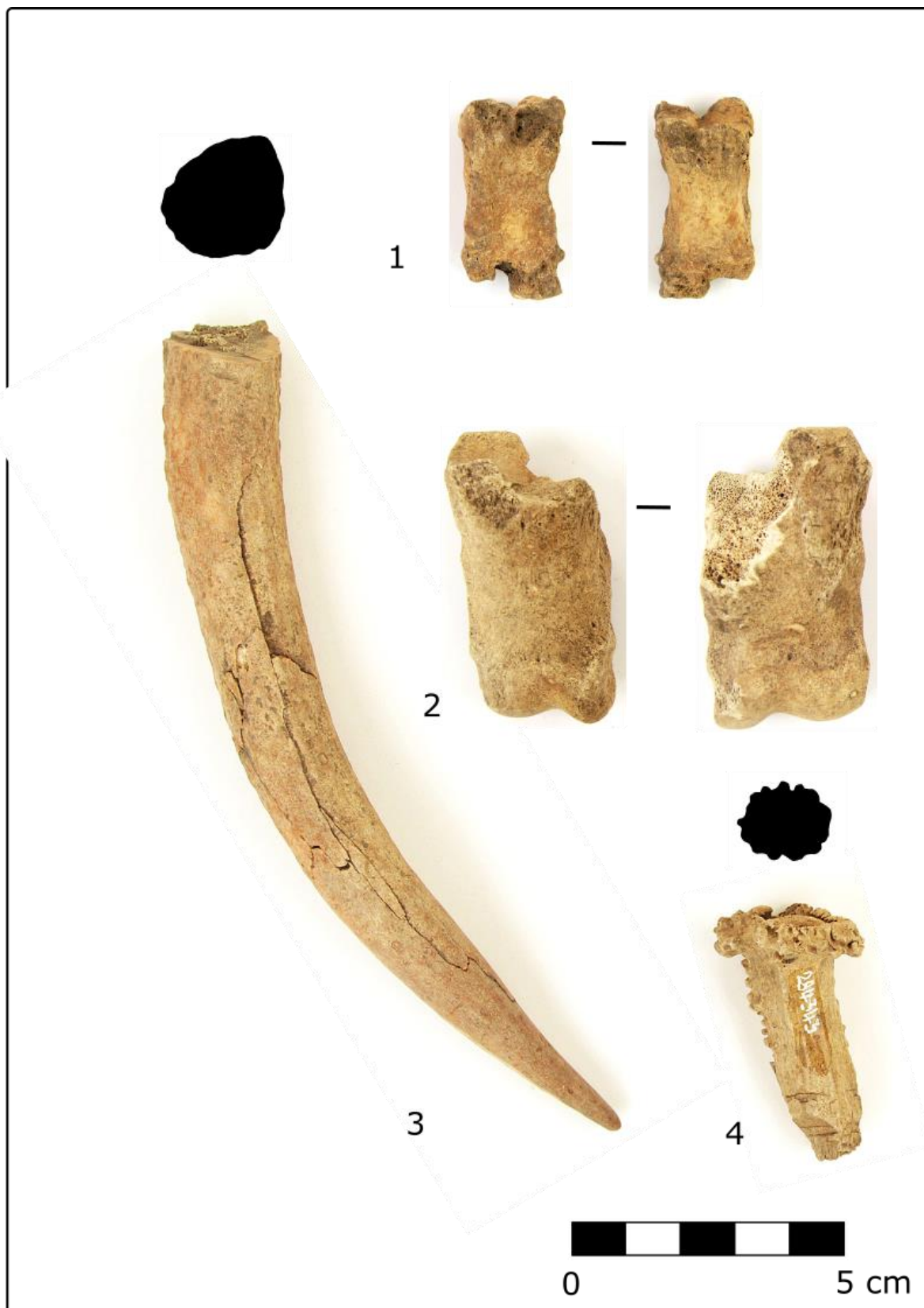

Tab. 27: Držovice na Moravě „Pastvicka“ 2014. Obj. 510. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

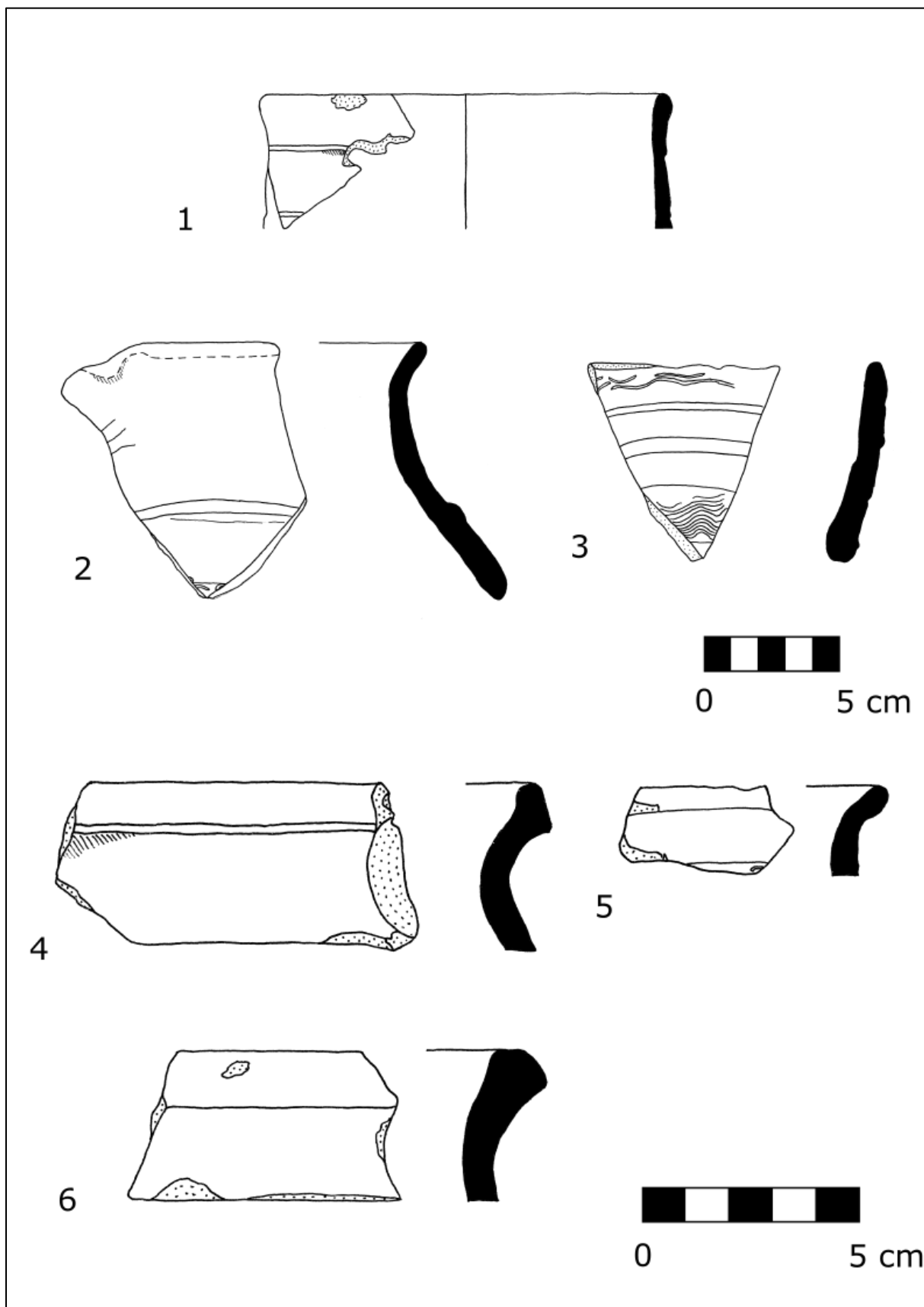
Tab. 28: Držovice na Moravě „Pastvicka“ 2014. Obj. 510. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

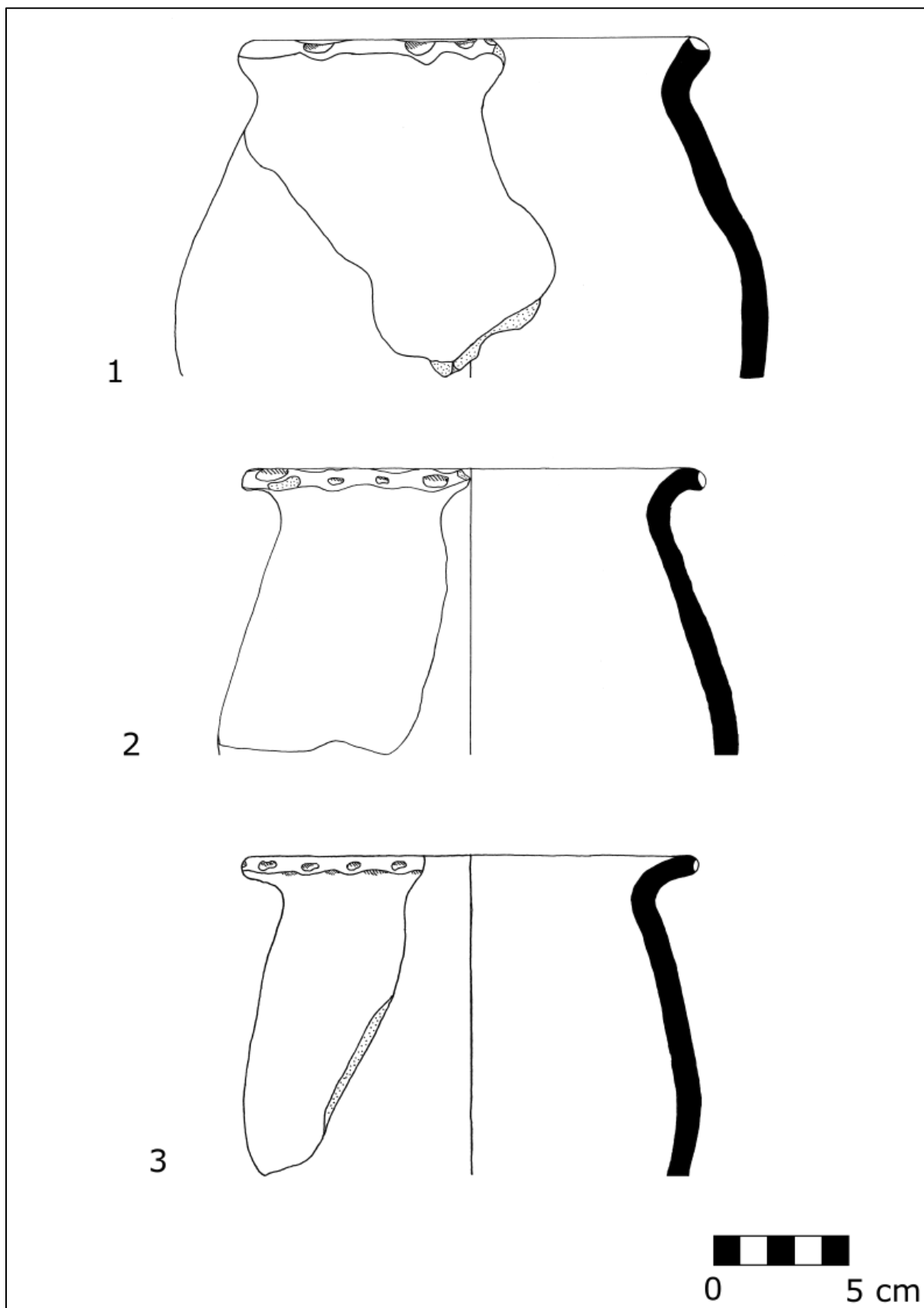
Tab. 29: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 510. Prstní články pratura a tura s osteofyty (1–2) a parohová výrobní surovina (3–4).

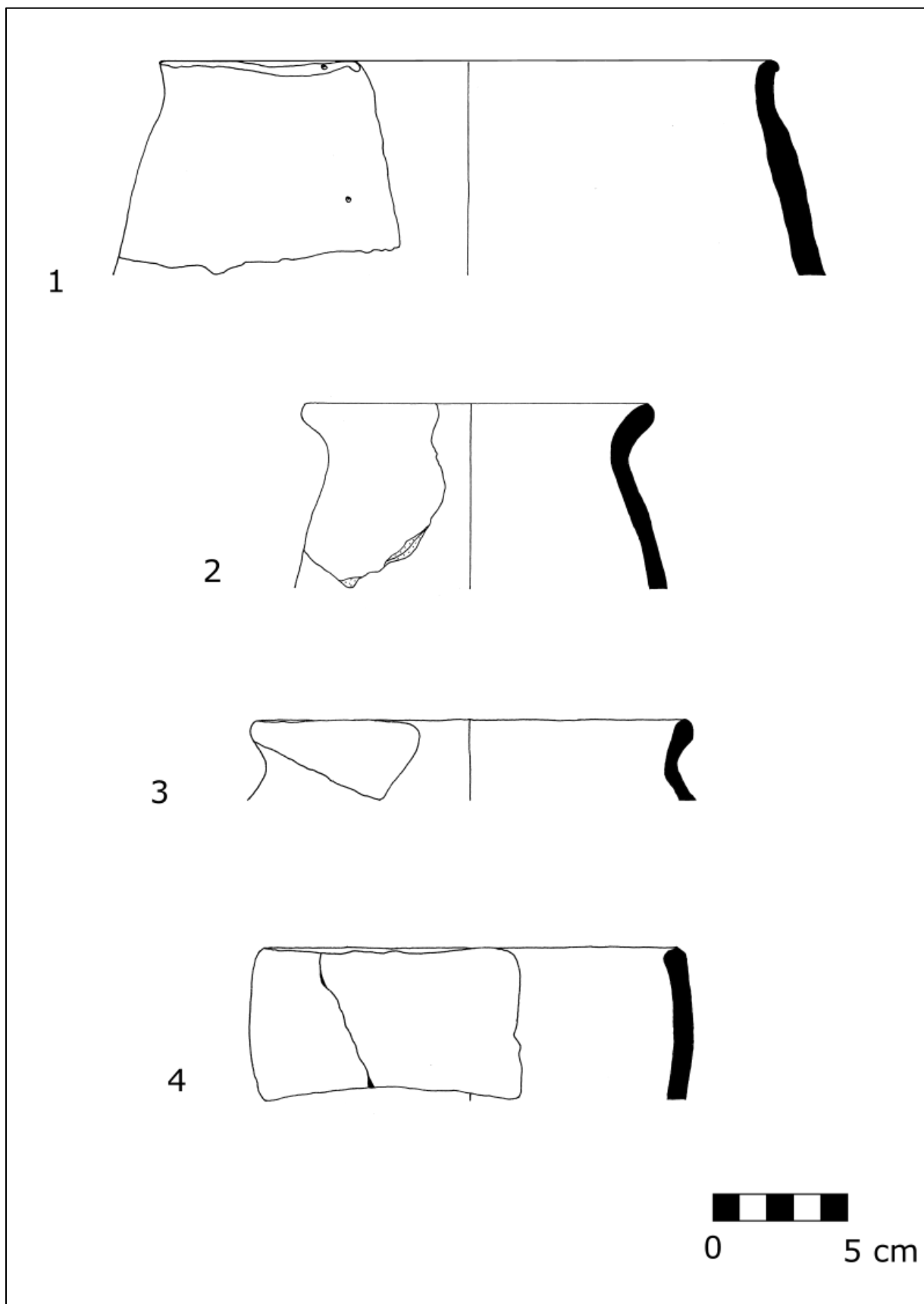
Tab. 30: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Přehled drobných nálezů (1 železo; 2 keramika; 3 bronz).

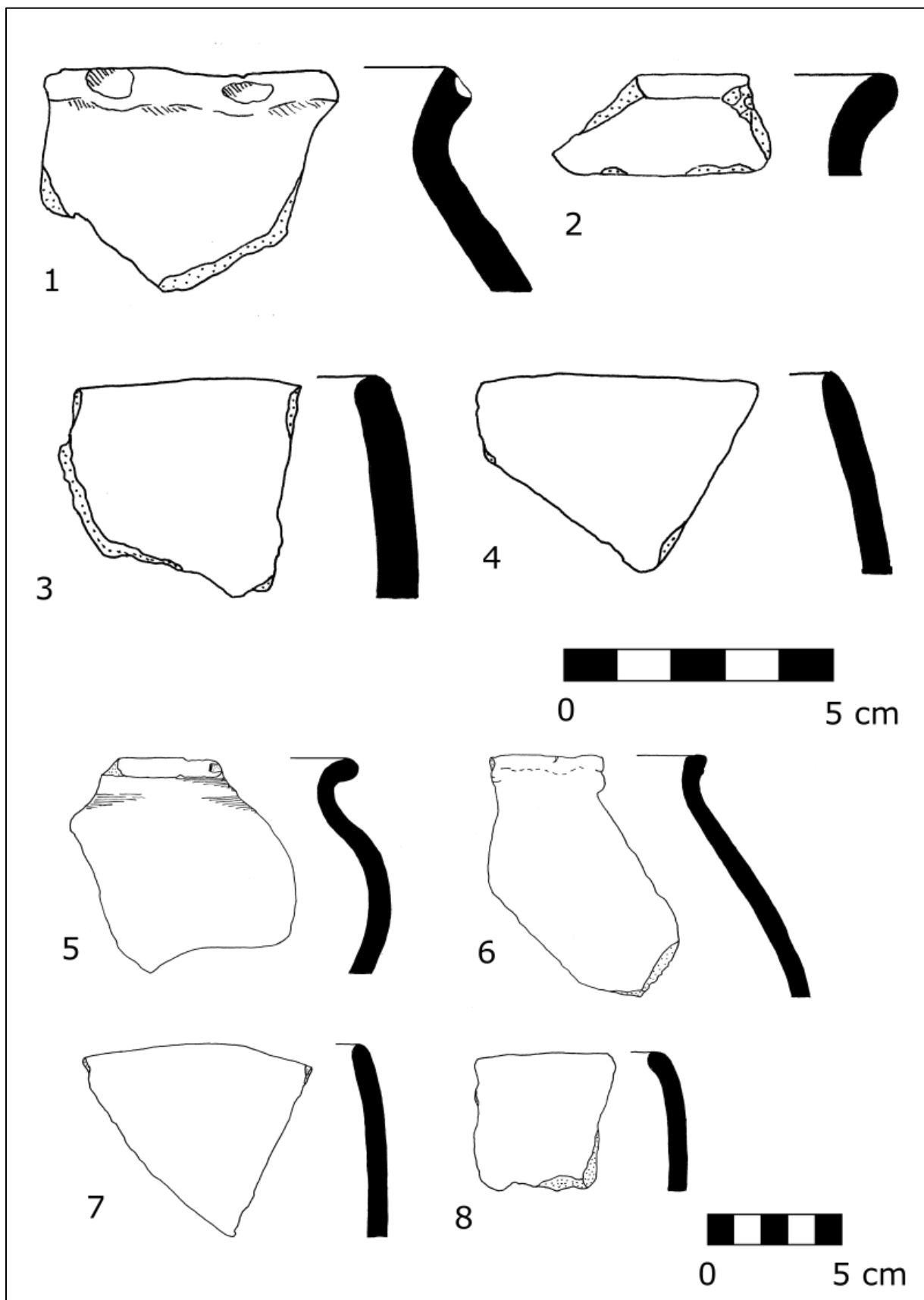
Tab. 31: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Výběr germánské na kruhu točené keramiky.

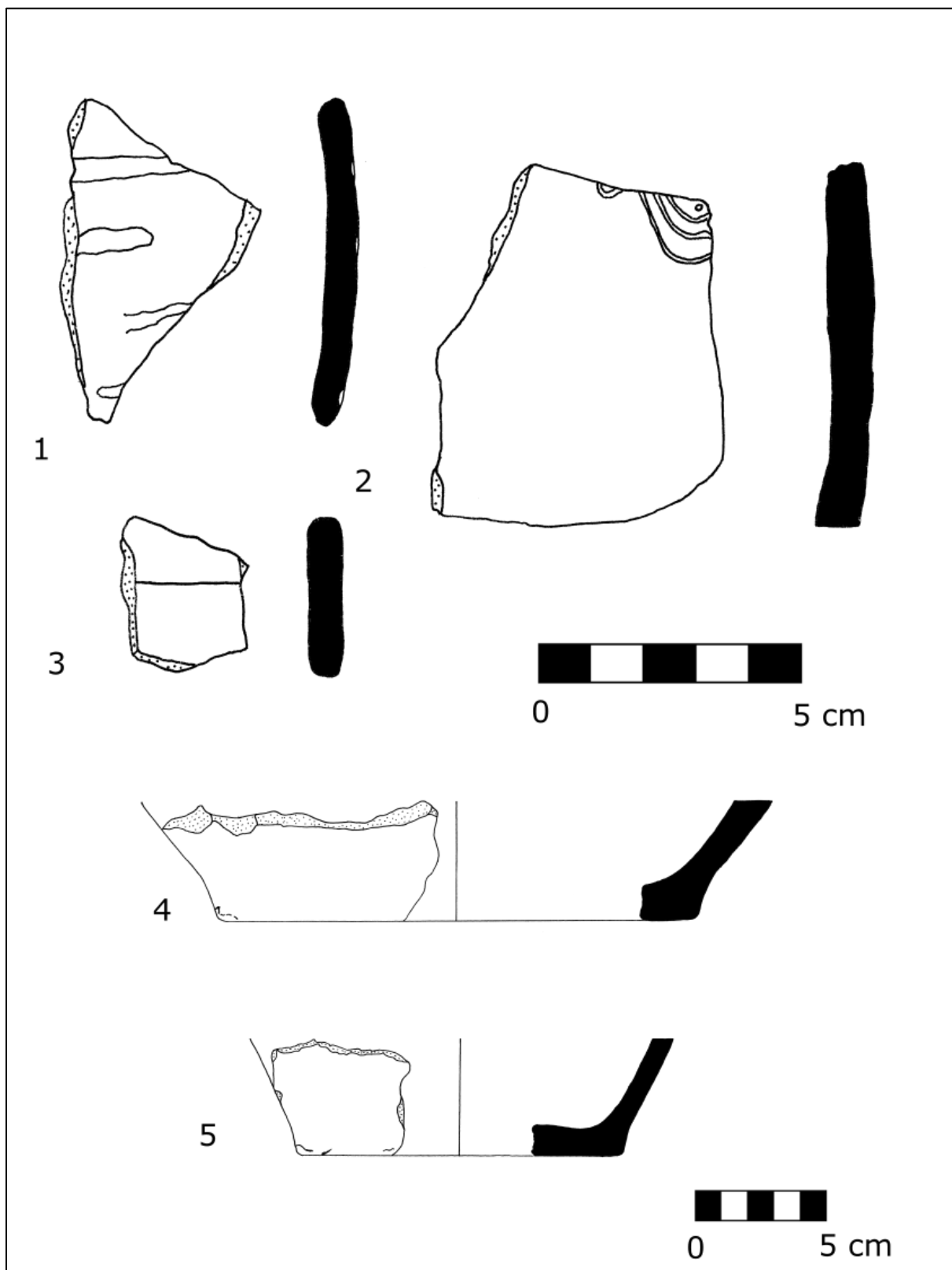
Tab. 32: Držovice na Moravě „Pastvicka“ 2014. Obj. 529. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

Tab. 33: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

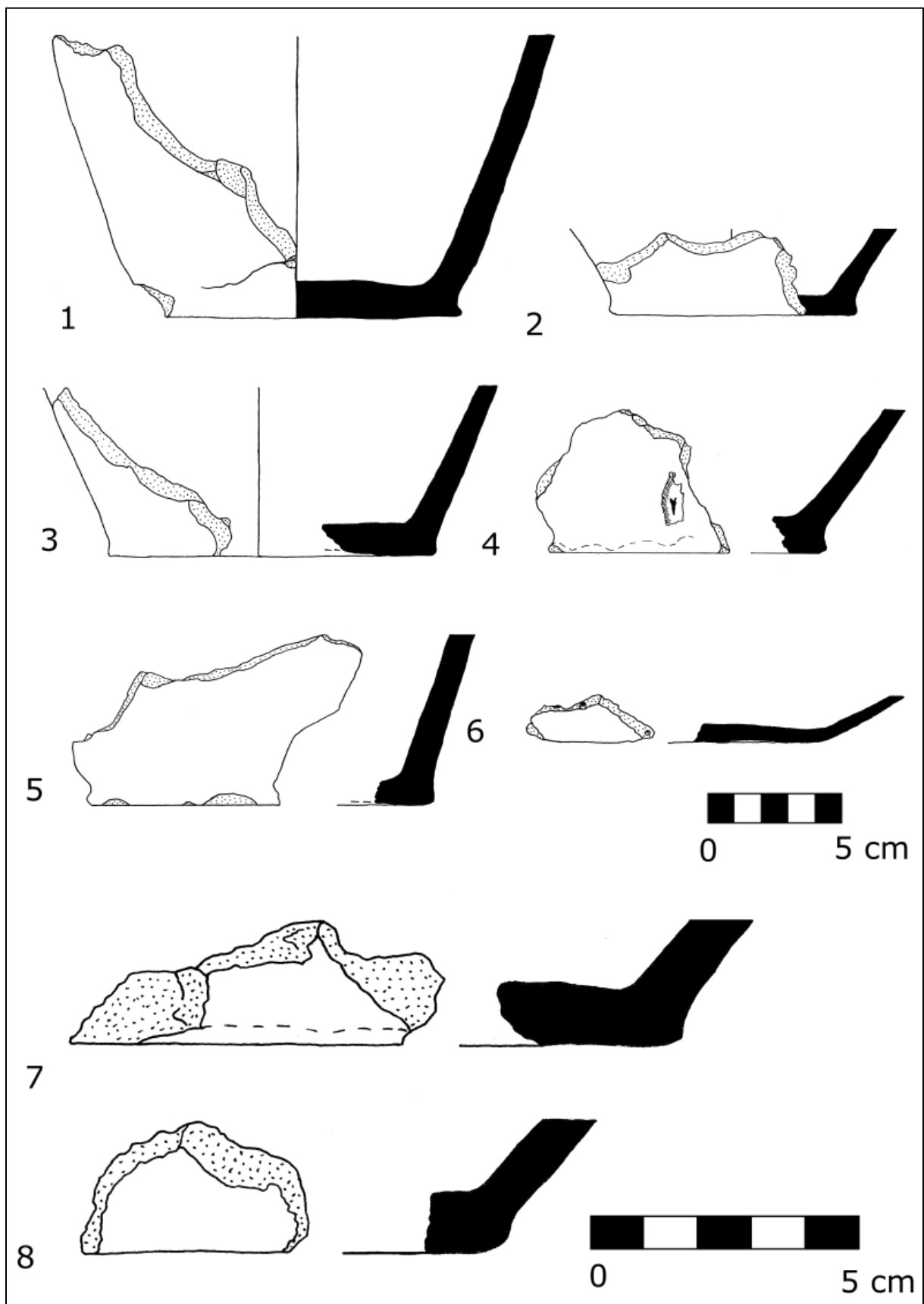

Tab. 34: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

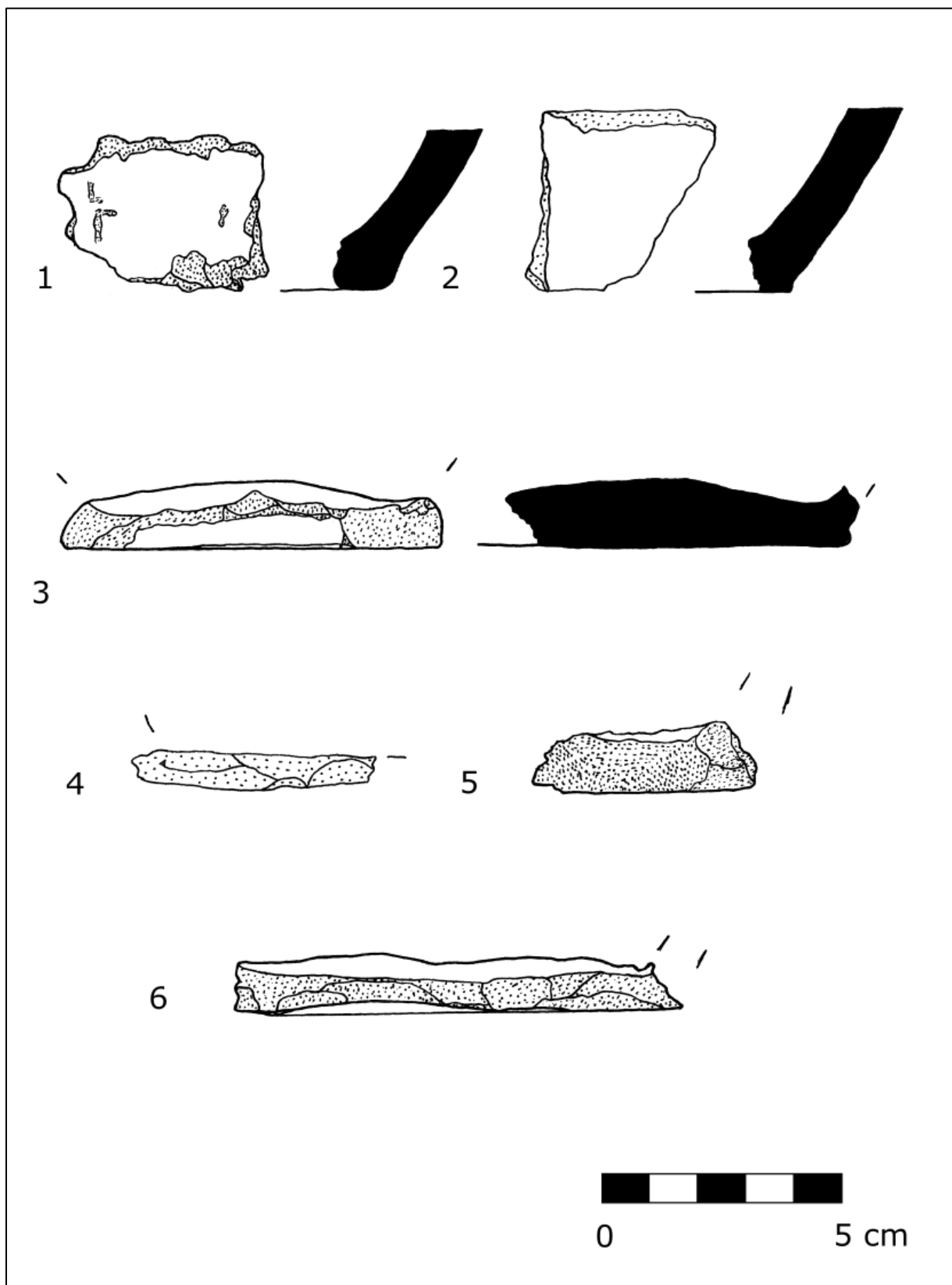

Tab. 35: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

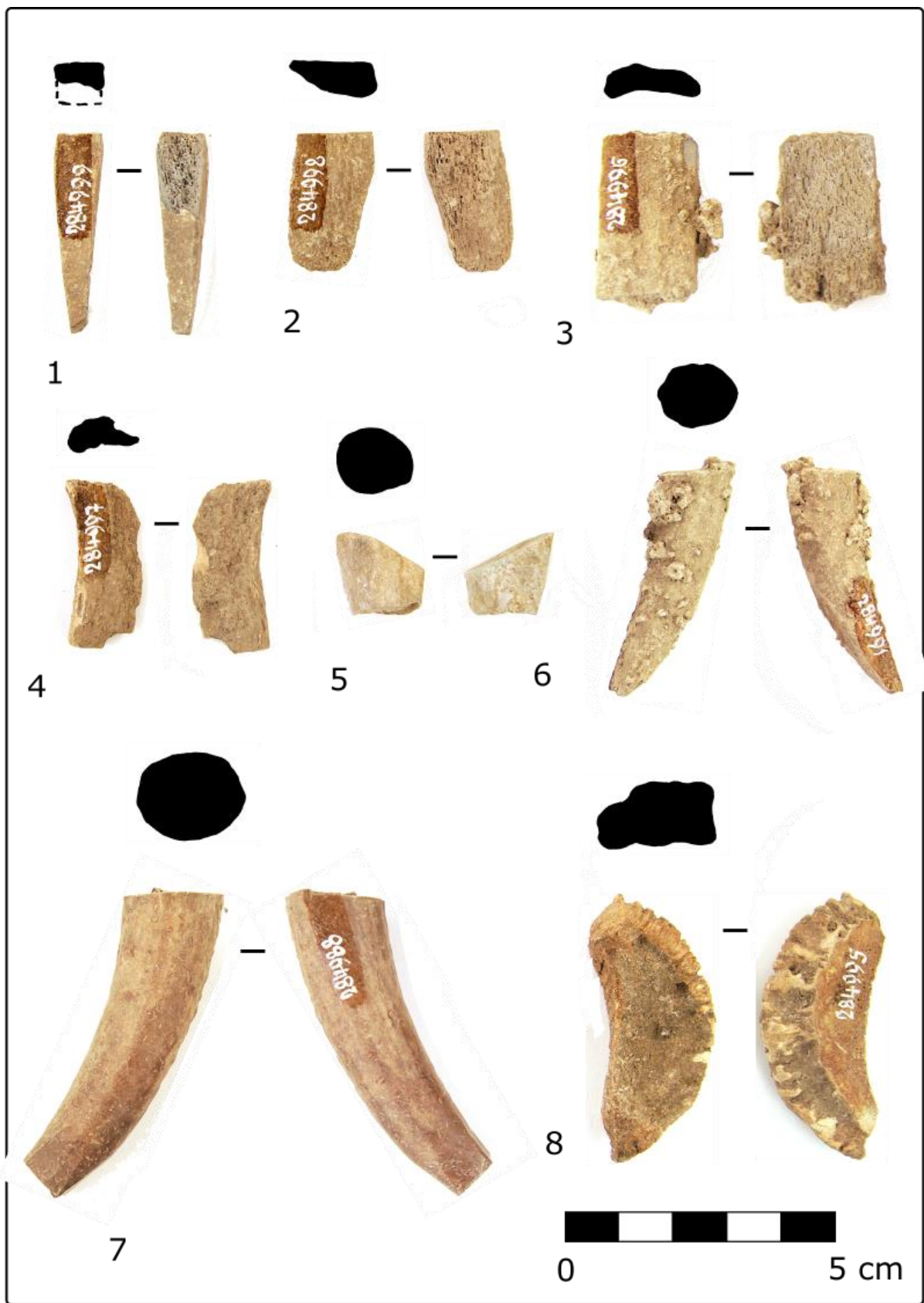

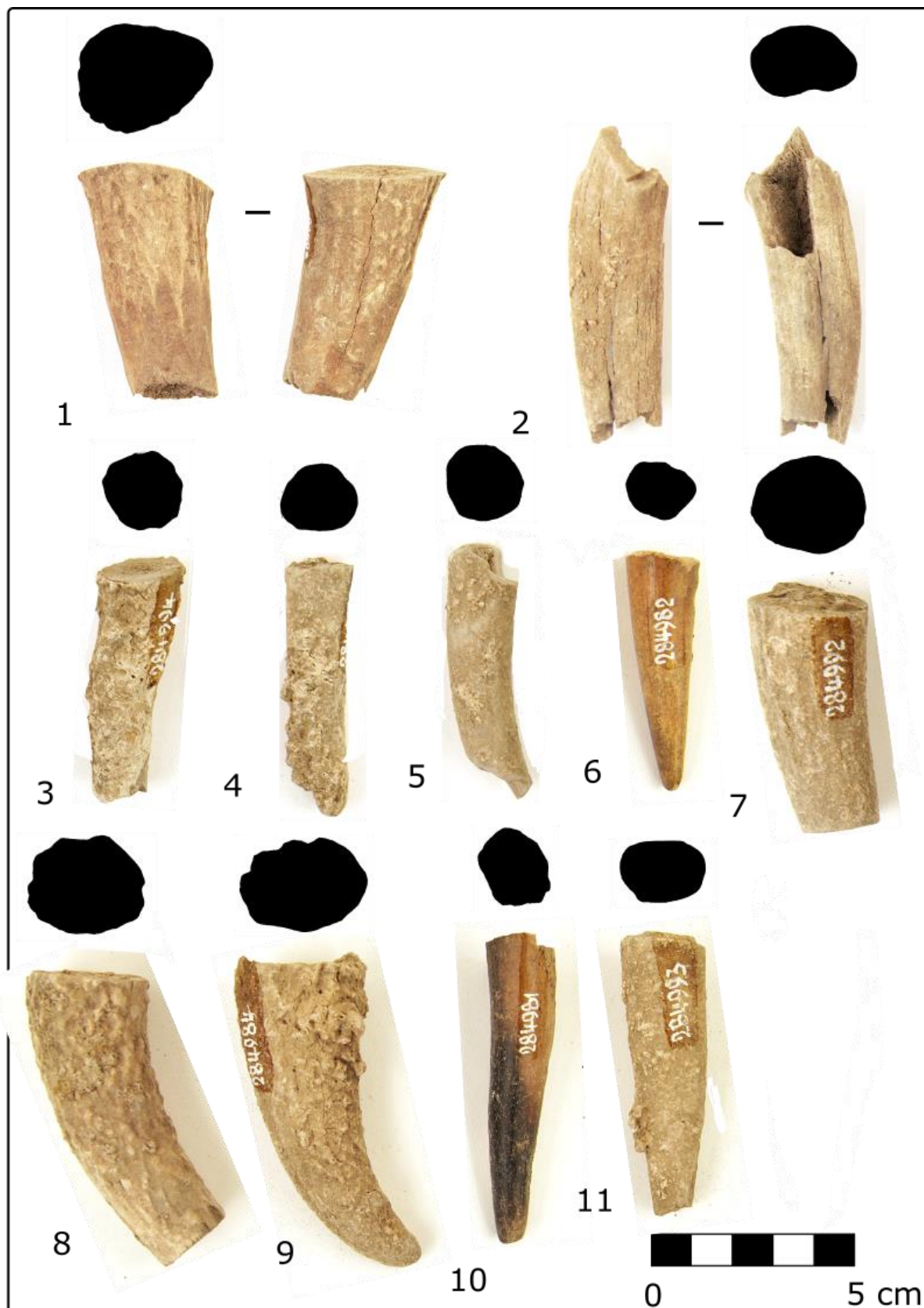
Tab. 36: Držovice na Moravě „Pastvicka“ 2014. Obj. 529. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

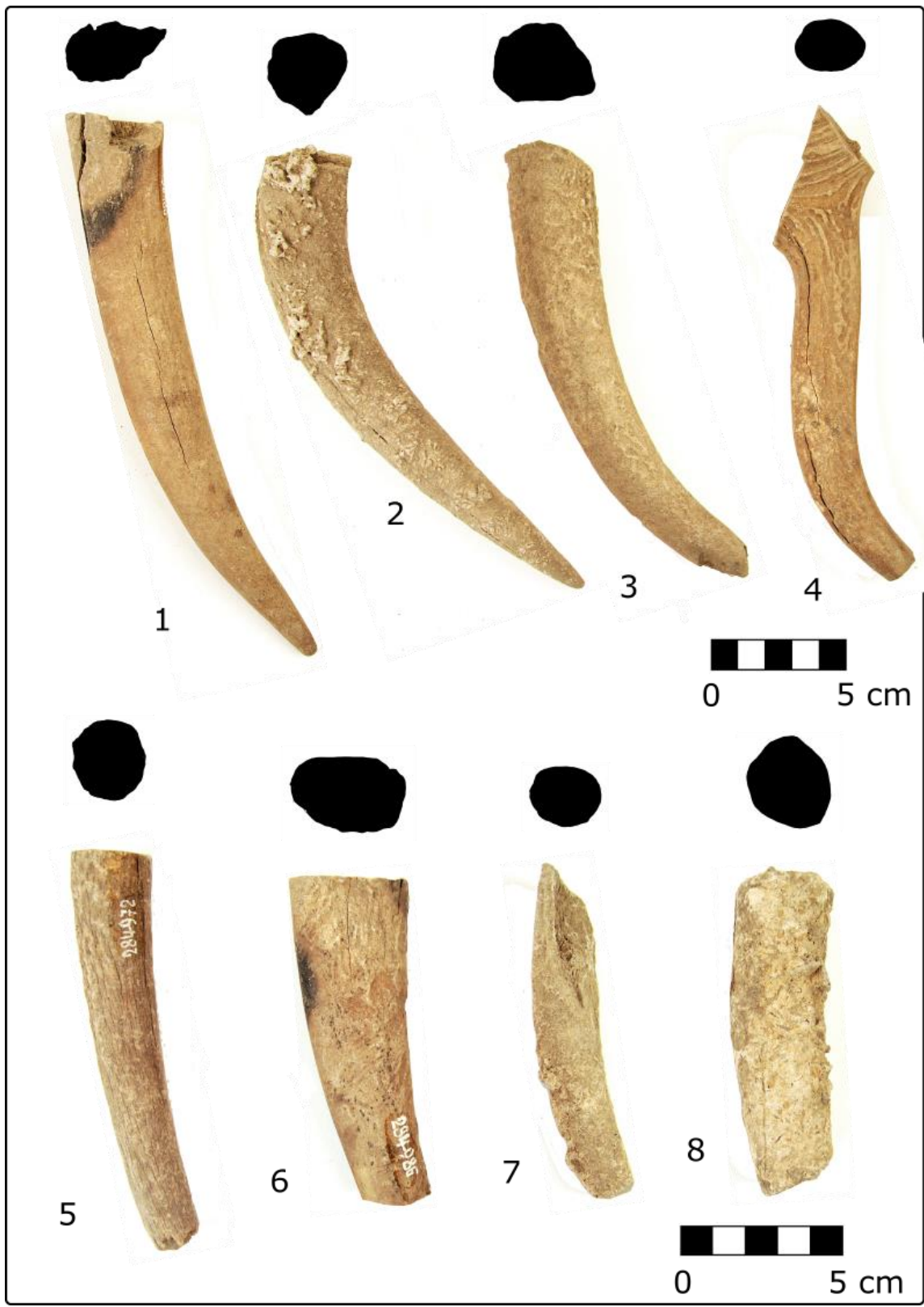
Tab. 37: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

Tab. 38: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Parohové polotovary, opracovaná výrobní surovina a výrobní odpad.

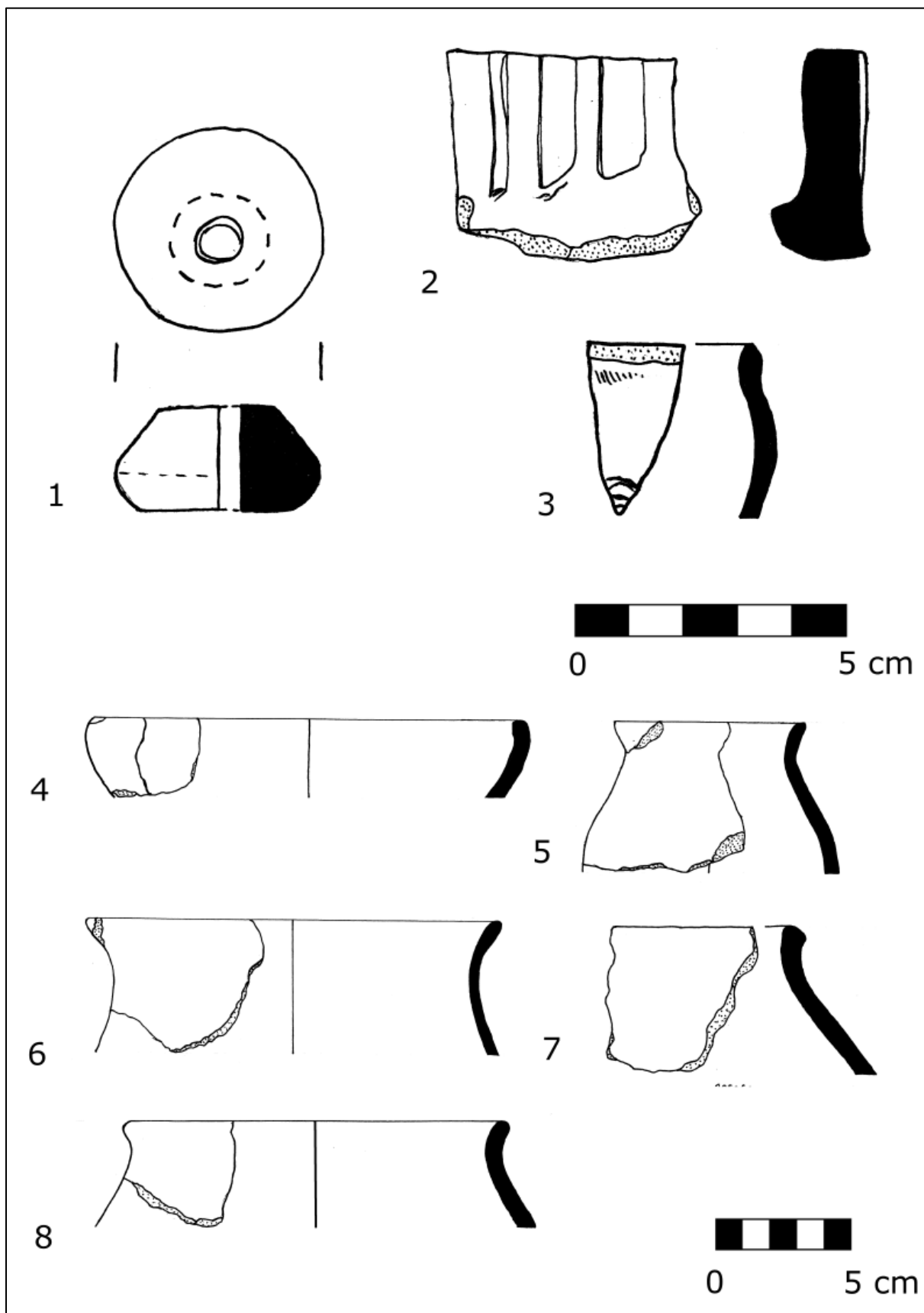
Tab. 39: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Parohová výrobní surovina či výrobní odpad.

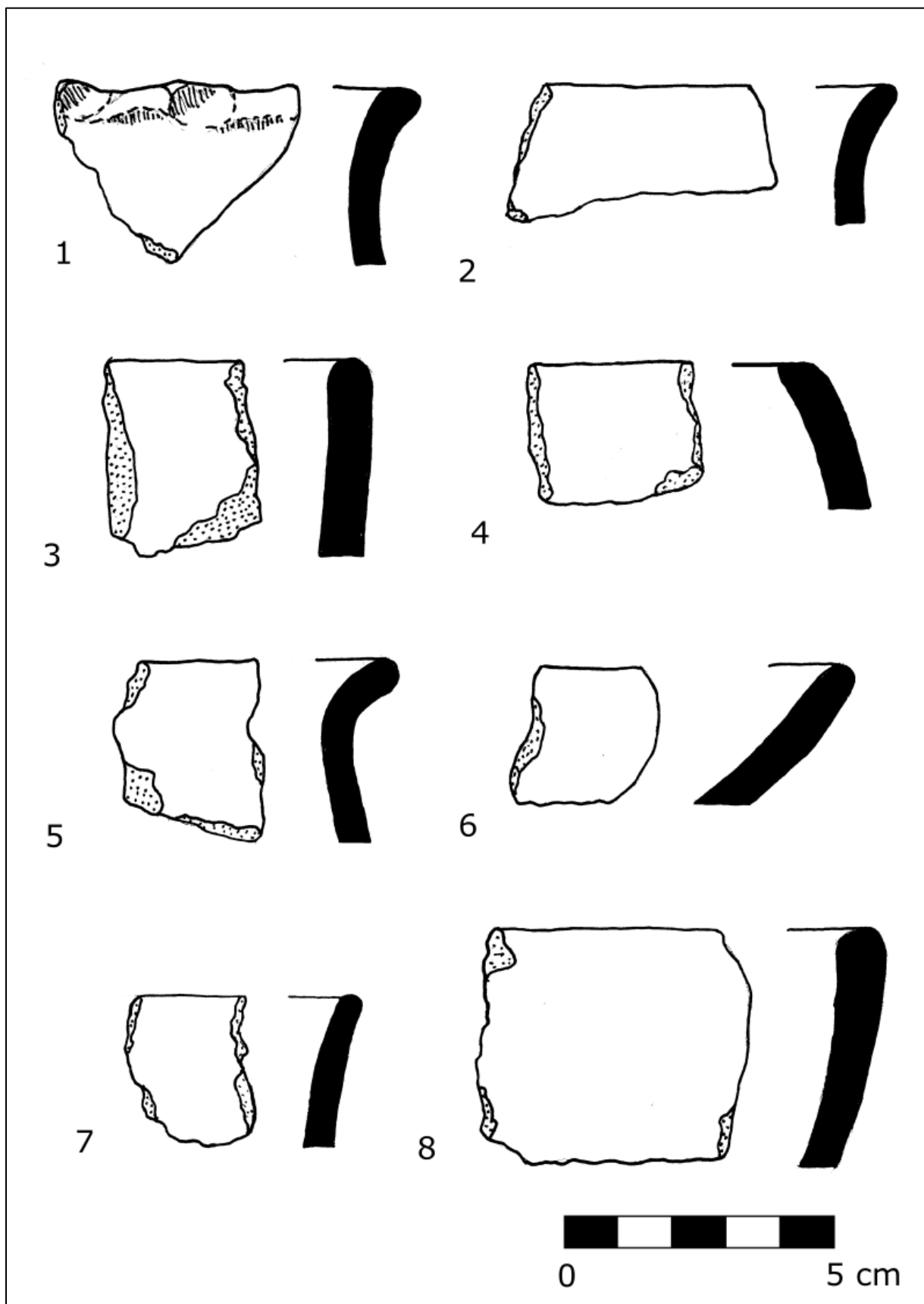
Tab. 40: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Parohová výrobní surovina či výrobní odpad.

Tab. 41: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 529. Parohová výrobní surovina či výrobní odpad.

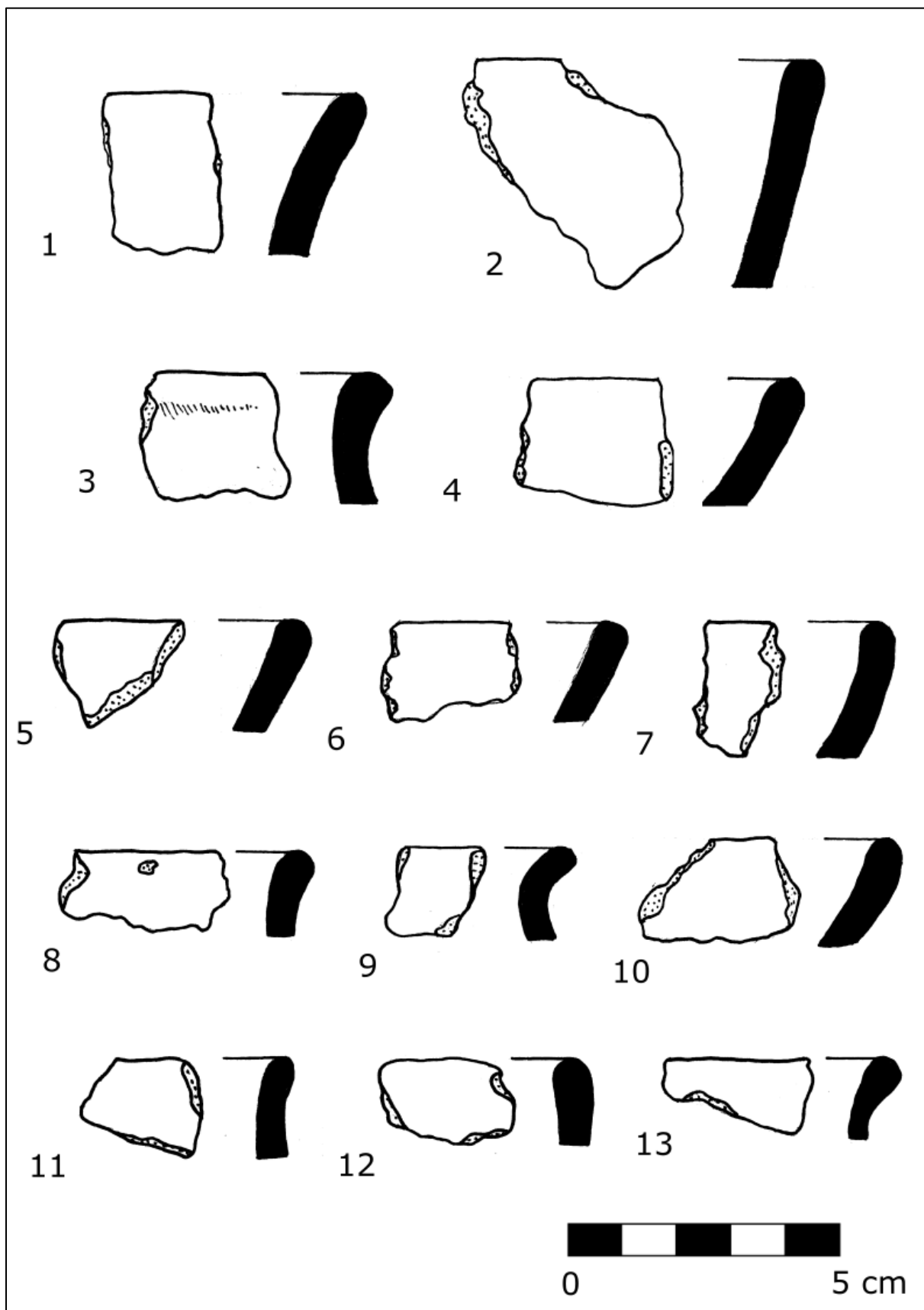

Tab. 42: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Přehled drobných nálezů (1–2 keramika) a výběr germánské na kruhu točené (3) a v ruce dělané keramiky (4–8).

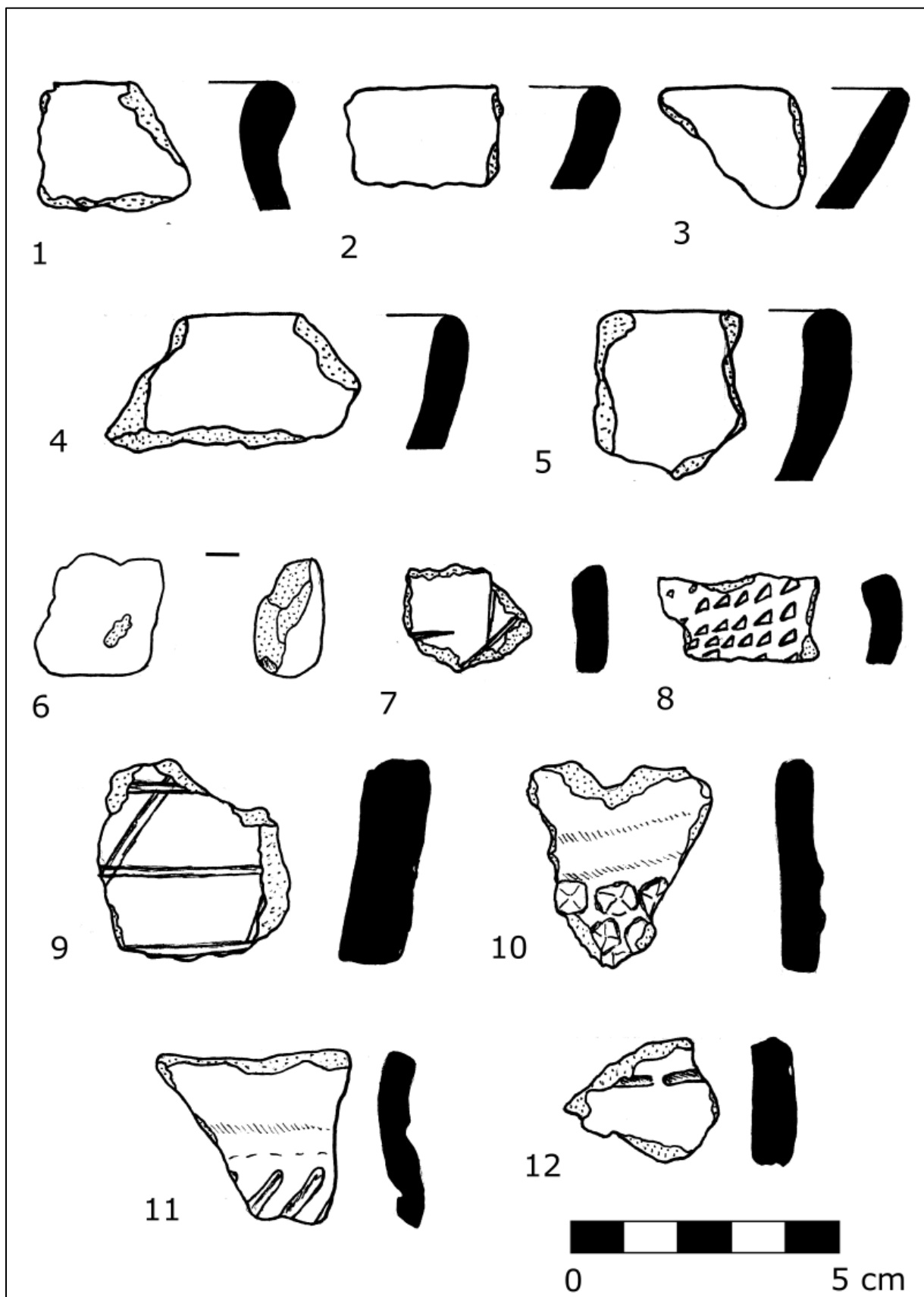

Tab. 43: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

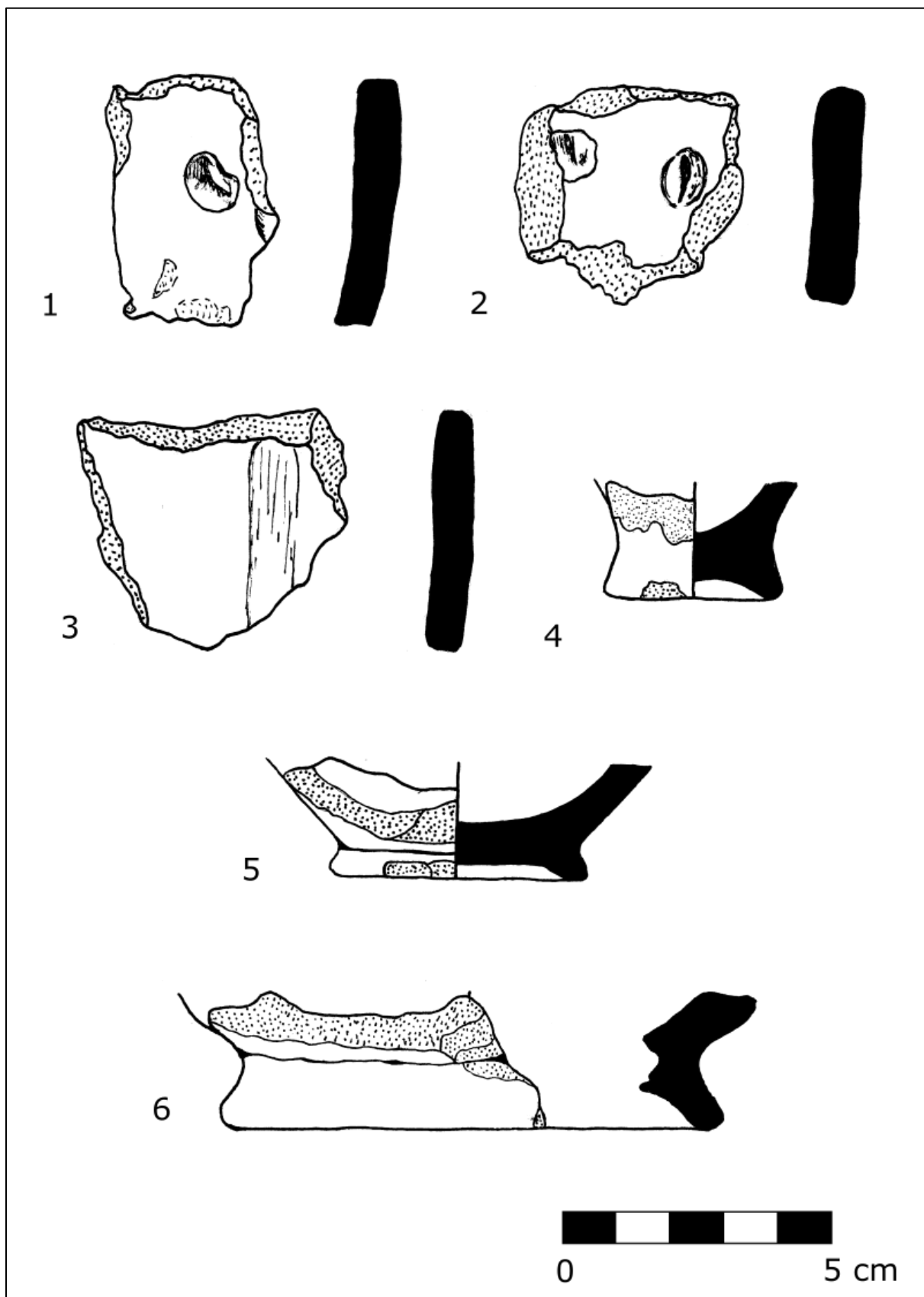

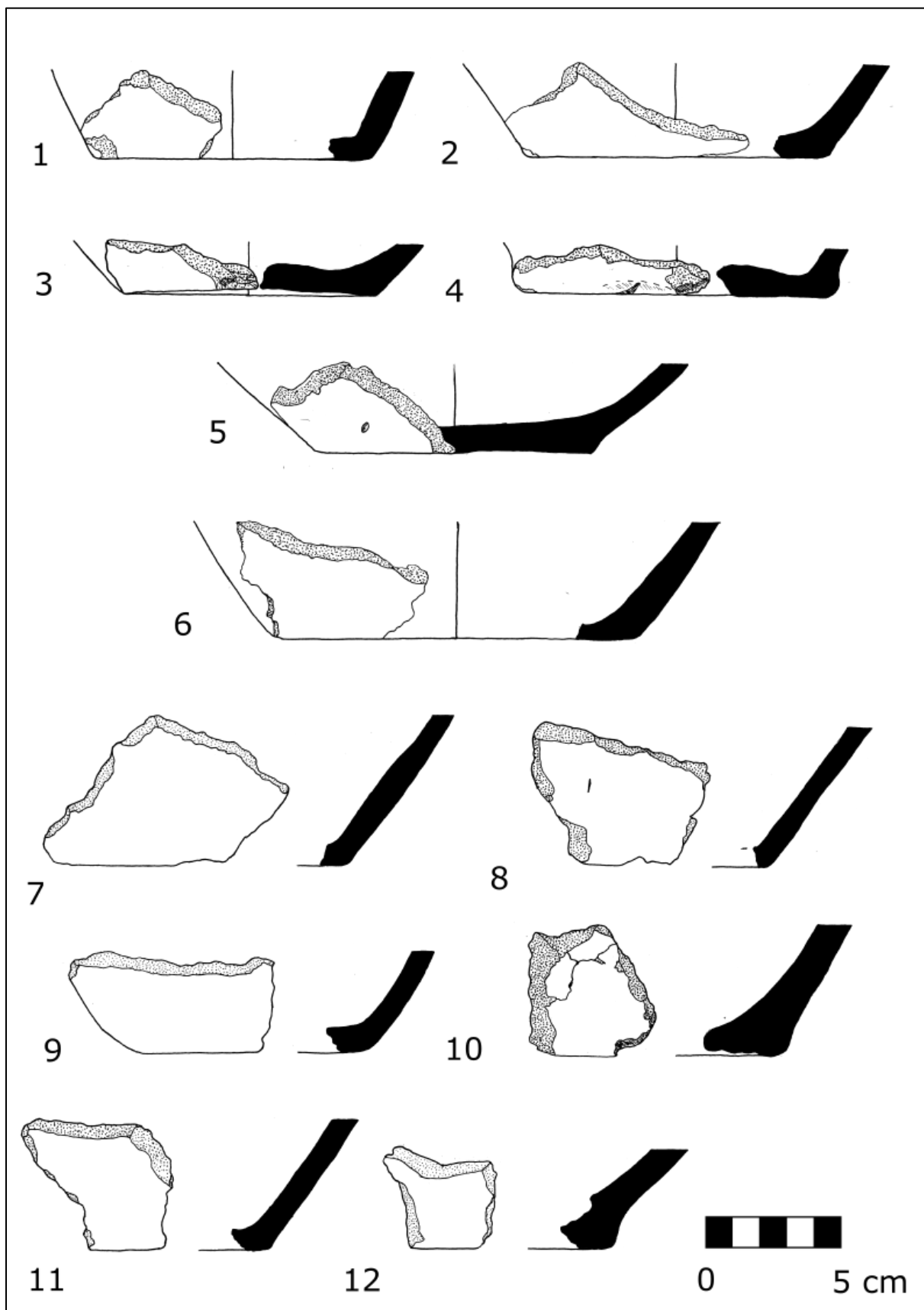
Tab. 44: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

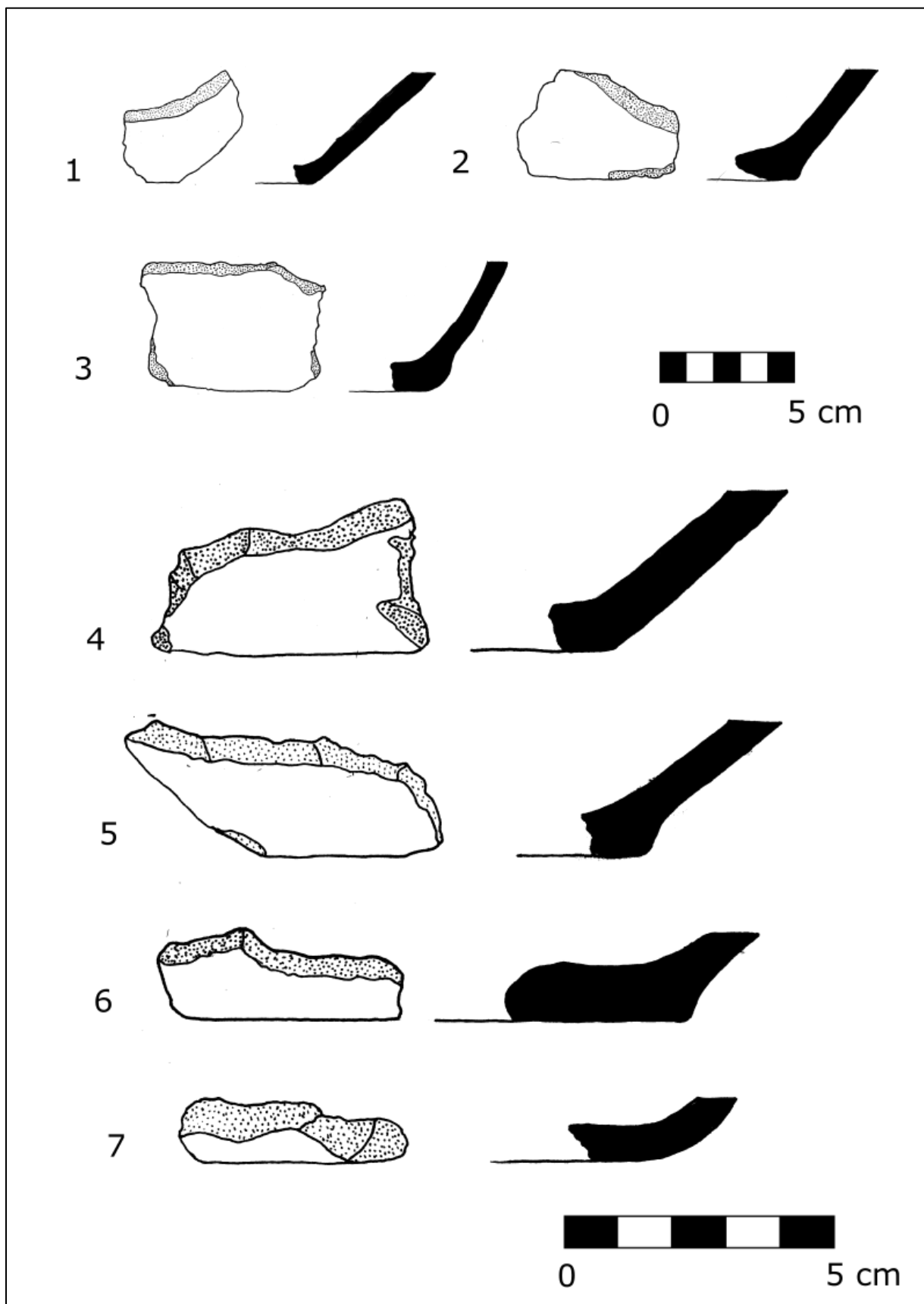
Tab. 45: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

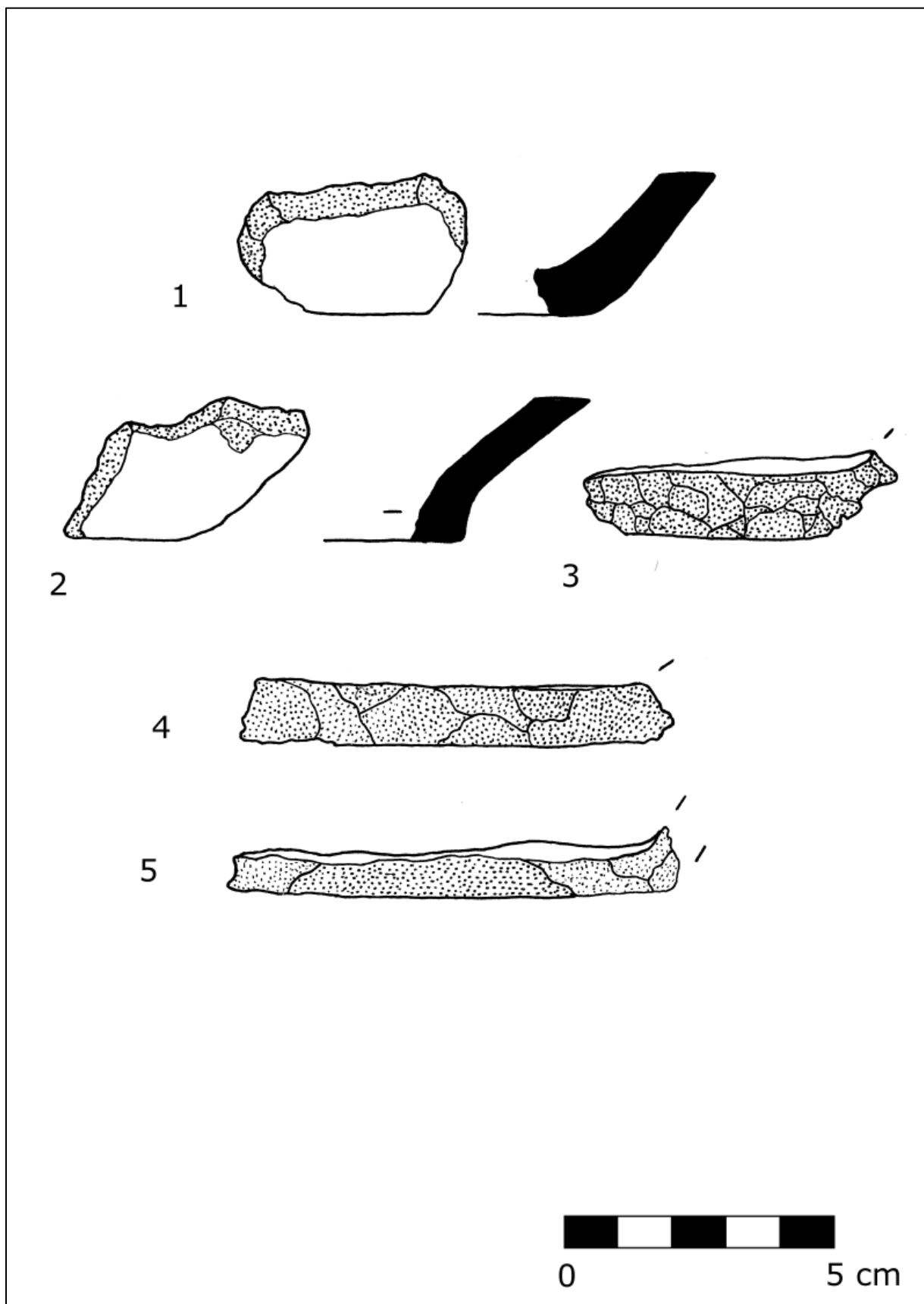
Tab. 46: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

Tab. 47: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

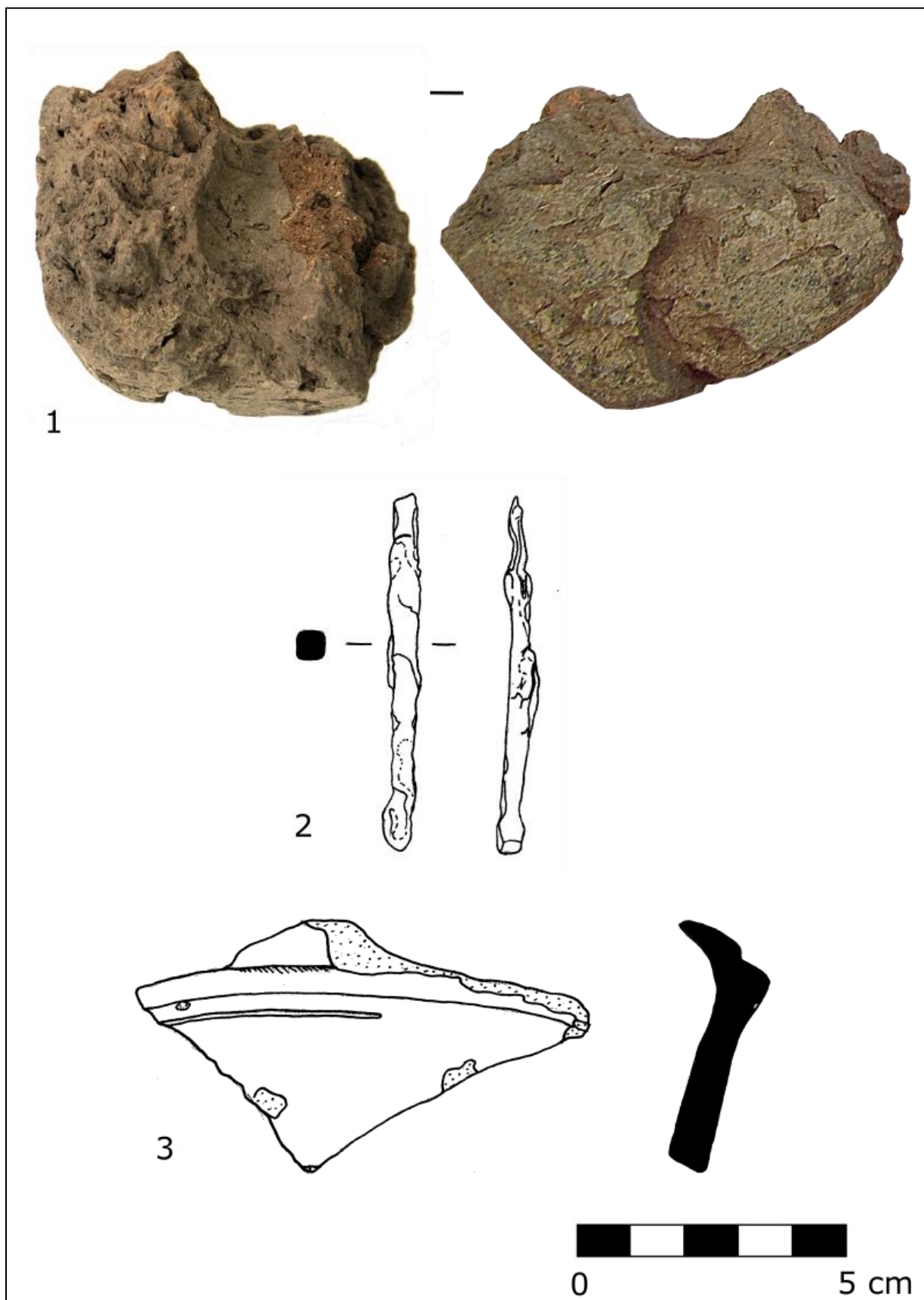
Tab. 48: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

Tab. 49: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

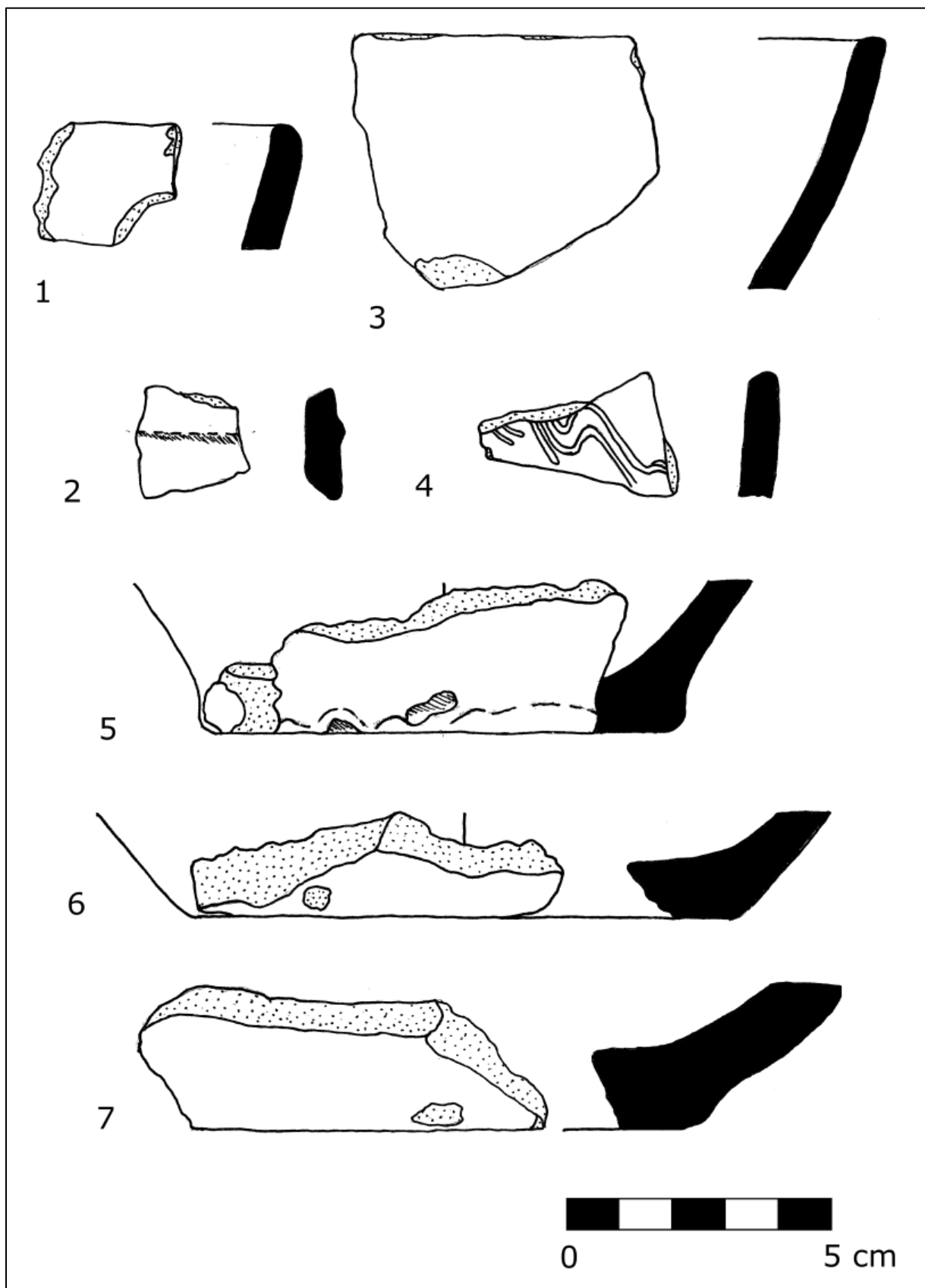

Tab. 50: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 530. Výběr nálezů (1 kostěný hřeben; 2 parohový polotovar; 3 římskoprovinciální keramika; 4 holenní kost prasete s osteofytem).

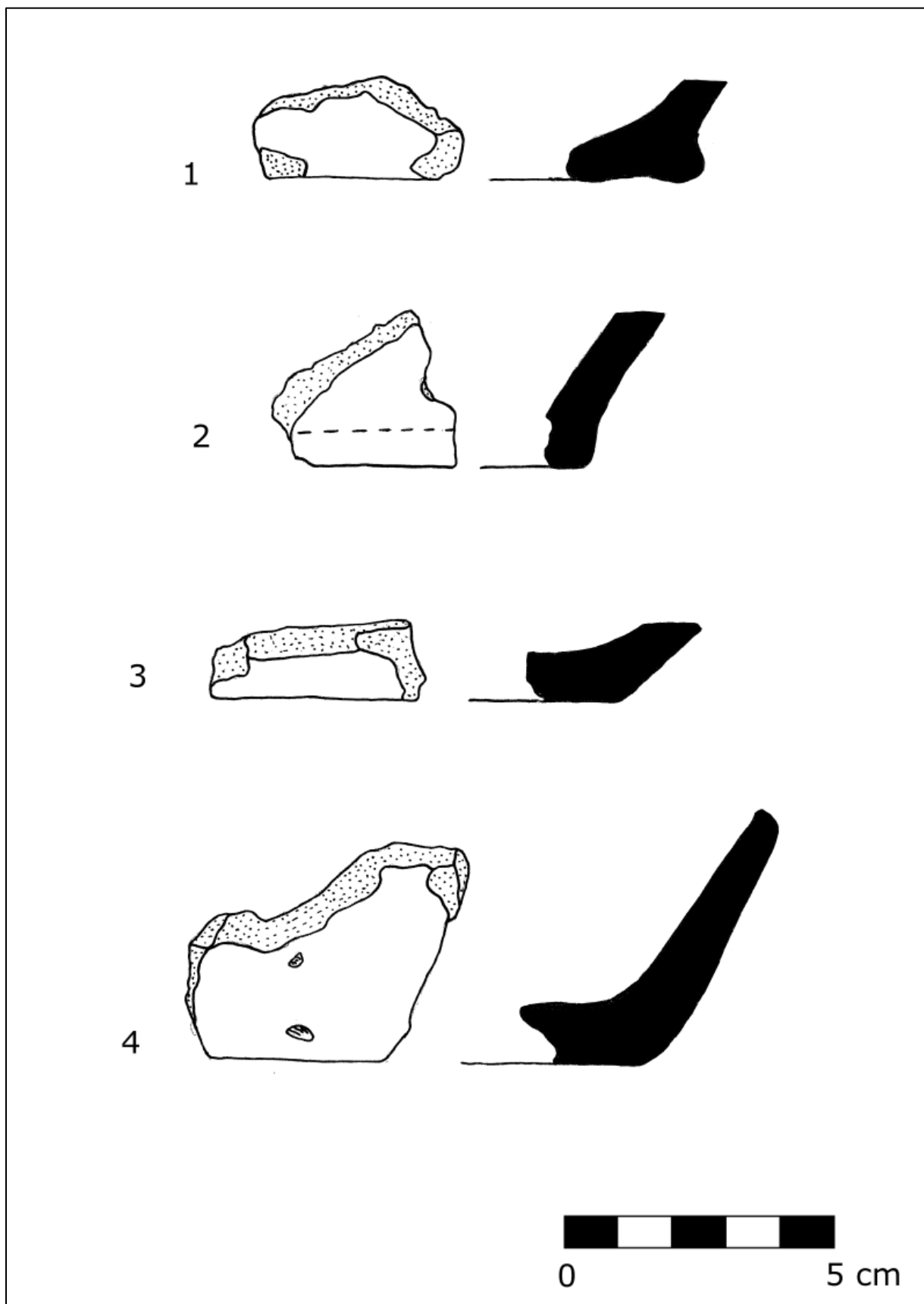

Tab. 51: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 535. Přehled drobných nálezů (1 hliněné závaží; 2 železo) a fragment germánské na kruhu točené keramiky (3).

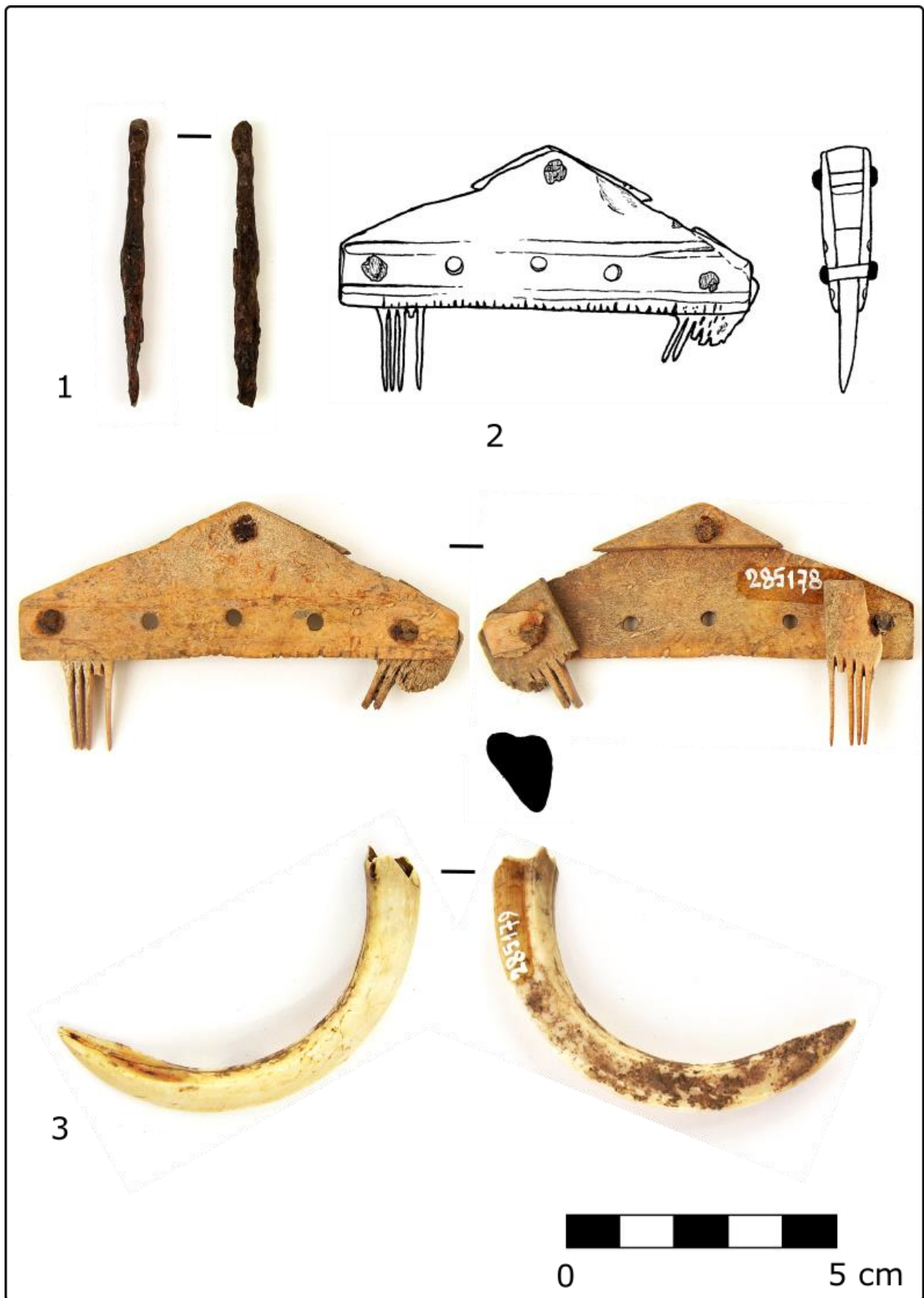

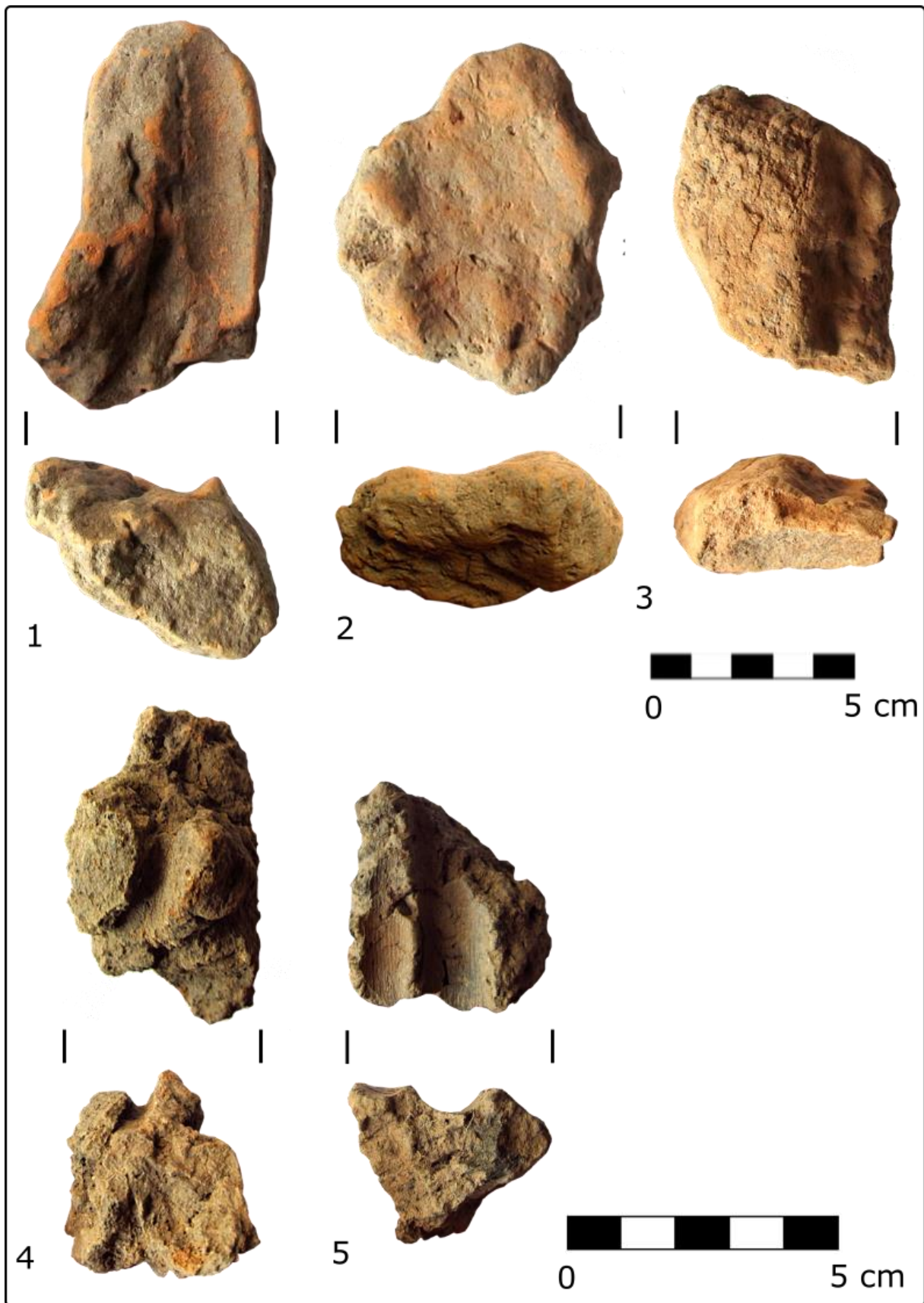
Tab. 52: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 535. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

Tab. 53: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 535. Výběr germánské v ruce dělané keramiky.

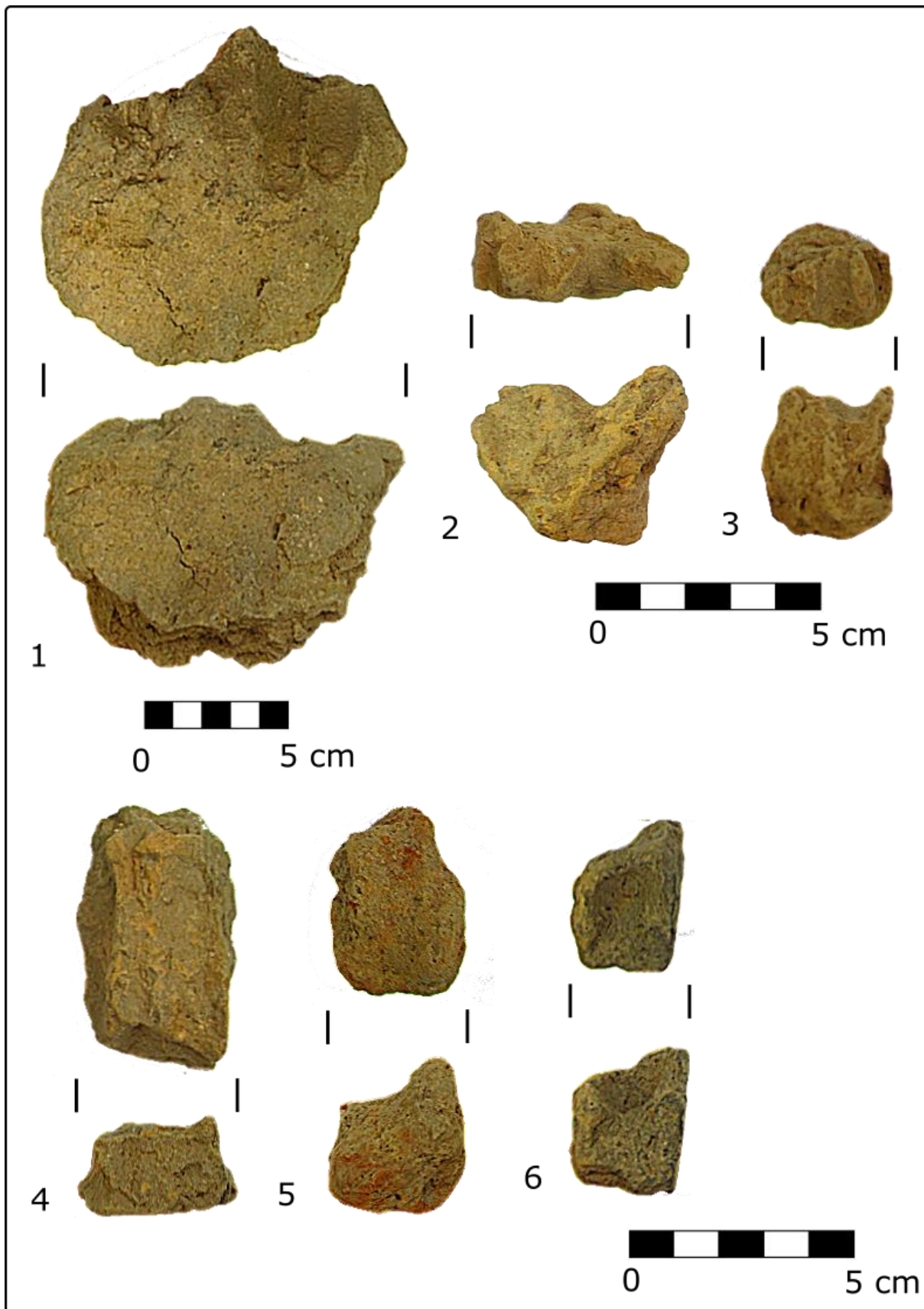
Tab. 54: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Obj. 535. Fotografická a kresebná dokumentace vybraných drobných nálezů (1 železo; 2 kostěný hřeben; 3 samčí špičák prasete).

Tab. 55: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Mazanice s otisky z obj. 507.

Tab. 56: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Mazanice s otisky z obj. (1 obj. 509; 2–2b obj. 510; 3–8 obj. 529).

Tab. 57: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Mazanice s otisky z obj. 529.

Tab. 58: Držovice na Moravě „Pastviska“ 2014. Mazanice s otisky z obj. 535.